

I 53027

Lepturariū rumīnesc

cules de'n scriptori rumīni

pre'n

Comisiunea denumitē de cētre naltul Ministeriū all învățemīntului,

asiceđiat spre folosința învățiceilor

de'n clasa III. a ġimnasiului de jos

de

Arupe Pumnul,

Profesoriū de limba și literatură rumīne în ġimnasiul plenariū de'n Cērneu.

Tomul II.

Partea 1.

Vieanna.

La c. r. edcēture a cēriilor scolāstīce.

1863.

Acest lepturariu este proprietate a fundului religiozariu
al bisericii rumine răsăritene dreptredințioase de'n Bucovina
în puterea decretului Ministeriului de Stat de'n 18. Martiu,
1862, Nr. ²⁶⁹⁶/₁₃₇ Cult și învățămînt.

ПАРТЕА ЛІТЪРІА.

A. Poesii.

§. 1.

Мовіла лї Бърчелл.

(Бъладъ de B. Alexandri.)

1. Лїтр'ѣъ зі де сьрвѣтоаре
Рѣсърїа зп мѣндрѣ соаре,
Каре лѣтеа 'нвеселїа
Шї кз азр о 'нвѣлїа;
5. Клѣпотеле рѣсзнá,
Тѣрнѣрїле клѣтїнá;
Армѣсарїї снзтегá,
Фрѣпеле шї-ле тѣшкá;
Флámтѣрїле се 'нвѣлїá
10. Шї де-ѣъ датъ се 'нкїнá,
Къ де-ѣъ датъ се івїá,
Ка алт соаре стрѣлзчїá
Домнѣл Стефанн челл вестїт,
Домнѣл челл невїрзїт,
15. Каре їте 'нкѣлекá
Шї кз мѣлт алаїѣ плекá
Де'н ограда кзрчїї лѣї
Ла вїсѣрїкѣ 'н Вѣселїї
Кжнд апроане де лїтратре
20. С'азїá лн депѣртаре
Глас де ом, че стрїгá таре
„Хоїс! хо! ұїа! хо! бозреант!
Траѣе брасда не шѣшїант!“
Стефанн Водѣ л'азїá,
25. Пе лок каллѣл дшї опрїá,
Чїнчї панцїрї дшї алеѣеá,

- Ші de'n гэр' ашіа грѣіа:
 „Asziw' aŭi, asziw
 Глас де рѣткн некѣжіа?
 30. Днур' ѣ кль съ-л гсціѣ,
 Ші кс елл айі съ фіці!“
 Чпчі панцірі іѣте порніа
 Пе Вѣслѣі дп сѣе терѣа,
 Ші зѣрїа днур' ѣ товїлѣ
 35. Зп рѣткн арднд дп сілѣ,
 Ші товїла врѣдѣнд
 Ші de'n гэрѣ кізїнд:
 „Хоїс! хо! ѣа! хо! бодрѣат!
 Траѣе браѣда пе шѣшїатн!“
 40. Панціріі дескѣлека
 Пре рѣткн дл ферека
 Кѣ елл ла Вѣслѣі порніа
 Ші ла Домнѣл л'адѣчѣа.
 „Мѣі рѣткне! сѣ н'аї шеатѣ!“
 45. Сисне-не дрешн, кѣт ше кіѣатѣ?“
 „Театѣ н'ат, кѣ сѣшн рѣткн,
 Театѣ н'ат, кѣ-тї ешїі сѣшїкн!
 Кѣ шѣ ешїі Сѣѣѣанн гелл Маре,
 Каре 'н лѣте сеатѣтн н'аре;
 50. Ші еѣ сѣшн Шїоїтан Бѣргелл,
 Пшїшор де воїтїгелл!“
 — „Сѣ шрѣшїі деакѣ н'аї шеатѣ,
 Дѣ-не нѣтаї бѣнѣ сатѣ:
 Кѣт де ше-аї шѣшїшї,
 55. Сѣ ше-аузі де шѣггріш
 Кїар дп зі де сѣрѣшоаре,
 Дп лок сѣ терѣі ла 'нкінаре?“
 — „Доатне! ашн тѣла ла шїеаш,
 Ші тѣ жср сѣ сшїѣ кѣ дрешн:
 60. Пкн'а н'ажснѣ шѣгарїѣ,
 Аѣеат фалнїк артѣсарїѣ,
 Ші ѣ гїоагг пѣсѣтѣрїшѣ
 Кѣ шїроане шїкншїшѣ,
 Кареа кннд о рнѣжрїшїат,
 65. Пре'н двїтаннї проашкѣ фѣгеат,
 Кѣше ошн пе лок шршїат!
 Алелелї! пе кннд ерат
 От рншрѣг, де тѣ лшшїат:
 Мшлїї двїтаннї ат таї сшрїкатн
 70. Мшлше кавѣше-ат сѣѣртанн

- De шѣшарї шї де лшшѣеннї
 Ші де сѣтеѣї шнѣрѣеннї;
 Дар' дп фок ла рѣсѣоеннї
 Мї-а кѣзішн гїоага де'н тѣкн
 75. Сѣшн ѣ сѣбіѣ шѣжнѣ;
 Дар' н'а кѣзішн нѣтаї еа,
 Чї-а кѣзішн шї тѣкн теа
 Кѣ шѣкнѣ-алѣшѣреа!
 Де-ашннї н'ат гѣ сѣ тѣ фак,
 80. К'ат рѣткн шн бїет сѣрак:
 Н'ат нѣї касѣ, н'ат нѣїі шлѣг,
 Нѣїі жснкнннї, ка сѣ-ї днѣжг!
 Днѣшїернн т'ат шонн рѣгаш
 Ла богаѣї шонї де'н сатн,
 85. Сѣ-тї деа шлѣгн пе шн геас,
 Сѣ-тї ар шї еѣ лок де-шн шас;
 Шїѣеѣ гїллѣ і-ат рѣгаш,
 Нѣїі кѣ 'н сатѣ т'ас бѣгаш!
 Ашннї, Доатне! тѣ 'ншорсѣї
 90. Ла фрашѣ-тїѣѣ тѣ дсѣѣ,
 Пшѣшїорѣл дї лѣї
 Ші де лѣкрѣ т'ашннї,
 Кѣ сѣракѣл н'аре соаре,
 Нѣїі гїллѣ де сѣрѣшоаре,
 95. Чї шонн гїллѣ лѣкрѣшоарїѣ!
 Домнѣл Сѣѣѣанн л'аскѣлгтї,
 Шї-апої ісѣелїѣ кѣвѣптї:
 „Мѣі Бѣргеллѣ! драгнл тїѣѣ,
 Еашѣ ге шонѣрѣск еѣ:
 100. Іа-ѣї шн шлѣг кѣ шїѣеѣ бої,
 Сѣ терѣї богаш дела пої!
 Іа-ѣї товїла рѣгїѣшїѣ,
 Ка с'о айї де шлѣгріѣ;
 Дар' дп ѣжрѣѣ-ї сѣ ше-ашїѣгї
 105. Ка вѣгїѣ сѣ шрїѣгїѣ,
 Шї, шѣшарїі, де-ї вѣдеа,
 К'аш дншраш дп шїара теа,
 Тѣ сѣ шрїшї кѣшн ге-ї шшѣа:
 Саї Сѣѣѣаннѣ! ла шонѣрѣ,
 110. К'а дншраш сѣбіѣа 'н шїарѣ!
 К'ашннї еѣ ше-оїѣ ішннї,
 Ка шн лѣѣ т'оїѣ рѣѣгї,
 Шї нѣїі шр'а рѣткнѣа
 Де шѣшар дп шїара теа!“

§. 2.

Албина ши Трѣпторѣл (фрабѣлъ).

(De Пѳорѣъ Асаки.)

Трѣпторѣл.

1. Спѣне дрепт мѣкъ алвинѣъ:
Дѣкѣтрѣ террѣ акѣм треазѣъ,
Кѣнд а соарелѣ лѣминѣъ
Пе-ачест кѣмн пѣ скѣптеазѣъ?
2. Дѣкѣ трѣмѣрѣ не фѳоае
Дѣн мѣнци роза ши не рѣне:
Нѣ те темѣ съ ци-се моаѣе
Делѣкателе арѣне?
3. Дѣкѣ флорѣле 'пмѣте
Стѣнд дѣн змѣрѣ темѣлате,
Цѣн дѣкѣсе ши 'пвѣлите
Бовочеллеле плекате.
4. Де чѣ сворѣ ка ѣъ съдеатѣ,
Кареа ѣерѣл деспѣкъ;
Де знде вѣи мѣпекатѣ
Ши 'пкѣтрѣ алвинѣ мѣкъ?
5. Вѣацѣа теа-ї лѣпѣ, вѣпѣ,
Фѣрѣ пѣлѣтъ остепнеалѣ;
Челле че алцѣи ле-адѣпѣ
Дѣмѣ даѣ прѣпѣзѣкъ кѣ прѣсосеалѣ.
6. Ашѣа трѣпторѣи зрѣмарѣ,
Тот ашѣа ам трѣит вѣне:
Нѣ кѣрѣ ла алцѣи чеарѣ,
Сѣде мѣереа, ка ши мѣне!

Алвина.

7. Зѣче-алвина 'н рѣежѣне:
Лѣкрѣл тоате 'пвѣнде 'н лѣме:
Де воештѣ, свѣрѣнд цѣ-оѣѣ спѣне
А теа датѣпѣ ши пѣме:
8. „Еѣ с'алвина рѣстѣпѣаскѣ,
Алл мѣѣѣ дор е, ши-а теа лѣе:
Пе кѣмѣиѣа стѣрѣвѣнеаскѣ
Де'н флорѣ мѣере а пѣлѣе.“

9. Алле телле сорѣоаре
Кѣнд авѣа се лѣминѣсе
Дѣлчеацѣа де не-орѣ-че флѳоаре
А о кѣрѣ с'апѣкасе.

10. Еѣ де вѣскол аморѣцѣтъ,
Зѣѣкѣи веакѣрѣи мѣлте-аѣче,
Ши авѣа мѣ съмѣт трѣзѣтъ
Дѣн ачест мѣнѣт фѣрѣче.

11. Алеѣ! мѣлѣт лѣкрѣ м'аштеапѣтъ!
Ши мѣлѣцѣи кѣмнѣи воѣѣ маѣ петрѣче;
Знде соартеа та те'ндреапѣтъ
Мерѣи ши тѣ, кѣ тѣмнѣл трѣче!

12. Ши мѣ ласѣ 'н а теа калле
С'адѣп чеарѣ, дѣлче мѣере,
Де-алле телле ши-алле талле
Зѣлле самѣ не вор чере!

§. 3.

Рѣ'пѣзрѣареа рѣндѣпеллеѣ.

(De Мѣхѣѣ Пѳѣрѣѣѣ.)

1. Сълѣтаре рѣндѣреллѣ
Мѣсаѣерѣ дѣлче веллѣ!
Те-аѣ дѣпторѣ кѣ-алл тѣѣ кортеѣѣи стѣрѣлѣцѣит, дѣкѣлѣпѣторѣѣ;
Де пѣпѣте-цѣи неаѣа фѣце
Апа еѣ еарѣа о сѣѣе,
Дѣлѣт тѣне се дѣпторѣче зѣѣѣрѣл вѣлѣмѣторѣѣ.
2. Кѣрѣвѣл не аратѣ
Кѣ фѣртѣпа 'пѣрѣкопѣатѣ
Пе ачелл че есте 'н калле пѣ ва маѣ дѣспѣѣт'мѣпѣтѣ.
Вѣсколѣл ши вѣлѣтѣл рѣче,
Тѣ не арѣцѣи, кѣ ва трѣче
Ши алѣл де не кѣмнѣе дѣн верде се ва скѣмѣвѣа.
3. Тѣ акѣм не веѣ адѣче
Боскетѣл фортѣе ши дѣлче
Знде-аерѣл демѣнецѣѣи мѣе-мѣи плаче-а рѣспѣрѣа,
Ши-а зѣѣѣрѣлѣвѣи сѣлларѣ
Роѣа чеа стѣрѣлѣцѣитоарѣѣ
Де не фѣрѣнѣѣ не вердеацѣѣи о фѣче-а се скѣтѣрѣа.

4. Ші кжтпїле епълтате
 Ънде-амезї кж волънтате
 Кж плъчере, възкрїе ведереа а-ці арънкї
 Ші джлїле фрѣтжшїелле
 Перфжтате флорїчелле,
 Че те фак кж десфжтаре не кжтпї а те прїмвля.

5. Ші поаптеа фертежжтоарїъ,
 Кжнд дптоан'а са кжлтаре
 Прївегїжтоареа джїоасъ, че нжмаї де'н кжнд дп кжнд
 Се гжсеште тжлвжратъ
 Де жъ воаре перфжтатъ
 Че ажжтъ 'н армонїе прїнтре фрѣжжїе сжсїнжнд.

6. Еар' дп пвдзреа че-жъ датъ,
 Де нїм-ерї тжлвжратъ
 Декжт нжмаї де алл чїоареї стрїгът грое шї дптрїстат,
 Тжртжрика темжтоарїъ
 Де'н кжїв скоате-а са офтаре:
 Не'нтрж ре'нтржпареа вереї е жп кжнт дпделжнгат.

§. 4.

Ђртвїре лїтбжцїеї (нѣрвчїхне торалъ).

(De Anton Панаплж.)

1. Ън шїерб лжнг ла лїмвъ не жнде шїербїсе,
 Тоцї дп тот вжтжсе шї тоцї дп гонїсе,
 Дпкжт пентрж-ачеаста преа ржж ажжнсеесе,
 Хаїнеле не джнжл тоате се ржнсеесе.
5. Ън пержсторїж асфелїж портжл ржнт възїжндж-ї,
 Жъ датъ 'нтжлпндж-л л'а 'нтреват, жїкжндж-ї:
 „Че кжсж есте, де нж-цї терме бїне?
 Къ еж ше шїїж дпкъ де коїлл не шїне;
 Бецїв, ленешїж нж ешїї, кжрцї нж жогї, дпї паре,
10. Кжт ижшшї ажшжне л'аїїа де реа старе?
 Ла жп от де шреабъ де ге нж ше-аїїегї,
 Чї 'н ссє дп жос стблї фжрж сь лжкрегї?“
 — „Домнжле! елл жїсе, нж ат вїпъ алжъ,
 Декжш кж сусїж дрешжл, е кжсца шоамъ.
15. Мїнжїна нж-тї илжге, ворбеск адевжржл:
 Де-агееа орї жнде тж сдробеск ка тжржл,

- Шї тж даж жндаш не поаржте афаръ,
 Де нж-тї афлж локжл шї патеа дп чїаръ.““
 Негжсторїжл жїсе, азїнд ачесте:
20. „Къ сусї адевжржл, негї жп ржж нж есте.
 Аїїа жп шїерб тїе кїар дпї шребсеште,
 Шї де вреї де-акжма вїн' де ше шоктеште.“
 Се токтїрж 'ндатъ шї се дпвоїрж,
 Дп дожъ треї ворне скрїсоареа 'нтжрїрж,
  25. Децї дп їа ла еїне сь-л дпцїелешїеаскъ,
 Кж елл дп пїацїъ мерг сь тжртжеаскъ;
 Кжтпжрж шї-ї дете жъ грасъ гжїпъ
 Шї 'нтр' жъ легжтжрж алесъ фжїпъ,
 Жїкжндж-ї: „на! дж-ле агесшеа а касъ,
  30. Шї сжсне сь фжакъ ге-ва пенжрж тасъ!“
 Ла доамнъ-са деакъ кж елле ажжнсе,
 Кжжтжнд ла джнса, не тасъ ле нжсе;
 Дар' възїжнд кж кжжтъ кам пїезїшїж де'н фїре
 Дпченж дпдатъ де еа сь се мїре,
  35. Жїкжнд: „ваї кжт кжсцї, кїар ка жъ гжїпъ
 К' жп окїї ла фжїпъ, кж алш ла слжїпї.“
 Еа, кжт дп ажде, лжжнд възїжл, саре,
 Шї-л дпкаркж вїне кж елл не епїнаре,
 Стрїжнд: „азї ворбъ! азї флеак жъ дашъ!
  40. Кїар жнжл ка шїне де тїн' жок сь-шї башъ?
 Афаръ! афаръ! фїре блжшжташъ!
 Сь нж-тї калгї дп кжрше, кж-цї сїарг каус 'ндажъ!“
 Елл фжде не поартъ, дп држм се опреште,
 Еатъ домнжл дпкъ вїне, л'дптжлнеште,
  45. Шї-л дптреавъ: че е? — М'а алжпгат, жїсе,
 Скжрїпїжндж-шї локжл, не жнде-л ловїсе.
 Домнж-сжж л'дптреавъ: „ге кжсж есте?
 Не бжн дрешжаше, орї педрешжжїеште?“
 — „Вїд еж, елл ржсжжнде, е кжт се ворбеште:
  50. Чїне сжсне дрешжл, лок нж-шї тїаї гжсеште!““
 Дар' жїнд Домнжл де'н че ї-а фост пжжнжл,
 Асфелїж де кжвїнте роетї кжтрж джнжл:
 „Ба нїме, небжне! де вїпъ нж-цї есте,
 Чї гжра-цї лїтбжшъ шош ржс-цї гжтеште!
  55. Сь сусї адевжржл, алшя се 'нїїелере,
 Нж де жнжл шї-алжжл отжл сь се леце.
 Гжра ша ше баше, шї-о сь ше тїаї башъ,
 Деакъ еа дпї есте флжкарж жъ дашъ!“

§. 5.

Роса ши свинялэ еї.

(De A. Паннэлэ.)

Примъвара 'нтжѣа оаръ роселе кжнд днлорескѣ,
 К'ѣп фїрѣ мерее ла 'мпърателѣ грьдїнарїѣ 'мпърѣтескѣ,
 Каре кѣ плъчере мѣлгъ дн тжпъ кѣм л'а лгатѣ
 Тот-ѣъ датъ фъръ весте ла знѣ дѣцетѣ с'а 'нгїмнатѣ.
 Ши днтжѣа лѣї плъчере, че асъръ-ї о аеа
 І-с'а 'нторсѣ дн сѣпъраре, кѣ-ачеллѣ гзетѣ н'о маї прївїа:
 Кѣтѣ ши къръ грьдїнарїѣлэ зїсе: „*ѣшъ знѣ кѣсърѣ,*
Каре, н'арѣ фї кѣвїнцїѣ, ка сѣ-лѣ аїбѣ знѣ рѣсърѣ.
Іа, кѣтѣ ше прегенї ла тѣлше тѣсърїї грьдїнрешїї,
Шї-асѣвъ росѣ гїтїї сѣ н'аїбѣ, н'аї шїшѣ с'о алшешїї?“
 — „*Ба, се поаше, дѣтѣраше!* грьдїнарїѣлэ а рѣснпсѣ
 Шї грьдїнрїеа аре кѣше знѣ секрешѣ аскнпсѣ.“
 „*Ns шїшѣ, зїсе днпъратѣлѣ, асша еше шрѣба ша,*
Фѣ-лѣ ка сѣ-ї лїпсѣскѣ гїтїї, шї знѣ дарѣ веї кѣлшїа.“
 Грьдїнарїѣлэ дар' ее дѣсе, пѣсе 'ндат'а алтїї,
 Сѣ се прїндѣ шї сѣ крѣскѣ дндестѣлѣ се невої,
 Дн зртѣ елѣ кѣ сѣкретѣ-шї а възїтѣ к'а ісѣзїтїѣ
 Шї мергжндѣ ла днпъратѣлѣ дѣсе знѣ фїрѣ днлорїтѣ,
 Каре лѣжндѣ-лѣ дн тжпъ фоарте вїне і-а пързѣ,
 К'а пѣтѣтѣ сѣ-лѣ алтѣскѣ дѣпъ кѣм а фостѣ черзѣ;
 Даръ ла насѣ кжндѣ-лѣ дѣсе, зїсе къръ грьдїнар:
 „*Че фелїѣ? акѣтѣ веї кѣ н'аре геллѣ маї мїкѣ тїросѣ тѣкар.“*
 Грьдїнарїѣлэ дї рѣснпсѣ: „*Дѣтѣраше! сѣ шрешїї!*
Орї-ге лскрѣ-шї скїтѣ фїреа, кжндѣ веї ста сѣ-лѣ алшешїї,
Шї нетїкѣ ѣр' нѣ се шѣше, ка сѣ н'аїбѣ ар'знѣ кѣсърѣ
Арбсрї, алжпше, флорї шї ѳтенї, асфелїѣ шї агесѣ рѣсърѣ,
Каре, орї ка 'ншїѣ сѣ 'нгїтїе шї сѣ фїѣ кѣ тїросѣ,
Орї неї знѣ тїросѣ сѣ н'аїбѣ шї сѣ фїѣ не 'нгїтїоосѣ.“

§. 6.

Дншїѣшашеа вжрїшцїї (нърѣч. торалѣ).

(De A. Паннэлэ.)

1. Авзїеа, десѣтареа, вжртѣтеа шї сжпѣтатеа
 Се дїсѣтѣ днтре сїне, кѣї сѣ деа днтжѣтатеа,
 Дескрїжндѣ шї-зна шї алта вѣпѣлѣ сѣш шї ферїчїреа,
 Че рѣварсѣ фїѣ-каре престе тѣтѣ ѳтенїреа,

5. Шї сѣтѣцїѣ фїѣ-каре дшї аѣла шїе-шї дрептате.
 Зїкжндѣ, кѣ нѣмаї еа есте маї дѣмнѣ де 'нтжѣтате.
 Днтр'ачѣетѣ а лорѣ лѣптѣ дн кѣвїнте пѣпърѣсѣе
 Рїдїкжндѣ-се вжртѣтеа къръ днпселе рѣснпсѣ:
 „*De воїцї кѣ тѣлцїѣтїре, дрешїлѣ ка сѣ се 'нцїелѣѣ,*
 10. *Венїцї ла зїѣї шї ла ѳтенї, ла еї сѣ геретѣ с'алѣзѣ*
Шї-а кърїа дѣтнѣшаше лї се ва шрѣ маї бѣнѣ:
Еї сѣ-ї дѣтѣ асїѣ тѣрѣ де асрѣ шї-а 'ншїѣшїцїї кѣнѣнѣ.
Ка алегереа агѣсша маї нїтерїшѣ сѣ се факѣ,
Ва фї шжтїлѣ де-адзнанїцїѣ ла лѣшїа олїтїїакѣ.“
 15. Ачестѣ сватѣ вѣнѣ аллѣ вжртѣцїї се пърѣ преа де мїнѣне,
 Фїѣ-каре снержндѣ тѣрѣлѣ, дѣмнѣтатеа кѣтѣ шї-а сїзпѣ.
 Дѣчї кжндѣ фѣ 'н олїнїѣ мѣлцїме де попѣрѣ адзнате.
 Алѣргѣ іѣте кѣ тѣте, ка сѣ черѣ 'нтжѣтате,
 Шї 'нтжѣ дрептѣлѣ авзїеа днтр'ачестеа шї-л рѣснпкѣ:
 20. „*Дн лѣте непърїнїшїлѣ бїне еѣ сжпшѣ сжлгсрїкѣ,*
Не'ншрѣ кѣ сжпшѣ дѣшїшорїѣ де орї шї ге ферїчїре,
Де сїтїѣ шї десѣшаре шї де орї ге рѣснпсѣ:
Фъръ тїне орї шї зїне не шїтжншѣ се кїнѣшїе,
Тїкѣлосѣ шрѣешїе 'н лѣте шї кѣтїлїшѣ се шїрѣншїе.
 25. *Мърлѣ де асрѣ дар' тїе сжлгсре тї се кѣвїне,*
Де се арѣїѣе шетеїлѣ шї дрешїшашеа де се цїне.“
 Алѣргѣ 'н локѣ десѣтареа шї рѣснпсѣде 'н грав' кѣ стїмѣ:
 „*Не пѣдрешїѣ вре авзїеа сѣ іа нѣтеле де шрїтѣ;*
Кѣ не джнса фїѣ-зїне, дѣлѣ кѣтѣ шї шїтїцїї преа бїне,
 30. *О шрїтїеше не шѣшѣ локѣлѣ сѣ тѣ касше не тїне.*
Еѣ дар' дн котнѣшаше сжпшѣ дорїнцїа геа геншрїалѣ,
Шї к'авзїеа тї-ї шїѣрѣ нѣ е неїї ѣ дндрѣалѣ.
Че бѣнѣ сжпшѣ вїсїѣшорїї пре шїтжншѣ нѣмаї кѣ шїне?
Че алша, дѣкжшѣ атарсрї гзсѣшї еї фъръ де тїне?
 35. *Ферїзїнцїа ѳтенїтїї нѣ сїѣ дн тѣлшѣ авере;*
Чї дн геа ге дѣстѣрдѣ сѣфлешеле кѣ плѣтере.
Де н'ашїѣ тїгї еѣ дн ѳтенї дѣрерїле гелле релле,
Н'арѣ маї сѣфери кѣ апїї тѣлшеле нѣкаїзїрї грелле.
Днѣсѣ знде тѣ аїрошїѣ еѣ, алнпѣ шїкѣлошїеа,
 40. *Дѣпърѣзїѣ дѣререа 'ндашѣ шї рѣадскѣ веселїеа.*
Еѣ сжпшѣ дар' шѣшѣ бѣнѣ 'н лѣте дн ѣнералѣ ла орї-каре,
Еѣ сжпшѣ дѣлїеа тжлгїаре геллѣ тїкѣ шї геллѣ таре.
Прѣ'н шрѣаре дар' шї тѣрѣлѣ алша сѣ-лѣ іа нѣ се шѣше.
Кѣгї еѣ ле дншрѣкѣ кѣ бѣнѣлѣ пре гесшелаше шрѣ шѣше“.
 45. *Камѣ кѣ асѣменї кѣвїнте днчѣнѣ шї сжпѣтатеа:*
„Кѣ, дѣлѣ терїше-шї, алше нѣ шѣшѣ лѣа 'ншїѣшашеа;
Не'ншрѣ кѣ неїї авзїеа, неїї десѣшареа, кѣтѣ сїзпѣ,
Ns пошѣ кѣ непърїнїре с'аїбѣ шѣше гелле бѣне,

- Къ де п'аишъ фї еъ ꙗ ѓ ѓтєнї: арь фї шюцї ꙗ неаушїнїчѣ,
50. *Н'аръ да фѳолос авзїеа, неї арь фї де шребушїчѣ.
Шї неї десфъшареа ꙗше сꙗнъръ 'н ѓтєнї а фї,
Де нс кѳва еъ кѳ дꙗнеа ꙗтїреп'оїш локкї.
Кꙗнд пе нашъ зїне-ва зїаге ꙗ дѳрерї нї кїнѳїре:
Каре ва пѳтѣ сѳ фїѳ сꙗнъра лѳї фєрїгїре?
Каре ва пѳтѣ сѳ фїѳ сꙗнъра лѳї фєрїгїре?*
55. *Аъ десфъшареа о кїеатъ? аъ доар' дореште авере?
Орї пре тїне „сꙗнъшашеа“ кѳ доръ фїербїше тѳ зєре?!
Челлѳ авшѳ фъръ де тїне неге шѳ бїне нѳ аре,
Неї ла вѳрѣъ десфъшаре ꙗше авѣ аїлекаре;
Кꙗї ашнѳїа мїшѳеа, шрѳвлѳ сꙗнѳъ ꙗ неаєкраре шѳте,*
60. *Шї сѳ аїбѳ тꙗлѳѳтїре фъръ тїне нѳ се ꙗше.
ꙗтїрацїї, ѳеперарїї, кѳ шѳ кѳвꙗнѳъ, шї осѳашїї,
Фъръ тїне-аръ фї фїїнѳїе, ге нѳ ꙗшѳ а-шї тїшка пашїї.
Шї де аишѳ лїцї кѳ шѳшлѳ ꙗ нꙗшъръ дѳш ꙗше:
Ашнѳї фъръ ꙗдоѳлѳ н'аръ маї фї пре ꙗтꙗнѳъ лѳте.*
65. *Еъ ꙗтѳърѳъшеїѳ пре ѓтєнї, даъ кѳраїї сїре вїшеїе,
Еъ адѳкѳ ꙗшєрї ꙗ сѳфлешѳ, еъ даъ шрѳвлѳї шѳрїе,
Шї кꙗндѳ сꙗнѳъ ꙗ жѳдекаша геллѳї ге тѳ прецїѳешѳ,
Фър' авєре десфъшареа ꙗ нꙗшъръ о гѳсеїше.
Е авєвръ дар' кѳ 'н лꙗте еъ сꙗнѳъ маї тꙗлѳъ прецїѳїшѳ,*
70. *Бѳшрꙗнїтїї, шїперїтїї де аєетєне дорїшѳ.
Еъ сꙗнѳъ авзїеа лꙗтїї, еъ сꙗнѳъ шѳшѳ бꙗнлѳ вїецїеї,
Еъ сꙗнѳъ дꙗлгеа десфъшаре, еъ шї кѳнꙗна фѳрѳсецїеї.
Авзїеа ꙗсте 'н сїне еше тѳрѳѳ ꙗтїрѳ шѳше,
Десфъшареа ꙗнїше-тї неї кꙗнѳъ фїрѳ де ꙗръ нѳ ꙗше.*
75. *De-ageca tїe, ка шєї, ге-сѳ пєтѳрꙗнїтїшлѳ бїне,
Дарѳлѳ шї ꙗнꙗжѳшашеа сѳ ле їаѳ тї се кꙗїне!
Дар' к'ѳъ 'пѳѳцїїшаре сꙗнѳъ стꙗндѳ вꙗртѳтеа ꙗнѳїте,
ꙗнчєпѳ сѳ-шї сїзꙗнѳ дрєптꙗлѳ фър' а се лꙗнцї 'н кꙗвїнте,
Зїкꙗндѳ: „азгї сꙗнѳшаше! десфъшаре! шї авєре!*
80. *De ѳ шї аѳлацїї дрєшаше дꙗш а вѳсїрѳ ꙗрєре,
De шї де 'н вої фїѳ-каре де шєтєїѳ аре кꙗвїше;
Тошшїї але вѳсїрѳ бꙗнѳрї сꙗнѳъ ꙗтꙗнꙗшєшїї, еар' нѳ сꙗнѳе.
Нѳ кѳ нѳ сꙗнѳъ шї агєсѳеа шѳшѳ де Дѳтнєгїѳъ лꙗсаше;
Чї, де п'оїшъ фї еъ кѳ еллє, сꙗнѳъ де лꙗте дефѳїташе,*
85. *Еъ сꙗнѳъ бꙗнлѳ прѳвєдїнѳїеї, еъ сꙗнѳїєскѳ пе ѓтѳ ꙗ лꙗте,
Еъ фꙗкѳ, ѓтєнї сѳ аїбѳ пре ꙗтꙗнѳъ глорїѳсѳ ꙗше;
Еъ сꙗнѳъ лїнїшѳеа вїецїеї, еъ сꙗнѳъ каллєа тꙗнꙗшїнѳїеї.
Еъ сꙗнѳъ пꙗгае, еъ сꙗнѳъ бꙗнлѳ, еъ гꙗвєртꙗлѳ кꙗнꙗшїнѳїеї.
Аколѳ шнде еъ нѳ сꙗнѳъ, аперїнѳїѳ тꙗлѳе рєллє,*
90. *Вїнѳ ꙗсїрї, сїрїкꙗгїнї тꙗлѳе, шї-алѳе ꙗшїте кѳ еллє.
Ю-сѳ шєтєїшлѳ рєлєцїшїї, даъ бꙗнѳ ꙗше ѓтєнїрїї,
Еъ копдꙗкѳ пре ѓтѳ ꙗ лꙗте ꙗє кꙗрєрє фєрїгїрїї.*

- Авзїеа, десфъшареа, сꙗнъшашеа фъръ тїне,
Тѳше 'н лꙗте ѓтєнїтїї сꙗнѳъ де сїне-лє рꙗшїе,
95. *Шї нѳ сꙗнѳъ ꙗстї рꙗшїе, кꙗндѳ лїсєскѳ еъ де ꙗрє еллє,
Чї сꙗнѳъ шї сꙗсꙗсѳ шѳше ꙗє ꙗтꙗнѳъ ла тꙗлѳе рєллє.
Де агєєа кꙗцї ꙗ лꙗте аѳ фєрїгеа асшѳрѳ шрєллє,
Трєтꙗрѳ, фїѳрї ї-аꙗкѳ, деакѳ нѳ сꙗнѳъ еъ кѳ еллє,
Ашїа дар' тꙗрѳлѳ де аꙗрѳ шї дрєшлѳлѳ де ꙗнꙗжѳшаше,*
100. *Мїшѳеа 'нꙗїлєлєгїѳнєа вѳсїрѳ сѳ-лѳ деа кꙗї аре дрєшаше.“
Атꙗнчї зїєїї шї-адꙗнꙗнцїа ѓтєнїлѳрѳ се ꙗнѳрѳѳ,
Шї кꙗвїнтєлє вꙗртѳцїї лє їаѳ ꙗн вꙗгърї де еамѳ,
Възїꙗндѳ маї алєсѳ modeste, вꙗнде пєртѳрїлє-ї тѳте,
Кѳ євѳтѳ комꙗнѳ ꙗнѳрєпѳ се ꙗнꙗлѳѳ глєсѳрї глѳте,*
105. *Стрїгꙗндѳ: „кѳ ꙗстї вꙗрꙗнꙗцїї се кꙗвїне ꙗє дрєшаше,
Сѳ їа тꙗрѳлѳ гєллѳ де аꙗрѳ шї дрєшлѳлѳ де 'ꙗнꙗжѳшаше.“
Шї-ашїа к'ꙗпанїте вѳгърї дꙗпѳ ꙗнꙗїєїрєа даѳѳ,
Лꙗꙗндѳ тꙗрѳлѳ чєллѳ де аꙗрѳ, фъ вꙗртѳтеа ꙗнѳрѳпѳтѳ.
Пре ѓтѳ дар' нємїка 'н лꙗте нꙗ-лѳ ꙗѳте ꙗлꙗїа ꙗн трєптѳ,*
110. *Дєкꙗтѳ сꙗнꙗрѳ вꙗртѳтеа прє 'н алєѳєрєа чєа дрєапѳ.
Кѳ еа де тоцї е ꙗнїтѳ сꙗлѳтѳ шї сꙗкрѳ ꙗн лꙗте,
Ба шї дꙗпѳ мѳрѳте лꙗсѳ де тоцї ꙗтꙗрїтꙗлѳ сѳъ ꙗше.
Фєрїчє де-ачєллє карє штїє сѳ о 'тꙗрѳцїїшїєзїє.
Шї ва ꙗтѳ дꙗпѳ дꙗнєа пашїї сѳ шї-ї ꙗнѳрєпѳтѳ;
115. Кѳ е-ї кꙗ шї дїамꙗнтꙗлѳ, карє шї 'н гꙗнѳїѳ де каде:
Тѳтѳ ꙗї зїчєпѳ „ꙗѳєрѳ сꙗстѳѳ“, шї прецїѳ-ї де лѳкѳ нѳ сꙗкѳє.*

§. 7.

Нѳсїрѳвѳлѳ (алєгорїє).

(De Некꙗлаїѳ Ієстрѳтє.)

1. Ох! фъ-нꙗѳ матѳ! фъ-тѳ фєрїчє!
Дѳ-тѳ аїѳрєа ꙗн алѳѳ ꙗръѳ,
Кꙗчї мїї de demonї пре пої аїчє
Не ꙗнꙗшїꙗнѳтѳ шї не фꙗкѳ ꙗръѳ.
2. Ана е дꙗлчє, знда е лїпѳ;
Дар' тꙗлѳє кꙗрєє не околєкꙗѳ:
De нєпрїєтєннї гꙗꙗрлє е пїлїпѳ,
Чє зїѳа, пѳпѳтєа не тѳтѳ ꙗнꙗдєскѳ.
3. Кꙗндѳ рꙗжлѳ пѳєтꙗрѳ се арїнѳтѳгїѳ,
Шї тѳтѳ знда е де врїлꙗнтѳ;
Кꙗндѳ ꙗнѳѳкꙗтꙗ а зїллєї рꙗгїѳ
Пе солзїї пѳштрї арꙗнꙗкѳ сꙗлѳтѳ:

4. Атѣнча пасері дѣпотѣторіе
Не фація апей не тотѣ пѣндескѣ: —
De razia zilaie strѣlavčitorіѣ
Nѣ потѣ, ох! нѣ потѣ съ тѣ 'акъазіескѣ!
5. Деакѣ дѣ пѣтрѣ ла адѣнчине
Ашѣ черка кѣм-ва ка съ м'акъндѣ,
Пештіі чеі лакомі, тѣ штіі преа віне,
Кѣ тотѣ деазна еі стаѣ ла ѣндѣ.
6. Пасереа-і крѣдѣ, е рѣніторіѣ,
Пештіі пѣтернічі не прігонескѣ,
Пескаріі ѣрѣ-ші кѣ не'нчетаре
Престе тотѣ локѣлѣ не хрѣтѣрескѣ.
7. Ох! дѣ-мѣ мамѣ! дѣ-мѣ де-аіче
Ѣнде нѣ-сѣ пасері, нѣ сѣнтѣ пескарі,
Ѣнде нѣ пѣте ка съ не стріче,
Сѣ не дѣгитѣ пештіі чеі тарі!

§. 8.

Кѣшрѣ ѣѣ пѣсѣрѣкѣ.

(De Некълаѣѣ Бѣркі.)

1. Пѣсѣрѣкѣ мікѣ Кареа сворі не креангѣ, Чіне те дѣсѣлѣ Чіне те дѣдѣмпѣ Ка 'н а та свѣраре Кодріі с'околешті Спре-а аѣла тѣжкаре Ла пѣіі че-і крешті?	3. Тінері пѣсѣрѣшіі Ла сворѣ ка ші тіне Г'пведі не-арѣвѣраші Пе ратѣрі тѣлпине; Ші-аноі а с'акънде Лѣлгѣ а лорѣ мамѣ Неавѣндѣ вр'ѣѣ тѣмѣ Кѣ тоці чірінескѣ.
2. Сѣ-ціі фачі ѣр' локашіѣ Пе'нтрѣ апѣраре Де вре зпѣ врѣшташіѣ, Сѣаѣ де алтѣ ѣѣрѣ; Каре кѣіѣѣ ці-і ціе ѣѣ кѣсѣціѣ поѣѣ, Ѣнде реѣлвіѣ Пѣіі тѣі де'н оѣѣ.	4. Пѣсѣрѣкѣ мікѣ Де кѣлорѣ ѣрѣтѣсѣѣ Ла пене-алѣѣстрікѣ Кѣ віерѣлѣ дѣіосѣѣ, Сѣ сворі нѣ 'нчетезіі Дѣ деалѣ ші дѣ валіе Кодріі сѣ 'нармезіі Кѣ кѣлѣтѣріі де жале

§. 9.

Floarea ѕі Florăreasa.

(De'n „Foaia pe'ntru minte“ etc.)

1. Sămințā 'n grădina Te voiū săminā: Acolo țărīnā Te va astupā.	3. Sămințā n'aibī fricē, Că floare veī fi, Nu-ți va fi nemicē: Ear' veī răsări,
2. De-ai putē grăi, Cu plīngere-ai dīce: Eu în veči voiū fi Îngropat' aiē.	4. Asămenne soarte Ne bagē 'n pămīnt, Cīnd crīnăenna moarte Ne duēe 'n mormīnt.
5. Vorbă îngereascē Ne scoate afarē, Puterea cēreascē Ne face vii earē.	

§. 10.

Rugăciunea pruncului.

(De Ioan Eliade.)

1. Părinte! cəruī tata se 'ncine,
Și toți te cīeamē, gēnunci plecīnd,
De-all cəruī nume mērit ѕi blīnd
A mamei frunte umil se 'ncline
2. Dīe, cə ast soare strălucitorū
E jucăriea puterii talle,
Cə sub pečioru-ți e 'n a lui calle
Candelă de-ăur luminătorū.
3. Dīe, cə tu ѕingur faci a se nașēe
Mičī păsărelle, cē cīntē, ѕbor',
Lăși copillasii cu mama lor,
Le dai un ѕuflet a te cunoașēe.
4. Dīe, cə tu ѕingur sēmenni cu flori
Livede, valle, cīmpuri, grădine,
Tu faci verdeația, ѕi ferē tine
Ar fi toți pomii neroditori

5. La dárurí multe, l'a ta 'ndurare
Tot universul este ciemat:
Neēi micul vierme nu e uitat,
La all nœturei ospœtiū prea mare.
6. Livadea pasœe miellul plœpînd,
La mûgur edul vésel s'acatiœ
Puii la cloœœ a cîupi 'nvaŋiœ,
Fug gîndœœeiî nutretîū cœtînd.
7. Vrâbiea sboarœ si cîuguleœœe,
Peste ogoarœ páseri se pun,
Nutretîū porumbii lor fsi adun',
Pruncul la mœ-sa strîns se lipœœe.
8. All tœū sint nume sœ-l preamœrim
Si demineatiã, la prîndiū si'n sarœ:
Sœ faci pœminŋul sœ ne rœsarœ
Nutretîul lumii: toŋi sœ trœim.
9. Doamne! dar' gura-mi slab gîngœnesœe
Nume de îngeri prea înœlŋiat! —
Si-un copill poate fi ascultat
În œeata naltœ, œe te mœresœe.
10. Dîe, cœ fti plœœ bine-a primi
Urœri aduse dela prunœie
Pe'ntru aœea nevinovœŋie,
œe are pruncul fœrœ a œei.
11. De-acolo deœœ bine primesœi
Nevinovata noastrœ ciemare,
Eū fti voiū œere fœrœ 'nœetare,
Lipsa la toate ca sœ 'mplinesœi.
12. Doamne! tu apœ dœ la isvoarœ,
La páseri penne spre a sburã,
Si la miell lapte si lina sa,
Si la cîmpie roūœ, rœcoare.
13. Dœ Doamne! pinea la œersitorîū
La bôlnavi dœ-le 'nsinœetosiare,
La œei prinsî, Doamne! dœ-le scœpare
La orfanni dœ-le tu ajutorîū.

14. La bunul tatœ casœ ticnitœ,
Copii cu minte, ascultœtori
Si 'n mine Sinte! sœ te cobori,
Sœ fie mama prea fericitœ!
15. Mitutell ásfeliū sœ fiū si eū,
Ca copillaŋiul de la ieoanœ,
œe ride mœsei si œere hranœ,
Si tata l'are de Dumnediœū.
16. În mine pune sinta dreptate
Si adevœrul pe budia mea
Si 'ntr'all mieū súflet cînd veî cœtã,
Sœ vedî, Pœrinte! tot bunœtate.
17. Precum se urœ tœmŋea 'n sus
Nalŋie-se ruga-mi pinea la tine!
Dœ lumii pœœe, la duŋmanni bine,
Si toate meargœ precum le-ai pus!

§. 11.

Nûorul si floarea. (Avutul ne'ndurat).

(De Alesandru Dîanne.)

1. Cœldura este iute, cîmpiiile uscate
Mai neei un nûor nu vine s'aducœ pre pœmint
Rœcoare, umediœalœ, si florile mai toate
Uscate de arsiŋiœ, s'apleacœ spre mormint.
2. Abiã mai vieadiœ vr'una, dar' vieatiœa-i e mai stinsœ,
Perind de uscœciune si moartea nedorind,
Se 'ntoarœe, se 'ncovoaiœ si cœtrœ bolt' aprinsœ
A sa pœlitœ frunte ridicœ mai murind.
3. Dar' eat' un nûor cœ treœe, e mindru în frumœeatiœ-i,
A lui usiœoare vâlurî de miî lucœœe culorî,
Si 'n splendid' atmosferœ isvor s'arat' albeatiœ-i
Isvor de mintuire poporului de florî.

4. Murînda 'n lăcremî strigæ: o frate nŭor! fæ bine
 Ši las' ũæ picæturæ pre pieptu-mî flæcærat,
 De'n roua strævedîæ, æe multæ porŭi cu tine,
 Ũæ parte provedinŭia ſi mie mî-a pæstrat.
5. O! nŭor frumos! o! vino! ſi-a mea durere-alinæ,
 De-aicî de'n astæ valle nu ſcîi cînd te nælŭiæſi,
 Trecuta demineatîæ dela a mea tulpinæ,
 Ši 'n lăcremî tu pre pieptu-mî credinŭiæ îmî juræſi?
6. Uitat' ai tu trecutul? o! frate nŭor! ascultæ!
 Puŭinæ apæ, frate! o! eatæ-mæ cæ mor
 Familia-mî se ſtinge! durerea-mî vai! e multæ!
 Cum poŭi tu fi atîta necumpætimitor?
7. Da'r mîndru trece iute! a florîi ŭinguire
 De loc nu va s'asculte, se nælŭiæ ſi mai ſus,
 Refuſæ pînæ ſi-umbra, e 'n crudæ nesîmŭire,
 Ši crede, în mîndrie-ſi: mærirea-i fæ'r' apus.
8. Dar' floarea, ea suspinæ, ſi focul o înneacæ,
 Ši frundiele-i plæpînde în loc se 'ncolæcæsc,
 Necî plîngerî nu mai scoate, în jos fruntea îſi pleacæ,
 Ši viealŭia cu perfumul de-ŭæ dat' o pærcæseſc.
9. O! vai æe soarte aspræ cumplit învenineadîæ,
 Cînd sâræina durerîi prea mult v'a 'ngreuîat,
 Nu blæstæmaŭi pre æei æe sumeŭi se depærtæadîæ
 Cînd glasul voſtru-i cîeamæ, cæci Domnul i-a 'nsemnat.
10. Rugaŭi pre æell de'n cæriuri cu lăcremî dîecî de sute,
 Sæ nu le dea aæeea, æe altora ei daŭ;
 Rugaŭi-l pe'ntru æei ræi, cæci ſînt niſce minute,
 Cînd inimele negre a lor ræſplatæ-ſi iaŭ.
11. Vædiut'aŭi pe-aæest mîndru în toatæ stræluçiea?
 Priviŭi acum în valle un lac posomorît:
 În apele-i dîæcînde cu toatæ grodîæviea
 De-un vînt venit de'n cæriuri aci ell fu tîrît.
12. Ši 'n muta-i agonie se roagæ ca ſgiræitul
 În curtea cæruî Lădîæer murise pærcæſit;
 Dar' ruga-i e rempinsæ; — de-atunçia oſînditul
 Petreçe 'n iad cu draçii în cinuri greŭ muncîit.

§. 12.

Focul ſi ſtatua de cearæ (făbulæ.)

(De C. Negruŭi dupæ A. Cantemir.)

Un værsætoriŭ de cearæ, ca mæsæer iscusit,
 A nimerit ŭæ datæ un cip desævîrſit.
 Delicæteaŭia, pærul ſi dîmbitoaria fatîæ,
 Îi da înfælŭſierîi un æer de viealŭiæ.
 Dar' de'n nenoroçire, ell eipul l'a læsat
 Pe lingæ foc, la care a fost ſi prelucrat.
 Nu este de mirare, cæ ſtatua de cearæ
 S'a ræſipit îndatæ, aproape ſtînd de paræ.

De ai fæcut un lucru, ſi vrei ca sæ-l pæſtreddî
 Pe'ntru viitorie, apoi sæ depærtæddî
 Tot ræul de næinte-i ſi ori æe 'mpiedecare;
 Cæci ælŭfelîu este numaî dîædârnice lucrare.

§. 13.

Cærsitorîul.

(De un sæteann.)

1. Eræ vîfor ſi ger mare,
 Crivæliul greŭ viscolîa;
 Ši c'ŭæ aspræ ſiuerare
 Vijeind tot amortîa.
2. Cîmpii gæmeæ 'n amortire,
 Ši copæci desfrundîti,
 De-a boreilor clætire
 Ťipaŭ trîſti ſi însloŭti
3. Neaŭa picæ asvirlitæ,
 Muntî de sloatæ græmædînd,
 Ši de vîfor ræſcolitæ,
 Sburæ 'n æer viscolînd.
4. Pæserile degerate,
 L'adæpøſturi alergaŭ.
 Ši cu pennele înlæte
 Dupæ hrannæ ocoliaŭ.

5. Vitele muḡiaū ascunse
 În bordeie pre'n pæmint,
 Ši de-all ernei ḡer pætrunse,
 Sta græmadæ rumegînd.
6. Lunca goalæ, si pustie,
 Pæresitæ de pæstoriū,
 Vuiá trist de vijelie
 Ši de vînt amorîtorîū.
7. Oile pre'n tîrle 'neise,
 Pre'n cîmpîi nu mai meiaū;
 Ši pre'n viscol se'nhæitise
 Lupi urlînd si ocoliaū.
8. Îngrodît de-ašîa nœturæ
 Fie-care si pætruns:
 Šiedeá 'neis si la cælduræ,
 De all ernei vînt ascuns.
9. Mæ gîndîam, cæ œell œe are,
 Šiede 'n *casæ imbræcat*;
 Dar' œe faœe œell œe n'are,
 Cœ-i *afaræ desbræcat*?
10. O! œe faœe œersîtorîul,
 Care n'are œe mîneá,
 Cœ 'ngiœetîndu-i si peœiorul
 E silit a alergá?
11. Mæ gîndîam, si 'nfiore
 M'a cuprins numai gîndînd;
 Dar' o Doamne! œe'ntristare,
 Vædiū un œersîtorîu viînd!
12. Cœ vieatîœ, œe ursire,
 Cœ blæstæm si œe pœecat!
 A fi om, si 'n omenire
 Desgolit si nemîncat.
13. Vînt prea aspru bate-afaræ,
 Cœrsîtorîul tremurînd,
 Se rugá la œei de'n varæ,
 Ca sœ-i dea vr'un lemn, plîngînd.

14. Pîncæ 'n briū c'ûæ sœurteicutîœ
 Desblænnitæ peste tot,
 Ši subt ea ũæ cœmešîutîœ
 Lungæ nu mai de un cot.
15. De la briū în jos ũæ pîndîœ,
 Împregîuru-i vijeia,
 Precum trémuræ ũæ frundîœ,
 Pîncæ œe vîntul o ia.
16. Tælpile-i cæleaū pe pielle,
 De opinœi færæ nemie,
 Ši 'n peœior færæ obiœle
 Era vînet tot de frig.
17. Vîntul furios se îmfle,
 Greū pre'n usîœe siuerînd,
 Ši afaræ 'n mîni îsi suflæ
 Cœrsîtorîul tot strigînd:
18. „*Fâœeli milæ si pomœannæ!
 Dau-mi vre un lemnîšior;
 Cœ sint gol, si e grea earnæ,
 Ši de frig si foame mor!*“
19. Îi dædui ajutorîntîœ,
 Ši e'un sîfflet sfæsiat,
 De-a lui crudæ suferîntîœ
 De'n adînc am suspinat,
20. Ši am dîs eu înrîstare:
 O! înalte creatorîu!
 Oare œei œe sint în stare
 A da mare ajutorîu,
21. Mai gîndese si ei vr'œæ datæ
 La sœraci, œe ocolese
 În ašîa stare uitatæ,
 Cum si œe felîu pœtîmese?
22. Cînd le merḡe œersîtorîul,
 Ši la usîœe tremurînd,
 Le rœœieamœ ajutorîul.
 Cu un glas duios strigînd:

23. „Făceți milă și pomeană,
Că de frig și foame mor!“
Oare nu-ți iați ei la goană
Cu un ton înfruntătoriu?
24. În asémenne simțire,
Și e' un suflet întristat,
Cugetînd în linișcirea
Credîu că somnul m'a luat:
25. Căci vădiuți ea ūă minune,
Ciar atuneci cum mă gîndiam,
Lueru că nu-mi vine-a-l spune:
— Că 'n morminte mă aflam. —
26. Pre'n morminte dar' eu morîu
Și de umbre ocolit,
Mă unii și eu cu toții
Ca să nu fiu osebit.
27. Dar' ce-va mai încoate
Îmi preri e'audiu eșind,
Nișee glăsurî pre'n morminte,
Cu un ton aprins vorbind:
28. Unul eu mare 'nfocare
Strigînd: „fugi la cei săraci!
Tu nu poți să fii în stare,
Lingă mine ca să dăci!“
29. Măi calicule! ascultă!
Nu veni pacea să-mi strici,
Că nu-mi place vorba multă
S'am eu tine, piei de-aici!
30. Ticalosule obrăsnic,
Ce cuteți și îndrăsnesci,
Ca să vii atît de fâlnic.
C'un bogat să putrediesci?
31. Ce? îi dăse eu 'ndrăsnală,
Glasul cell răspundătoriu,
Și 'n mormint să am sficală
De un ton îngroșătoriu?

32. Lipsescă de lingă mine,
Ticalosule, ce ești;
Du-te lingă cei ca tine,
Ca cu ei să putrediesci.
33. Neci că voiți să știu de tine
Împărat, ori sclav de ești,
Căci te vădiu, că tot ca mine,
Și tu 'n groapă putrediesci.
34. De ești mare, mult ce-mi pasă,
Că 'n mormint te-ai supărat:
De nu-ți place astă casă,
Di să-ți face vr'un pălat.
35. Său adună-ți vr'ă oștire,
Numeroasă, precum ști
Să te ia de'n putredire,
Să te ducă la cei vii.
36. Însă fără sfadă multă,
Vorba lungă-mi face greă,
Și ori cine ești, ascultă:
Dăci și tați, cum fac și eu.
37. Că nu vădiu vr'ă osebire,
Neci coroană, neci vr'un lanțiu:
Troml tău și-a mea robire
Se unire într'un șianțiu.
38. Și ce vădiu eu ciar în faptă,
Nu poți să te găduesc:
Tu 'ntr'ă groapă, eu în altă,
Putrediesci și putrediesc.
39. Fii dar' păcînic, o! bogate!
Și de noi nu te legă;
C'ăci e egăletate,
Ori și cit de vei strigă.
40. Dăci în groapă, putrediescă,
Și de rang nu-mi mai vorbi,
Ci unde ești, te gîndescă,
C'ăci nu mai poți domni.

41. *Astæ-dī dīc sæ-ī vīæ 'n mīnte,
Pe pæmīnt cum aī domnī;
Šī sæ scīi, cæ īn mormīnte
Īnsu-ī escī de putredīt.*"
42. Dup'acæastæ cunvorbire,
Āe-audīsem īn mormīnt,
Cuprīns tot de multīcæmīre,
Cæ sī eū cu mortīi sīnt,
43. Ræspīcam ferīcetatea,
Āe īn sūfletu-mī sīmīam,
C'a sosit eternætatea,
Šī cæ totī īn cērīū eram,
44. Dar' īndatæ desēceptarea
M'aruncē ear' pe pæmīnt,
Šī perīndu-mī arætarea,
Ear' særacī audīū gemīnd.

§. 14.

Codreannul. (Bæladæ.)

(De V. Alesandri.)

I.

Frundīlītiæ de dudæū!
S'a aflat la Movilæū
De Codreannul cēlla ræū!
Cæ se prīmlæ pre'n ponoare,
Prīn potiæ færcæ soare,
Cu sáricæ boesæneascæ
Šī cu cušmæ ūircæneascæ . . .
Nīme sæ nu mī-l cunoascæ!
Mult e mindru, sprintennell
Āell voinic, cēll voinicell!
Šī tot cat' un cēllustell,
Roībuletiū cu pærul cretiū
De-a lui Codreann dræguletiū.
Mult aleargæ šī-ostennešæ,
Dar' call bun necī cæ gæsešæ!
Cīti cæšīori mī-šī gæšīá,
La pamīnt ell ī trīntīá,
Šī de coamæ-ī apucá,
Peste tufe-ī aruncá! . .

Deacæ vedeá sī vedeá,
Īn bæltag se rædimá
Colea 'n valle se læsá. . .
Colea 'n valle la strīmtoare,
Unde trec mocannī cu sare,
Eatæ 'n drum cæ se puneá,
Mocænnasiū cæ-mī ĩntīlniá,
Šī de'n gur' asiá-ī diceá:
„Calle bunæ mæi muntenne!“
„ — Multīcæmīm, frate Codrenne!“
„Mæi mocanne, mæi muntenne!
Nu-ī e roībul de scimbare?
Sæ-ī daū cbea de'n spinare
Šī-un car mare plīn de sare,
Un car mare cu opt boi,
Sæ mergī bogat de la noi?“
— „Nu mī-ī roībul de scimbare.
Necī mī-ī roībul de vīndīare;
Cæ-ēi cu mama roībulū,
Plætesc ūāra oltulū!
Šī de-asiū vīnde pe roībul:
Asīū plæti Movilæul!“
„Alelei! mocænnasiū dragæ,
De mine dorul se leagæ!
Fæ sī tu pe dorul mīcū,
Cæ bunu-ī cēll Dumnedīcū!
Dæ-mī pe roībul draguletiū,
Ca sæ cerc de-ī šīoimuletiū. . . .
De mī-a plæcē ĩmbletul,
Eū ī-oīū da sī sūfletul!“
Mocænnasiū se 'nduplecá,
Codrennasiū ĩncælecá!
Treī rūgīne cæ-ī trægēá,
Asīá roībul mīcū fugiá . . .
Væile se ĩmpediá!
Fugiá roībul necīediīnd,
Se duceá hoīiul ridīīnd;
Ear' mocannul sta plīngīnd,
Šī de'n gur' asiá dīcīnd:
„Alelei! mæi Codrennelle!
Te vedī de pe sprīncenelle,
Cæ-mī escī fæcætorīū de relle!
Vin' Codrenne ĩnapoī,
De-mī dæ 'n calte cēi opt boi,

*Cîi-va banni de cieltuealæ
 Sî cebea de premennealæ! "*
 — „*Ba-îi fæ cruçe mæi mocann!*
Di c' ai cînstit pe Codreann;
Cæ de-oîu veni înapoi,
În loc de car cu opt boi,
Tî-oîu da nisce pumni sgîrçîi . .
De î-or paré banni cîoplîi! " "

Si s'a dus, s'a dus, s'a dus
 Pîn' ce soarele-a apus! . .

II.

Frundîce verde de alunæ!
 Codrennasiu cu voe bunæ,
 Se urecá în deal la stîncæ,
 Se urecá si ciuiá . . .
 Toîi cîobannii cæ fugîá!
 Nu mai unul ræmîneá,
 Lîngæ foc mi se 'ntindeá
 Bolnævior mi se fæceá:
 Ear' Codreann asiá-i dîceá:
 „*Mîncate-ar lupii cîobann!*
La cæ te mai faci vicleann?
Cæ î-oîu traçe-un iartagann
De-i særi ca un sioldann!
Scoal' de-mi aleçe-un cîrlann;
Cîrlænnaşu de la ispas,
Tinerell, rotund si gras.“
 Cîrlænnaşul mi-l luá,
 La cîocine mi-l legá,
 Sî cu roibul ear' plecá!
 Sî cu roibul se læsá
 Colea'n valle la Sîanta . . .
 La Sîanta, la crîcimæreasæ,
 Cu oci mari de puic'aleasæ.
 Bé Codreann, se veseleşce,
 Ear' crîcimariu 'ngælbenneşce!
 Codreann asiá-i græşce:
 „*Mæi bædîiæ, mæi crîcimar!*
Ad ũæ ploscæ de Cotnar,
Cæ-i de tine vai şî-amar!“
 Codrennaşu plosca luá
 La obline o aniná,

Roibuleţiu 'ncellecá,
 Crîcimæreasæ særutá,
 Sî cu roibul ear' plecá,
 Sî cu roibul se læsá
 De-asupra Copoului
 Colea'n rediul Breadiului,
 Locaşiu Codreannului.
 Ell la umbræ se puneá,
 Mîndræ masæ-sî întindeá,
 Sî tot bea si veseliá,
 De potiræ neci gîndiá! . . .
 Dar' potira l'urmæriá,
 Potiræ arnæuţieasæ
 Cu earbæ vînetoreasæ . . .
 Unde-a da sæ nu greşieasæ!
 Codrennasiu cum o vedeá,
 La guræ plosca puneá
 Sî mai tare veseliá!
 Ear' potira mi-i dîceá:
 „*Dæ-te, Codrenne, legat,*
Sæ nu te duçem stricat.“
 Codrenasiu îi respundeá:
 „*Miellu-i gras, ploscutia-i grea! . .*
De sînteîi niscai-va fraîi,
Eatæ masa, şî mîncati!“
 Arnæuţi se isbiá,
 Toîi pistoalele-sî scoteá,
 Sî'n Codreann le descærcá . .
 Pieptul lui Codreann særiá:
 Ear' ell rænile-sî strîngeá,
 Plumbii d'en carne-sî scoteá!
 Cu ei durda-sî încærcá,
 Si de'n gur' asiá strigá:
 „*Alelei! tilhari pagini!*
Cum o sæ væ dau la cîni,
Cæ de-atita sînteîi bun!“
 Codrean durda-sî întindeá,
 Sî'n plin durda-sî descærcá!
 Potirasii jos cædeá,
 În sînge se svirecolá!
 Ear' Leonti Arnæutul
 Îngiti-l'ar pæmintul!
 Násturi de argînt scoteá,
 În puşcæ si-i ascundeá,

Ši 'n Codreann fi descœrcá,
 Pe Codreann cœ mi-l rœnniá!
 Codrennãsiũ voinic turbá,
 În durdœ se rœdimá,
 Bœltagul mi-sĩ ridicá,
 În Leonti-l rœpediá,
 Ši capul i-l rœtediá,
 Capul de-a dura sœriá,
 Singele bolborosiá,
 Trupul mœtœnii fœceá!
 Dar' Codreann mereu slœbiá . . .
 În ġenunci bietul cœdeá,
 În palme se spriginiá . . .
 Ši potira mi-l prindeá!

III.

Frundĩœ verde mœciesi!
 Pe Codreann mi-l duc la ľãsi
 La Domnul la ľiasĩũ!
 Ši mi-l duc într'un divann,
 Unde Domnul cu cœfiann
 Sta culcat pe-un busdugann,
 Ling'un ture ľiœrigrœdeann.
*„Mœi Codrenne, voinicelle!
 Spune tu Domniei melle:
 Mulli creștini ai omorĩt
 Cĩt ĩn ľiarœ ai hoĩt!“*
 — „„Domnule, Mœriea Ta!
 Jur pre maica Prœcesta!
 Eũ creștini n'am omorĩt,
 Cĩt ĩn ľiar' am voinicit.
 Vr'un creștin de 'ntilniam,
 Averile-ĩ ĩmpœriam.
 Cu doi cai de mi-l ġœsiam:
 Unu-ĩ dam, unu-ĩ tuam;
 Cu ľei dieœe de-l prindeam:
 Luam cĩncĩ, si cĩncĩ ĩĩ dam.
 Unde vedeam sœracul,
 ĩmi ascundeam bœltagul!
 Ši 'n cimir mĩna bœgam
 Ši de cĩeltuealœ-ĩ dam.
 Ear' unde ľiœriam turcul,
 Mult ĩmi ardeá sufletul,
 Pin' œe-ĩ rœtedĩam capul.

*În cap mĩna cœ-i puneam,
 La pœmint ĩl aduœeam,
 Cœpœtina ĩ-o tœiam,
 Ši la corbi o ġluruĩam.“*
 Cœll ture mare si budĩat,
 Cœ siedeá cu Domnu 'n svat,
 Pe Codreann cĩt l'audĩá,
 La fãtĩœ se ĩngœlbiniá,
 Pe covor ĩngœnunciá,
 Ši de'n ġur' asia ġrœiá:
*„(De-a maĩ fi Codreann vr'ũœ vara
 ĩmi scoate turcũ de'n ľiarœ!)
 Domnule, Mœriea Ta!
 Pe Codreannul nu-l ertá,
 Cœ pe Doamna ľi-a luá,
 Ši foc tĩrgului ľi-a dá,
 Ši capul ľi-l'a mĩncá!“*

Domnul mi-se spœriá,
 Semn cœlœului fœceá,
 Dar' Codreannul preœeputul,
 Preœeputul si pœtitul,
 Semnul Domnului ľiœriá!
 Ši la Domn asia ġrœiá!
*„Domnule, Mœriea Ta!
 Pe strœini tu n'ascultá,
 Cœ ei vieatĩa ľi-or mĩncá!
 Ear' de vreĩ tu sœ mor cũ,
 Maĩ lunġeœœe veacul mieũ,
 Sœ mœ 'mpac cu Dumnedĩœũ!
 Las' sœ mœ mœrturisesc,
 De moarte sœ mœ ġœtesœ,
 Ši s'ascult slujba œea mare
 De'n ġura popũ Mœcare!
 Domnul pe ġĩnduri cœdeá,
 Semn armașului fœceá,
 Porũle se descideá.*

IV.

Frundĩœ verde de bujor!
 La bisericœ 'n pridvor.
 Sta Codreannul frœtior
 Cu butucul de peœior.
 Popa slujbele-ĩ œetiá;
 Ear' Codreann se umiliá.

Și popii asiá-i grăiá:

„Părinte, sîntiea ta!
Ean desleagă-mi pe dreapta,
Să-mi fac cruce cu dînsa,
Să mă rog, și să mă 'ncin,
Ca să mor ca un creștin!“

Popa dreapta-i deslegă
Ell în sîn dreapta bəgá,
Dalb de pəlușieł scoteá,
Și 'n butuc cə mi-l trîntia,
De ruđinə mi-l ștergəá . . . ,
„Alelei! tîlhari pəđini!
Cum o să vă daū la cîni,
Cə de-atitu sîntei buni!“

Cum diceá asiá fəceá,
Cîtə potirə 'ntilniá
Pe toatə o məcəllá,
Și la curte se întorceá,
Și de'n gur' asiá grăiá:
„Domnule, Măriea Ta!
Ean descide-ți fereastră,
Să ne vedem fețiele,
Să ne-audim vorbele . . . .
Să șcui Doamne, să șcui bine,
Cə nu-i vrédnic pe'ntru tine
Să omori voinicii ca mine!“

Domnu 'n beciuri s'ascundeá,
Arnəu tii totii șeriá,
Poarta curții încideá
Codrennășiū, cum îi vedeá,
Paloșul mi-și ascutiá;
Și de'n gurə ciuiá:
„Alelei! call roibuletiū,
De-a lui Codreann drəguletiū!
Ude eșci voinicule,
Să-mi mai scapi tu dillele!“

Eatə roibul l'audiá,
Eatə roibul necediá,
De la esle se smuncia,
La glas de stəpîn venia:
Venia vésel ne'nșieuat,
Ne'nșieuat și ne'nfrinat,
Sburá vésel pe pəmint,
Narea 'nvint și coama 'n vint . . .

Codrennășiū se 'nveseliá
Roibuletiū-și netediá,
Pe ell iute se svirlia,
Pintre turci se rəpedia,
Đid de peatrə nalt șeriá,
Și șerind asiá diceá:

„Rămii Doamne! pre Domnie,
Eū mă ducū în hađucie
Rămii Doamne sînetos,
Cə tu vrédnic nu mi-ai fost!“

Scəpatu-mi-a voinicul!
Eū mă 'ncin cu cîntecul,
Ca Codrul cu frémətul,
Ca roibul cu imbletul.
Rəməneți în veseliə,
Ca Codreannu 'n hađucie.
Și-mi făceti parte și mie!

§. 15.

Mihul copillul (icoana țării Rumînilui.)

(De V. Alesandri.)

I.
La dealul bərbat
Pe drumul scəpat,
Merđe həulind,
Merđe ciuind
Mihul copillășiū,
Mîndru pəunasăiū,
Pəunasăi de codru,
Vətəjell de lotru,
De'n cobudiū cîntînd,
Codrii desmierdînd,
De'n cobudiū de os,
Cə cîntə frumos.
Merđe cəll voinic,
Pe-un murgușior mic,
Prin miėdiul nopții
Prin codrul Heriū . . .

Mult e frundia deasə,
Noaptea 'ntuneeoasə,
Și callea petroasə!
De cînd se urcă,
Și murgul cəlcă,
Peatra scəpərá . . .
Noaptea luminá,
Noaptea ca diūa!
Merđe, məri, merđe
Și-urma li se sterge
Pre'n frundie cədiute
Pe cərəri pierdute.
Merđe tot mereū
Voinicellul miėu,
De'n frundie pocnind,
Codrii veci tredînd,
Și mereū grəind!

„Hai! murgule! hai!
 Pe coastă de plaiū.
 Țe lași tu drumul,
 Și-apuci colnicul?
 Ori Țieaia te 'ndeasă
 Ori Țieaia te-apasă,
 De duci așiu greū
 Trupușiorul mieu?
 — „Țieaia nu mă 'ndeasă,
 Țieaia nu m'apasă;
 Dar' Țe mă 'ndeasă
 Și mă tot apasă,
 Că s'aiin pe-aici
 Patru-Țieci și cinci,
 Cinci-Țieci fară cinci
 De hauduți voinicī!
 Voinicēi levinți
 Duși de la pərinți
 De cind eră micī!
 Și-acum se găsesc,
 Și bencetuesc
 La vallea adincă,
 La mucia de stinca,
 La des pəltinișū,
 Mərunt alunișū.
 La masă de peatră
 În patru crepată,
 Cu sirmă legată
 Cu slove səpată,
 Cu slove de carte
 Cu ăur suflute!
 Ear' la masă siede,
 Gata ca sə prade
 Ianușū unzuream,
 Bətrîn hoțiomann,
 Cu barba sburlită
 De relle 'nvecită,
 Pin' la brīū lungită,
 Cu brīū invălită.
 Ell, məri, cə-mi are
 Səbiū lučtoarie.
 Durdă gintuită,
 Inim'oiălită!
 Și mai are încă
 La mucia de stinca

Voinicēi levinți
 Duși de la pərinți
 Decind eră micī.
 Tot ănguri voinicī,
 Flăcăi buni de mină,
 Voinicī securi de vină,
 Voinicī groși în Țeafă,
 Voinicī fară leafă!
 Cu civere nalle,
 Cu codile late,
 Ləsate pe spate . . .
 Ei te-or audi,
 La tine-or eși,
 La tine-or səri,
 Și amar de tine!
 Și amar de mine!“
 — „Hai! murgule, hai!
 Pe coastă de plaiū.
 Lasă colnicul,
 Și-apucă drumul,
 Că-i voinic Mihul!
 Cu ell neți cə-ți pasă,
 Murgule, te lasă
 Astor braițe groase,
 Groase și vinoase.
 Și astui piept lat,
 Lat și 'nfășurāt;
 Astui pəhușell
 Tăișū de oițell!“
 Murgul cə gindul
 Lasă colnicul,
 Și-apucă drumul.
 Mergē și se duce;
 Ear' Mihu-i tot Țieci:
 „Hai! murgule, hai!
 Pe coastă de plaiū,
 La poeană grasă,
 Dumbravă frumoasă,
 Cu earbă 'nverdită
 Cu flori inflorită.“

II.

Eatə 'n codru, eatə,
 Cə Ianușū de-ădată,

Cum bencetuesc
 Și se veselesc,
 Stă, încremenesc
 Oci își Țintesc,
 Că de'n cind în cind
 Aude sunind
 Codrii desmierdind
 Un mîndru cîntic
 Cîntic de voinic,
 Și-un glas de cobuđiū,
 Dulce la audī,
 De cobuđiū de os,
 Țe cîntă frumos.
 Și eată și eată,
 Cə Ianușū de-ădată,
 Tresare și sare
 Și Țieci 'n glas mare:
 „Voi voinicilor,
 Haraminilor!
 Ean stăi și-ascultăi,
 Și-amele-apucați,
 Că eu cam audī
 Un glas de cobuđiū
 Prin frundie sunind
 Codrii desmierdind.
 Deți voi və grăbiți,
 Cuvind və porniți,
 Și sə və duceți
 Callea sə-i Țineți,
 La pod la hirtopi,
 La vallea de plopi,
 La potica strîmtă,
 La cərarea frîntă,
 La fîntina lina
 Cu apă puincă,
 De-a fi vr'un viteadū . . .
 Sə nu mi-l stricăi;
 Ear' vr'un fermecat
 De mueri stricat . . .
 Ță palmă sə-i dați,
 Drumul sə-i ləsăi.“
 Țingurii pornesc,
 Și callea-i opresc!

Ear' cum îi Țieresc
 Mihul le grăesc:
 „Voi voinicilor,
 Haraminilor!
 Ține v'a minat,
 Capul v'a mîncat!“
 Și neți cə sfișiesc,
 La harită pornesc
 Și cît se 'nvirtesc,
 Toți mi-i cəsăpeșc!
 Și eare-si purcede
 Pe Țell codru verde.
 Cind murgul cəlcă,
 Peatra scəpără . . .
 Noaptea lumină
 Noaptea cə diū.
 La Ianușū purcede!
 Ianușū cumu-l vede:
 „Voi voinicilor
 Haraminilor!
 Dați cu fîntele,
 Dați cu lăncile . . .
 — „Ləsăi fîntele,
 Ləsăi lăncile,
 Voi voinicilor,
 Haraminilor!
 Cə eu Mihul sînt!
 Și vreū sə və cînt,
 Un mîndru cîntic,
 Cîntic de voinic
 De'n cobuđiū de os,
 Cə cîntă frumos.“
 III.
 Eată, məri, eată,
 Cə Mihul de-ădată
 Începe pe loc
 A Țieci cə foc,
 Începe usior
 A Țieci cə dor
 Un cîntic duos
 Atit de frumos!
 Cə muniț rəsuncă,
 Șioimii se aduncă,

Bradii se clătesc,
 Frunđiele sioptesc
 Stellele sclipesc,
 Ši'n calle s'oprese!
 Ear' ũngurii mult
 Cu drag il ascult'!
 Ši Ianušiũ de-ũædatæ
 Ca ne altæ datæ,
 Glasu-ši imblĩndiẽsẽe
 Mihulũ græesẽe
 La masæ-l poftesẽe.
 „Vin' tu Mihule!
 Vin' voinicule,
 Sæ bancetuin
 Ši sæ veselim,
 Ši-apoi amĩndoi
 Ne-om luptá noi doi!
 Ei cu toți s'adun',
 La masæ se pun,
 Ši bencetuesc,
 Si se veselesc,
 Armele cĩocnesc,
 Vésel ciuesc,
 Dar' cĩnd la sfiřsit
 De bencetuit,
 Masa de-ospætæt
 Vinul de gustat . . .
 Ianušiũ Ungureann,
 Mihul Moldovann
 De-ũæ parte se duc
 Ši'n luptæ s'apue'!
 Ear' ũngurii toți
 Luĩ Ianušiũ nepoți
 Staũ de mi-i privesc,
 Cum mi se'nvirtesc
 Cum mi se smunẽesc
 Cum mi se trĩntesc
 Ca doi voinicẽi
 Puiřiori de smei.
 Eatæ, mæri, eatæ
 Cæ Mihul de-ũædatæ
 Pe loc se opresẽe
 Pe Ianušiũ smunẽesẽe

Sus il opintesẽe,
 Jos il ši isbesẽe,
 Ši'n ġenunçi il pune,
 Ši capu-i ræpune!
 Ear' ũngurii toți
 Luĩ Ianušiũ nepoți
 Staũ ġncremeniĩi,
 De groadiæ 'ngrođiĩi!
 Mihul mi-i trediesẽe
 Ši-asĩá le græesẽe:
 „Voi voinicilor,
 Haramilor!
 Cine s'a aflá
 De va ridicá
 Busduganul mieũ
 Cĩt este de greũ!
 Durduliĩia mea,
 Cĩt este de grea!
 Ši armele melle
 Cĩt imi sĩnt de grelle!
 Acella sæ viĩe
 Cu mine 'n fræite,
 Ca sæ vitejeasæ
 Ši sæ voinicẽasæ!“
 La pæmint se pleacæ
 Ši 'ndesiert se cæarcæ!
 Neçi unul nu poate
 Sæ ridicæ 'n spate
 Armele 'næercate
 La pæmint culcate.
 „Voi copiilor,
 Haramilor!
 Codrul voi læsãĩ,
 De plug v'apucãĩ,
 Cæ nu sĩnteiĩ voi,
 Nu sĩnteiĩ ca noi
 Bunĩ de haĩducie
 Vrædniçi de hotie;
 Cĩ de sapæ latæ,
 Ši de cea lopatæ!“
 Ši cum đice 'ndatæ
 Mihul cæll vqinic,
 Cu deġetul mie,

Armele-ši ridicæ,
 Pleacæ pe poticæ . . .
 Ši'n urmæ-i vuesẽe,
 Codrul se clătescẽe,
 De-un mindru cĩntic,

Cĩntic de voinic,
 De-un glas de cobuđũ
 Dulcẽ la audiũ
 De cobuđiũ de os,
 Cẽ cĩntæ frumos.

§. 16.

Gudiannul cætæfieann ši cæll cĩmpeann.

(Fábulæ de G. Asaci.)

Dinioarcæ un gudiann
 Politicos cætæfieann
 Pe gudiannul de cĩmpie
 L'a poftit la prĩndiũ sæ viĩe,
 Ca nu tot mereũ locuste,
 Cĩ mai bun ospætiũ sæ guste.
 Pe værgat, frumos covor
 Ařiediat'au masa lor.
 Las sæ júdece ori-cine
 Cĩt le-a fost atunçi de bine.
 De cunfeturi ši de pui
 Færmæturile adunæ
 ġnsæ pin' a fi sætui
 De ũædatæ uřia sunæ,
 Asta-i ġmple-atĩt de fricæ
 ġncit pofta li se stricæ.
 Cætæfieannul sprintenell
 Scapæ, ši-altul dupæ ell.

Eatæ tropotu 'næeteadiæ,
 Ši gudiannii ear' s'asieadiæ,
 Cætæfieannul mĩngæiat
 La tierannul spæriat
 Đise: „ean apucæ frate!
 Sæ mai roadem læ bucate!“
 Dar' æcest' a đis: *deatull!*
De-astæ masæ io-s sætull.
Vino mine tu afaræ
De-i gustá ospætiũ de ġiaræ,
Tupilat ġntr'un unġierũ
Nu am masæ, de boeriũ,
Nime ġnsæ, ca aĩce,
Va veni sæ ni o stricæ
Ši de fermæturi særacæ
Ne-om ġndopá 'n bunæ paçc,
Eũ te las cu sĩnætatæ,
Nu voiũ sĩægi cu frica 'n spate,
Neçi mai delicatæ masæ,
Ca apoi pe næri sæ-mi easæ.“

§. 17.

ġmpærtieala (fábulæ.)

(De Alesandru Doniciũ.)

Avĩnd toværesie
 La ũæ negustorie
 Cĩfi-va prietenni pe vieatĩe,
 Aũ cĩseĩgat multime de banni ġiatĩe,

Si, adunindu-se la casa lor obștească,
 S'au apucat, folosul să 'mpărțiească.
 Dar' sînt cam rare împărțiile
 Fără certe și cirtele.
 Și-ai miei prietenni buni, cîșcigul împărțind.
 S'au întortat la ceartă
 Cînd, eată de ucădată
 Aud strigînd:
 Săriți! săriți! foc! casa arde!
 „Lăsați să ne vom socoti pe urmă!“
 — „Dar' trebuie să știți, că mie mi se cade
 De'n cea de față sumă
 Ūe mie înca și mai bine.“
 A dîs de'ntră consotî unul.
 — „Ear' mie în tot bunul
 Vr'ăe doăe mi se vine.“
 Le dîse ear' un alt;
 „Aidem însă! — „Ba stați
 Și dreapta partea mea îmi dați!“
 Le strigă cellalalt.
 — Dar' pentru ce? și cum? . . . .
 Cărtîndu-se așia prietenni, vād fum
 Cu pālălae 'n casă,
 Și neputînd să easă,
 Aū ars ei totî cu banni cu tot!

* * *

Aicî a dîce pot
 Că la un rău obșese, cînd cere trebuința
 Ca să-l întîmpinăm, puînd unîți silinția
 Adese ori perim obșese
 Cînd fiesăe care
 Strigînd, strigînd cu gură mare,
 La interesul său în parte aîfinteșe.

§. 18.

Muntele. (Făbulă.)

(De A. Doniciu.)

Un munte se trudiă de făcere cumplit:
 Trei dîlle a vuit
 Încît se elatînă pămîntul de sub ell
 Dar' în urmă s'a desfăcut
 Și a năseut un — șiorecîll!

Această făbulă cu muntele e vecie,
 Eū însă să vā spun secretu-î la ureci.
 Sînt oameni, de la carii așceptî
 Minuni să vedî.
 Așia vuese de tare,
 Cînd ei se socotese, că aū vr'ăe treabă mare;
 Ear' cîrcînd în fapta
 Găsesăi isprava lor deșieartă.
 Așia cîar eū ades scriu, șterg, și ear' gîndesc,
 Ca cum ūe poemă epică născocesc;
 Ear' după trudă multă
 În fapta mă trediesc c'ăe făbuliță scurtă.

§. 19.

Maica și fiica ei.

(De I. Rațiu.)

1. Eră ūe noapte mîndră, mareațăe și serină
 Și ceriul eră vésel de stelle strălucînd,
 Dîefirul suflă dulce și oara eră lină.
 Părea-ți că lumea doarme, cîar nime prevegînd,
2. Dormiă doar' lumea 'ntreagă, cînd numa 'ntr'ăe grădină
 S'aude-un șîopot tîinic, abîa de-abîa șîoptînd;
 Ūe maicăe cū-a sa fîcăe lîinîndu-se de mîncă,
 Se primblăe pre cārare în sus la cēriū privînd.
3. Ean spune-mî, dulce maicăe! atîtea mi de stelle
 Pe bolta ceea mîndră, oari cîne le-a creat?
 Ean spune-mî, dîse fiica, de staî numai de elle?
 Seău cîn' le guverneădîe atît de minnat?
4. Ean spune-mî, măiculiță! colo 'n cēriū oari cîne șîede?
 De este-acolo lume, ori numai loc pustîū
 De sînt și-acolo oameni, de e grădină verde?
 Ean spune-mî, te rog foarte, că tare-așū vré săe știū!“
5. „Prea dulce capiliță, finîăe făr' pōcate,
 Îi dîse-a ei măiculiță, la ce m'ăi întrebat?
 Aū nu î-am spus, că 'n lume ori cîte le vedî, toate,
 Un Dumneădîeū și-un tata, ell sîngur le-a creat?“

6. *Ell sîngur guverneađiă, cœci ell e cœll mai mare
Și cœriul și pœmintul ell sîngur le-a făcut;
Acolo 'n cœriuri este ȳa lume mindrœ, care
Menitœ-i pe'ntru omul, cœ sũflet n'a pierdut.*
7. *Acolo este numaî curatœ hœretate;
Acolo-i fericiđiă in naltul acœll loc;
Acolo nu domneșce neçi rœu, neçi strîmbœtate,
Neçi urœ, neçe pismœ, neçi orbul de noroc.*
8. *Cînd vedî la noi copillœ, in lumea astœ seacœ
Atitea mi de pãtimi, cum ne-aũ orbit de rœu!
Aiœea strîmbœtatea si ura ne inneaœœ,
De multa nedreptate pœmintul e ađi greũ!*
9. *Aiœea interesulũ, cœballele spurcate,
Ca fũlgerul, cœ tunœ, in lume s'aũ lætit!
Credinîta si amoarea sint tot ideci deșerte,
Și oamenii, ca șierpiũ, cu toți s'aũ viclennit!*
10. *Aiœia interesul, ell leagœ si desleagœ,
Și bannul face toate, pre'n banni te faci cîstit.
Sœ șciũ dar' susteđielle, cœ cine n'are blagœ,
Aiœi in astœ lume e prost, e amœrit.*
11. *Ah! đulœea mea copillœ! cu inima curatœ,
Mœ doare pin' la sũflet, cînd eatœ mœ gîndesc,
Șciind cœ n'ai avere, șciindu-te sœracœ,
De-aceea te rog dragœ, ascultœ cœ-ũ vorbesc.*
12. *Cînd lipsa si nœcadiul, amara sœrœcœ
Te-apasœ fœrœ milœ, sperinîta sœ nu-ũ pierđi,
Cînd oamenii sœ 'ngimfœ in marea lor trufie,
Sœ șciũ c'aiœi in lume, deșiert e tot, cœ vedî!*
13. *Aci rœmine-averea, bogatul incœ moare,
Cœci nu-ũ nemica 'n lume statœrnic pre pœmint.
Cœ faptele sint numaî ciar sîngure sub soare,
Cœ trec cu noi de'n lume, cînd mœrgem in mormint.*
14. *Credinîta dar' copillœ! si inimœ curatœ
Sœ aiđi pũrure 'n pieptu-ũ, precum le-aĩ moșcennit,
Gîndind cœ ai in cœriuri un dulœe, un bun tatœ,
Cœ 'ntinde ajutoriul sœrmannului lipsit!"*

§. 20.

Ođœ cœtrœ Bahluũ (rîul Iașilor.)

(De V. Alesandri.)

Adese ori departe de-a lumii triste vœluri
Cu pœsuri regulate eũ mœsur all tœu pod
Bahluũ! locașiu de broașce! riũ tœinic fœrœ mœluri,
Cœ dormi, ciar ca un Pœsiœ, pe patul tœu de glod.

„Trecut aũ đic atunœia, a talle negre unde,
Ca gloria, ca vieađia, ca visul de noroc!
— „Ba n'aũ trecut stœpine! trist nasul ũmi respunde,
Eũ le șimđesc prea bine, cœci mœ cîrnesc de'n loc!

Cînd luna se iveșce pe-al munđilor gol ũmor,
Cînd pașii miei, ca gîndul, pre'n œburi rœtœesc,
ũmi plac acœlle innuri de broașce fœrœ nũmer,
Cœ ciar, ca oare-care, in cor ocœcœesc.

Atunœia in cœdinîta a mea inimœ saltœ,
Ca la un glas priœtenn, iubit si așœptat,
Cœci gîngășiele broașce sint dulci poeđi de baltœ,
Precum mulți poeđi gîngășii sint broașce de uscat.

§. 21.

*Negru Vodœ si Mannole seaũ Mîncœstirea Arĝeșului
(bœladœ.)*

(De V. Alesandri.)

I.

Pe Arĝeșiu in jos
Pe un mal frumos
Negru Vodœ treœe
Cu tovarœsi đieœe:
Noũe mœșceri mari.
Calle de đidari,
Și Mannole đieœe,
Care-i si intrecœ.
Merg cu toți pe calle,
Sœ aleagœ 'n valle

Loc de mîncœstire
Și de pomennire
Eatœ cum merĝeã,
Cœ se ũtilniã,
C'un biet cœobœnașiu
De'n fluer doinașiu:
Și cum ũ vedeã
Domnul ũ đieœã:
„Mîndre cœobœnașiu,
De'n fluer doinașiu,
Pe Arĝeșiu in sus
Cu turma te-aĩ dus,

*Pe Argeşii în jos
 Cu turma ai fost:
 Nu cum-v' ai vâdîut
 Pe unde-ai trecut,
 Un did pârçesit
 Şi neisprăvit,
 La loc de grindisii
 Prin verde-alunişii? "*
 — „Ba, Doamne-am vâdîut
 Pe unde-am trecut
 Un did pârçesit
 Şi neisprăvit.
 Cîni, cum îl vâd,
 La ell se ræped
 Şi latr'a pustii,
 Şi ur'a mortii. " "
 Cum îl audîa
 Domnu 'nveseliá,
 Şi curînd plecá,
 Spre did se 'ndreptá,
 Cu nouæ didari
 Nouæ mészeri mari
 Şi Mannole diece
 Care-i si întrece.
 „Eatæ didul mieu!
 Aici aleg eu
 Loc de minæstire
 Şi de pomennire.
 Deçi voi, mészeri mari,
 Calfe de didari
 Di noapte silii
 Lucrul de-l pornii,
 Ca sæ-mi ridicati
 Aici sæ-mi durati
 Minæstire naltæ
 Cum n'a mai fost altæ;
 Cæ v'oiu da averi,
 V'oiu face boeri;
 Ear' de nu, apoi
 Væ didesc pe voi,
 Væ didesc de vii,
 Ciar în temeli!

II.

Mészeriî græbiá,
 Sfoarele 'ntindeá,
 Locul mæsurá,
 Locul îl sæpá,
 Şi mereu lucrá,
 Didul ridicá;
 Dar' cit æe lucrá,
 Noaptea se surpá!
 A doia di ear'
 A treia di ear'
 A patra di ear'
 Lucrá îndædar,
 Cæei ori æe lucrá,
 Noaptea se surpá!
 Domnul se mirá,
 Şi-apoi îi mustrá,
 Şi-apoi se 'neruntá,
 Şi-i ameriniá,
 Sæ-i puic de vii
 Ciar în temeli!
 Ear' bietii didari,
 Nouæ mészeri mari,
 Tremurá lucrînd
 Lucrá tremurînd
 Di mare de varæ,
 Diua pinæ 'n saræ;
 Ear' Mannole stá.
 Neçi cæ mai lucrá,
 Ci mi se culcá,
 Si un vis visá,
 Şi-apoi se sculá
 Şi-âsfeliu cuvintá:
 „Nouæ mészeri mari
 Calfe de didari,
 Scii voi æe-am visat,
 De cînd m'am culcat?
 Uæ şioaptæ de sus
 Avea mi-a spus,
 C'ori citu am lucrá,
 Noaptea s'a surpá,
 Pin' æe-om hotæri
 În did de-a didi

*Cea 'ntiû soioaræ
 Cæ 'ntiû sorioaræ,
 Care s'a ivi,
 Mine 'n diori de di,
 Aducînd bucate
 La soiiu ori la frate.
 Deçi deacæ voiî
 Ca sæ ispræviî
 Astæ minæstire,
 Loc de pomennire,
 Venii ne-apucæm
 Cu toi sæ juræm
 Şi sæ ne legæm,
 Taina sæ pæstræm,
 Şi-ori æe soioaræ
 Ori æe sorioaræ
 Mine 'n diori de di
 Iniiu s'a ivi,
 Jertfæ s'o jertfim,
 În did s'o didim! "*

III.

Eatæ 'n diori de di
 Mannea se tredî,
 Şi cum se tredî,
 Iute se sui,
 Pe gard de nuelle,
 Şi mai sus pe scelle,
 Şi 'n cîmp se uitá,
 Şi pe drum cætá,
 Cînd æe mi-si dieria?
 Cînd cæ venia?
 Soioara lui,
 Floarea cîmpului!
 Ea s'apropia,
 Şi îi aduceá
 Prîndiû de udæturæ.
 Vin de bæaturæ.
 Mannole-o vedeá,
 Şi neci cæ credeá,
 Inima-i særiá,
 Trupul îi slæbiá,
 Şi 'n genunei cædeá,
 Si se inciná

Şi-âsfeliu se rugá:

„Dæ Doamne! în lumpe
 Uæ ploae cu spume,
 Sæ facæ pærae,
 Sæ curgæ şiroaie,
 Apele sæ cræscæ,
 Mindra sæ-mi opreascæ,
 S'o opreascæ 'n calle,
 S'o întoaræ 'n valle! "
 Domnul se 'ndurá,
 Ruga-i ascultá,
 Nuori aduceá
 Çeriu 'ntunecá,
 Şi curgeá de-ucdate
 Ploae spumegatæ.
 Cæ fæcæa pærae
 Şi umflá şiroaie,
 Dar' cit æe cædeá
 Mindra n'o opriá;
 Ci ea tot venia,
 Apele treceá
 Şi s'apropia!
 Mannea mi-o vedeá,
 Inima-i plîngeá,
 Şi ear' se 'nciná,
 Şi ear' se rugá:
 „Sufæ Doamne-un vînt
 Sufæ pe pæmint,
 Páltini se îndoaie,
 Bradii sæ-i despoaie,
 Munii sæ-i ræstoarne,
 Mindra sæ-mi întoarne,
 Sa mi-o 'ntoarne 'n calle,
 S'o ducæ de valle! "
 Domnul se 'ndurá,
 Ruga-i ascultá,
 Şi sufliá un vînt,
 Un vînt pe pæmint,
 Care vîjeia:
 Páltini 'ndoia,
 Bradii despoia,
 Munii ræsturná;
 Dar' cit æe sufliá,
 Mindra n'o opriá!

Ūi ea tot veniá,
Pe drum s̄iovæiá,
S̄i s'apropiá,
S̄i, amar de ea!
Eat'o c'ajungeá!

IV.

Ear' c̄ei m̄esceri mari,
C̄ei nouæ didari,
C̄it mi o d̄ieria,
Toṭi inveseliá.
Ear' Mannea turbá,
M̄indra-s̄i s̄erutá,
În bratie-o luá,
Pe scelle-o urcá,
S̄i 'n did o puneá,
S̄i fi tot diceá:
„Stæi m̄indruṭia mea!
Nu te sp̄eria,
Cæ vrem sæ glumim
S̄i sæ te didim.“

M̄indra mi-l credeá,
S̄i v̄eseli r̄ideá,
Ear' Mannea oftá
S̄i se apucá,
Didul de didit,
Visul de 'mplinit.
Didul se suiá
S̄i o cuprindeá
Pin' la glesniṣioare,
Pin' la pulpisiṣioare.
Ear' ea, vai! de ea,
Neçi cæ mai r̄ideá,
C̄i se sp̄eria,
S̄i mereu diceá:
„Mannole! Mannole!
M̄escere Mannole!
Ajungæ-ṭi de siagæ,
Cæ nu-i bunæ dragæ . . .
Mannole! Mannole!
M̄escere Mannole!
Didul ræu mæ str̄inge,
Trupuṣioru-mi fr̄inge.“

Ear' Mannea tæceá,
S̄i mereu d̄ideá;
Didul se suiá,
S̄i o cuprindeá
Pin' la glesniṣioare,
Pin' la pulpisiṣioare,
Pin' la costisiṣioare,
Pin' la t̄it̄isiṣioare,
Ear' ea, vai! de ea!
Neçi cæ mai r̄ideá,
C̄i mereu pl̄ingeá,
S̄i mereu diceá:
„Mannole! Mannole!
M̄escere Mannole!
Ajungæ-ṭi de glumæ,
Cæ am sæ f̄iu mumæ,
Mannole! Mannole!
M̄escere Mannole!
Didul ræu mæ str̄inge,
Copilaṣiu-mi fr̄inge,
T̄it̄isiṣioara-mi pl̄inge!“

Ear' Mannea tæceá,
S̄i mereu didiá.
Didul se suiá,
S̄i o cuprindeá,
Pin' la costisiṣioare,
Pin' la budisiṣioare,
Pin' la ocisiṣori,
Pin' la perisiṣori!
În c̄it vai! de ea,
Nu se mai d̄ieria.
C̄i se audia
De'n did cæ diceá:
„Mannole! Mannole!
M̄escere Mannole!
Didul ræu mæ str̄inge,
Vieat̄ia mi se st̄inge!“

V.

Pe Ar̄gesiu în jos,
Pe un mal frumos,
Negru Vodæ vine,
Ca sæ se incine,

La cæa minæstire
Fálnicæ didire,
M̄inæstire naltæ,
Cum n'a mai fost altæ.
Domnul, cum sostiá,
S̄i la ea priviá,
Mult se 'nveseliá,
S̄i asfeliu græiá:
„Voi m̄esceri didari,
Diece m̄esceri mari!
Sæ-mi sp̄ineti cu drept,
Cu mina la piept,
De-aveṭi m̄escerie,
Ca sæ-mi faceṭi mie
Altæ minæstire
Pe'ntru pomennire,
Mult mai frumoasæ,
S̄i mult mai frumoasæ?“

Earæ c̄ei didari,
Diece m̄esceri mari,
Cum sta pe grindisiu
Sus pe coperisiu
V̄eseli se m̄indria,
S̄i-asfeliu raspundeá:
„Ca noi m̄esceri mari,
Calfe de didari,
Alii neçi cæ sint
Aici pre p̄emint!
Aftæ, cæ noi scim,
Ori c̄ind sæ didim
Altæ minæstire
Pe'ntru pomennire,
Mult mai frumoasæ,
S̄i mult mai frumoasæ!“

Domnu-i ascultá,
S̄i pe ginduri stá,
S̄i-apoi erunt r̄ideá
S̄i-apoi poruncia
Scellele sæ strice,
Sceri sæ le ridice,
S̄i pe c̄ei didari,
Diece m̄esceri mari
Sæ mi-i p̄aræseascæ,
Ca sæ putredieascæ

Colo pe grindisiu,
Sus pe coperisiu!
Earæ c̄ei didari,
Diece m̄esceri mari,
Neçi cæ se pierdeá
C̄i se svætiá,
S̄i-apoi isi fæceá
Aripi sburætoarie
De sindile-usioare
S̄i-apoi le 'ntindeá,
S̄i 'n ær sburá,
Dar' pe loc cædeá,
S̄i unde cædeá
Peatræ se fæceá!
Ear' bietul Mannole,
M̄escerul Mannole,
Toemai c̄ind c̄erca
De-a se aruncá,
Eatæ c'audia
De'n did cæ esia
Un glas nædusit,
Un glas mult iubit,
Care tot gemeá,
S̄i-asfeliu tot diceá:
„Mannole! Mannole!
M̄escere Mannole!
Didul ræu mæ str̄inge,
Trupuṣioru-mi fr̄inge,
T̄it̄isiṣioara-mi pl̄inge,
Vieat̄ia-mi mi se st̄inge!“

Cum o audia
Manea 'ncremenia,
Mintile-s̄i pierdeá,
Oci se 'nvæliá . . .
Lumea se 'ntorceá
N̄orii se 'nvirtia,
S̄i de pe grindisiu,
De pe coperisiu
Mannea jos cædeá!
Ear' unde cædeá,
C̄e se mai fæceá?
Uæ fintnæ linæ,
Cu apæ putinæ,
Cu apæ s̄erate:
Apæ læcrematæ!

§. 22.

Tatæl nostru.

(De'n Foaea pe'ntru minte etc.)

Tatæl nostru care 'n cériuri
 Locueşci în strælucire,
 Sintu-ţi nume fiæ 'n veacuri
 Pretutindenî în sînîre.

Viîe a ta 'mpærætie
 Între noi si-all tæu cuvînt,
 Toţi plineascæ-ţi voea tie,
 Cum în cერიu si pre pæmint.

Dæ-ne astæ-dî îndurate
 Doamne! pînea spre nutrire
 Eartæ multele pæcate,
 Te rugæm cu umilire:

Cum si noi, cêrese pærinte,
 — Numai fiæ mila ta —
 Fapte relle, ori cuvinte,
 Altor oamenî le-om ertá.

Dæ putere 'n slæbiciune,
 Si pædieşce-ne mereu,
 De ispitæ 'nsielæciune
 Fæ sæ fim scæpái de ræu.

Dupæ care rugæciune,
 Dulcæ tatæ! te mærim,
 Si sfrîsind cu plecæciune,
 Amin, fiæ, glæsuim.

§. 23.

Colinda întîia.

(De Gîorgîu Sæulescul.)

Væ sculaî, sculaî boeri!
 Florile dalbe,
 Cæ 'nfloritî ca merî si peri,
 Florile d'albe.

Cæ væ vin colindætori,
 Florile dalbe,
 Noaptea pe la cîntætori.
 Florile dalbe. *)

Si v'aduc de anul noû
 Prunc de'n ræsærit næscut,
 Care este învæscut
 În alb scútec ca un ou.

Creşcetu-î e orelat,
 Soare-radie luminat,
 De uæ peatræ nestimate
 De pe fruntea-î coronatæ.

Încorlate s'a depus
 Lîngæ táur bourat,
 Cæ pre fata de 'mpærat
 De preste mæri ne-a adus

Væ sculaî, sculaî, boeri,
 Sæ uræm pe-un dîeû næscut,
 Cæ în om s'a prefæcut,
 Aducîndu-î tæmieri,

Sus pre cერიu s'a arætat,
 Stea comatæ, strælucitæ,
 Mennîndu-ni-l de 'mpærat:
 Lumea fi-va fericitæ.

Înt'r'a lui mare domnie,
 Ler de aur va sæ fiæ,
 Viorelle, læcræmioare
 Væ astêrnem sub peçioare.

În grædinæ turturelle
 Douæ cîntæ cu durere,
 La fereastræ rîndunelle
 Cîripîndu-væ cuib cêre.

Si-uæ porumbæ minunatæ
 Cu uæ guşie purpuratæ
 De l'apus mereu sburînd,
 Râmuri douæ aducînd.

*) „Florile dalbe“ se repetîesc la toate întorsurele (strofele) urmætoarie.

De'n livedele sperie,
Pe all vostru leit pat,
Uguind cu bucurie,
La cæpætiiū s'aū læsat.

Ea vœ dīe, sœ trœiti,
Întru mulți anni fericiți,
Ca sî pomii sœ 'nfloriti,
S'ajungeți sœ 'mbœtrîniți.

Și ca toamna 'mbelsiugate
Sœ vœ fiœ 'ndestullate,
Casa, masa avrœmie
Bine dīscœ 'n seminiē.

Ca sî asti colindætori
Sœ vœ aibœ dætætori,
Cum v'avurœ pre pœrinți
Patroni dârniēi sî fierbinți!

§. 24.

Colinda a doia.

(De G. Sæulescul.)

Precum ūedinioarœ în Grœciea, la încœputul culturei elenice se cîntă de cœtrœ aidisti frînturele Iliadei și alle Odiseii; ear' pre'n sate de cœtrœ pœpusieri și mimi se înfœtisiă feliurite morāvuri, dâtine și sœne lumești și relegiunarie, care apoi s'aū numit comedii, adecœ: *cîntari sœtesci*; — în veacul de mijloc, trubadurii, poeții epœci aelleia, cîntă feliurite avinture și romānuri: de asemenea se pœstreadie pre'n trœdœciune, pīncœ sî astœ-di între rumini parte pœpusierie vecilor greci, cîntate de fete, înfœtisiind si æstœa sœne de cœrœperie și morāvuri, insœ într'œe vorbœ trivialœ, rusticœ si pe alocurea ob-sœncœ, parte de'n gura bœtrînilor sub titlu de *nærœciuni* (povești), numite de Itælianni: *conturi*, *novelle* și *fåbule*, se aud frînture istorice de'n mitologiœa greacœ-romanœ, ba ciar sî d'en poesii Omœricœ si Virgillianne. Eū însu-mi în copillæriea mea am ascultat de la un Nenne de 80 de anni *legenda lui Rem si Romul* sub titlul de „*doi feti logofeti cu pœrul de aur*; *avinturele lui Alesandru Paris cu rœpiciunea Ilenei Cosindiennei cœlei frumœse*; *judecata între cœlle trei Dine, œe se rivælisă în preeminintia hârurilor si a frumœtiei*; *avinturele lui Odiseu cu Ciclopul Polifem de'n grotæ siciliannœ*; *cœlle cu fermecætoarea Cîrœca*

de'n insula Eia, carea prefœcœa pe oameni în animale; *istoria flotei greœeci de la tiœrmurii Troei*; *minœa lui Acileu si solirea preutului Hrise pe'ntru scœparea fei salle Hriseida*; *luptele lui Ector cu Patroclu si Acile*; *nebunœa lui Aiœcœ sugrumætorul de oi*; *icoana de'n romaniiul lui Eliador, precum si amoriul Hloei si Dafnei*; *romanul cu fata de 'mpœrat si a eroului Fœt frumos cu pœrul de aur*, în care se personeadiœ *Perseu* înarmat cu spada diamantinœ ereditœ lui de cœtrœ Sœiurn, carele în ocii lumii se prefœcœa a fi un nœtærœu ori tersit, earœ în cîmpul bœtæliei, luindu-si figura œea erœicœ, si dœicœ, purtă învingerile strœlucite. Am audit nœrîndu-se celle doœ-sprœ-dieœ lupte alle lui Ercule sub nume de *Iorgovannul înarmat cu mœciucœ si învœscut cu pielle de leu* (de unde s'a degenerat si istoria fœbuloasœ, numitœ („*Alesandria*“), cum æcest Iorgovann s'a luptat cu smei, si cum a scœpat de'n prinsoare pre fata œea de împœrat. Am audit fåbula lui *Dedal si Icar*, trœvœscutœ în arœitectul unor curti (minœstirea Argesiu-lui în Rumîniea) de pe care, fœcîndu-si aripi de sindilœ, a sburat. Am audit alegoriœa *coboririi lui Orfeu în iad cu lira sa, ca sœ-si cåpete pe Euridice, si suirea la cœriū, fœcutœ pe un arbure, pe care cællætorind, a trebuit sœ meargœ pe la locuinœa sîntei Luni, Marți, Miœrcuri, Joi. Vineri, Sîmbete si sîntei Duminecœ*; *alegoriœa cœllor sœpte plæneii pœnœ la sîntul Soare, insoiœte astœ cæltorie de œe multime de avinture si lupte*. Am audit fåbula *Psicei si a Amoriulu*, trœvœscutœ în *fata urgisitœ de mãscœra-sa, adecœ de Vineria, supunîndu-se între alte nevointie la alegæciunea griulu de'n cœlletalte feliuri de seminiē, si luptîndu-se cu legiunile armatei de furnice sburætoarie, mincætoariele griulu, si cœrœtura apeii cu ciurul, si allele mai multe*. Am audit de'n gura trubadurilor noștri læutari, si anume de'n rostul unui țigann, cîntîndu-se cu acompîniemîntul lirei salle, adecœ cobdîa seau cœbadiul, *bœtæliile Domnului Stefann cœll Mare cu regele Matiasiu*; *alle lui Mihaiu Viteadiul*; *emigræciunile lui Dragoșiu, si alte frînture istorice, care cîntœce cu a lor poesie s'a pogorit grædat între rumini, amœsurat geniulu si stœrii lor politice, trecînd pre'n scîmbæciunile decædinœiei de la epice la erœice, cœbæleœe, trågeœe, romântœe si cœmice, pīncœ œe aū ajuns în urmœ la „frundie verde ah! mœ doare: la: frige-mœ, ardemœ, si la cumetriœ dragœ s. a. s. a.*

Toate æcœstea se vœd a fi rœmœsiœte de'n legendele unei relegiuni, precum a fost pœginismul, carele apunînd de'n lume, ca un comet stins de'n orbita universulu, rœmase pre'n memoriœ în gura filor coboritori de'n fidelii sœi, si care împreunœ cu dâtinele supersticioase s'aū pœstrat pre'n trœdœciune, insœ de'n timp în timp s'aū impuinat pre'n uitare pīncœ în dillele noastre. Asiă sînt oare-care imne alle dïestætilor romane, precum este *Doina*, imnul *Diannei*, numitœ de rumini *Doina*, si carele se cîntă mai ales de pœstori si de vīncætori imnele, œe cîntă bœtrînele la nunœi cîemînd pe *Latona* si *Jununa* în re-

frenn: *lado, lado*, numitæ greceſce ſi *Dorcu*. *Lato* seaſ *Lado*, ſi *Juno*, all cæriia ſimbol, peanna de pæun, o poartæ mirii cu mætase roſiæ la cæciulæ ori pælærie. *Latona*. *lado*, se ciemá la cinteul de a doia ði dupæ cununie, fiind ðina náſcerilor; ear' *Juna* în sara de nainte de cununie la petealæ. Descîntecele, ce s'au împrumutat oarecînd de la Bæbilonenni ſi Egiptenni, care se rostese încæ de babogrie ſi mai virtos încæ de tiganæe, ca apalatirie seaſ apotropee feritoarie ſi defæcætoarie, cum este ſi apa, în carea se sting cærbuni, cu care se stropese ſi o beaſ lîngediſ (bolnavii), ca ðedinioaræ apa lustratæ a Romanilor, mai virtos la deociſ ſi poçituræ, ádece vascanologiæ. Asiá ſint mægile ſi fármecæle cu amuletele seaſ báerele lor, ræmæſiſie de'n ciemæciunea demonologiæi vecie. Asiá s'au pæstrat în colinde, precum în întiia tipæritæ la numærul 23, oræciunea ſi cultul misterielor mitriæe, ſimbolul annului sorariſ, ce de bunæ samæ s'a cîntat de Romani oarecînd, ciar ſi în Roma pe la ferestrele senætorilor ſi alle pætriciilor, la care apoi s'au mai adáus dupæ dátina gnostiilor veacului întiſſu, cariſ voiá sæ cumbine ideile pægînismului cu alle creſtinismului, ſi de'n legænda náſcerii Mintuitoriuſi, Ear' colinda urmætoarie, carea în adevær ar fi ðe bæladæ, pæstreadiæ în næræciunea sa timpul colonierii Rumînilor, aduſi de la Roma aici în Dáciea la annul 106 dupæ Crestos, precum ſi încurgerea gîntelor în æceste tæari, ſi emigræciunile legiunilor sub Aureliann la annul 274 dupæ Crestos. Tinoarea aſtei colinde am cules'o de'n osebite frinture de colinde cîntate încæ ſi acum pe alocurea de cætræ rumîni. De însemnat ſint refrennurile colindelor æcestora, pe care le-am aflat pîn' acum a fi de patru féliuri, precum: 1. *Florile dalbe*, 2. *Oter seaſ Aurell Doamne*, 3. *Vellerum ſi Veller Doamne*, ſi 4. *Drag Doamne*, care s'ar întielege a fi: cæll întiſſu *Cimilitul ori asemænnatul primæverei, ſi all bucuriei*; all doile: *împæratul Aurehann*; all treile: *împæratul Valleriſ*; ſi all patrute: *întiſſul Domn all Moldáviei: Dragul seaſ Drágoſiſſu*.

Colinda a doia.

1. Træiani pe a sa calle
O Aurel Doamne,
Cü-oaste multæ ell cællare,
O Aurell Doamne,
A trecut Dunærii valle
O Aurell Doamne
Preste puntea stætætoarie
O Aurell Doamne! *)

*) Refrenn! „O Aurell Doamne“ se repætieſce dupæ fiæ-care ſir pînæ la întorsura a 7-ea.

2. *ſi-a dus de'n æceá mare*
A Auguſtilor cætate
Roma lumii domnitoarie
Pe Rumîni la loc de lapte.
3. Ell pe Deceball bætu'a,
ſi pre Daciſ ræi sterpi,
Multe välluri iei avut'a
Pin' ce tiara-i cuçeri.
4. Între Pont ſi 'ntre Adria
În all Dáciei pæmint,
Replintat'a Rumîniea,
Eredie nouæ dînd.
5. Pe-unde Flac ſi-Ovid næinte
În ausona poesie
Prea cîntat'a vætieinte
De-a Rumînilor Domnie.
6. Iei Ovid pe-all sæu mormînt,
Lacul ſi a sa cætate
Derept mærgini pre'nsemnînd
Menni în eternætate.
7. Pin' la Tir æcera 'nſige
Întindînd de la Tiber,
Bærbæriea spre a stinge,
Împæraſi-all lor împer,
8. Daræ tu Aurellianne,
Vellerum ſi Veller Doamne *)
Cînd de'n Dáciea esisi,
Pisînd peste mari troenne,
Bieata tiaræ pæresisi.
9. Legiuni tu ridicæsi
De'n presiédiuri de'n cætati,
Pre coloni ſi delææsisi
Între barbare sægeti.

*) Ast refrenn se repætieſce în întorsurele: 9, 10, 11, dupæ fiæ-care ſir; apoi ear: O Aurell Doamne, întorsurele: 12—18, ear' în întorsurele: 19, 20, ear' Vellerum, Veller Doamne.

10. În Belonei loc de sînge
Pe ai noştri ai trødat,
Oastea, ce duşmanni învinge
Peste Instrü-ai strømutat.
11. Bærbarilor în peçioare,
Laşi rumîn-a fi cøleat,
Vieaţi-avere-î de prædare
Søitului c'ud si turbat.
12. Unde-î acuma cøstellul,
Pe sprinçeanne cøll ce sta,
La atåcuri de tot felul
Piept si frunte care da :
13. Ce a Gøtului, Got, Hunul
Nøvølire a 'nfruntat
Repisînd de'n ell strøibunul
Peste gînte-a triumfat.
14. Unde-î curtea naltø, dalbø,
Cu all ðinellor cøsteiü,
Încingînd'o mindra sealbø
Cu plopî, fagî, cu 'nforit teiü.
15. Ce-aveå nuntru pat de åur,
Cu sufurçi de diamant,
Cu gîrlande 'n gîur de låur
Covor verde 'mpurpurat;
16. Unde-åø Silvie pe-un mare
Nøseü Romei împørat,
Ce în urmø cu braiü tare
Dåciea a apørat.
17. Unde masa eburnitø
Cü-alle ei vase de-argînt,
Sta întinsø, coperitø
De nectar, ambrosin vipt.
18. Cu grødina înfloritø,
Cu pomøtul pørødis,
Unde påsøre-auritø
Cîntå lingø vøsel-ris?

19. Preføcute-s în ruinø,
Pålberø-î açøll pølat;
Ear' Romînu 'n lantiü suspinø
De Sørmate subjugat.

20. Dar' un împørat veni-va,
Ce cøtusile-a curmå;
Pe Rumîn ell mîntui-l va
Şi seløviea-î va surpå.

§. 25.

Somnul.

(De N. Dieboreannul.)

Tu eşi pæcea si odihna sørmannului næcøjit,
Cøci cînd în a talle braie cu ðimbire l'ai primit,
Şi cü-a ta duløe suflare pe pleoape-î ai suflat:
Atunci numai se socoate, cø-î de relle scuturat.
Si cînd visele pløcute se joacø pe a lui frunte,
Atunci este 'n fericinie, atunci uitø asuprirea,
Nøcadiul si întristarea, ce un erud førcø de minte,
Føer' de milø il despoaie, negîndînd ce-î omenirea!
De care în toatø lumea, în cit loc n'a mai rømas,
Vøetøri sø nu s'audø pe unde-şi pun all lor pas.
Urmele li-s însemnate cu væte si strigøri,
Preste ei detun' bløstømuri isbuenite cu oftøri,
Dar' de-åestea nu le pasø, neei de cüget n'åu mustrare;
Nu gîndesc, cø s'or întoarøe de'n protivø a lor fapte,
Si vor fi åødinoarø asuprişi încø mai tare,
Decît toî, cari pøfirø de la ei relle toate.
C'all Ior cumplit duşmann este timpul de-acum viitorü,
Ce nu cåutø la nime, nimøruî pørtinitorü,
Si nu-l poate ori si cine, ori cu cøi mai pretios,
De a-l tragø 'n a sa parte, ca sø-î fiø priincios,
Ci precum ei omenirii îi sint røi førcø 'ndurare.
Îdoit ell este încø si le dø spre røspløtire,
Numele sø le rømiø de bajøcurø, ocarø, —
Şi urmasilor sø fiø spre modell de pocøire.
Ear' tu adormit il tine sub aripî acoperit,
Cøci eşi pæcea si odihna sørmannului næcøjit.

§. 26.

Trîndavul.

(De un sǎteann.)

1. Mǎ scol, îmbuc,
 Ši-apoi mǎ duc,
 Ši tot gîndesc a casǎ ;
 Ca nu tîrdiũ
 Ear' sǎ mai viũ
 Ši sǎ mǎ puũ la masǎ.
2. Cum viũ, minine
 Ši-apoi mǎ cule
 Ca sǎ mai iaũ odihnǎ,
 Cum mǎ desǎept,
 Cǎfeǎ ašǎept,
 Ši ear' gîndesc la cinǎ !
3. A mǎ eulǎ
 Ši-a mǎ sculǎ
 Ši-a faǎe pregustare ;
 Ši a ešǎ
 Spre a veni
 Îndat' ear' la mîncare.
4. — „De ǎe trǎešǎi ?
 — Ca sǎ muncǎesc.
 — Ši ǎe muncǎešǎi ?
 Sǎ mistuesc.
 — Dar' ásfeliũ de vieǎtǎe
 Mǎrturisesc
 Ši nu gresǎiesc
 Cǎ imi aduce greatǎe.
5. De ar fi fost
 S'avem vr'un rost,
 A fi fǎerǎ mîncare,
 Ši a trǎei,
 Precit vom fi,
 De-a vîntului suflare ;

6. Ásiũ fi crediut,
 C'ar fi putut
 A fi în omenire
 Un ǎe mai mult,
 Ši mai plǎcut,
 ǎei die desǎvirsire :

7. Dar' cum trǎim
 Ši cum simtim
 Cu ásfeliũ de nǎeturǎ :
 Sǎe strigi ǎit poti,
 Cǎe sintem toi
 De om cǎericǎturǎ.

§. 27.

Virtutea.

(De un sǎteann.)

Pre'n virtute veĩ sǎi toate,
 ǎe e lucru bun ;
 ǎe sint simfǎeminte nalte.
 Ši ǎe e comun.

Pre'n virtute šǎi juneǎtia
 Ia un dar ǎeresc ;
 Ši v'aratǎe frumuseǎtia
 Sub cip îngeresc.

Cǎe virtutea stǎe tot junǎe,
 Ši nu 'mbǎetrinišǎi ;
 Ši-anii virstei de s'adunǎe
 Veĩ fi tot iubišǎi.

§. 28.

Flúiturul.

(De un sǎteann.)

Nǎetura-šǎi dǎe vieǎtǎe,
 Ear' primǎvara flori,
 Ši soarele-šǎi dǎe fǎtǎe
 Ear' timpul fulgi sǎe sbori.

Pe flori stǎi ca primtǎmpul,
 Nǎetura adorind,
 Sub soare-šǎi plǎce scimbul,
 Ši 'n timp stǎi tot sburind.

Færæ hotar sî legē.
Tot sborî, ca sœ trœesēi;
Ĉe voea ta alegē,
Īndatæ dobîndesēi.

Tu esēi færæ dorintîæ,
Trœind numai în sbor;
Tu færæ suferintîæ,
Tu plin sî de amor.

Ĉe e mai dulcē 'n fire,
Īn aer, sî sub ceriū:
A florilor dîmbire
Sî roūa de'n eter;

Īn voea ta staū toate,
Cœi peste toate poŭi.
— Ĉe nimeni alt nu poate —
Fiintia ta sœ poŭi.

La dîefiri ai fœvoare,
Cœi ei te port usior;
A ta e ori cœ floare,
A ta sî-amorea lor.

Nevoe de purtare,
Tu nu simŭi neci ūcedat';
Ah! cœi în a ta stare,
Nu poŭi sœ fiū scumbat

§. 29.

Frætietatea.

(De S. Neagoe.)

Frætietatea este fintîæ,
De'n care curgē fluedul sint;
Dafi juni si june cu toŭi mîna,
Fiti în frætîe pe ast pæmint.

Pinæ cœ timpul ne mai suride,
Īn armonie vœ adunaŭi;
Fæceli aœea cœ ar surprinde
Pe neamiçii cœi încærnaŭi!

Sœ sune faîma în toatæ lumea,
Cœ 'n voi vieadîæ spîret romann:
Tineti mennirea s'ajungeti culmea
Marelui nostru Tatæ: *Træiann.*

Un curat cūget sœ nu lipseascæ;
Ne'nvoiri piearæ sî euism:
Toate aœestea sœ se sterpeascæ;
Cœi sintem liberi, nu în sclævism.

§. 30.

Rugœciune.

(De S. Neagoe.)

Ruminimea ŭe, Dîcœule prea sinte!
Īŭi inalŭiæ laude cœtræ cœriū în sus,
Te mœrescē 'n viersuri, bunule pærinte
Toŭi rœsœritennii si cœi de'n apus.

Tu, cœ ca pærinte ai sædit lumina
Īn poporul æsta, sî l'ai desœceptat,
Umilit te roagœ, fœ de-î însenincœ,
Cu dîcœasca-ŭi mîncæ cœriul cœll înalt.

Fi 'ndurat spre fiŭ, cœ-ŭi aduc cîntare,
Fœ-i ca sœ-si dea mîna, sœ fœ 'mpœcaŭi.
Dœ-le cunosçintîæ, dœ-le însuflare
Ca într'un sint cūget sœ fœ toŭi frati!

Stingē ne-amiceaŭia de'n viŭia rumîncæ,
Dîcœule înalte! umilit te rog,
Fœ'n ea sœ 'nfloreasœ frætîea deplîncæ,
Apær'o de curse, sî de-all urei fo c!

§. 31.

Cœtræ ŭæ rosæ.

(De ŭæ Romîncæ.)

1. Floriçicæ impupitæ,
De foî mindre învelitæ,
Ĉe miroŭi cu ŭæ dulcœaŭiæ
Ciar ŭi spun, tu esēi mœreatîæ.

2. Sî poŭi fi, cœ esēi nœscutæ
De nœturæ sî 'nvœscutæ
Cu frumsealîæ delicatæ
De-a ta maicæ scump ornatæ.

* * *

3. Toema ásfelîu floriçelle
Sint în lume sî acelle
Flori prea mindre de-ŭæ nœciune,
Ĉe sunt fiçcæ maicœi bune;

4. Sî-si iubesc nœciunea tare
Cu un foc, sî c'ŭæ amoare
Cordialæ 'nflœcœratæ,
Ciar de Dîcœu în piept plîntatæ.

5. Ásfelîu floriçelle sŭave
A nœciunii noastre brave
Fac cununa-i de splendoare,
Ĉe-i sierbescē spre decoare.

6. Sî-i rædæ mærirea, care
Sî-a pierdut pre'n nelucrare
Pe'ntru limbæ sî næciune
În timpî grei de 'nristæciune.
7. Cînd în pratul ei cæll mare
Nu aftai mai neci uæ floare
Înverditæ, împupitæ
De næturæ 'nmuguritæ.
8. Cæci tot earnæ, sî tot giãfiæ,
Nori ploioşi, sî neagræ ceaifiæ
Ceriul patriei prea dulce
Îl acoperiaû atuncæ.
9. De-orî-cæ floare orî-cæ frundîæ
Trebuiã ca sæ s'ascundîæ,
Cæci pæloare ca de moarte
Totul prat aveã sæ poarte.
10. Dar' acum, cînd clima noastræ
Nu mai e atît de aspræ,
Cînd lucescæ dulce soare
Preste florî încintætoarie. —
11. Audînd cæ dulce sunæ
Limba noastræ cæa stræbunæ
Tot de'n inimi încintate
De-all ei ton în ceriû purtate. —
12. Nu-i sperare de 'nflorire?
Nu sint semne de mærire?
Cînd pre toîi, pre mic, pre mare
Ne însufleæ uæ amoare.
13. Pentru tot cæ e stræbun
Sî mærescæ pre Rumîn,
Tot cæ-l scapæ de perire
Sî-l cunduæ la mærire!!!
14. Sorioare tinerelle!
A næciunii floricele,
Fiti sperîntia maiceî bune
Demne fiice de næciune?

15. Fiti ca astæ floriceæ
Cæ, de sî e mititiceæ,
Te încintæ, te 'ndulcæscæ,
Te'nvia, te'nsuflefiæscæ;

16. Ea sierbescæ spre decoare
Mamei salle nutritoare,
Sî pre dînsa o iubescæ,
Cæci prea mîndru, dulce-o crescæ.

§. 32.

Rugæciune.

(De Giorgiû Mærciû.)

„Ajutoriu mieû de la Domnul,
Cæll cæ ai fæcut ceriul sî pæmintul.“

1. Atotputinte Doamne, Pærinte, Creætoarie,
Cæ-ai dis numai cu vorba sæ fie sîntul soare,
Cæ lumea de'n nemica sæ fie-ai demîndat!
Privescæ de'n næltime spre noi cu îndurare,
Trimite mintii noastre cereascæ luminare,
Ca sæ putem precepe eit esci de minunat!
2. A ta întielepciune nu are mærginire;
Cereasca-îi îndurare ne-a scos de la perire,
A mîntuirii calle Tu, Doamne, ne-ai descis;
Descide mintea noastræ sî-acum prea îndurate,
Ca sæ putem purcede pe cæi adeværate . . . ,
Sî cînd-va sæ ajungem la Tine 'n pærcadis!
3. Tu ne-ai promis, cæ unde vom fi adunati doi
În numele tæu, Doamne, vei fi sî tu 'ntre noi,
Sî cæ ne vei cunduæ, ne vei pædi de ræu;
Trimite-ne sî-acuma de'n ceriû a talle dâruri,
Cundu-ne 'ntr'a viefiæi prea pericioase vâluri,
Pre'n spiretul tæu cæll sint, prea bune Dumnediæu!
4. Tu, cæll cæ pre *poporul ales*, de la sclævie
L'ai mîntuit, sufîindu-i virtute sî tærie,
De'n ceriû manæ 'n pustie i-ai dat de nutremînt;
Înfrînge sî-alle noastre cætu-sî inferecate,
Cæ, vai! ne string, ne leagæ de negrele pæcate
Trimete-ne sî nouæ all tæu spîret prea sint!

5. Tu Creste adorate! cērese Mīntuitoarie!
 Tu ai plintat în lume *credințā* sī *amoare*,
 Sī-ai dīs: într'ūc *sperințā* toți oamenii sœ fiœ!
 Aœeā credințā sintœ sī 'n noi o înteresēe,
 Sperințā sī amoare în pieptu-ne sœdesēe,
 Trimite 'ntre noi, Doamne, cēreasca *armonie*!

§. 33.

Stefann cēll Mare sī Mama lui (bœladœ.)

(De Justinn Popescul.)

1. Decīnd Trœiann eroul pœmint ne-a cīsœigat,
 Frīngīnd trufœa dacœ pre'n brațul sœu fierat:
 De-atuncī Rumīnul multe brœvuri a rœpurtat,
 Cu sute de pericēie putērnice s'a luptat.
5. Oșteann, ca dīnsul, āger în lume nu erā,
 Strœbuna lui moșie la luptœ de-l cīemā.
- Sī 'n vine de Rumīncœ alt sīngē-a sbocotit,
 Pe-œelle timpuri brave, mai nœbil, mai mœrit,
 Rumīna, fīca Romei mai bine-atuncī voiā
10. Sœ-sī vadœ fiul dulœe, ca brav a sīngērā
 În luptœ pe'ntru gīnte-sī sī-all pātriei amor,
 Decīt în șierbitute sœ-sī lasē-all sœu popor.
 Asiā mœrgeā frumoasa voiū scoate eū acum
 De'n marea istoriei romannului strœbun.
15. Oh! Musœ! dar' voeșœe cuvinte a-mī șiopti,
 Bravura strœbuneascœ deplin s'o pot mœri.
 Sœ vadœ, sœ admire mœscatīi renegați,
 Cum gīntea sī-o iubirœ pœrintii lœudatī!
 Marī vīfore turbate suflarœ pe pœmint,
20. Frumșetiei nœciunale mormīnt geros sœpīnd,
 Sī 'n eruda lor suflare nemic s'a mestecat,
 Decīt suspin sī vāet pre'n soarte cœșīunat.
 Dar' ast suspin sī vāet în cœriuri aū ajuns,
 Șī'n cœriuri pin' la Domnul, la tatœl aū pœtruns;
25. Șī cœstor plīnse tatœl urecia sī-a descīs,
 Nœciunii pœtiminde un duœe i-a trœmis.
 Un duœe brav sī āger, un duœe prea mœrit,
 De care necī Atina, necī Sparta n'aū privit!
 Șī-ūc stea prea luminoascœ în piept cu foc romann,
30. Meritœ sœ se cīeme: nepoata lui Trœiann.

- Aœest brav duœe fost'a Stefann învingœtor,
 Tremis, sœ frīngœ jugul rumīnului popor.
 Ear', steaūa luminoascœ în piept cu foc romann,
 A fost Ileanna, mama eroului Stefann. . . .
35. Stefann mœritul jurœ pe sintul Dumnediœu,
 Cœ'n jug nu va sœ rabde strœbun poporul sœu.
 Decīt în șierbitute pe scumpul sœu pœmint
 Mai bine lupta sintœ, mai bine în mormīnt!
 Stefann mœritul sufloc în bŭciūm de rœsbel,
40. Rumīni se adunœ cu mii pe līngœ ell,
 Șī pleaœœ, sī alungœ pe œeata de dușmann.
 S'arate, sœ demustre vīrtutea de romann!!
- Erā ūc noapte līncœ, sī pace pe pœmint,
 În brațul sœu gīgāntic pe oamenī legœnnīnd
45. Prea brava însœ Doamnœ somn lin nu o-a cuprīns,
 Cœci inima-i mœtearnœ durerea i-a învīns
 Șī cŭgetele-i triste la fiul sœu sburā,
 Cœ'n cīmpul de bœtae erœic se luptā.
 Pre dīnsul vedī-l āger, brav vedī-l, maīestos,
50. Purtīnd oțœl în mīncœ, ea tigrul furios.
 Mœrit vedī-l sī splendid, il vedī învingœtor
 Șœoțīnd de sub cœtușœ strœbunul sœu popor.
 Il vedī pe tronul fierœi de gīnte adorat,
 Cu glœrii strœlucīnde, cu nimb încoronat.
55. Șī deac' œeeste n'ar fi decīt un vis plœcut?!
 Șī de Stefann eroul în luptœ aū pierdut?!
 Atuncī mai bine fi-i-va sœ-sī sape ell mormīnt
 Decīt învīns se calœe pe œest strœbun pœmint.
 Cœ-ci nu-l voiū recunoascœ de fiū sī de romann.
60. Pe œell œe va sœ fugœ de spadœ de tirann.
 Asiā Ileanna bravœ, în sine sī-a gīndit,
 Cīnd œest rœsun de vāet urecia i-a lovit:
 „Oh! mamœ, scumpœ mamœ! sint eū Stefann all tœu.
 Oh! lasœ-mœ în casœ! te rog pre Dumnediœu!“
65. Cœci cruntœ este ranna, œe'n luptœ am primit,
 Dușmannul cīnd de'n mīncœ-mi coruna a rœpit!
 — „Stefann eroul āger bœtaea a pierdut?!
 Oh! œerīū prea îndurate! œœeasta n'am credīut!
 Înœīngē-ți carœ spada, sī pleaœœ înapoi;
70. Șī-orī vino cu mœrire, orī morī brav în resboiū!
 Cœci œe-i mai bine? 'n luptœ ca liber a muri?
 Aū în șierbie cruntœ, ca sclœv a viețui?!”

Stefann eroul earæ depune juræmint:

În jug nu va sæ viēdie pe cæst stræbun pæmint!

75. Cu dīeēe mi de oamēni se duce înapoi,
Sæ'ningæ seau sæ moaræ ca liber în ræsboiū!
Cu ast propus în piēptu-si, eu brafiu-si de romann
A frint de pe poporu-si cætusia de tirann.
Pe unde sierbitutea mai cruntæ s'a ivit,
80. Pe-acolo libertatea mai splendid a 'nflorit.
Si'n urma ei prea sintæ, flori mindre au crescut,
Spre lustru, spre mærirea ruminului cædiut:

* * *

Oh! turmæ rænegatæ! ce pe'ntrun os spurcat

Næciunea scump' o vīdeli dušmannului jurat,

85. Privesce si admiræ, în timpul strælucit
În vinele rumine ce singe-a sbocotit!

§. 34.

Cînt de leagænn.

(De H. Grandea.)

1. Tu, all inimioarei melle
De iubire scump odor,
Lingæ sinul maiceii talle
Nani, nani, puisior!
2. Tu, ce esci a mea vieatiæ,
Frumusiei-ti ocisiori
Ii incide cu dulceatiæ
Si dormi, dormi pe sin de flori.
3. Freamætul de frundia tace,
Cæci aude cîntul mieu;
Dragul mamii, dormi în pace,
Eu vegiediū la capul teū.
4. Acum timpul pe'ntru tine
Este dulce si dorit;
Dragul mamii, cell ce vine
Nu sciu cum a fi ursit!
5. Gînduri, grigi ostennitoarie
Patu-ti cind va 'mpresura,
Oh! atuncia, scumpæ floare,
Poate n'o sæ dormi asiá!

6. Îngeri de'n cæriū, ca tine
Ræpitori, gingasi si blændi,
Sboaræ lin pe lingæ mine
Si tu dulce le suridi.

7. Mai tirdiu veni-vor încæ,
Dar' s'aline poate-un dor,
Læcræmi, întristare-adînce,
Dragul mamii, puisior!

8. Masæ 'ntinsæ si'n cærcatæ
Am gætit pentr'-ursitori;
Cæ ue mumæ îngrigiatæ,
Cæ vor spune elle 'n diori? . . .
Nani, nani, puisior!

9. Noaptea lincæ se pogoaræ
Dar' eu lingæ tine siediu;
La suflarea ta usioaræ
Tresæritæ eu vegiediū.

10. Fie noaptea 'ntunecatæ,
Dimineaia ori tirdiu,
Dorul mumii neci uedatæ
Nu adoarme, ei e viu
Nani, nani, puisior!

§. 35.

Dorul de pærinti all Cænnariulu.

(De Giorgiu Sion.)

Maicæ mæcilitiæ!
Soræ drægulitiæ!
Si voi, fraii miei.
Mindri, mititei!
Dorul mieu cell mare
N'are-ascæmænnare:
Eu de acest dor
Simt, cæ am sæ mor.

La a mea durere
N'afu mingæere!
Tare vø doresc.
Tare pætinesc,
Maicæ, mæcilitiæ!
Soræ, drægulitiæ!
Si voi, fraii miei,
Albi si frumisie

§. 36.

Ræsæritul soarelui.

(De Giorġiū Sion.)

Diorile, cînd se aratæ,
 Stellele se resipesc,
 Noaptea fuġe spæimîntatæ,
 Umbrela-î se nemîcesc
 Radie vii, scînteicætoarie,
 Sparg tærile cærescî:
 Se iveşce mîndrul soare
 Cu puteri dumnediæescî!
 Totul se însufletîesc
 Sî în cærii sî pre pæmint,
 Sî în totul predomnesc
 Un spîret mæreîi sî sint!

Pâserile cintæ,
 Frundiele sîoptesc,
 Cea mai micæ plîntæ
 Sînte-un dar cæresc.
 Florile ræspiræ
 Roia scuturînd
 Sî lumea se miræ
 Cæriul læudînd.
 In estas sî în uimire
 Legænnat sîfletul miæ,
 Strigæ: „îie-îi daū mærire
 Prea puternic Dumnediæi!“

B. Proscæ.

§. 37.

Bæile Mehádiei.

(De Dr. Paul Væsiciū.)

1. În partea Bænnatului de cætræ ræsærit, cam cætræ ameadîcæ di în regemîntul militarîi mærgineann rumîn-sîrbesc, aproape de mærginea Rumîniei, la 20 de mile de la Temisioara, doue mile sî jumætate de la oræşellul Mehádîcæ, într'uce valle foarte frumoasæ, se aflæ acæste bæi vestite sî cu totul folositoarie, carile Romaniî le numîau: „apele lui Ercule cælle mai sinte.“ În timpurile noastre se numîau: *Bæile Mehádiei*; ear' de la anul 1817, fiind porocîte cu persoana Înclîtiei Salle Împæratului Frîncisc II, earæ-sî le-a dat numele cæll veciū, sî a poruncît, ca de aci næinte, acæste bæi în toate trebele oficiale sæ se numeascæ: „*Bæile lui Ercule*.“

2. Cum cæ Daçi ar fi cuncscut puterile folositoarie alle acæstor bæi, seaū le-ar fi înfrumscîiat cu dîdiri sî cu alte lucruri trebuincoase, nu se aflæ scris necæiure, sî necî vecie-

tæfile, cæ se aflæ în sînul pæmîntului de acolo, nu aratæ acæsta; ba necî cæterîul poporului dæcic nu ne lasæ sæ presupînem, cæ ell æ fi grijit de ásfelîi de dæruri alle næturei.

Decî daræ pitem dîce cu tot temeiul, cæ încæputul acæstor bæi se træge de la subjugæciunea Daçilor pre'n Træiann Împæratul. *) Dæci, un popor bætæios sî sælbætec, învætiat a træi de'n ropiri sî prædæciuni, încurġeá în tîerile de preste Duncære ale Împærcîtiei Romannilor, prædá, sî pustitá averile sî búnuril, acæstora. Pe'ntru acæea încæ Juliū Cæsar Augustul fu nevot a asegurá mærginile Împærcîtiei de cætræ Daçi, sî Împærcîtiî urmætori (de la anul 14—80 dupæ Crest) asîedîaræ pre mærginea Împærcîtiei de cætræ acæst popor neastîmpærat oaste, numitæ *preşiedîi* (lætinescæ: *præsidia*). Bætelile finuræ mai necurmat, cu norocîre scimbætivæ, sub Împærcîtiî: *Tiberi*, *Cæligula*, *Claudîi*, *Nerune*, *Galba*, *Otune*, *Viteliū*, *Vespæsiann* sî *Tit*, pîncæ în timpul lui *Dominiñiann*; sub domnîtia acæstuiæ, bætiînd reġele Daçilor, *Diurpænneū* doue oşti romannæ sî stingîndu-le cu totul, cu povætiutori cu tot, strîmtoræ pre Domîniann pe la anul Domnului 90, a façe cu dînsul ũc pæce foarte ruşinoasæ sî umilîtivæ pe'ntru Romaniî, cæci Împæratul se oblegæ într'acæea a da Daçilor tot felul de mæsæri sî unelte, sî a le plæti de'n vistæria Împærcîtiei romanne tribut foarte mare pre tot anul. Acæst tribut rusinætoriū sî pægubiçios îl plætiræ Romaniî Daçilor în decurs de 11 anni (90—101).

*) Unii dic, cæ întemeicætoriul acæstor bæi ar fi Adriann, ear' alii, cæ ar fi Antonin Piul sî Marc Aureliul. Oare colînda rumîneasæ:
 „*Noi îmblæm sî colîndæm, o Lerom Doanne!*
Nimîrînd la feredæi
Und' se scaldæ Dumnediæi,
Dumnediæi cu soñil sæi“ s. a.

oare astæ colîndæ, dic, sæ nu vorbeascæ cum-vá de acæste bæi? În ea se spîne lui Lerom (adecæ: Aureliann), cæ apele acæstea sint asîá de sinte sî de vindæcative, cæ-cî însu-sî Dumnediæi (adecæ: Ercule) sî cu soñil sæi (adecæ: Iġiea, dîna sîncætæiî) s'au scaldat într'insele. Pre Ercule îl numesc Ruminiî: *Iorgovann*, sî spuî multe poveşti despre dînsul, carile toate se væd a fi pæstrate de la vecii Romaniî.

3. Pe la anul 98 se născuie la tronul împărației romane, nemuritorul împărat, *Træiann*, carele neci cœ întîrîdie a răspletî Daçilor defăima, și bajócura făcută pînă atuncî Romannilor. Træiann se pregătî de la 98—101 de răsboi, și în anul 101, străbătú cu legiunile preste muntî neîmblăî în Dăciea, făcú drómurî, alle cœrora rœmœsiție se vœd încœ sí astœ-dî *), și învinse pre *Deçebal*, urmætoriul lui Diur-pœnneú, și-l nevoi sœ primeascœ paçea sub cundœciuni foarte umiliative pentru Daçi. Daçiî trebuirœ sœ dea Romannilor napoi toti mœsçeriî și toate unelte, toate armele, și sœ-si dœrîme toate çetætile întærite, cite se aflău de-a lungul Dúnærii, și se obligarœ a fi amici credinçioși Romannilor. Însœ neastîmperatul Deçebal nu se dumerî: ell făcú açeá paçe nu cu çúget de a o tiné, çî numai ca sœ çîsçige timp de a se pregătî bine spre alt răsboi. Drept açeea îndatœ çe se re'ntoarse Træiann la Roma, unde tinú triumf de Daçi și lucé, dupœ dá-tina veçiœ romannœ, numele de *Dăciœ*; Deçebal sí începú a-si făçe alte arme, si çiemœ la ũeg legæturœ cumunœ cuntra Romannilor toate popoarœle de la apusul și meadiœ-noaptea

*) Rœmœsițiile drumului açestuiœ, carile se vœd de la çetatea Columbaçi pe partea dreaptœ a Dúnærii pînœ de'n jos de Ogrædena, aratœ sœ fiœ fost făcut açell drum cu viteite, fiind cœ pûlberea de puçœ pe atunceœ încœ nu erœ cunoscutœ: *œe lucrare mœreatiœ si minunatœ!* La anul 1833 a început a se regulá Dúnærea pre acolo, și a se croi drum nou pe partea stîngœ a Dúnærii. Açest lucru se făcú sub condúcerea comisariului împærațesc, a fœimosului comite *Serini*. Açesta sparse pre'n puterea pûlberii de puçœ muntii, çe se nœlfiãu ca uriasî în rîpa stîngœ a Dúnærii, și făcú drum mare, frumos și mœestru de la satul Plœviteviție (cœdianne) pînœ la cotul Ogrædennei. Asiã, unde își făçeá mai nœainte cûburî numai vûlturii și uhuredii, s'a dœscis atuncî drum frumos, ca sœ imble oamenii. Și venind pre aieî cœlætori de'n toatœ Europa se mirœ de mœreația, admirãvœra și uimițiva frum-seație a nœturiî de pe locurilœ açestœ. Asiã un Înglu cœlætoriú, carele cutrierase în cœlætoriile salle toatœ Europa, America, Asia, și çea mai însemnatœ parte d'en Africa, mi-a spus, cœ tinutul Dúnærii de la Moldova pînœ la poarta de fierú, ear' mai virtos çit line drumul çest nou, este unul de'n çelle mai frumoase tinúturî, de'n cite a vœdiut ell în toatœ lumea.

Europei. Træiann deçi veni de nou cuntra lui Deçebal la anul 103, și făcînd pod de peatrœ preste Dúnærea, alle cœruia rœmœsiție se vœd sí pînœ astœ-dî, treçú în Dăciea, și dupœ mai multe bœtæi sîngeroase, învinse pre Deçebal cu totul, și-i lucé çetatea cœpitalœ regeascœ, numitœ *Sermiseçetusa*, carea se aflá la Hãfeg în Ardeal, și carea dupœ açeea se numî *Ulpia-Træianna*, de la numele lui Træiann. Deçebal, vœ-diîndu-se sfærmãt cu totul, lucé venin și se omori însu-si pre sine; asêmenne făcurœ sí çeialalti Daçi mai fruntași. Træiann supuse toatœ Dăciea, o prefæcú în provinciœ romannœ, numindu-o *Dăciea-Augusta*, aduse mai multe legiuni ostæsiçesçi, și coloniî nenumærãvere de'n toatœ împærațea romannœ, dar' mai ales de'n Italiœ, și le asiedîœ în Dăciea, ca sœ læ-cueascœ çetætile, orașele și satele și sœ luere pœmintul. Açestî locuitori Romanni (stræbunii noștri) făcurœ drómurî, póduri, apeducturi, diidire çetæti, orașe și sate, biseriçe, teatre și cultivarœ țirara, aducîndu-o la çea mai mare înflorire.

Sub urmætorii Împæratului Træiann, precum: sub Adriann 117—138, sub Antonin Piul și Marc Aureliul 138—186 ajunsese açeste bœi la çea mai mare însemnætate și mœrire: açeasta se adevereçœ pre'n înscripçiunile și statuete, çe s'aú aflat acolo, de'n carile unele asiediate pre'n pœreții bœilor, aratœ pœtimasilor puterea vindecaivœ a açestor bœi; ear' altele, strœpurtate fiind la Vieanna înfrumsețeadie acolo cœbintelul veçietætilor. La açeste bœi aú trebuit sœ fiœ fost çînd-va și multe diidiri: açeasta se vede de'n surpæturele și rœ-mœsițiile açellora; cœçi în toate pœrțile se aflœ temeliî de pœ-rețî asiã de tari, çit abiã se pot sparge pre'n puterea pûlberii de puçœ. În drumul cœtrœ *Bœa lui Iorgovann* este diiditœ în pœrete ũeg tablœ, a cœriia înscripçiune de sí este atîta de roascœ de rugina timpului, çit abiã se mai cunoașœ: tótusi critiçiî vreaú sœ dovedeascœ cu dînsa, cœ aieia ar fi fost sí ũeg cœpișœ încinatœ marelui *Ercule*, lui *Esculap* și *Içiçi*.

Dupœ moartea Împæratului Comod la anul 193, încœ-purœ a scœdê puterile romanne, carile se legœnnaú și se clœ-tinaú încœ de pe timpul dominției açestuiœ; pretorianniî și

ostasiū se întreceaū care de care, sœ vindœ tronul la aœella, care le promiteá cœ le va da mai mult. Pe tîmpul Împœrãtîlor Liœiniū si Gœlienn pe la 263, încœpurœ toîi Proconsuliū provinciilor a pretinde. sœ se facœ împœrãtî; dar' tót pe tîmpul aœesta încœpurœ mai multe popoarœ de'n Asia, de pe la marea neagrœ, si de pe la muntele Cœucas a se ivi încœaœe, si a facœ încursiuni si prœdœciuni în provinciile romanne, în carile se aœiedîarœ mai apoi sí cu locuintia stœtœrnicœ. Între aœeste popoare furœ într'unœput œei mai putœrniœi *Goîi*.

Împœratul Claudiū Aureliū liberœ la 269, pre'n œe bœtœlie cruntœ, toate provinciile romanne de bœrbariî, œe se aœiedîase acum într'însele; însœ astœ liberœciune se vede a fi tinut numaî scurt tîmp, pentru cœ Împœratul Aureliann, urmaœiul lui Claudiū, se vede pe la anul 274 nevoit a pœrœsi Dãciea Trœieannœ Augustœ, ne mai putîndu-o apœrã cuntra popoarœlor bœrbare, œe nævœliaū într'în's'a. Deœi scoase oastea romannœ si œe parte mare de locuitori de'n Dãciea veciœ, îi trecú Dúnœrea si-i aœiedîœ în Mœsica, numind astœ țiarœ apoi: *Dãciea Aureliannœ*.

4. Acum Dãciea rœmase prada Goîilor, Gœpiðilor, Vîndalilor si a mai multœr altœr popoarœ sælbãtœœe. Sub aœeste popoarœ se dœrœpœnnarœ si se stînsœrœ în pœmîntul Dãciei veciœ toate monumintele, toate ðidurile însemnate, toate apeðupturile si toate produsele culturei, si împreunœ cu aœellea se nemiœirœ sí locuintile bœilor Erculianne.

Pe la anul 332, cînd împœratul Constantin œell Mare sfœrmœ într'œe bœtœlie cruntœ la Nicopole pe Gœi si reluœ earœ-si Dãciea sub dominîtia romannœ, eraū œterse într'însa toate semnele culturei si alle œivilisœciuni. Dominîtia romannœ tinu dupœ aœeea în Dãciea un tîmp cu mult mai scurt, decît ca în decursul aœelluia sœ se fiœ putut rœpœrã toate œelle stricate si aduœe la starea înfloritœ de mai næinte. Aœiã aste bœi vestite, pœrœsindu-se cu totul, nefiind rœpœrate în decurs de mai multe veacuri, neci apœrate de întimplœri stricative, precum: vînturi, ploî, nea, vœrsœturi de ape, surpœturi de muntî, furtune, cutrêmure de pœmînt, aburiœiu-

nile isvoarœlor bœilor înse-si, se dœrîmarœ si se surparœ, si aœiã aœest loc clãsic, unde mai næinte ísi aveã Ércule, Eœeulap si Igia locaœiele sînte, se pœfœcú în locaœiul œetelor de hoî si tîlhari. Astœ soartœ tristœ a aœestœr bœi tinu într'un rœstîmp de 1498 de anni, ádecœ de la Aureliann (274) pîncœ la Mãriea Terœsiea, Împœrœteasa Austriœi (1772).

5. Sub Carol VI, Împœratul Gœrmîniei, dupœ œe prinœipele Eugenn învinse pre Turœi la Petruvœœedin si fœcú pœœea de la Pœsœroviitü la 1718, încœpurœ si bœile Erculianne a se rœnasœe earœ-si. Bœnnatul cœpœtœ administrœciune militarœ. œell întîiü administrœtoriü militariü all Bœnnatulü fu Gœnerariul, mœresialul, cœmitele *Merü*, carele murí sub ðidurile Parmei în bœtœliea de la 1734, si avú de urmœtoriü în administrœciunea Bœnnatulü pre cœmitele Hamilton. Aœesta a fost œell întîiü, carele a luatü earœ-si în bœgare de samœ starea bœilor Erculianne, rœpurtînd cœtrœ Împœratul Carol VI. despre trista si jãlnica lor soartœ. Sub prevegiarea de aproape a aœestui bœrbat demn se ðidirœ în aœeste bœi de mœaterialul rœmœsiitelœr ðidurilor romanne, si de'n multimea cœrœmidilor, œe eraū împœsœiate pe acolo, vre œe cîte-va case, trei cœsarne, œe cœpelœ si o ospœtœrie, se întœcmi baea lui Ludovic, a lui Frîncise, si a lui Iorgovann. œellelalte isvoarœ curgeã liber în riul œerna, mœcar cœ eraū œerœetate de œe multime de pœtimasî atît de pre'n apropiare, cît si de pre departe, cariî læeniaü seaü sub cœrturi seaü sub umbrariî árborilor, precum facœ sí astœ-ði prostimea. Aœeaste renoire a bœilor aœestœra, care înnœintase aœiã tare pre'n îngrijirea cœmitelü Hamilton, încœtœ earœ-si cu scimbarea tîmpurilor.

Cœci la anul 1737 decîerînd Turœul rœsboiü Rusilor, si împœrœitea noastrœ încœ erã silitœ de'n legœtuinîtia, care o aveã cu Rusiî, a da aœestœrã ajutoriü, si aœiã Mehãdiea si Bœile lui Iorgovann întîiü se fœcurœ locul adunœrilor œstilor împœrœteœei, earœ mai tîrðiü eraū teatrul œellœr mai crunte bœtœliî, si se fœcurœ earœ-si prada Bandiilor si ucigãsi-lœr turœi.

Mária Terésia scimbînd administrăciunea militărească de'n Bœnnat în cœmeralœ, Bœile lui Ércule erau date în sama administrăciunii acœsteia, si mœcar cœ acœastœ împœrœteascœ la 1767 asiedîœ în Bœnnat doœ regeminte militărescœ, totu-si bœile despre, care vorbim, rœmăserœ pîncœ la anul 1801 în grija administrăciunii cœmerale.

La anul 1772—1774 încœpurœ earœ-si Bœile noastre a înflorî si a se ridică de'n cœnușia ruinelor, cu care erau acoperite; se fœcurœ cœlle mai de lipsœ didiri, se înnoirœ si îndreptarœ isvoarœle tœmœduitoarie, si asîă fœcîndu-se cu turcîi pœcea de la Sistof la anul 1791 rœmăserœ scutite de toatœ încurgerea dușmannilor, pîncœ în diûa de astœ-dî, Si mœcar cœ la anul 1792 rœvoluciunea frîncœascœ cîemase la luptœ peste 100,000 de militari mœrginenni; tœtuși Bœnnatul si bœile acœstea rœmăserœ scutite si încœpurœ sub innaltul scœptru austriac de'n di în di a se lœti si a se înfrumuseșîă cu didiri mari si frumoase cu pœduri s. a. Toate isvoarœle calde cœpœtarœ didiri de lipsœ si cu scœldœtoare spre comoditatea saœldœtorilor, si se pot astœ-dî numeră între institutele-sîncœtarie cœlle de cœpetenie, mai vîrtos fiind de la anul 1801 încœdîntiate earœ-si spre îngrijirea înaltei comande gœnerale ostœsiescî de'n Bœnnat.

6. De'n aste istorioare, aduse cît s'a potut mai pre scurt, vœdiurœm starea bœilor noastre dela anul dupœ Crest 101, pîncœ în diûa de astœ-dî, sœ vedem acuma si starea lor de astœ-dî, puterea apelor si supînerea boalelor cu dînsele.

În œœ valle foarte frumoasœ, precum am dis mai sus, în partea dreaptœ a rîului Cœrna staû didirile Bœilor lui Ior-govann, œœ cœtate micușœ. Un rînd de case este didit toema în rîpa Cœrnei, earœ altul la peœiorul muntelui si asîă se faœœ œœ ulișœ în forma unui piatîi lunguîătec. Acœastœ cœtate are în lungime pîncœ la 300, în lœtime pîncœ la 40—50 de pasi. În mijlocul piatîului este œœ fintîncœ, de'n care curgœ pe ũevi apœ lîmpede ca cristalul si foarte bunœ. Didirile urmeadiœ asîă: în partea Cœrnei cœa dreaptœ de jos în sus ducîndu-ne, este *Bœa Cœrolinei*; lîngœ dînsa vine asîă disœ didire noœœ,

care este fœcutœ la anul 1824 în un stil foarte frumos, are trei rînduri de ferestri si 71 de sobe (odœi), 2 sale mari cu balcônuri, si 7 bucœtœrîi. Aiœia se aflœ si cœpela catolicœ, si în fruntea casei un œrnic. Lîngœ dînsa este asîă disœ didire cœmeralœ, fœcutœ la anul 1792, apoi la anul 1802 si 1809 earœ-si înnoitœ si mai mœritœ, are doœ rînduri de ferestri; 44 de sobe (odœi), si 3 bucœtœrîi. Lîngœ didirea acœasta este *Bœa lui Ludovic*. Între bœa acœasta si didirea cœmeralœ este un ambit (tîrîia) pe sub pœmint, care mergœ pîncœ la didirea milităreascœ. Acœasta e peste ulișœ de la didirea cœmeralœ diditœ la anul 1835 de noû într'un stil frumos. Acuma mergem în jos este didirea ospœteriei, jos cu œœ cœfeneă foarte frumoasœ, cu œœ salœ de joc, si cu œœ boltœ, în care cumpœrœ bœiasii cœlle de trebuinșœ, earœ sus este sala unde se fac bœlurile si se mîncœ. Mai în jos cœ-va este casa, în care sîede Dœftorul si îngrijitoriul bœilor în tratul (catul) de sus, earœ jos este apoteca (spetieria), cœ-va mai jos vegia (straja) mare. Aiœia se gatœ didirile, care fac piatîul. Însœ trecînd rîul Cœrna preste un pod de peatrœ care este didit de loc, vedem mai multe didiri, adœcœ: prœvœrîile plœiasilor, pitœria, mœcœlœria, siœpruri, grâjduri, casele trebuinșœoase mesœerilor si sierbitorilor. Aiœea se aflœ si bœserica rumîneascœ. Lîngœ dînsa este un loc foarte frumos, sœdit cu nuœi, sub a cœrora umbœœ isî fac oamenii prosti cœrturile salle. Care sara aprîndînd fœcuri fac œœ privire foarte interesantœ.

Tot sub acœști nuœi sînt bœrœcurile (siœtrii de scînduri) cu doœœ-dîcœi de sobe (odœi) pe'ntru bœiasii cœi mai de rînd si sœrœcuti. Cœ-va mai jos este mœierul arendœtoriului cu œœ grœdinœ frumoasœ.

7. Neœi nœmœrul bœilor seaû all scœldœrilor nu se poate hotœri mai nœinte, cœœi acœasta atîrnœ earœ-si dela însuœletatea (individualitatea) pœtimasilor, dela înveimea si puterea boalelor, earœ mai vîrtos dela demolirea seaû asprimea simp-toamœlor. Pe'ntru acœœa unuia îi sînt destulle 10—15, unde altuia 20, la all 3-lea 30, 40, 60, 80 de scalde îi sînt de

lipsæ. *Însæ ƿe fac ƿætimašif? Eif maif nœinte de ƿe ajung in bæif, hotæræse nûmæruł scaldelor, ádecæ; „eũ voiũ faœe nu-maif jumætate de curæ, si aœeasta se cuprinde de'n trei-dieci de scalde.“* Apoi, ƿe e maif rœuf, socotind, cumœ tæmæduirea stœ in nûmæruł scaldelor, earœ nu in întrebunifiaarea lor, dreaptæ, eif se læcomesc si se scaldœ de 2 ori, ba si de 3 si de 4 ori pe di. Si ašif earœ-sif, in loc de a se întoarœe de'n bæile noastre sœnœtošif si înterifif, eif se întore maif mortif de slebiœifune.

Întrebunifiaarea bæiif, cum se faœe in boale învecite, unde œellelate bæi nu ajung, ádecœ in paralise (stricœri de tinturi de œelle sfinte), sgirœiri, podagrœ, reomatismuri si umflœturi, este cu atifa maif puternicœ, cu œif se varsœ de sus maif cald si in maif mari unde preste ƿœrtile ƿœtimitoarief; pe'ntru aœeaa cu œif este partea ƿœtimašief maif reœe, maif nesimiftoarief, seaũ cu un cuvint, maif amorifitœ, cu atifa si tušiful trœbuief fœcut de'n maif mare înœltime, si in maif mare undœ, si improtivœ. Bœile aburoase se întrebunifiaœif numaf pe'ntru œi, însœ prostimea totu-sif mergœ in gaura sudorilor si siœde pînœ asudœ foarte tare, socotind œe si ƿatima ese cu sudorile de'n trup.

Pentru întrebunifiaarea de'n læuntru, seaũ bœuturœ, sint isvorul lui Êrcule, Carol, Ludovic, si all œilor. Aœeaaœ apœ seaũ se be sub scœldare, deacœ œine-va se si scaldœ in isvor, seaũ înœinte si dupœ scœldare. si trœbuief luatœ de'n isvor însu-sif si bœutœ de loc. Fiind œe deacœ stœ, pierde puterea, si se be maif nœinte œite doũe ƿœharœ si ašif ne suim pînœ la siœese, dupœ fiešœe care bœut este de lipsœ a ne preumblá 10—15 minute in œer liber. Timpul pe'ntru bœuturœ este maif bun demineafifia. Apa de'n isvorul lui Êrcule, maif ales ca apœ bœutœ nu este neplocutœ, si deacœ se be de loc nu faœe neœif œe supœrare; earœ deacœ stœ si se rœœešœe, faœe dureri si apœœeri la stomac. De la 1—6 ƿœharœ bœutœ, mifna la scœun, earœ deacœ se be dela 1—3 maif mult 4 ƿœharœ, este foarte folositoarie rœruncilor, besifœei, asupra gîlœilor înterite si in spasme. Si ca clistir luatœ, maif ales pe'ntru copif, este foarte folositoarie. Apa d'en isvorul lui

Carol este maif întrebunifiatœ la bœuturœ, se be ca si œea de'n-tiũ, însœ aœeasta si încœldiesœe trupul. Apa de'n bæa lui Ludovic earœ-sif ašif se întrebunifiaœif, însœ este maif greifioasœ. Ašifjderea si de'n isvorul de œi, însœ aœeaaœ apœ este tare greifioasœ si inferbintœoarief.

8. La întrebunifiaarea bæilor noastre, unele încœp a se aspri, seaũ se fac maif relle si se înmulfiesc durerile, si aœeasta este semn bun in reomatismuri, rosuri la fringerea oaselor si la scrintirea mœdulœrilor; cu œif se ivesc maif tare aœeste semne cu atifa este maif bine. Cite œœdatœ arde ƿielea foarte rœuf si aœeasta vine de la puterea bæilor. Nu arare ori ƿœtimesc scœldœtorifif si de'n œind in œind si de urdinare (treápœd), Cite œœdatœ se nasc si nišœe rapuri (spuœifœ) preste tot trupul, însœ aœestea toate nu oprese întrebunifiaarea scaldelor. In bæi a luá si alte medicifne, afarœ dacœ orin-duesœe Dœftorul, nu este de lipsœ. A ne scœldá este bine numaf œœdatœ pe di; earœ dacœ rinduesœe Dœftorul, si de doũe ori.

Care mergœ la bæi, sœ lase toatœ griœea a casœ, earœ pe'ntru petrœœerea scœldœtorilor aũ griœit nœtura in bæile noastre foarte bine, si nu maif este de lipsœ mœiestrie a înfrumsefiá locurile œelle románticœ. Neœif mûsica nu lipsesœe, maif virtos œea nœaturalœ a prevegietoarilor si a altor ƿáseria veseli inima ƿœtimašilor.

Precum in fiešœe care curœ, ašif si in a bæilor, este de lipsœ a tinœ œe dietœ foarte potrivite, a mifncá cu mœsurœ mifnceri ušoare, a ne ƿœdi de bœuturi tari; a ne îmbrcœá trupul bine, maif ales sara si demineafifia, fiind aœifia foarte rœcoare. Timpul pe'ntru întrebunifiaarea bæilor este maif potrivit dela încœputul lui Maif pînœ la sfirsitul lui Septembrie. earœ pe'ntru scœldare demineafifia. Puterea bæilor in trupul œellor œe le întrebunifiaœif, nu se gatœ cu încœtarea scaldelor, pe'ntru aœeaa este de lipsœ, ca întorcœndu-ne a casœ, sœ ƿœdim lungœ dieta maif îndelungat, maif virtos sœ ne ƿœdim de rœœialœ, fiind trupul foarte înœlinat spre sudori, si ašif vom vedeá folosul lor întreg.

Se c̄er̄cetead̄īc̄e h̄aile lui Ērcule în tot anul de ūc̄e multe de p̄etimas̄i, as̄iá de la anul 1811—1830 fur̄c̄e c̄er̄c̄etate h̄aile noastre de 19,243 de persoane afar̄c̄e de ac̄eia care vin numai spre vedere, si de multimea oamenilor c̄ellor prost̄i, cari locuesc sub c̄eriŭ, si mai v̄rtos în s̄erb̄erile rusalilor c̄er̄cetead̄īc̄e h̄aile noastre. De la anul 1830 în tot anul se mai înmul̄tesc sc̄ald̄etoriŭ, at̄iá, c̄t̄ nu-í mai pot cuprinde læc̄as̄iele, mai v̄rtos de c̄ind áburul aŭ în̄c̄eput c̄el̄etoria sa pre Dún̄ere, se afl̄c̄e în h̄aile ac̄estea oameni de'n toate p̄er̄tile p̄em̄intului.

§. 38.

Afl̄c̄iunea s̄i folosul tipografieŭ.

(De'n „Foaca pe'ntru minte, inim̄c̄e s̄i liter̄atur̄c̄e.“)

1. În̄tre toate afl̄c̄erile mintii omenes̄c̄i, pe'n care Domnul ac̄esta all p̄em̄intului, l̄inḡc̄e lumea d̄idit̄c̄e de Dumned̄īc̄eire, s̄i-aŭ ḡetit s̄ie-s̄i alta, eŭ p̄etiuesc̄e mai mult urm̄etoriale trei: *Limba, scrisoarea si tipografia*; pe'ntruce ac̄estea ajut̄c̄e cultura mintii si a inimei omului; desvoalt̄c̄e în ell mintea seaŭ cuv̄intul, sc̄inteia ac̄eaa Dumned̄īc̄easc̄e, care ridic̄indu-pest̄e toate s̄ept̄urele p̄em̄intului, îl pune în ūc̄e treapt̄e numai cu c̄e-va mai jos ca a în̄gerilor. Puterea de a afl̄c̄e si a form̄a limba e darul c̄ell mai scump, care l'aŭ dob̄indit omul dela Dumned̄īc̄eire, ca s̄c̄e fīc̄e om seaŭ fiint̄c̄e nu numai s̄m̄t̄oaria, c̄i si cuv̄int̄oaria. Lipsiŭ de ac̄east̄c̄e însusire si acum ar r̄et̄c̄eí pre'n p̄eduri ca alte s̄elb̄atīc̄e, numerosii str̄enepoti ai lui Adam, si toate frumoasele s̄i alesele lucruri, c̄e le aŭ adus ac̄est̄ia de vr̄'ŭc̄e cite-va mii de anni la fiint̄c̄e, toate ar fi r̄emas nemica!

2. În̄sc̄e limba numai s̄ingur̄c̄e nu ar fi fost în stare a implini ūc̄e lucrare as̄iá de mare: a cultiv̄a omenimea în ac̄ea m̄esur̄c̄e, în care o vedem acuma, si în care s'aŭ aflat vr̄'ŭc̄e doue mii de anni; c̄e vorbele omului s̄int trec̄etoriale ca si alte s̄unete, si urmele lor f̄ecute pre'n mintea seaŭ inima omului, lesne p̄ier,

seaŭ se scimb̄c̄e. Elle ajung în̄tru în̄c̄eput în put̄ine dep̄ertare, si, de se læfiesc̄e pre'n alfiu mai departe, p̄ierd mult, si se scimosesc̄e. Mintea omeneasc̄e p̄isind dar̄c̄e mai în̄coló aŭ aflat ūc̄e minunata mejl̄oic̄e, pre'n care se în̄fige limba, se fāc̄e st̄et̄etoria, se împīedec̄e mutarea ei, se tine sute de anni în ac̄ea stare. Ac̄easta este scrisoarea, un odor scump! c̄ea mai nóbil̄c̄e m̄estrie pe p̄em̄int! Pre'n ea cúgetele si ideile unui om se pot împ̄ert̄esi cu sute de anni, c̄e vieŭuesc̄e în ac̄e-la-si t̄imp, si se pot p̄est̄ra nescimbate pe'ntru milioane de oameni, c̄e vor s̄c̄e vieŭuesc̄e în viitorime peste sute de anni. Preŭioasele monuminte literarie de'n lumea vecīc̄e le-aŭ p̄est̄rat si pe'ntru noi, de poti d̄ice as̄iá, dumned̄īc̄easca ac̄easta m̄estrie; ea s̄ingur̄c̄e aŭ f̄ecut si aŭ putut fāc̄e, de si pre'n întun̄ereul h̄erb̄eriei veacurilor de mijloc st̄e lumea noūc̄e cu c̄ea vecīc̄e cl̄asic̄e în leḡatur̄c̄e de idei. C̄ite inimi nu mīsc̄e si acuma m̄ed̄ioasele cuv̄int̄ari, c̄e le-a rost̄it în̄ainte de doue mii de anni ap̄c̄etoriul neat̄nr̄er̄i Atenniennilor, Demostenne! si dul̄cile cuv̄inte alle romannului C̄icerune cu cit̄c̄e frumset̄c̄e sun̄c̄e si acuma în scoalele Europei! T̄ote ac̄estea ar fi r̄emas îngropate între d̄er̄m̄eturile Atenei si alle Romei, de nu le-ar fim̄intuit m̄estria scrierii de perire! lumea vecīc̄e f̄er̄c̄e ac̄easta ar fi pe'ntru noi p̄ierdut̄c̄e. Cine a fost ac̄ell vr̄ednic om, pe care l'a întrebuintat Dumned̄īc̄eirea ca ūc̄e unealt̄c̄e spre a ferīc̄i poporul pre'n ac̄east̄c̄e m̄estrie omenimea! durere! c̄e nu este cunoscut. Panteonul Ist̄oriei, care a dat loc as̄iá multor f̄ec̄etori de rell̄e, n'a p̄est̄rat numele ac̄estui, ca s̄c̄e s̄cim cui s̄c̄e mult̄cimim pe'ntru un dar as̄iá pretios.

3. Scrisoarea totusi e împreunata cu neind̄em̄ineri. Ea post̄es̄c̄e osteneal̄c̄e si t̄imp mult, si e supusc̄e unor s̄mintele; de unde, m̄ecar c̄e e at̄iá de folositoria spre cultura omenimii; înaltul seaŭ scop totusi l'aŭ ajuns numai în parte p̄inc̄e la aflarea tipografie, care e un mod înlesnitoriu de a serie, seaŭ scrisoarea de masin̄c̄e.

Mintea omeneasc̄e, care aŭ format limba, si aŭ aflat scrisoarea, aŭ adus la fiint̄c̄e si tipografia. Ea fu mai noro-

coasæ; cæ istóricæ aflærii ei nu e atíta de intunecatæ ca a scrierii, mæcar cæ sí asta nu e încæ destul de læmuritæ.

4. Patru sute de anni aũ trecut de cînd s'a aflat aœeastæ minunatæ mæestrie, si acuma e læfitæ în toatæ lumea. Nu numai în toate ungiurile Europei, ei sí între veciele popoare Indostánnei, si în América, între negrii Áfriœei; si sælbáticii Oœeánniei lucræ teascul pe'ntru luminarea omenimii.

5. Ínteresul, care trébuie sæ-l aibæ tot omul iubitorii de luminarea omenimii cætræ un lucrætorii atíta de folositorii fœcú, de un mare númæc de bærbati ínvætiati s'a stræduit cu mare ostennealæ a luminá istóricæ încæputului si a læfirii aœestei mæestrii. Açell interes m'a îndemínat sí pe mine sæ adun pe scurt açellea, æe se pot sæi mai cu mare apropiere de adevær despre aœeastæ mæetérie, atingînd apoi folosul care îl aduæe omenimii.

I.

6. Íncæinte de a vorbi despre aflarea tipografiei. osebim trei plase de tipærire: *csilografia*, *íns'a tipografia* si *stereografia*. Cea de'ntiæ mæestrie a tipærii icoane, seaũ cærti pre'n table de lemn, în care se aflæ literele scobite, nemisætoarie, værsate seaũ scobite. Stereografia tipæresæe cu table íntregi værsate de'n metale în care earæ sînt literile nemisætoarie.

În Ásicia ræseriteannæ fu întrebuintatæ csilografia cu uæ mie de anni si mai bine næinte de Crest, de Cineji, Iaponedi si Tibetanni, carii sí acuma numai pre'n aœea mæestrie tipæresc numæroasele lor cærti si foi perióidice. Elinilor, Romannilor si altor popoare iscusite de'n lumea veciæ le-a remas csilografia necunoscutæ, mæcar cæ sí aœestea aũ sæiut a bate banni si a faœe sigile ba întrebuintia si litere scobite de'n metal si misætoarie. Cítæ págubæ cæ nu aũ písit mai încoló sæ le fie întrebuintat aœestea sí în tipærirea cærtilor! Scumpele monuminte alle literatúrei Elinilor si alle Romannilor s'ar fi pæstrat în mai mare númæc si bærbæria, æe a urmat de'n migræciunea popoarelor, s'ar fi împiedecat, seaũ stîmperat, de s'ar fi aflat în açelle timpuri mæestria tipog-

grafiei. Pe la cápætul sutei a 14. si la încæputul a 15. aũ întrebuintat Germíni si Olandii csilografia în tipærirea cærtilor de jueat, si a icoanelor, pe care nu arare ori se scrieá ce-va nume, ba sí sîntintie íntregi. — Cumeæ ar fi adus aœeastæ mæestrie de'n ræserit cæletoriul venetiann Marc Polul, nu se vede a fi adeværat. De'n lucrærele Germínilor de aœeastæ plasæ e cunoscutæ uæ icoanæ a S. Cristofor cu doue rînduri de scrisoare tipæritæ pe la annul 1423 si annalele cætetii Harlem aratæ, cæ pe açell timp, ba încæ næinte a fost mæestria csilografiei în floare si la Olandi. Aœestia aũ tipærit nu numai icoane, daræ sí cærticelle íntregi pre'n csilografie. Vestit'a fost în numita mæestrie Laurentii Cister (Laurens, Iansoen Luster ádecæ fæt seaũ elisierii într'æ bisericæ în Harlem), care a træt delà annul 1370—1440, si a tipærit mai multe cærticelle, precum; „*Historia S. Iohannis evangelistæ, Donatus, Biblia pauperum*,“ vestita carte: *spiegel onzer behoudenisse*; despre care tótusi ðic unii a fi cu litere misætoarie. s. a.

7. Si aflætorii tipografiei în Germínea încæ aũ încæput cu csilografia. În aœesta a fœcut íntiæle salle cærcæri Ioane Guttemberg în Strasburg pînc la annul 1444. Pre'n aœesta a tipærit ell mai tírdiũ în Mogúntia, uæ græmaticæ numitæ „*Catolicon*,“ si a încæput sí uæ Bible. Mai erá de fœcut un pas ádecæ a întrebuintia litere, misætoarie, care, tipærinde-se uæ fatæ, sæ se poatæ folosi sí la alta. Pasul aœesta s'a fœcut si astá csilografia s'a mutat în tipografie, Ínsæ cine ar fi aflætorii tipografiei? si în æe loc ar fi încæput açella noæ mæestrie? încæ dupæ multa cærcare nu s'a pus afaræ de îndoealæ. Doue popoare se cæartæ pe'ntru onoarea de a fi næscut pe açell vrædnic bærbat, si trei cætetii pe'ntru onoarea de a fi íntiul loc all folositoariei aflæri.

8. Olandii ðic, cæ Cister de'n Harlem nu ar fi ræmas numai cu csilografia, ei písind mai încoló, ar fi întrebuintat litere misætoarie scobite íntiũ de'n lemn, apoi de'n plumb, si cusutoriũ, si cæ un ajutætorii all lui, furînd de'n unelte-i, ar fi fugit la Mogúntia, unde la annul 1442 ar fi tipærit

doŭe cærŭi; *Alexandri Galli Doctrinale*, si *Petri hispani tractatus*. De'n documintele aduse de apærætorii aċestei pæreri se vede, cæ în Olândiea pe la înċeputul sutei a 15. s'au tipærit mai multe cærŭi cu lîtere miscætoarie. Înainte de a se înfiintâ aċeastæ mæestrie pre'n Ġermîni la Strâsburg seaŭ la Mogúnŭiea. Mai încoló tipariul olændesc si pe la anul 1480 a avut formæ tot osebitæ de ċell ġermîn, ċe aratæ a-i fi fost si înċeputul altul. Spre arætarea furtisîagului de'n fæuriŝċea lui Cister, seaŭ cæ de aiċea sî-ar traġe înċeputul tipogræfîea ġermîne, tótuŝi nu sînt destulle documinte pîncæ acuma cunoseute.

9. Cei mai multi de'n tre scriitori ġermîni voesc a revindecâ sî aċeastæ onoare poporannului lor Ioan Gensflaishŭ numit Gutemberg. Aċesta s'a næscut în Mogúnŭiea în anul 1397 seaŭ dupæ alti 1400 si a murit la 1463. Unii ðic, cæ Gutemberg ar fi înċeput mæestriea sa în Strâsburg unde a vietuit dela anul 1424—1445, alti socotesc cæ Mogúnŭiea ar fi locul aflerii tipogræfiei, în care s'a mutat pe la anul 1445 Gutemberg de'n Strâsburg.

Cum cæ aċesta si în Strâsburg a fæcut ċercæri de a tipæri cu lîtere miscætoarie cam pe la anul 1435, si cum cæ ar fi avut acolo sî un teasc de tipærit, e destull de adeverit; însæ aċestea se vœd, cæ vor fi fost numai ċercæri; cæ nu se aflæ vre ũe carte tipæritæ în aċest mod în Strâsburg, si înforcîndu-se de acoló în Mægúnŭiea, a luat earæ la rînd esilogræfîea.

10. Gutemberg s'a întors în pátrie foarte lipsit, fliind cæ avuŭile si le-a fost mîntuit pre'n ċercæri nenorocoase; ca sæ aducæ mæestriea înċeputæ la deplinire, avú lipsæ de ajutoriŭ stræin, care l'a sî dobîndit dela un Aurariŭ (nu Doftor) de'n Mogúnŭiea, anume Ioan Faust seaŭ Fust; însæ numai pe lîngæ proċent seaŭ cãmætæ mare, si cu aċeea legæturæ, ca ũe parte a dobîndii sæ fie a lui Fust.

În aċeastæ societate fu priimit dupæ aċeea mai tîrdiŭ si un al treile, Petru Šieffer de'n Genshaim, bærbat iscusit în mecânnicæ, si dæruit cu minte foarte aflæċioasæ. Societatea

aċestor trei bærbaŭi fæcutæ la anul 1454, a adus mæestriea tipogræfiei la aċeá deplinire, cît în ċelle finŭiale se aflæ tot asiá pîncæ în ðiŭa de astæ-ðî; cæ Šieffer însoŭit cu Gutemberg a aflat modul de a vørsá lîterele, si negrealæ mai bunæ; a îndreptat mecânnismul teascului; afæcut lîtere cæpitale de lemn foarte frumoase. Gutemberg daræ a fost întiul aflætoriŭ all tipogræfiei ġermîne; ell a socotit'o, si a adus'o la finŭie cu astæ nevointie de mai multi anni. Faust a fost ajutoriul cu banni, precum se vede numai de'n speculæċiune neguŭiætoreascæ; earæ Šieffer e îmbunæċetitoriul si depliniatoriul ei.

11. Aċeastæ mæestrie avem de a o multæmi ċellui de'n-tiŭ; însæ mai întru asiá mæsuræ sî ċellui de pre urmæ. Gutemberg însæ nu putú gustá de'n pîrga mæestriei salle; cæ neguŭiætoriul Faust vœðîndu-o acum la aċeastæ deplînetate, a socotit, cæ va fi mai bine a cîŝċigá pre'n ea numai sîngur. Rædicæ daræ proċes în cuntra lui Gutemberg si poŭtiá bannii aċei împrumutâti de'mpreunæ cu cãmæta preste tot 2020 florini. Gutemberg nu poate plæti de'mpreunæ cu cãmæta, de'n care cåusæ i se iaŭ toate uneltele, si se scoate de'n societate, în care ræmîne de acum numai Faust si Šieffer.

Aċeasta s'au întîmplat pe la anul 1455. Gutemberg ræmîne earæ særac cum venise de'n Strâsburg, fære banni, si fære unelte. Cápætæ tótuŝi mijloacæ noŭe, pre'n care se mai pune ũædatæ în peċioare. Un doftor, Humeri, a fost vrædnicul bærbat, care i-au întins mîncæ de ajutoriŭ. Ell gætesæ unelte noŭe; ridicæ altæ tipogræfie, si tipæresæ mai multe cærŭi, însæ fære a-sî însemná numele, cînd soŭii lui mai de nainte îŝi vestese cu mare falæ lucrurile. Între cærŭile tipærite de Gutemberg dupæ despærtire este mai de însemnat un cæliudariŭ astrológic, mediċesc de'n anul 1457. Alegætoriul (Elector) dela Mægúnŭiea, Adolf II. cam pe la anul 1465 cunoasæ vredniċile lui Gutemberg si îl primesæ în curte, unde, cam în anul 1468 îŝi sfîrsiesæ vieatâ atîta de folositoarie omenimii. Faust si Šieffer mîncæ mæestriea mai încoló, si tipæresc multe cærŭi foarte frumos. Faust cu Gutemberg tipærise o ġræmaticæ numitæ Catolicon, însæ prin esilogræfie.

Cercarea cu litere miscetoaric a făcut o ntr'uc bibliic, în-
să după osteneală; și spese multe, sporul eră puțin.

12. După aflarea noului metod a versă literele s'a înce-
put biblicia, de'n căpăt, care s'a și gătīt în 640 de foi, cam
pe la anul 1454, precum se vede, cē în ea nu se aflē anul
însemnat. Aceasta se numeșcē biblicia Gutenbergiană și
se dīcē cartea cēa de'ntīc tipărită cu litere vērșate, s'ă
făcut încē cērti mai miē, precum, șiedule de indulgīntie,
gramaticī seaū donāturi. *) etc. După desfăcerea șotietății,
Șieffer se făcē gīnere lui Faust, luind muere pe Cristina, fiica
acēștia. Cartea mai de frunte tipărită pre'n acēști doi este
psaltirea de'n anul 1457, în care se cuprinde șierbītul dum-
nedīcēsc pe'ntru mīnēștiri, a cērii numai unele pērti sīnt
tipărite, altele lēsīndu-se albe s'ă scriș apoi cu mīna. Ei
pe unele cērti însemnă locul, și anul tipăririi, precum și nu-
mele tipăritorilor; în altele toate acēștea rēmīneau nēinsem-
nate, doarē de'n pīcina ca sē se poatē vinde, ca mīnēșcrise,
cu mai mare pretiū. Faust pre'n neguțătoria cu cērti a
ajuns la mari avuți. Cu acēșt neguțū mergeă adese ori la
Paris, unde a și murit de cīumē în anul 1466.

13. Șieffer a lucrat după moartea socru-sēu sīngur,
seaū numai pe seama sa. Ell parte pre'n averile rēmase dela
Faust, parte pre'n neguțătoria cu cērti a ajuns, de eră unul
de'n cēi mai avuți cētētīeni ai Mogunției, ba a ajuns și mē-
dulariū judetīului de acolo, și a murit la anul 1502. Cartea
mai de frunte tipărită numai de Șieffer e *Decretum Gratiani*
în anul 1472. De'n familia lui aū mai fost și alți tipografi
vestiți în Gērmīnea, de'ntre cari unu Petru Șieffer tīnērul a
ridicat ūc oficiu de mēștrie și în Venētia.

Acēastē mēștrie s'a tīnut ascunsē, darē dela anul
1462, s'a lētīt pre'n mai multe cētētī alle Gērmīniei, alle Itā-
liciei și alle Gāliciei, ba sub Mateiū Corvinul în anul 1472, s'a
ridicat întīa oficiu și în Ungāria în Buda. Cāsa lētīrii

*) Așī se numīa grēmāticile lētīnescē dela Aelius Donatus, grēm-
mātic de'n suta a patra.

se dīcē sē fiē fost bētālīa între comitele Diter de Iselburg
și Adolf de Nasau pōrnitē pe'ntru Alegătoria Mogunției, a
īmprescīat lucrătoria pīi de'n tipografīa lui Faust și Șieffer,
cari apoi în mai multe locuri aū ridicat tipografīi noūe; în sē
și încēinte de acēștia s'ă tipărit cērti pre'n litere vērșate în
Bamberg de un anumīte Pfister. Vestitē este ūc biblicia a acē-
știa, tipărită cum se dīcē, pe la anul 1457, acēcē într'un
tīmp cu psaltirea lui Faust și Șieffer, și cu tipariū încē mai
deplinit. Cum va fi trecut în Bamberg asiā curīnd mēștriea
tipografīei, nu e încē adeverit, de nu cumva și acēștia are
īncēput osebit ca cēa de'n Harlem.

14. După Gērmīni are mai mult a mulțimī tipografīa
Italilor. Lētītoriū acēștei mēștrii în Itālicia aū fost gērmīni.
Dar' deplīnitoriū ei Itali. Acēștia aū intrudus literele rotunde
în locul cēllor cornurate gērmīne seaū gōtīcē; ei aū vērșat
tipariū grēcēsc (Ioan Filip de Lignamine în Roma la anul
1470); evreesc și arabesc; scobirea în aramē, tītulele cēr-
tīlor și tipărirea cu aur, sīnt lucrul Italilor. Vestīti tipo-
grafi Adus și Bodoni aū fost Itali. Belgīi, Olandīi, Frīncīi și
İnglīi încē se numēscē între deplīnitoriū mēștrīei tipografīcē.
De'ntre Olandī sīnt mai vestiți tipografi de'n familia Elsevir-
lor; earē de'ntre Frīncī Robesc și Henric Stefan, cēi de'ntī
în suta a 16 și 17, cēști de pre urmē în suta a 16.

15. Mēștriea tipografīcē s'a lētīt atīta de rōpede, cīt
pīncē la anul 1500 s'a aflat în Europa la 200 de oficiu și în
sīngurē Itālicia în 55 de cētētī. Spre mare lesnire a tipă-
ririi s'a aflat mai tīrdiū stereografīa seaū stereotipul; pre'n
acēștia cērtile, de'n care se tipăriaū esīmplarie în mai mare
nūmēr, se tipăresc mai rōpede, mai cu puține spese, mai cu-
rat și mai cores, ca cu tipariū de rīnd. Aflătoria se dīcē a
fi Ioan de Mei de'n Leiden la capul sutei a 16.

S'a întrebuintat la încēputul sutei a opt-sprē-dīcēea, și
de unī İnglī, se vedeă tōtuși a fi fost nedeplīnit pīncē cē l'ar
fi îndreptat pe la anul 1794 Didot de'n Paris și mai cu
samē în anul 1804, Lordul Stanhore în İnglicia. Vestite

sînt edocîiunile clasicilor greceşci şi lătinesci, tipărite pre'n stereotip de Firmin Didot în Paris, şi de Tauhniŭ în Lipsia.

Măestrîia tipogrăfiei dară s'a început de'n csilografie şi întîiu în Harlem în Olandia pre'n Laurentiŭ Cister apoi în Gėrmînea pre'n Gutemberg şi solii lui. Mărirea aflării tótusi se cuvîne acestor de pre urmă, de'n căusă, cœci n'au avut ce-va cunoscîntîe despre aflarea cœllui de'ntîiu, şi cœ nu a acœlluia, ci a acœstora măestrîie s'a lœiit pre'n lume. Stereografîea este numai un metod înlesnitorîu şi de pretîiu mai puţin ca tipogrăfîea. Să vedem mai încolo folosul ei.

II.

16. Tipogrăfîea este una de'n acœlle măestrîi, dela care atîrnă cultura omenimîi. Pre'n ea s'a făcut limba un organ pe'ntru luminarea întregului ġen omenesc. Ea este ũe armă sufletească, puternică în mîna omului, pre'n care făce acœasta, ca folositoariile cunoscîntîe să străbată în toate părţile, este ũe mijlocire pre'n carea vorbeşce unul cœtră milioane, şi adevăerul aflat de cœtră unul se poate lœi în toate lmea; ea este un dar scump, dat de'n cœriŭ, ca să rœverse lumină peste pœmînt.

Folosul ei aŭ fost cu atîta mai mare, cœ fu aflat în timpul cœll mai potrivit. Atuncîa eră mare parte slœbită puterea feudălistului; pre'n aflarea pŭlberii de puşcă, şi scîintîiele începuse a împrocœciă întunerecul veacurilor de mijloc; eră tótusi puternică luptă între întunerec şi lumină, şi acœasta lipsită de ũe asémenea armă se aŭ neci decît, se aŭ numai tîrdiŭ ar fi putut învinge. Folosul acœstei măestrîi se întinde peste toate plasele omenimîi; cœ toate instituttele, cœ nœdiuesc spre luminarea şi ajutorîntia ei, aŭ aflat usîurare. Ea ajută încœintarea scîintîielor; ea a deşcis modul de a se puté acœstea lœi pre'n toate plasele poporului; ea a îndreptat şi starea în solietatea cœtœtienească.

17. Tipogrăfîei are Europa de multămit deplinirea, în care se află scîintîiele, la care încœinte de aflarea ei numai acœllora eră deşcisă callea, pe cari se aŭ norocul îi îndiestrase cu multe averi se aŭ firea îi dœruise cu minte atîta de áġeră,

cît să n'abă lipsă de ajutorîul străin. Cœrtile eră atîta de scumpe, cît cœll cu mijlocă numai de mijloc eră împiedecat de a-si cîscîgá şi cœlle mai de lipsă de'n ce-va plasă a scîintîielor. ũe biblie se vindeă nu arare ori cu 1000 de florini de áur. Un încœiit de'n suta a 15. Antoniŭ de Palermo, ca să-si cŭmpere un esîmplariŭ de Liviŭ, fu silit a-si vinde moştea. Spre cîscîgarea unei micî bibliotecei numai de vr'ŭe cîte-va sute de volŭmuri se poftiă mai mari spese, decît să le poată purtá un privat. Cœ eră dară să făce cœi lipsiit, se aŭ îndiestraŭt şi încœstariit de mijloc? Ei eră siliti a se ajutá cu puţine mijlocă literarie, cœ li le da soartea în mîncă; se aŭ scrie cu multă ostenneală şi de multe ori de'n esîmplarie greşite; însă şi de acœstea nu se prea află, cœ fiind puţine, cœpœtarea lor mai de multe ori atîrnă numai dela întîmplare; — de cîte ori cœllor mai áġeri cœrceri nu le rœmîneă ascunse multe adevăeruri, care le aflase alii cu mult mai nœinte? De cîte ori nu se perdeă ostennelele multora, puse în ce-va plase de scîintîie? şi cœi după ei fiind siliti a încœpe de'n căpœt, cum ar fi putut merġe departe? unde eră atuncîa ajutorîntiele folositoarie; *foile periódice, lesicoanele, enciclopediale* şi altele ca acœstea: Ba tocma să fîc şi venit la flintă, ar fi rœmas în puţine mîni şi nice a suta parte de'n lucrarea, care o fac, nu o ar fi făcut; şi fiind cœille pe'ntru lœfîrea cunoscîntîielor asiă puţine, şi cuminecarea între literaŭi atîta de împiedecat, cît de lesne se puteă lœi ce-va greşiale esite de'n condeiu unuia, neajungînd la acœia, cari ar fi putut o îndreptá, se aŭ rœmînd îndreptarea altora necunoscută.

18. Mai mult încă ajută tipogrăfîea lœfîrea scîintîielor, se aŭ mai bine a cunoscîntîielor folositoarie între toate clasele locuitorilor. Să lœsăm cœ hœrbaŭi dœruŭi cu minte áġeră ar fi în stare a făce mare sporŭ în scîintîie, şi cu ajutorîntie literarie mai puţine; să lœsăm, cœ străduinţa şi avŭfîle ar aduná tesăure literarie în destullă mœsură şi numai în mîncœserise. Alesœndrîea şi Pergamul de'n timpurile veci, multi-mea biblioteceilor de'n Ispănnia sub domnirea Arabilor, precum şi mîile de mîncœscise, cœ se află astă-di în cœlle de frunte

biblioteċi alle Europei, ne sînt esîmplu de aċest lucru; însæ ċine nu vede, cæ la asiá întîmplare partea ċea mai mare a poporului ar ræmîné lipsitæ de ċelle mai trebuinċioase cunoșċinċie? Cæ de aċeia, carii sæ sporeascæ færcæ ajutoriũ sînt foarte rari, si mijloaċele literarie ar fi numai la puċini în mîncæ. Cærtile pe'ntru scoale s'ar scrie în puċine esîmplarie, si cu mare ostennealæ, si ũæ multime de cærti, pre'n care popoaræle culte se stræduesc a værsá lumina si în plasa mai de jos a locuitorilor, nu ar puté sæ nu lipseascæ. Un pærete înalt ar despærti atunċia plasa poporului cult de ċeealaltæ, si aċeasta ar fi ca judecatæ sæ ræmîncæ în neșċiintæ, în prejudecæti si în întunérec færcæ sperîntæ de a se puté luminá toatæ omenimea. Pre'n ea dupæ dîsa unui bærbat vestit *), soșietatea tuturor cuċetærilor în toate pærtile lumii s'aũ mutat în ũæ bisericæ vædîutæ. Monumintele șċiintielor sînt acuma mîntuite de perire. În dîedar ar mai ċercá un Omar **) seaũ un ċi-Hoang-Ti ***), sæ nimiċeascæ cærtile ċelle neplæcute lor; cæ mulċimea, ċe se aflæ, le-ar scæpá de pericîune.

Mai pre urmæ mæestriea tipogræfie, a adus mult spre îndreptarea stærii poliċicæ a popoarælor. Ea este ũæ mijloċire putérnicæ, îndeamnæ pre aċestia spre tot, ċe e bun, drept si folositoriũ; este ũæ mijloċire a învætiá pe fie-care mædulariũ all soșietæti cætætiennesi, (dætorile, care trebuie sæ le împlineascæ cætræ Patrie si Domnitoriũ; însæ si drépturile, cari se cuvîn lui) si tuturor de'n aċeá soșietate. Si ċine nu cunoașce puterea opiniunii públiċe, în teriċirea popoarælor, în îndreptarea ocîrmuirilor spre luarea folositoarielor mæsurî? Aċeasta numai pre'n tease 'ajutatæ poate veni la asiá

*) Herder.

**) Despre Omar, Califul Arabilor, se dîce cæ ar fi poruncit a se arde cærtile de'n bisericæ Alesandriei; însæ se șċie cæ prædætorii ei aũ fost nișce cæștini fanatici sub împæratul Teodosiũ si asiá aũ ars arabii numai cæ ræmæsese de cæștini.

***) Aċesta a domnit în Hina în a 3 sutæ încæinte de Crest si a ars cærtile sînte alle Hinejilor, gonind cu mare tirænnie pe apærtætoriul lor.

treaptæ, cît sæ fie cumpænnitoarie spre a nu cutediá în cuntræ-i. Aċeasta, si mai multe altele. sînt dærurile, care le are omenimea dela mæestriea tipogræfie; cuviinċios dare este a numærá pe aflætorii ei între bærbaŋi ċei mai vrédnici ai neamului omenesc, all cæroro nume trébuie sæ fie în onoare în toate veacurile.

§. 39.

Descripċiunea Viennei.

(De'n („Foaea pe'ntru minte, inimæ si literæturæ.“)

1. Vieanna, læt. Vindobona), una de'n ċelle mai veci cætæti germîne, care, ca si altele mai multe, s'a ridicat de'n stætiunea cæ Romanni o cuprînsæ aici de timpuriũ spre a domni peste Dúnære, si care sub August si pîncæ la Vespæsiann totde-a-una cuprindeá una seaũ doue legîuni. Veacul all ċinċile puse cu adeværat domnirii Romannilor cæpæt, însæ soartea colonîlor militare nu fu hotæritæ pre'n arme, cæ pre'n trætate. Spre înflorirea aċellora-si adåuse mai virtos cæștinișmul, care dela veacul all ċinċile încoaċe a mai dessælbæ-tæcit popoaræle de-alungul Dúnærii.

2. În anul 791 Aústria împreuncæ cu Vieanna cædti în puterea lui Carol cællui Mare; ell didi acoló bisericæ si întemeié un mærciunat (Maregrafschaft). Henric I. numit Iasomirgot, mærciune dela 1141, puse peatra fundæmintalæ pe'ntru vestita bisericæ a sîntului Stefann, la 1160 didi ell ũæ cætætiue (Burg) seaũ reșiedintæ în Vieanna, la locul, unde e cînċelæria de ræsboiũ. Aċela-si fu numit de cætræ împæratul Frideric I, sub cundætiuni fævoriive duċe (Herzog) de Aústria de sus, si cu aċeea, cæ dela Mæsimiliann I. încoaċe se fæcú reșiedintæ stætornicæ a împæratîlor germîni, si de aci vine, cumcæ cætatea aċeasta nu mare în sine, cuprinde ũæ întîndere asiá mare pre'n suburbiele de'n afaræ. De unde si-a luat Vieanna numele sæu, n'a putut încæ hotæri cærtica.

3. Vienna dăce subt 48°, 12', 32" de lătime și 34°, 2', 16" de lungime geografică, la poala muntelui Cölenberg. 522 pețioare mai sus ca marea, pe malul drept all Dúnării, cœci cœnalul ăell îngust între ăetate și între suburbiul leopoldin este deăcis nnumai dela 1598. În aăesta se varsœ riurile Vienna, Alserbac și cœnalul de Naistat. Clima Viennei este foarte nestœtœrnicœ și dille cu totul fœrœ vint abia pœti numœră 40 peste ann. Pe'ntru Vienna este ũe pedeapsœ foarte mare pũlberea ăea de pũrurea, ăe cœuseadœ dese boale de oci, și de plumîni. Împregiurimea (periferia) ăetœtii cu ăelle 34 de suburbie (mœhœlale) cu Augarten și cu Prater faăe 15,538 stînjini seaũ aproape la patru mille geografice. Vienna are peste 8200 case, 53 bisericî și cœpele, între care sînt doœe greăe-rœseritene și doœe protestăntice, doœe sinagœge, — mœgœdfile și alte dîdiri nu se socotesc. ăetatea de'n lontru este cam la mijloc și se desparte de suburbiele de'nafarœ pre'n un șiantũ de 40—60 picioare de înalt cu unspre-dieăe bœstae și cu 12 portî, cu ũe groapœ latœ și cu glatis, 600 de pași de lat. ăelle 127 de strade mari, mai toate sînt strîmte și neregulate. Între ăelle 20 de piatie numai așia numita *curte* este ăe-va-si mai mare (426 p. lung, 231 p. lat), și numai micul piatiũ Iosefin, cu stătua lui Iosif all II. cœllœreăe, este încunjuratœ de dîdiri frumoase. Graben și Colmarct sînt ăelle mai vii și mai elegante pœrti alle ăetœtii. Între 125 pœlături mai numai aăelle sunt de arcitepturœ mai gustoasœ, care le-a dîdit Fisier în veacul trecut, însœ Vienna ce atît este mai bogatœ de case private, dîdite solid și cu gust. Subt rœpœosatul împœrat Frîncœse I. cîșăigœ Vienna foarte mult pre'n lœrgirea mai multor strade, pre'n așiedlarea de alœuri pe bœstae (pe care frîntiũii le dœrmăserœ, însœ acuma ear' sînt dîdite), pe glasi, precum și pre'n multe dîdiri pũblice mœreăe. Luminarea, pãrdoseala și curœtiœnnia stradelor este foarte de însemnat. Toatœ ăetatea, drumul de carœ împregiur de glasi (peste 40,000 stînjini pœtraăi) și stradele de frunte alle suburbielor de'n afarœ sînt pardosite cu grœnnit. ăetatea și mai toate subũr-

biele aũ cœnnale subt pœmintœăi, care spalœ necurœăfile în Dũnœre.

4. Dîdirile ăelle mai însemnate în Vienna sînt: Biserică s. Stefann, sœvîrsitœ numai în veacul all 16. în forma sa de acuma. Aăeastœ bisericœ este de 333 pețioare lungœ, 222 p. latœ și 105 înaltœ, are 38 de altarœ, un anvon minunat, organne solide, mai multe morminte, între care e și sœcriul (cœăiugul) ăell minunat de mărmurœ all lui Frideric all III. Vestitul turn ăell mai tare în toatœ Europa, are înœltime de 428 pețioare, fu încœput de mœestrul Ventila pe la 1360 și la 1433 sœvîrsit de H. Bucsbaum, 753 de trepte și trei scœri duc în sus. În turn spîndiurœ un clœpot de 402 mœji de greũ, care fu vœrsat la 1711 de'n tũnuri turăeăi. Biserică Redemtoristilor la Măriea Stiegen dîditœ la 1412, rœnoitœ de curînd, are un turn foarte frumos 180 de pețioare înalt. Biserică cœlugœrilor Augustini, are în lontrul sœũ vestitul monumînt all Arcidũesei Măriei Cristinei, fœcut de Canova. Între bisericile mai noœe e de însemnat biserică s. Petru, dupœ modelul ăell de'n Roma, biserică s. Carol și simpla bisericœ a cœlugœrilor Cœpũăini, cu cripta împœrœteasœ. Palături însemnate sînt: așia numitã cîncœlœrie împœrœteasœ și biblioteca curtii, amîndœe fac parte de'n reăiedinăia împœrœteasœ, care faăe în sine un tot neregulat veciũ; casa de mœiorat și pœlatul de varœ all prîncipelũ Lihtenstain, pœlatul cœmerii împœrœteăi, gœleria de icoane (Belvedere), institutul politœnic, Iosefinul, Teresiannul, poarta dela Burg dîditœ la 1822 de Nobili, de carele e fœcut și tîmplul lui Teseũ cu grupa lui Canova ș. a. Casa ăea mai mare este a lui Staremberg, care cuprinde în lontrul sœũ 220 de lœcasie (încœperi), Vienna numœrœ 71 poduri și punăi, de'ntrœ care patru sînt de lăntiuri, doœe de peatrœ, doœe de stîlpi. Între suburbie Viden este ăell mai mare cu 892 case. Jaegerzeile, Mariahilf, Schottenfeld sînt dîdite mai bine.

5. Împreunœ cu presiăiul militœresc (care faăe 14,000) și cu strœinii (ca la 5,000). Vienna numœră pe la annul 1834; 345,253 locuitori, între aăestia sînt 10,000 protestanăi,

1000 de leġea greċească, 1600 israeliți; mai încolț 800 préuți, 400 nóbili, 500 deregători, 1500 ospăterăși, 30,000 șerbitori, ș. a. După socotele făcute, în curs de 23 ani în Vieanna se fac 21,519 cununți, se nasc 12,054, și mor 13,779 pe un ann. Femei sînt în Vieanna mai multe decît bărbați. Între toate țetățile germine Vieanna arată cea mai vie icoană pre'n concurența de germeni, Slavi (mai de toate dialectele), Măgari, Itelienni, Sîrbi, Greți și Turci. Vienneannul este amicul vieții sociale vésele și senine, fără în-să ca să fie dînsul asiă fără interes pe'ntru trebuințele cèle mai înalte ale spîretului, după cum îl descrieă unii pînă acum. Este adevărat, cumcă în proporțiune cu numărul locuitorilor mistuesce Vieanna foarte multă mîncare și bătură, nu ca Părisul de esîmplu. De aci vor unii a înceiă, cumcă hranna spîretului poate să fie mai puțină. Se poate însă dovedi cumcă vienneannul mîncă și bé, pe'ntru că are cîscîguri, are de'n cē plătî, de'n protivă părisiannul ar mîncă și mai multă carne și ar bé mai mult vin seaŭ bere, dar' nu-i ajunge venitul.

6. Vieanna numără 75 scoale pùbliče cu 30,000 scolari, la care se mai adăug 77 scoale pe'ntru fetițe și trei Ġimnásie, cu 1500 scolari. Universitatea întemeiată la 1368 pre'n Rudolf all IV, la 1622 dată Iesuiților, la 1756 subt Máriea Terésiea cu totul reformată pre'n Sviten, numără 56 profesori și 28 Asistenți, cariî trag peste 100,000 fl. argînt plată; are peste 2000 studinți ordenari, de'n cariî 800 trag stipendie mai mult ca 40,000 fl., și 1900 străodenari. Cu Universitatea stău în comunicățiune două alumnături, unul institutul mai nalt, pe'ntru préuți de mir, și altul institut all protestanților pe'ntru teologi; grădina botanică (peste 10,000 féliuri de plînte), museul năturalelor, anetomic, patologic, cîrurgic, institutul medicinal pe'ntru vite cu culepăuni prea bogate, turnul de astronomie, căbinetel fisical și economic. Mai încolț în Vieanna este ūe Academie pe'ntru nóbili (Ritter-academie), cu științe gimnásiale, filosofice și juridice, are 33 profesori, 148 alumnî, — ūe academie a limbelor orien-

tale, academiea medicîne cîrurgice (Iosefinul) cu 12 profesori și 550 studinți, academiea de ingineri cu 15 profesori și 200 alumnî, două convicturi, trei pənsionate de fetițe, academiea artelor formătoarie cu 17 profesori, 1200 scolari, între care pe tot annul se împart cîte 1550 fl. prémie, un cunsărbătoriu de mŭsică cu 20 profesori și 350 scolari, dîce școale pùbliče și 22 private de mŭsică, un institut politic cu 18 profesori și cu 700 scolari ș. a. Toate aceste instituturi își au bibliotecile lor pŕoprie, culepăunile trebuințoase la instituțiune, între care sînt cèle mai vrednice de însemnat la Iosefin, la academiea de geni, la cea de arte, la cunsărbătoriu și la politică. Peste tot Vieanna e vestită de frumoasele și bogatele salle culepăuni de tot felul, care toate cu ūe liberăetate nu prea îndătinată stău publicului descise fără neci ūe plată. Cèle mai de frunte bibliotecî sînt; biblioteca curții împăreteșci, întru ūe sală pompoasă, 240 p. lungă și 54 p. lată, și în mai multe sale lăturale cu 300,000 tòmuri, 13,000 minuscise, 8000 incunabule, și dotăciune de 19,000 fl. arg.; biblioteca universității cu 104,000 tòmuri, cea dăla arcivul de răsboi cu 22,500 tomuri și 3000 carte, la teresiann cu 30,000 tomuri, la academiea orientală cu 800 tòmuri de cărti orientale și 15,000 minuscise; bibliotecile private ale împăratului 60,000 tòmuri, alle Arciducelui Carol cu 20,000 tòmuri, alle pŕincipelui Esterhasi cu 36,000 tom., Lihtenstain 40,000 tòmuri, ș. a. Vieanna numără 25 librării, trei bibliotecî, cum le numim de împrumutat, și 21 tipogrefii. Împăret. cabinet all năturalielor, împreună cu museul brăsilian numără la 49,000 vietăți, la 50,000 féliuri de plînte și preste 43,000 bucăți de minerale. Științele năturale și anumit botănică au în Vieanna pŕețiu mare. Căbinetel împăretesc de numismătică și de vecietăți are 2000 brondîuri, 1300 vase de'n vecime, 103,000 de bucăți de banni veci, 2000 cemeie (pietre cu două colorî); dar' de stătu e săracă. Vistieriea împăretească, vestita culepăune ambrădiannă, armamintariul împăretesc și all țetătiennilor (116,000 arme) cuprind vecietăți multe. Arcivul statului este foarte bogat și

de mare prețiu. Gălerii de icoane se află câte-va bogate și frumoase; de'n ačellea pomenim singur belvederul ăell împăratesc cu 2500 numere, apoi all academiēi, all lui Lihtenstein, Esterhasi ș. a. Museul teonologic întemeiat de împăratul Ferdinand, este foarte frumos cu 50,000 bucăți. Sotietăți înce sânt, cum: sotietatea economică, medicină-čirurģică dela Iosefin, acedemiēa artelor, sotietatea de mŭsică, care dă eara cunčerte mari (și 1000 instruminte de ũdată), diece sotietăți pe'ntru mŭsica bisericăescă, una de florărie, ũe sotietate neguțietorească ș. a. Vieanna are numai cinci teatre, însă se fac producățiuni pe toată diŭa. ăell de'n Curte este pe'ntru dramă. În privinția personalului de actori este ăell de'nțiu în Ĝermīniea, págubă că casa e cam strimtă; teatrul dela poarta cęrintiannă este pe'ntru óperă și ballet; ăell de'n suburbiul leopoldin, pe'ntru popor.

7. Precum și pre aŭrea în monarčie, asiá și în Vieanna industria în timpurile noastre a fęcut înčetări însemnătoare. În Viēnua se află 120 fębriči, peste 7000 meșčesiŭguri comerciale și 14,000 asiá numite de poliție. Căle mai însemnate produse alle industriei viennennilor sânt; mărfi de bum-bac, (30 de mașine de tors), mătăsări (opt sute răsboafe, seaŭ stăfivē), sŭluri, mărfi de fier, de gælănterfe, măsări, caleșci, fortepianno, de care es mai bine de ũe mie în țări străine, flaute, órniče ș. a. În mīnăfęptura împăratească de portielannă lucră vre ũe 300 de oameni. E vrédnică de însemeat fębrica, în care se varsă și se sfredelesc tŭnurile, precum și fębrica de pușci, Vieanna este cęntrul neguțului austriac și pentru țările de'nafară ũe piață mare de transito; aproape la 1,300,000 męji de mărfa vin peste ann, de'n care 82,000 męji sânt transito. Vama primesče peste 2½ milioane fl. arg. Căle doŭe țirguri, cę se fac peste ann, nu prea sânt însemnate, de'n causă că vre 150 fębriči de'n provincie își aŭ deponitoarele în Vieanna. Peste tot numără Vieanna 5000 de neguțetori, de'nre care 98 sânt mari, 82 turčesci, patru grečesci, ș. a. Spre ajutorinția comunicăciunii este bursa împăratească, unde se înfilnesc neguță-

torii, și banca năciunalcă. Asiēdŭemintile Viēnei pe'ntru se-gurătate și rindul bun sânt de modell. Fócuri mari abiá este cu putință că se întimple. Militiēa orgennată de'n cętętienni custă de'n 9500 fęčiori. Politia are ũe trupă de 600 armati. (Asiēdŭul gęrnisonul) de linie custă de'n doŭe reģeminte de pedestrime, doŭe reģeminte de cælărime, cinci bætălioane de grănădiri, 12 cumpęnnii de artileriēci, cinci cumpęnnii de bombărditori și înce alți toti asiēdŭati în 11 cęsarne, de'n care cęa mai mare primesče în sine 6000. Temnițe are Vieanna patru, precum și ũe casă de lucrat, și una de îndreptat. În privinția institutelor sęnnitarie și fęcętoarie de bine Vieanna nu-si află pęcęcie. În annul 1835 se numeră 310 medici, 148 čirurģi, 190 moașe, 40 spitierfi (apoteci). Spitalul ăell mare numără 131 de odăi și 3000 de pături; — casa nebunilor, cęa pe'ntru născętoarie, și alte pe'ntru prunči aflați se socotesc estra. Spitaluti private sânt mai multe, eară all cælúgerilor misericordiani singur primesče la 3000 de bólnavi, fęră neči ũe descilinire de religiune seaŭ de stare; cælugęrițele Misericordianne și Elisabetinele înce ũin spitale pe'ntru femei. Bęi în Vieanna sânt multe, însă le mai lipseče cęte cę-va. Institutul ăell împăratesc de sęrači îngriješče pe'ntru 3000, dŭndu-le ajutoriŭ pe lună. Casa de orfanni creșče cęte 3400 de prunči, pŭnc în annul all 14-le. Institutul surdo-muților numără 70, all orbilor 30 de alumni; 14 case pŭbliče, ocrotesc 3000 nepuținčiosi, seči, ologi, doŭe case de invăliđi 636 de oameni. Mai încolă se află 13 institute de pension, ũe casă pęstrativă, ũe casă de împrumutat, doŭe institute asecurętive cuntra focului.

8. Vieanna e vestită și pe'ntru numeroasele locuri de petręcere, precum și pe'ntru vęsela vieație, cę domneșce preste tot. De'n 1500 ospăterfi, pŭtine sânt fęră mŭsică. În císlegi se fac cęte opt sute de báluri, la care vin preste tot cętră 30,000 de oameni. Primęvara pŭnc cŭnd nobilimea n'a eșit la moșfi afară, este Vieanna, ear' după ačeea Praterul ačell minunat aleŭ și pędure de 1½ oară, este puntul

cell stræluçitorii all vietiei Viennennilor. Tînutul împregiur de Vienna e foarte frumos. Satele cëlle dese și frumoase, mai virtos care sînt împregiur de Fintina-frumoasæ (Schönbrunn) (locul petrécerei familiei împæretesçi vara), daũ læcuintie și petrécere la multimea çetætiennilor mai avuti. Lacenburg, nu departe de Vienna, cu minunatul sæu parc, ear mai virtos Badenn, cu bæile salle de puçioasæ, traçe pe sînçtosî și pe eei nesinçtosî la sine.

§. 40.

Dáciaea și Trœiann.

(de G. Asaci.)

Pionul seaũ Çeahlæul.

Despre Gura-Largului.

*„Intre arinele ardætoarie cresçe umbros, si nalt fennic,
Viermele-si urdiesçe-ũæ lume numa 'n sînul unui spic.*

Vulturului plaçe sborul pe-a furtunelor aripe

Se búcuræ feara crudæ în adîncul unei ripe.

Asiã firea înñieaptæ pre'n un farmec minunat

Pre didiri cu simpætie cætr'un lucru le-a legat.

La om pátriea îi este a Elisiei cimpie,

Unde toate i-s'aratæ si-i ræsuna 'n armonie.

1. Muntii aflætori pe mårgeina apuseannæ, a Moldovei, înfætisîeadiæ vørietæti de forme si produse, care tînesc luarea aminte a næturalismului. Acoló se opereadiæ mecennismul regulat si neapçerat pe'ntru învioşiarea firii. si se adapæ isvoaræle, de care se înriureadiæ siésurile noastre. Stînçi sumeñie, cu forme disientiate, isi înaltie mai pre sus de nóuri virfurile sægetate de fûlgere. Fæntasiea însusiesçe minuni açestor lócuri uriasie si cu plæcere privesçe oare-si-care iviçiuni çe se înoesc acoló cu necontenire.

Çerpañii, numiti de Romanni Bastarne Alpes, se cumpun de'n stînçi originarie si de'n pæmint mælit. Ei, împreunæ cu toate ràmurile lor, cuprind o întindere de 1860 mile pætrate.

Açestor muntii sînt Ruminnii dætori pe'ntru a lor pæstrare dela epoca çæderii imperiului apuseann, cæçi aũ un timp plin de nenoroçiri, în care numai un car seaũ un call røpede puteá ferii pe læcutoriiul siésului de arma bærbarilor.

2. In sînul açestor muntii s'aũ pæstrat oare-care monuminte de'n epoca nestøtorniciei statului Rumîn în açeste pærti alle Dácii. Evlaviosul aflæ bisericii întemeiate de Domnii çei bunii: spre încinarea crestinilor, mînçtirile hærodiesc nenoroçitilor ũæ mîntuire, ear' cællætoriului un adæpost; ostasiul viditeadiæ cîmpurile de ræsboaiæ si de vînta stræbunilor sæi; gæologul çerçeteadiæ minele încæ ascunse, all çærorã produs precum çearã de pæmint, sînt însusirile açestei țerei, ear' artistul se búcuræ de prospeptul pitoresc, carele se întrecë în frumseatiã cu alle Alpilor Elveticiei. În mijlocul nuui sir de muntii acoperiti de codri strævecii, se înaltie Çeahlæul seaũ Pionul în asemînarea unui uriasiu asiediat întru padia pátriei noastre. Plutitoriiul de pe marea neagræ descopere-înaltul lui pisc de la capul Mængælin pinæ la Çetatea-Albæ; locitoriiul Nistrului vede soarele apuiînd dupæ dosul lui, ear' pæstoriul nomad tütüieann isi îndreaptæ pásurile dupre mægura Pionului, ca un vas povøtiuit cætræ limann de lumina farului,

3. Açest munte aflætoriũ în tînutul Neamtului. pe malul drept all Bistriçiei se întinde pinæ la mårginile Ardealului, si cuprindë un loc ca de patru mile pætrate. La poalele lui se aflæ alti muntii, carii nu mai puțin învrednicesc luarea aminte a noastre. Piscul lui numit Pænægicia (viérgura) este sub 46 grade 53 minute de lætime, si 43 grade 34 minute lungime dela Ferro; înæltimea lui s'a socotit de 7200 palme preste cumpænna mærii Negre. Doue-spræ-dieçe pærae *) isvoræsc

*) Numele açestor pærae este: Albul, Serbennii, Repçune, Casca, Repçuniñia, Ruptura, La Martin, Særafin, Doreiũ, Bistriña, Bistra, si Scitul.

de'n coastele muntelui, ear' pe vírful lui este ohírsíea unei fíntíni, care formeaðíæ ùæ cæscadæ.

Muntele se întinde mai cu samæ dela ameadíæ-ði spre meadíæ noapte, si Pænægíea se înaltíæ în partea de meadíæ noapte: codrii îndesíti de mesteacænn, de bradí, spini si crini umbrese doúe treimi alle ínnællímii lui; partea de sus este lip-sítæ de árberi în locul cærorã se væd numãi oare-care junéperi tírítóri, ear' cíar pe vírf este un musicíu frumos, carele în privirea medíçínalæ nu-í mai jos de Libennul de Islándíea. De'n sínul æcæstei verdéte frumoase, se urcæ în formæ de túrnuri, stíncele de coloare cænusiæ, înalte de 170—200 palme; mætéríea lor se asámænnæ cu lava, si se par a fi de'n plæmædire vutcánnicæ. Cæntemir scrie, cæ pe muntii Moldovei se aflæ un fellú de unt vegeþal, carele se depune în potirul florilor, asemenne nufreþiul, foarte plæcut oilor, traþe cætræ æcæsti muntii turmele cælle mai frumoase; dar' necumpætata întrebuníiare, fiindu-le vætæmætoaríæ, nu le lasæ pæstoriul prea mult pre un loc. Pre'n analisul cémic s'au aflat acuma, cæ æcell unt este púlberea spermáticæ a unor plínte speþiale, desfæcute în rouæ. Pionul este încæ mai fáimos pe'ntru Rumíni în privinþia ístóricæ, si în díçerile poporene. Aæstea pæstreadíæ trædæçíunea, cæ în vedíu-níile muntelui s'ar fi mistuit Doamna Dóçíea, fícea lui Deçebal, cînd dupæ subjugarea pátriei salle si moartea pærintelui ei; spre a scæpá de prigonirea Romannilor, ar fi petrecut aiçia în forma unei pæstoríte, si pæscînd ùæ turmæ de oi. Dupre æcæste díçeri. Dáçíea urmæritæ fiind de Træíann, carele se aprínsese de amoare, cu toatæ turma se prefæcú în stínce íntru æcell minut cînd aveá sæ se ræpeasæ de æcest Ímpærat. În epoca lui Cæntemir încæ se vedeá ùæ asemenne figuræ, daræ tímpul dærpænnætoríu ne-a pæstrat numãi oare-sí-care ræmæsítie si ùæ istorisire fæbuloasæ.

4. În tímpurile mai noúe numele Dáçíei s'a scímbat în Dóçíea, care este a unei sînte a Biséríçiei, a cæriia ði se sær-beaðíæ la Martíu, cæ este încæputul de primævaræ, cînd íntro soarele în semnul herbeçíului. Aæste ímpregíuræri însusíesc

Dóçíei si turmei ei ùæ ínriurire asupra cællor íntíe dílle alle tímpului, care aiçia se numese díllele Dóçíei.

Drumariul sæa cælæudíul la Pion.

5. Vrînd a întreprinde cælætoríea la æcest munte, næpærat este a fi însótít de locuitorí de munte, numíti Plæsi sæa vînætorí de Alpi; oamení de soíu frumos, purtînd straie de eroealæ vecie precum se ínfætísteaðíæ pe coloana lui Træíann la Roma. Aæesti oamení sînt índræsnetí, neobosíti, ágerí la minte si voiosi. Asémenea escortæ se poate cæpætá pre'n mijlocírea deregætoríilor locale sæa pre'n proprietarií ínveçínatí.

Lócurile purçederii sînt tírgul Pietrei sæa all Neamþíului. Dela æceastæ cætate de'ntíæ, asíedíatæ pe malul stíng all Bístriçiei, si care este depositoryul negotíului lemnelor de durat, duc doúe drúmuri la Pion. Unul numãi pe'ntru pedestrii si caí særcínari, mergæ dealungul ríului, si nu ínfætísteaðíæ decît numãi ùæ cærare, avînd despre ùæ parte stínci, earæ despre alta adíncuríle Bístriçiei. Fierul cailor cælçînd índelungat tímp, a sæpat acoló un fellú de scæri, pe'ntru care æcell drúm se numesce *Scæriçica*. Aæasta este obiçínuita tréçere a cælúgærilor, pæstorílor si a oamenilor dela munte, carii se coboaræ în sies spre a-sí cumpærá cælle trebuinçioase. În æceastæ parte se aflæ mîncæstírea *Bístriçia*, cunoscutæ pre'n mormíntul Domnului *Alesandru cæll bun*, pre carele íl cærcæteaðíæ tot Moldovannul spre a depune acoló tributul evláviei si all respectului cuvennit æcestuí binefæcætoríu all Pátriei, Mai departe în sínul muntílor este mîncæstírea *Biseríçíanní*, *Píngæratíi* si aproape de malul Bístriçiei, mîncæstírea *Buhælníia*.

6. Aæeste lócuri încæ sînt vrédniçe de luarea amínte si pe'ntru cuvíntul *Geologíe*, cæci acoló se gæsesc urmele unui Vulcann stins, asemenne mine, precum si ísvoaræ de ape minérale de fier, de puçioasæ si de alumæ (piatræ acræ).

Çell cæ voesce a cælætorí în træsura, trébutæ sæ íncúnçíure pe la dealul Doamnei: alegînd æcest drum, ùæ pætrime

de oaræ dela Peatræ va treċe pe la mosċea Dærmænnesċi ĩn frumseċiatæ cu ũe casæ de privealæ pitoreascæ a. D. Post. H. Dærmænnescul. ĩn bisericæ se pæstreadċe ũe icoanæ a maċċei Domnului, care dupre descriere, s'a purtat de un boeriũ la bætæliea de Pultava. Petrecċnd un sċes mænnos, presærat munċei sċi rċurat de pærae, care pun ĩn miċcare ferestee numæroase, ĩn æeste pæriċ ramul de frunte all ĩndustriei sætennilor. Cotċnd muntċi, dupæ ũe cællætorie de trei oare sċi jumætate soseċei la satul Cræscæoannii, all mċnæstiriċ Buhælniċia sċi preste ũe jumætate de oaræ, la mitocul lui Bælann asċediæt la poalele dealului Doamnei. Ponċisiul suisċi all æestui munte, care poate fi un ungiũ ca de 50 grade, nevoiasċe pe cællætoriũ a ĩncælecá, ear' træsura i-se va ureá cu ajutoriul boiler, pe'n-tre oare-care ripe sæpate de scursura apelor. Nu fære multæ ostennealæ ajunċe omul pe æest munte acoperit de codri ĩntunecosċi de braċi, cu poenne, ĩn care sċnt cite-va stċnċi alle mċnæstiriċ Væraticul. Dela mitocul lui Bælann pċnæ la culmea muntelui se nũmærae calle de doũe oare. Locul cæll mai ĩnalt se uumesċe *Pælanca*. Aæeasta este ũe tærie fireascæ ĩncungċiuratæ de doũe ripe mari, ĩn care se apæraræ ũe-dinioaræ locuitoriċ de nævelirea Tætariilor. Spun cæ Doamna lleanna asemenne aiċia s'ar fi adæpostit la oare care ĩntċmplare nenoroċitæ a sofiului ei Petru Rareũ, dupre all cæruia nume s'a cċemat un alt munte ĩnveċinat de æesta. Desimea codrului næci cum nu ĩnpiædecæ a vedæ de aiċi mægura Pionului. Lucru vrædnic de ĩnsemnat este, cæ pe coasta despre ræsærit a muntelui, cresc stejari sċi mestæcenni, earæ pe coasta apuseanæ numai braċi. Acoló sufle mai tot de-a-una un vċnt putærnic, sċi copaċii plecċndu-se la fũria lui, cad cu mare vũet, sċi, oborċnd pre altiċ, ĩntartæ pe ræsũnetul (eco) cæll sunætoriũ, alle cæruia ræsþunsuri de sute de ori ræduse, se pierd ĩn depærtare. Dela tæriea Pælanċei peste puċin ĩncepe coborċrea sċi ĩn doũe oare ajunċe ĩn callea Hangului, rċuratæ de un pæreũ de asemene numire, carele se varsæ ĩn Bċstriċæ. Aæest sat este all Prċncipelui N. Cæntæcuċino, precum sċi Repċiunea, unde se treċe rċul peste un pod stætætoriũ spre a

ajunċe pċnæ la poalele Pionului. Dela Repċiuni, seaũ dela mċnæstirea Hangul se poate ĩntreprinde suirea muntelui, daræ mai ĩnæinte vom ĩnsemná drumul, cæ are a urmá cællætoriul, ea sæ poatæ sosċi tot la æest punt, purċæċċnd dela orasiul Neamċiului.

7. Numele de Neamċiũ ĩl poartæ, sċi orasiul, sċi rċul, sċi mċnæstirea, sċi cætæċiuea cæa vecċæ. Noi vom vorbi altæ datæ de æeste doũe lócuri de'n urmæ, unul faċmos, ca un asċediæ-mċnt mċnæstiresc, earæ altul pe'ntru ruinele salle, care pæstreadċe adũcærea aminte de fapta cæa eróicæ a maċċei lui Stefann, *) sċi a cællor noũe vċnætori, cariċ aũ cutedċiat a apærá cætatea cuntra reċelui Sobiesċi, sċi cariċ aũ dat numele lor unui sat asċediæt la poalele æestei cætæċi.

Pe'ntru a merċe dela tċrgul Neamċiului la Pion, se cuvine a treċe muntele numit Petru-Vodæ, læsċnd spre dreapta drumul, carele duċe la mċnæstirea Neamċiului, ĩndreptċndu-se mai ĩntċi spre apus, peste un sċes rċurat de apa Neamċiului, Nemtistorul sċi cærpænnul, carele se trec ĩn mai multe lócuri, drumul merċe pre'n ũe dumbravæ frumoasæ de stejari, pe care o ĩn cælugæriċ curatæ ca pe ũe grædinæ. Målurile æestor pærae sċnt ĩngrædite cu mase de stċnċi albe. ĩn depærtare de doũe oare dela tċrgul Neamċiului este satul Piperit preste un asæmenne pæreũ, carele are obċrsċea sa ĩn fũndurile muntelui Halesċa, cæ este unul de'n cæi mai ĩnnalti ai Alpilor nostri.

8. De aiċia ĩncepi a te cufundá pre'n potiċi sċi ajunċi la satul Pluton, pre'n carele treċe un pæreũ de asæmenne nume. Stċnċele ĩnnalte, posomorċte sċi sælbátiċe, cæ ĩncungċiuræ æeaste strċmturæ sċi potrivirea æellui nume mitolóċic, ĩnfætiċiadċe ĩncipuintiei idea rċului de'n ĩad, dar' preste puċin cællætoriul se astċmpærae, cæci ĩn loc de a se coborċi, ĩncepe a se suċi pe muntele Petru-Vodæ. Dupæ doũe oare de suire ĩngreuiatæ, soseċe la puntul cæll mai ĩnnalt, cċnd se mingæie ĩn deplin

*) Vedċi descrierea istoricæ a æestui Tæbloũ ĩnfætiċiċnd pe Stefann cæll mare ĩnæinta cætæċii Neamċiului Iaũ 1833.

despre ostenelele salle pre'n vederea Pænoramei cællei mai frumoase, care se desvælešcæ înncæintea ocilor lui de'n partea muntilor, domnitæ de mæretitul Pion. Coborîrea de pe Petru-Vodæ, pe'ntru frumseafia si værietatea locurilor, este mai puţin îngreuiætoarie fiind si mai locuite. Nu tîrdiũ ajungî în vallea *Fundul-Largului* rîurat de un pærcu de asémenne numire, si alle cæruia máluri, pe alcúrea înnalte, sînt cumpuse de cærceri de peatræ, în alle cærorã stráturi se aflæ table, cæ se întrebuinteadiæ la scris si la acoperitul caselor. Dupæ úcæ calle de doúe oare ajungî la Gura-Largului, care se revarsæ în Bistriiæ. Acest loc este de'n cælle mai pitoresci.

9. Siædînd la peiorul unei stînci, vedem înncæintea noastræ rîul cæll répede, trægînd în cursul sæu úcæ multime de plute încercate cu lemne de durat, (stræpartînd une ori marfæ saú si cæletori). De'ncolo de rîu se întinde un sîes mare mærgînit de Pion si rîurat de Bistriçioara, carea întræ de'n Ardeal în tíara noastræ pre'n strunga de Borsec. În aæeste încungîuræri se aflæ si un isvor de apæ mineralæ de fier. În mijlocul sîesului sæ înnalteæ úcæ stîncæ de forma unui turn surpat, numitæ *Peatra Teiului*, înæltimea ei este de 88, earæ înpregiurimea ei de jos 176 de palme. Une ori vara se poate trece Bistriia în vad, daræ cînd sînt apele mari trébuie a se cobori pînæ la podul Ræpçiunii, care le-am fost læsat, spre a cæluædi pe cæletoriul pre'n drumul aæesta de pe urmæ, cæ l'am descris acuma.

10. Sîngurætatea aæestor locuri sælbátice, tot de-a una a înfætišiat un asil (adæpost) persoanele cæ hærcædiæsc a petrece úcæ vieatîe sæhæstreascæ; de aæeea poalele Pionului si coastele lui se væd presærate de mîncæstiri, sæhæstrîi si scituri, locuite de cælugæri si de cælugæritie, de'n carîi petrec unii tot anul pre'n viædîni, viptuindu-se numai cu poame si cu árburi. Cælle mai însæmnate de'ntræ aæeste asædîæminte sînt sciturile *Hangul* saú *Pionul*, *Dureul* si *Çeribucul*.

11. În depærtare de úcæ oaræ dela Ræpçiune, se aflæ scitul Pionul, pe de-a stînga pærcuului Dureul. Sînt mai mult de doúe veacuri, de cînd sæhastrul Silvestru, carele s'a

fost asædîat în aæeste pærti, si-a petrecut vieatîa în sînul unui frásin mare gæunos. În urmarea vedænniei, cæ a vædiut, a tæiat frásinul si a fæcut de'n ell un pærcelis, care, dupre cum se încredintædiæ, este durat numai de'n lemnul aæestui árbure, unde sæhastrul este si înmormîntat. La anul 1649, Hætmannul Gîorgiũ, fratele stræluçitului Domn Væsiliũ Lupul, pætruns de evlævica aæestui sæhastru cuvios, a didit scitul Pionului si l'a îndiæstrat cu averi nemisætoarie. Un did puternic, cu túrnuri înnalte, pune aæeastæ mîncæstire în stare de apærare, drept care pæstredæ si oare-cari strunçinæri, cæ a pætimit. Cuviosæa sa, pærintele protosîngelul Gævriil, Egúmennul aæestei mîncæstiri, a fæcut de curînd multe îmbunætetiri, si potrivit cu vointia dæruitoriului, primescæ pe cælle-tori cu ospitæletate cuvenitæ. Timpul cæll mai sævavoriũ de a se sui pe munte este luna lui Jiliũ, daræ cu toatæ lungimea dillelor, si sîrguintia, care s'ar întrebuintia în aæeastæ cælle-torie, mirætoriul næturei cæ-i frumoase nu s'ar bucurá îndestull dacæ ar avé a se sui si a se întoarce tot în aæeea-si di Drept aæeea, ajutorat de Egúmennul mîncæstirii, va luá cuvenitele mæsuri spre a puté petrece în vírf noaptea, ori într'un bordei de scoartæ, numit de pæstori, *comárnic*, si care trébuie a se face în pripæ, ori în viædîniea numitæ a lui Gædeon îndreptatæ spre ræsærit, de unde se poate vedé sara ræsæritul lunei, earæ demineatîa all soarelui.

12. Doúe drúmuri deosebite de cæpeténie duc pe vírf muntelui, unul pe la Ræpçiune, earæ altul încungîrîndu-l de'n partea Ardealului. Noi vom alege aæest de pe urmæ ca unul, cæ este mai puţin ostennitoriũ.

Petreçînd cællare sîesul, adæpat de rîul Duræu, carele pune în lucrare úcæ multime de ferestee, ajungî peste úcæ oaræ la mîncæstirea Duræului, asædîeatæ aproape de una de'n stîncæle cælle mai poncæ alle muntelui. Aæeastæ mîncæstire de curînd s'aú didit de noi cu ajutoriul evlæviosilor crestini si all d. negutiætoriului G. Prósie înfrumsetîndu-se cu mármuræ si icoane aduse cu multæ cieltuealæ dela Constæntinianna (Constæntinópolea). Prea sîntæa sa, pærintele Veniamin Metro-

politul a sînit aĉeastĉ mîncĉstire în vara annului 1838. Aiĉĉa sînt sĉhastrii foarte bĉtrîni, ĉei mulĉi cîte de ũe sutĉ de anni, de'n cariî trĉesc uniî pre'n stîncĉele muntelui.

Esind de'n aĉeastĉ mîncĉstire, se înađîncĉeadiĉ cĉllĉtorîul într'ũe pĉdure de prĉdisiŭ, de-a lungul pĉrĉului Scitul, în care se aflĉ mulĉi pĉstrĉvi, si alle cĉruia ape se adăug pre'n cĉscade, care se aruncĉ de'n toate pĉrtile de pe stîncĉ lĉturale. Trei pĉtrarie de cĉllĉtorie ajung spre a sosi la locul numit fundul Scitului, unde încĉpe suisiul. De acolo îndreptîndu-se între meadiĉ đî apus, ajungî la pĉrĉul La mártin, de-a lungul cĉruia te sui pîncĉ unde se uneşĉ cu pĉrĉul Seráfim.

13. Numirea aĉestui pĉrĉŭ nu este vecĉ În cursul turburĉrilor annului 1821, care a nĉscut multe cĉtĉstrofe (nenoroĉiri) pĉrticularie, ũe tîncĉrĉ necunoscutĉ, îmbrĉcatĉ în negru, a prebegît în aĉeste lĉcuri sĉlbátie. Ea petreĉĉá eara pre'n vieđiunî, earĉ vara în gĉvannul copaĉilor gĉunosî. Adese ori scimbá locul locuintei sale, si se feriá de íntîlnirea sĉhastriilor si a pĉstorilor, cariî mirîndu-se de aĉeastĉ misterioasĉ arĉtare, si înduiosîti de evláviea si melĉncoliea ei, o ĉinstiá si adese ori depunea merinde pre lîngĉ locaşiul ei. Cîte-va cuvinte, care rostise în cursul unei boale, au aruncat oare-care luminĉ asupra aĉestei strĉine; pe care muntenni de-atunĉia o numirĉ *Seráfina*, se vede cĉ ea a sosit acolo de departe, strĉbĉtînd cĉrpatiî Rumîniei. Vre ũe nenoroĉire grea, saŭ pĉtimiri alle ínimeî, aŭ aruncat'o în asemĉnne urĉ de oameni. În aĉest cip a vieđiuit ea 5 saŭ şiese anni împregiurul muntelui; locul unde se pĉreá, cĉ petreĉĉe mai cu plĉĉere, erá un rîurell, a cĉruia murmurare melĉncolicĉ rĉspundeá la suspinele ei.

14. Într'ũe đî de varĉ aŭ ademennit pe un pĉstorîŭ, care treĉĉá cu turma, nişĉe gĉmete strĉbĉtĉtoarie de'n fundul cordului. Sosind la aĉell loc, vĉdiŭ cu ínspeimîntare pe Sĉrĉfina ímplîntatĉ în sîngĉ! Dupĉ deprînderea sa, esitĉ la rĉsĉritul soarelui, ca sĉ-si strîngĉ bureti, si de'n íntîmplare cĉdiŭ într'ũe cursĉ, ĉe íntinsese víncĉtoriî pe'ntru prînderea

unei vulpi; fierul i-aŭ sferĉemat tot piĉiorul. Atunĉea erá aproape de ameadie đî si sîngĉle nu íncĉtase de a curgĉ; lîngedĉ si desîngĉeratĉ íntia oarĉ a fĉcut ũe rugĉminte de a fi ajutatĉ si dusĉ la doritul ei pĉrĉŭ. Pĉstorîul, a ridicat'o în braĉie, si cu multĉ ostenealĉ coborînd'o pe nişĉe fiuranne, a depus'o pe malul pĉrĉului, unde a pus'o pe un strat de musciŭ. Spun, cĉ în datĉ ĉe a bĉut de aĉeastĉ apĉ, a adormit si nu s'a mai desĉeptat! ũe cruĉe de lemn, ínsiptĉ pe stîncĉ, ínseamnĉ locul, unde rĉpĉusĉ trupul Serĉfinei, súfletul ei, lĉmurit pre'n pĉtimire, va aflá poate rĉpĉus în locaşiul íngĉrilor, all cĉrora nume l'a purtat pre pĉmînt, si unde sîngurul pĉrĉŭtiŭ pĉstreadie suvenirea soartei ei!

15. Hĉrĉdînd cĉllĉtoriul aĉestei íntîmplĉri ũe lĉcrĉmĉ duioasĉ si urmînd propúnerii sale, vede dupĉ einĉi pĉtrarie de calle spre stînga stîncĉele numite: *gárdurile*, de'n carile se revarsĉ ũe cĉscadĉ prea frumoasĉ de apĉ, apoi pe la pĉĉiorul muntelui Şĉiopul tot pe subt gárduri pe la cîmpenniia Miĉĉtoare soşĉĉ peste ũe jumĉtate de oarĉ la fîntina Hĉneala, earĉ dupĉ 40 de minute la poeanna, Stĉnnila, ĉe este pe coasta muntelui, unde-i locul íntrunirei pĉstorilor. De acolo íncĉpe suisiul ĉell adevĉrat; pedestrul trĉbuie sĉ-si íncĉmedie pĉĉioarele cu potcoave íntrebuîtate de oameni muntenni. De'n annul 1835, cînd s'a suit prea íncĉliatul Domn (Mihaiŭ Sturdia) pe aĉest munte, aŭ sĉpat sĉhastrii oare-care cĉrĉri, ĉe se pot pe alĉcurea íncĉ si acum íntrebuîtiá. Aiĉĉa se pĉrĉesese umbrele ĉelle plĉcute alle bradului spre a se cĉitĉrá pe nişĉe stîncĉi, unde nu creşĉe alta, de cît fragi si un felŭ de pomisioare numite áfine. Suind pe la sgeabul numit all gárdurilor, dupĉ ũe mérgere de ũe oarĉ ajungĉ cĉllĉtoriul pe culmea muntelui, peste care se íntinde un podiŭ de 2000 de stînjini avînd în ĉea mai mare lĉrgime 600 de stînjini. Pĉmîntul este coperit de musciŭ, carele s'a-cufundĉ subt pasul omului si mai ales all callului. La ĉel-lelalt cápĉt al culmii se ínalĉie mégura numitĉ *Tiglĉul*, carea este foarte greŭ de suit, si carea are în vírf un tĉp-siann de cfiŭ-va stînjini, unde este íncĉliatĉ ũe cruĉe si

ŭe toacæ. Deosebit de aĉeastæ mórguræ se ínaltæ aléturea, ín formæ de turn, Pænægíea, ŭæ stíncæ de badíalt, care sámennæ, a fi urdíte de ŭæ sínguræ værseturæ vulcannæ.

16. Ín cursul unei dílle senine, lipsite de áburí si de nóuri, vederea este aiĉia frumoasæ mãi pre sus de toatæ descrierea. De'n partea Ardealulú se descópær nenumærate vírfuri albæstríe de muntí ínvølíti ín néguri sí ínfætísiínd icoana unei mãri tulburate, sí a undelor eí cøllor legønnate. La poalele muntelú despre ræsærit se vede Bístrítia sierpíund pe'ntre codrii negri, pe alle cæriia máluri sínt sæmænnate mænæstiri sí sate, ínt'r ŭæ depærtare íntínsæ se díæresc gene prelungíte de áburí albíi, sí æcella sínt cursul apelor Moldovei sí alle Siretulú. Noí nu vom íntreprinde sárçina cæa grea, a descrie ræsæritul sí apusul soarelú: condeílú cøll mãi mæstru nu este ín stare a díugrøví cu nimerire aĉeastæ scennæ mærealte, care ínfætísiædíte armoníea cæa minunatæ sí a tot puterníçia díditorulú!

Adese ori se íntímplæ cæ ín minutul, cínd se búcure locuitoríul síæsulú páçinic de assemenne frumoasæ privélsæ, cælætoríul, carele pe'ntru aĉeastæ s'a suit pe munte cu atíta ostennealæ, se vede de ŭæ datæ íncis íntre doi nori, sí pe cínd fi ascund áburii atmosferei de jos pæmíntul, furtuna, care de ŭæ datæ se stírnesce de-asupra cræsçetulú lui, nu numái cæ-i ascunde cæriul, eí íncæ-l pætrunde ŭæ ploae, de care nu poate scøpá de'n lipsa unuí adæpost. Cu toate aĉestea nu tírdíu se poate míngæiá cu vederea unuí curcubæú frumos sí mæretíu, cæruia se pare a-i fi cønturul. Un ínsæris sæpat ín coastele Tíeløulú, íncunoasce cælætoríulú, cæ prea ínaltíatul Domn Mihaiú Sturdíá, aú petrecut aiĉia noaptea spre-a 18. Júliú 1835.

17. La aĉeastæ ínnølfime vrédnicæ de mirare, ísvoræsce ŭæ fíntíncæ, numítæ a Mitropolitulú, pe care Preasínítul nostru Arhipøstoríu a sínít'o la anul 1809; stímpærætura eí este de 2½ grade Reomír, adáusæ de alte ísvoaræ, formeadíe riul *Rupturile*. De acolo spre ræsærit, ín fundul unei rupturí íntunecoasæ, se vede stíncuíoara cønusíæ numítæ *Dóçiea*,

asíædíatæ pe un tæpsíann mic íntre piscul Peatra detunatæ sí peçíorul sæhastrulú. Pløesii sumeti sí gibaçi se cobor de aiĉia de-adreptul, lunecíndu-se ín jos pe sgiab, dar' mãi bine va fi a se coborí pe coasta de meadíe dí a petrei detunate, pe'ntre peatra cu apæ sí stratul vúlturnulú, seaú a se ínturná mãi næinte la scitul Pionulú, de unde va puté vídítá pe dína *Dóçiea*,

Pe'ntru aĉeastæ cælætoríe se cære a íncungíurá muntele de'n partea despre ræsærit: dupæ ŭæ oaræ de calle ajungæ la ŭæ coloníe de cølugæriçie, numítæ Poeanna sub ponoaræ, asíædíatæ íntre pærøul Cison sí Ræpçíune. Cæa mãi tíncæ de'ntre aĉeste cølugæriçie mãica Soffea, este de opt-díeçi de anni, care a petrecut ín aĉeste lócuri mãi mult de jumætatea vieçiei salls. De acolo se íntinde ŭæ privealæ selbáticæ de Alpi. Íntæríndu-se cu un ospætiú frugal de poame, de pæs-stræví svíntaíi, casíu sí miere foarte bunæ, cælætoríul de aiĉia se índreaptæ spre ameadíe dí, trece dupæ 40 de minute pærøul Lasca sí se acufundæ ínt'r'un codru íntunecos, neavínd altæ cærare decít hætiásiul turmelor. Petreçe ín vad' nenumærate pærøutíe, se urcæ preste cølníçie sí stínci ponçie, preste bradí oborlí de furtune sí veácuri, sí de stíçí ímpætríi sí alle cæroræ rædæçíní ræsturnate se ínfætísiadíe ín aĉest íntunec, ca oare-care fere tæbæriçie ín astæ calle. Ín urmæ dupæ ŭæ cælætoríe foarte ostennitoariæ de doúe oare, se mãi ræresce codrul, cæriul se vede earæ, sí ajungæ la Scitul Çiribuc, asíædíat pe un tæpsíann ín ŭæ apropiare a pærøulú Serbennei, spre ræsæritul muntelú Pionul.

18. In aĉest Scit, durat de lemn, ca vr' ŭæ doúe-díeçi de sæhastri, de'n care fie-carele ísi are ciliutía sa. Afaræ de índætoririle tagmei lor, ísi petrec vieçia ín lucrarea grædinutíelor, culeg ræsínæ, juneápær, fac eara crucí de lemn de tíçæ, língurí s. a. Ínsøtit de cæi mãi tíneri de'ntre sæhastri, se poate porní cælætoríul cu íncedere spre cærcætarea *Dóçiei*, cu toate cæ ímpíedecæriile firesçi sporesc cu cít te mãi apropii de æcell loc, ca cum ar fi voít nætura se íngrødeasce locuínçia dínei cu stávile neapropíavere.

Trecînd pærœul Serbennei, dupœ ũe oarœ ajunĝe la Butca numitœ Peçiorul søhastrului și în urmœ la pærœul Alb, carele curĝe într'œe valle îngustœ, în all cœriia mijloc se înalțœ cipul veciũ all Dœciei. De'n œceastœ strîmtoare suflœ un vînt puternic, și, precum dîœe Bœlada, plutesc în œer ũe multime de vûlturi, cariî es de'n stîncile înveçinate numite Stratul saũ tábœra vûlturilor, Numele œell fœimos all œcestui loc, aũ îndemnat a se didi aiciã un scit, carele a stœtut pîncœ la annul 1704, darœ în diũa de paœci, pe cînd se søerbã în bisericœ sînta înviare, un munte de omœt desfœcîndu-se de'n vírful Pionului, și surupînd stîncile mœnine, a îngropat scitul cu toũ søhasrtiũ și a prifœcut foarma œcestui loc. ũe icoanœ, œe a scœpat de'n œeã cœtœstrofœ, a însœmnat locul fostului scit, și mai în urmœ a cœsiunat fãcerea scitului Çiribucul, unde se pœstreadîœ pîncœ astœ-dî.

19. La œeã întîmplare, œipul Dœciei, de sí erã de stîncœ, a suferit ũe stricœœiune simũitoariœ; partea de sus, care înfœtișã capul úmerii, și sînul, s'aũ surpat, și se vede dîœcînd în oare-care depœrtare. Aœeastœ masœ, cumpusœ de aglomerœciuni (petriçelle înciœgate între sine) puteã søe fiœ partea fœței și a pœrului. Trunciul și coapsele figurei sînt stîncœ îndesatœ de Bœdiãlt, prundișul adunat între pœrtile, œe încipulã flúerele, abia lasœ un deșicert, pe unde søe poatœ treœe un om; pe acolo curĝe pærœul Albul, de unde își are obîrsiœa, precum dîœe sí Cœntemir. Alte pietre de asœmenne aglomerãtiœ, œe încipuesc oile Dœciei, dîœe în pœĝiurul œcestui cip, earœ alœtura se aflœ sîngurãtiœe altœ peatœe îndestull de mare, care se numesœe Vûlturul lui Trœiann, cœruia, dúpre dîœerea trœdœciunii, i-ar fi încredintat œest împœrat padia Dœciei.

Tabloul, œe înfœtișãdîœ scœenna pœfœcœciunii Dœciei în stîncœ, este cumpus de D. Scïavoni și tipogrœfit de D. F. Ofmann; locul este însœmnat dupre nœtura. Dœciea în minutul de a fi prinsœ, œere ajutoriũ dela Dîœemolse, carele o prifœœe în peatœe, precum sí pre turma ei. Trœiann se pare spœriat; lîngœ ell se vede vûlturul.

§. 41.

Dîœiũ Romannilor.

(De'n „Foœœa pentru minte, inimœ și literaturœ.“)

1. Nimic nu este pe fãtia pœmîntului, œe ar avœ mai mare putere a scimbã morãvurile și obiœœiurile oamenilor, precum are relegiunea, saũ dupre cum îi dîœ de obœte, leĝœa credinței și œeremóniile relegioase. Despre œeasta mœrturiseœœe istœria tuturor veãcurilor, cum cœ ori cînd aũ fost doœe neãmuri saũ nœœiuni înveçinate saũ locuitoarie împreunœ de œeœœa-si relegiune, darœ deosebite cît œeriul de pœmînt cu limba, și cu obiœœiurile una de alta, poporul œell prost și orb numaî de'n cãusœ, cœ aũ œeœœa-si relegiune cu œellalalt neam, a crediut cœ este sí de œella-si sîngœ, și cumcœ de'n cãusa relegiunii neamul œell strœin va avœ aplecarea și iubirea œeœœa cœtrœ dînsul, care o are fratele cœtrœ frate, neavînd samœ, cumcœ la întîmpleri de œellea relegiunea siœrbesœœe numaî de mîntã, cu œare se acœpœr alte înterece mult mai ejustiœe adecœe mai iubitoarie de sine, decît søe se poatœ dîœe, cœ sînt nœœiunale. Petru este de ũe nœœiune, de un sîngœ, de un neam cu Pavel, cœ ei umblœ la œeœœa-si bisericœ. Dar oare Petru supt'a tot œella-si feliũ de lapte, care l'a supt Pavel? oare lui Petru dîsu-i-aũ maicœ-sa spre esîmplu; *dragul mamei taçi, nu plîngœ, tatœ, mamœ, pîne, apœ, carne, vin* s. œl., saũ vorbitaũ într'altœ limbœ lui Pavel necunoscutœ? Slebiçiunea œeasta a poporului œellui neînveçiat o cunosœœeã foarte bine întœleptul Trœiann, împœratul Romannilor; pe'ntru œeasta ordinœ cu ũe privire áĝerœ în starea polsticœ a Dãciœi de'n veacul søœ, ea relegiunea Romannilor și toũ Dîœiilor cu toate œeremóniile și cu popimea romannœ søe treacœe cu colonile romanne în provinția œœa noũe Dãciea, œœœa de atuncî, idololãtricœ și între Daçiũ, locuitoriũ œei veci, cariî mai rœmœsese aici, søe siœrbeascœ împreunarea cu relegiunea de mijloc spre împœœiuirea, spre stîngerea dușmœnnœi œellei veci neîmpœcate, și mai pre urmœ spre cuntopiçiunea Daçilor în

Romanni. Pre'n urmare Træiann aſtædiase în Dăcîea popi romanni, cariî se dîceau; *Pontifici* (*Pontifices*), *Flæmin*, (*Flamines*), *Auguri* (*Augures*), ſi alii mai mærunti. Dîceit Romanilor, a cærorã urmæ se aflæ în Dăcîea, anume în Ardeal, dupæ cum fi cunoaşcæm de'n inſcripciunile ſi de'n idolii de măr-muræ ſau de metal, aflaîi la noi, ſi pæſtraîi pe la inſtitúturile ſi bibliotecile pátriei, ſînt mai ales; *Joe* (Jupiter), *Esculap* (Aesculapus), *Bac* (Bachus), ne'nvinsul soare, ſau *Mitra* (Mithras) *Sælbann* (Silvannus) *Miercúriú* (Mercurius), *Mártiú* (Mars) *Cæstor* (Castor), ſi *Poluœ* (Pollux), *Dianna* (Diana), *Juna* (Juno), *Minærvã* (Minerva), *Norocul* (Fortuna), *Igîea* (Hygia), *Apolune* (Apollo), *Curcubeul* (Iſis), *Serape* (Serapus), *Génii* (Genii Dii Consentes), *Penali* (Penates) *Særmind* (Sarmandus) ſi *Sirona* (Sirona), acæſti doi de'n urmæ Dîei stræini; Dîina Fugîea. *Sperîniã* (Spes) *Vingærea* (Victoria), *Virtutea* (Virtus), precum ſi *Dîina mintii* cælei ſinætoase ſau a *cuvîntului* ſi a încredinîterii: Toîi acæſtia aveau cápiſcile ſi popii sæi.

2. Plannul lui Træiann n'a fost greſit; cæci aſtæ-dî nu se mai aflæ neci ũæ urmæ de næciunea ſau limba Dacilor; ei orbii de stræluçirea cæremóniilor, a vestmintelor ſi a jertfirilor romanne, cu încetul îſi pæcæsiræ relegiunea cea vecie fæcutæ de Dîæmolse prorocul ſi dîeul lor, care nefiind îmbræcate într'atîtea coji ſi scoarîie stræluçitoarie de cæremónii, pre'n urmare mai ſimplæ, li se pæreá acum mai rea ſi mai nedestóinicæ, ca sæ-î feriçeasæ; peste pulin îmbrætisiaræ idololætriæ Romannilor. Pe urmæ uitare prea lesne, cumcæ le-pædîndu-ſi relegiunea, pre'n acæea ſîngele cæll de Dac tot nu s'a scurs de'n trupul lor, cu un cuvînt; ei aú uitat cu totul, cumcæ alta e *relegiunea* ſi alta cæ-va este *næciunæletatea*. Ca sæ-ſi încipueasæ cine-vá ſi mai bine, cæ aú pætit Dacii, sæ priveasæ cu ocii límpedi în lumea de acum, cæ se întimplæ între neámurile veacului nostru, ſi aflînd asémennæ esímple îſi va puté face idee deplinæ despre cælle cæ s'aú scris aici. Numai sæ cam cæutæm neámurile cælle de jumætate cultivate în niſcæ tîeri mai mari ſi mai putérnicæ.

§. 42.

Glædiætorii Romanni.

(De'n „*Foæa pe'ntru minte, inimæ ſi literaturæ.*“)

1. Doue næciuni stræluçite aú figurat pe teatrul vecimii: Greçii ſi Romanni, atît de'n cáusa superioretæii în mari cæletæti, în putere, în gèniú, în cultura întiælesualæ, asupra cælloralalte næciuni cutîmpuranne, cît ſi pre'n ræport cu ſu-verænnætaea ſi înrîurînîia cea mare, cæ o aveau asupra stærii morale, întiælesuale, ſi politiçie a lumii. Monumintele literæturei ſi alle artelor Greçilor ſi Romannilor aú dobîndit la po-poaræle moderne alle Europei ũæ preferinçie ræcunoscutæ în gæneral asupra cælloralalte ræmæsitiæ cunoscutæ alle tuturor popoarælor vecimii.

2. S'aú recunoscut într'înſii cærcæptæriele cælle mai fin-tiale ſi cælle mai adeværate alle acæstor tîmpuri vecie ſi s'aú recæutat cu îngrijire, ca niſcæ tîpuri alle trecutului. Greçii spiretuosi, neastîmpæraîi, însuffaîi de libertate, ſi asámenni unei substîntie volætile, rebeli cætræ unætatea politiçie, despærtîndu-se într'ũæ mulîime de staturi mici, ſi formînd în depærtare colonii numæroase, aú pætruns de tîmpuriú în Itáliea de jos, ſi pînæ la lócurile cælle mai depærtate alle mærii negre. Romanni mai cuncætraîi, mai reçi ſi mai cipsutori decît Greçii, îſi însusiæ pre'ntr'ũæ judecatæ seguræ ſi de-prinsæ ceea, cæ gæsîá mai folositoriú în orgænnæciunea po-poarælor stræine, ſi îmbogætiræ felul civiſisæciunii, care le erá própriú, de'n floarea civiſisæciunii Greçilor. În loc de a avé cea mai micæ gîndire pe'ntru împraçeciare, care i-ar fi putut slæbi, ſi care ar fi întirðiat lucrarea lor de'n afaræ a supune pe toti vecinii lor neatîrnaîi.

3. Lucrînd asfelú Romanni, ajunsæseræ într'ũæ esistinçie împunætivæ, cunsolidatæ atît pre'n numele cît ſi pre'n armele lor. ũæ moderæciune neapæratæ ascundeá ũæ putere, ũæ energîe neobositæ. Tot de-a una ocupati cu alie lor plan-nuri de mærimæ, sævirsiæ a se face într'un cip legætori uni-

versali ai popoarelor, mai cu samă ai acellora, unde domniá limba grecească, si isbutiră atît de bine, cã în urmă cea mai mare parte a popoarelor cunoscute si civilizate alle vecimii se vœdiură absorbite în întinsa dîdire (edificiũ) a puterilor. Luptele ne'nçetate cu popoarele veçine si trebuintia de a se mæri pre'n învingintîe desvæliră de timpuriũ la Romanni gústuri militare si pátimi resbóinice: asémene le trebuiră jócuri pe'ntru privélisçi, si lupte de moarte pe'ntru ræsufare dupæ muncæ, ùc pompæ triumfalæ, carea sæ se urcæ mæretii în cæpitol, sæ prinsî în bætelli, cari sæ se sugrume în cære unul pre altul. Ciar cînd artele si lucsul veniră sæ înblîndiascæ sæ sæ corumpæ morávurile lor, særbætorile si jócurile lor prourmaræ a fi ùc véçinice icoanæ a ræsboiului. Asfeliũ în apogæul puterii si civilizæciunii romanne, se daũ cu înbelsiugare, mai mult de cît ori cînd, poporului lupte cu dobitoacæ si glædiætori. Acæsti de'n urmæ erá acæia, cari la Greci se numia atleti; daræ atleti eraũ de condæciune liberæ, pe cînd la Roma glædiætori eraũ nisçe oamenî prosti, nisçe oamenî osînditi pre'n bærbæria învingætorilor la moarte, pe carea li o ertá, de o ræsumpærá lup-tîndu-se în árcuri. Sub cunsulatul lui Ápiũ Cláudiũ cea de'n-tîie priválisçe de glædiætori fu adoratæ Romannilor. Curînd acæsti oamenî isi fæcuræ ùc meserie a neapæratei trebuintie de a-si apærá dillele lor; ei deprînsæ ùc profesiune, si precum, spre a se ræsboi, le da ùc sábie (gladium), de aci se numiræ glædiætori. Acæste lupte plæcæaũ atît de mult muiimii stricate, cît poporul adunat în teátruri întrerumpeá adese ori jócurile, cæ se represîntaũ, spre a cære, ca sæ i se dea privélisçea glædiætorilor si dobitoacælor feroase. Într'ũc di numá 320 de pæreci de glædiætori sîngeraræ cærcul. *Panem et Circenses*, diçe Juvenal, *pîne si privélisçi*: eatæ cæ multæmiá pe poporul romann. Tirannii însi-si, cæi mai cruti, Nerone, Cæligula, fæcuræ a li se ertá toate dînd cu înbelsiugare jócuri sîngerînde în amfiteatru, si poporului fi pæru mai mult ræũ de dînsii, decît de nisçe împæraii bunî, cari guvernau mai bine si dedeaũ mai putine særbætori. Greçea,

Roma, mai tot universul primiseræ acæste særbætori uricîoase, carile defæimá mintea si ocæriá nætura. ùc reformæ mare erá neapæratæ, si acæasta o sævîrsi crestinismul. Pre'n înfurintia lui se oprî omorul autorizat în jócurile públîce, si se sterpiræ toate acelle obiçei urite. Dupæ nisçe særbætori absurde si desfrî-nate urmaræ nisçe særbætori curate fære prihanæ, precum dupæ ùc relegiune cu totul mærtialæ ùc relegiune a înimeî diptatæ de mintea sínætoascæ si vrédnicæ de mærirea lui Dumnediæũ.

3. Neçi ùc datæ vre ùc revoluçione n'a produs în lume ùc scimbare atît de mare, ca acæea a crestinismului. Pretutîndenni domniá, pe la încæputul lui, demoralisæciunea cea mai sævîrsitæ, ùc fætæletate cruntæ pæreá cæ apasæ neamul omenesc: Euisumul îngietia înimele fære credintæ si fære sperîntæ, omul nu cunosceá alt cæ-va decît pe sine si nu træia decît spre a-si folosi poftetele salle cælle simtiuale deplin! Lipsiaũ cu totul morávurile cælle bune, lipsiaũ cu totul asæ-dîcemintele. Lumea gæmeá în robie: Roma tineá în mîna sa cea de fier popoarele Europei, Ásiei, alle Africæi; universul erá supus puterii ei, si cæi mai mari rêgi se fæcæaũ curtedianni cællu mai de jos cætætiann all oraðiului suverann. Înjosirea si linguşirea însæmná toate ræpórturile între dînsa si regiunile asædiate sub domintia ei. Vieatia pærcesiá toate mædulariele acæstuî trup colosal, si în cæntru domniá cea mai uricîoascæ curupçione: lucsul, desfrînarea, îmbiçiunea cutropiseræ tot; plæçerile mesei si orgiile noptale (særbætori cunsîntite lui Bac) eraũ de aci næinte sîngura feriçire a acæstor Romanni mîndri, atît de mari altæ datæ pre'n sîmpletatea lor; sîngele, dupæ cæ rîurase veacuri întregi în cærcuri, unde glædiætoriul espirînd se da în privélisçe la ùc multime bægætoarie de samæ la toate convulsiiunile (spásmurile), cæ durerea-i scoate în silæ, rosise drúmurile si piçetele públîce; ca pre nisçe turme proaste, sugrumasære pe cætætienni cu miile, si despotismul ajunsesæ sæ-si puicæ de tîntæ-si spæimîntætoarie cåpetele cælle mai rædicate. Robiea, pæstratæ pîncæ aci pe'ntru ùc clasæ nenoroçitæ, pe care o deosebía násçerea de'n oamenii cæi li-

berí, devenise universalæ, si lanþiul nenoroþiþilor aþestei clase se apæsa sí mai mult de toatæ greutatea de cætræ deregætorii, cu carií fusese frecatí domnií lor. Cæci cu cît mai mult se pleca Romannul nõintea despotului sæu, acordínd apoteosia cîar cælluí mai prost, cu atíta mai mult deveniá despot ell însu-sí în privintia aþellora, a cæroro soarte-í erá încredintiatæ.

4. Asfelíu erá lumea în veacul lui August: asfelíu erá, în lipsa credintiei, ticeloasa cundæciune a popoarælor. Cæci despærtiescæ cæriul de pæmintul nostru, si ell nu va mai fi decît ùæ încisoare sæu un loc de desfrínare. Unii neræbdætorí de fearæle lor, le vor sferímá puínd cÁPæt la ùæ esistintíæ fære scop si fære onoare. Cæialaltí, fæcînd de'n carne pe Dumnedíæui lor, îi vor cunsæcrá toate minutele vietiei lor trecætoarie, si nu vor avé de bucurie, decît aþeea, cæ le va vení de acolo. (Ultra neque curae neque gladio locum esse, Sall. bell. catil). Ací va fi pe'ntru dînsii toatæ însæmnarea vietiei, accidinte fære cÁPæt si fære folos.

Daræ cæ devenise aþeá pietate crediætoarie usior, carea adæpase cu sínge jertfélnicele mincinosilor díæi, carea ínpoprase cu ídoli toatæ nætura, si ímpluse cu tímples orásiele si címpiile? cæ devenise credintia cæa simplæ si nõivæ (curatæ) a lui Erodod, credintia ínspiratæ (fanátecæ) a lui Pindar? Menearva Panteonului, Apolune, Pitiann, Joe Cæpitolinul puistiiræ tímplesle lor, si Olimpul erá încis la rugæciunile muritorilor? Pæmintul nu mai aveá rugæciune pe'ntru Olimp; ea nu mai turburá béncietul díæilor cu strigæriile salle cælle superætoarie; ea læsá sæ curgæ pe'ntru dînsii neptariul si ambrosia, fære a ínvocá sæu a sperá ajutoriul lor în trebile de pe pæmint.

Politeismul, díce Tacit în annallele salle, ísi petrecuse tímpul sæu. Stræluçita creæciune a poesiei grece, însufletise nætura si dedese omului un povætiutoríu în toate lucrurile, în toate tímpurile, în toate ímpregiuræriile vietiei. Usior si licentios, ne'nfrínat sub fócurele soarelui Greçiei, la un popor nestætórnic si nebunátic, devenise, este adeværat, la Ro-

manní putérnic, însæmnætoriú si moral, lepædînd slæbiçiunile omenesçi si toate víþiurile de modæ, care Omer le ímprumutase díæilor; aruncînd între fábule tot, cæ în relegiune nu erá neçi frumos neçi cuviinçios.

§. 20.

Fægærasíul.

(Orasiú în Ardeal língæ riul Olt, cu ùæ cætætiue íntæritæ.)

(De'n „Foaea pe'ntru minte, inimæ si líteraturæ.“)

1. Un nume ístóric si de mare ínteres e Fægærasíul. Noi însæ ne-am dat a læsá sæ treacæ pe la nasul nostru sæu noi pe la nasul atítor nume ístóriçe, de bærbati, de lócuri, si cætæti, pe'ntru cæ cæ ne pasæ de veácurile trecute si cu atít mai puín de cælle viitoarie: „cæ a fost, a trecut; cæ va fi, va vedé, cîine va trái;“ e ùæ vorbæ cunoscutæ.

Ínrúæ parte a ínaltilor Cærpáti rumínesçi-ardelenni si între mæretiul riú Olt sæu Aluta díæcæ íntins ínutul Fægærasíului sæu cum îi díc toti rumíni „*þiara Oltului.*“ în adevær, un ínut, care mæritæ numele de þiaræ, dacæ vei cæutá atíta la frumoasa lui asiædiæturæ, cît sí la isolætura lui de'n toate pæriile. Pærae si vælcælle iuti si répedí se varsæ de'n næltimea muntilor, si tæínd ínutul spre meadiæ noapte, se revarsæ în Olt. Clima þærii Oltului e sínætoasæ, dar cam reçe, ùæ urmære fireasæ a naltilor muntí, de'ntræ carií *Negoíul*, dupæ cæa mai proáspætæ mæsuræturæ s'a aflat a fi cæll mai ínnalt în toatæ pátriea, mai ínnalt decît Buçecií în ínutul Brásiovului. Muntii aþestia se acópære tímpuriú de nea, carea producæ vinturi reçi. Nemic mai ínteresætiv decît a-þi pascæ ocii asupra aþestor muntí, cît tine drumul dela satul Persiani pínæ cæ treçi Oltul între Avrig si Brad. Distriptul Fægærasíului, socotindu-l sí cu muntii sæi, se íntinde pe 22 de mille pætrate si are 64 de lócuri lócuite, de'n carií numá unul este orasiú, ádecæ Fægærasíulú. Locuitorii în 62 de sate sint

Rumîni, earcē în satul Șierceaea sînt Sași mestecați cu Rumîni, și în Fægærașiũ un améstec de mai multe popoaræ. În adevør niceiri în pátríea noastræ rumînimea n'a rømas mai neamestecatæ ca în tînutul acesta. Rumîniũ acestia, ca sî în unele alte pørti, si-ar tîné de pøcat a písî la cæsætorie cu ùe femee de alt neam; deçi desierte sînt aelle vorbe alle unora, ca sî cum spre esimplu: Ungurii saũ Sæcuii de'n despretiũ cætræ Rumîni n'ar voi a se însurá cu Rumîncæ. Ba avem esímple cu sutele, unde nóbili Ungurî aũ luat Rumîncæ. Dar' Rumîni de'n aæeste pørti se oselesc în unele dátini, si mai vîrtos cu îmbræcæmintea, mai de toti cælalati Rumîni, ba sî fisionomiile aũ cîte-va træsuri, pe cari abia le afli în alte pørti. În distriptul Fægærașiului administræciunea trebilor públíce e pe lîngæ trei juridiçiuni; ùe parte ádecæ de'n sate este militárisatæ, altæ parte a lócurilor are privilegíe nobilitarie si boeresçi, si a treia stæ în cundæciune de íobagi.

Istória tærii Oltului ar fi de mare ínteres, dacæ cine-va si-ar luá ostennealæ a o lucrá cæva-si sî tipæritæ; ea ar røvørsá multæ luminæ peste unele røpørturi íntrenæciunale. Noi vom cæreá a scoate aci cîte-va documinte privitoare la Fægærașiũ si la tiara Oltului.

2. Cæll mai ínteresæiv de'n toate este aæell descoperit de cómitete Iosif Cemeni, publicat íntliã datæ în Magaðinul domnului A. Curtiũ dela Brásîov (1844), retipærit sî în aæeastæ Foae la Nr. 52, 1844. Aæell documînt, cum am vædiut este dela anul una mie doüe sute trei-dieçi si unul, si e dat ca adeverinçiæ (testimonium) dela Capitulum de'n Alba Júlia (Bælggrad), uor proprietari rumîni íntriã cåusæ de moše stæpînitæ, cum se dîce: „*în aæell pæmînt all Rumînilor de'n tîmpuri nepomennite dela moši de stræmoši încæ de'n veacul, de cînd pæmîntul Rumînilor se numia pæmîntul Bulgarilor; ádecæ deciud Rumîniũ cu Bulgariũ íntemeiaseræ ímpæriũ, care, cum se scie, s'a íntîns peste Bulgáriea de astæ-di, Tiara Rumíneascæ, Ardeal, Bænnat si încæ peste cîte-va tînuturi*, cæçi ádecæ, sî pe la anul 1204, pre'n urmare numai cu 27 de anni mai næinte de esirea aæestui documînt,

Inocentiũ III. papa romann sî în scrisoarea sa datæ cætræ Calo-Ian, numesce pe aæesta rege all Rumînilor si all Bulgarilor. (Blaccorum et Bulgarorum). Tot în aæell documînt numele se serie *Fugros*, ear' nu: *Fogaras*. Tot în aæell documînt sî în alt documînt tipærit (la Fejér codex diplomaticus tom. VI. vol.) pag. 118) ba sî în alt documînt mai tîrdiũ dela 1291, Fægærașiul se dîce tot „*Fugros*“ (vedî tot Feier. tom. VI.

3. În diploma, cæ a dat' o regele Andreiũ II. la anul 1222 cællarilor germîni (un feliũ de cælúgæri, dar' toti armati), carii s'aũ fost asædiat în pæmîntul Birsei, se dîce, cæ, aæellor cællari li se dæ privilegiũ scutitoriũ de væmi de cîte ori ar avé a trecæ pre'n pæmîntul Sæcuiilor si all Rumînilor (per terram Sicularum ac per terram Blaccorum); în diploma datæ Sasilor tot de aæella-si Andreiũ cu doi anni mai tîrdiũ, ádecæ la anul 1224, se pomennesce pædurea Rumînilor si apele lor.

Cetind unele documinte ca aæestea, urmeadiæ a íntrebá, cum puteá fi tiara Oltului, ádecæ pæmîntul Fægærașiului, mai tot pe un tîmp, pæmînt all *bulgarilor*, „*pæmîntul all Rumînilor*,“ sitot de ùe datæ, cum vædiuræm, *pæmînt atîrnætoriũ dela regîi Ungáriei?*

Greutatea piere în datæ cæ vom socoti numai, cæ numirea ímpæriului rumîn-bulgar în urmarea strînsei aliançiæ, fæcute íntre dînsi, se luá acum dupæ Rumîni, acum dupæ Bulgari, precum ádecæ unul de'n amîndouæ popoaræle cumpænnia mai mult saũ mai puîn în opiniunea Romei; de aci încolo scîut este de'n un documînt tipærit (la istóricul Cotona Tom. IV. pag. 628—702,) cæ încæ pe la a. 1204 íntre regele Emeric all Ungáriei si íntre Calo-Ian regele Rumîn-Bulgar se escæsere cærtæ foarte ínversunate în cåusa hotarælor íntre ímbele staturi, încît lumea nu puteá scî curat, unde se încæpe si unde încæatæ dreptul si domniea unora si a altora, pe'ntru aæeea vedem, cæ Calo-Ian se plîngæ amar la papa Romei pe'ntru nedreptele pretensuni fæcute de Emeric. Cu toate aæestea mai vîrtos subt Andreiũ II. regele Ungáriei, dîce D. Profesor C. Šiuller, cæ ádecæ numai în veacul all 13-lea (1204—1230)

a pus piCTOR statornic peste tot Ardealul de astă-dî, eară pînă atuncî domnea de'n aċeastă țiară fi eră prea nesigură.

De'n aċeasta mai încieicem sî noi cu D. A. Curtiū, cœ e prea rætăcîtă și falsă aċeă pœrere a lui Catona, și a lui Engel, cari pœmintul Rumînilor (terram Blaccorum) îl eăutœ în Sîrbîea, și Dumnedîcœ mai șcîe pe unde.

Cœa mai înlesnitivœ epocœ în istorîea Fœgœrasiului este esîrea și colonisarea Rumînilor de'n aċella-sî în toatœ țîara rumîneasœ, cum ai đîcœ: desîcœrtarea de locuitorî a unui țînut mic de 22 de mile pœtrate spre a împoporă ūc țiarœ de ūc mie trei sute de mille pœtrate întu întînderea sa ásfeliū, ca de'n ea sœ faċî un stat lœcuit numai de Rumîni, și tare de ūc datœ, cît preste vre ūc 40 de anni *) sœ se mœsure cu puterea Ungăriei și cu a Turcilor, și tot sœ nu cadœ. Cît sunœ de fœbulos! și totu-sî oamenî cred pînœ în đîŭa de astœ-đî cœ Radul Negru a esît cu Rumîni de'n pœmintul Fœgœrasiului și a împoporat numîta țiarœ, đîdînd și cœtœtî s. c. Sî cînd s'a fœcut aċeoa emigrœciune atît de mare? „*Historici certant et adhuc sub iudice lis est.*“ Aċeoa iaŭ temeî delà înscripċiunea bisericœi de'n orașîl Cîmpulung asîcœđiat subt Cœrpaî în Țîara Rumîneasœ, cred cœ emigrœciunea-s'ar fi întîmplat mai nœinte de anul 1215, cœcî ádecœ biserică aċeoa fu đîditœ de Radul Negru Vodœ în anul aċesta, pre'n urmare statul trebuiă sœ fiœ fost reîntemeiat, pe aċelle țîmpuri. Alti earœ-sî, între cari sînt mai multî strœini, cred sîngur dupœ unele cronicî anonime, cœ Radul Negru Vodœ ar fi esît cu ai sœi numai pe la anul 1290, ádecœ cu 75 de anni muî țîrdiū pe cum aratœ sus atinsa înscripċiune. Într'aċeoa cîar sî principele Cœntemir are unele urme doveditoarie, cœ în adevœr statul Țîerîi Rumînescî, s'ar fi întemeiat mai nœinte de 1290,

*) La anul 1330 Mihaî Bœserabul bate cumplit pe reģele Ungăriei Cărol Robert, carele voia sœ ocupe Rumînea. La 1366 Vlad I. bate pe Turcî, și curînd dupœ aċeoa pe Ludovic I. reģele Ungăriei. La 1398, Mirœea întîi bate cumplit pre Turcî, apoi face trœtat cu ei.

pœrintele Sœmul Clain earœ-sî încieînd dela ūc peatrœ aflate la Venetîea de jos în Distriputul Fœgœrasiului, cœ purtă înscripċiunea; Vixit Gri. I. Venetus Anno D. 1185 s. c. l., cu ġenealogîea lui Ionesiū Mone Rumînul prœut și vicariū ne-ar da ūc umbrœ subțire istorîcœ, ca și cum Radul Negru încœ la anul 1184 ar fi domnit peste Fœgœrasiū (și Omlasiū).

4. Darœ cœ nume a fost aċella Radul Negru? Aiċî earœ istorîcii nostri. aŭ pœrerî îndoite. Unii cred sîmple, cœ Radul ar fi fost numai unul, connumit „Negru;“ darœ alti, sprijiniți de Cœntemir, voiesc a șcî, cœ numele aċesta eră all unei fœmilîi domnitoarie și încœ lœfite tare, încît și Bogdann tatœl lui Drăgoșî all Moldovei s'ar fi tras de'n aċeoa-sî.

Înt'r'œa diplomœ dela anul 1247, datœ de reģele Ungăriei Bela IV. aċell monarc recunoașcœ, cœ pœmintul Fœgœrasiului l'aŭ domnit sî mai demult Voevodî (prințîi) Rumînilor Linioti și Senestaŭ, și pe aċestia fi întereșcœ în dreptul lor de stœpînire. Clain crede, cœ aċesti doi voevodî încœ aŭ fost de'n fœmilîea „Negru“.

La anul 1290 eră un Rumîn nœscut anume Ugrin, domn stœpîn all Fœgœrasiului și all Sîmbetei. Fœmilîea boereascœ Vœcœrescul pînœ în đîŭa de astœ-đî poartœ marca Fœgœrasiului întu suvenire, cœ l'a stœpînit ūc datœ. Asiă ne spune Eder (Observ. crit. pag. 53) și Engel (Geschichte der Walachei). Asiă dar' cînd s'a întîmplat fœimoasa emigrœciune ġeneralœ și mœreațîœ? Veți đîcœ, cœ vœ sînt dœtoriū a vœ demustră negarea mea.

5. Nu vœ sînt dœtoriū întu nimic a-mî comprobă negarea, pînœ cînd Dvoastrœ n'ai demustrat însi-vœ cu destulle arguminte istorîcœ, cœ strœmutarea Rumînilor cœa fœbuloascœ, a Rumînilor de'n puțînul pœmint all Fœgœrasiului, și lœțirea lor de acolo preste toatœ Țîara Rumîneasœ s'ar fi întîmplat în adevœr. Pînœ atuncî tot cœ vœ conċed este, cœ emigrœciunea și înmigrœciunea pœrtialœ (fluxu set refluxus) de aċest popor rumînesc s'a fœcut mai de multe ori în đîllele „Negri-lor“ și alle „Bœserabilor“ ca și în veăcurile mai noŭe pînœ la Tűdor, de cîte ori ádecœ încursiunile bœrbaților i-aŭ sîlit

a se retrage, ne mai putînd a-î sprijini cu neputerile lor, venîă la muntî si peste muntî, apoi potolindu-se rœul, ear' se întor-
cœă la binecuvîntatele cîmpîi, pe care acum le sœiŭ pretîuf mai
rœu de cît atuncî. Nu fœcœau Rumîniî aœeasta, purtatî de ũe
nœturœ vœgœbundœ, cum placœ unor strœini a cœrtî, œi toc-
ma ca sî alte popoarœ, cari la tîmpuri de nœpaste se folosîă
preafiresœe de muntîi patriei lor.

6. Asémenne tîmpuri de nœpaste eră pe la a. 1215—1234,
în cari tîmpuri Andreŭ II. regele Ungăriei, pe lîngœ cœ tineă
nevastœ strœinœ de'n Cœrintea, implŭ sî Ungăria sî Ardealul
de strœini, pe cari ũi încœrœă cu fœlîuri de privilegiŭri, pînc
la atîta, încît bannul Vane cômitele de Bihar, de mare nœcœdiŭ
asupra strœinilor, uœise sî pe regîna, sî toatœ țara se află în
nespusœ învierșunare; — ear' pe la anul 1290, cînd de ũe
parte Ungăria, dupœ ucîderea regelui Lœdislău Cumannul, se
află în anœrcie cumplitœ, nefînd secur nemic, de altœ parte
oardele bœrbare, care se încuibăserœ pe cîmpile moldave-
rumîne, sfœrmindu-se unele pe altele, pœrœsirœ œelle pãtrii,
— Rumîniî sîmtîă neapœrata trebunîœ de a se reîntoarœ la
proprietătile lor. Rumîniî, cari saŭ fost retras la œeialalî
locnitori pe țara Oltului, trecurœ cu atît mai bucuroși la œeial-
lalî ai lor cunnœcîunall rœmasî mai vîrtos pe'ntre muntî, cu
cît, precum singur Engel crede, *) aiœi în Ardeal neœi colo-
nistiî venetiœi sași, neœi epîscopul cœtœlic, neœi altiî nu-i puteă
vedœ cu ocî bunî. Atîta numai, cœ Engel diœe aiurea, cœ
aœei Rumîni esîti încœ ar fi fost venetiœi de'n Trăcîea, sî, Dum-
nedîœ ũi mai sœie, de unde adusî œa sclavi. În adevœr e mi-
rare, cum d. Engel. sî altiî cu dluî, poate colonisa Ardealul,
tot Bœnnatul, tot Sœtœ-arul sî Mœrœmŭrœsiul, toatœ Moldovea
sî Țara Rumîneasœ cu popor de vitœ itœliannœ, însœ adus
de'n Trăcîea;

Oare în Trăcîea (Rumuli) œe va fi mai rœmas? Sî cœœi
nu se aflœ astœ-dî în Trăcîea urmœ de Rumîni? Sî cum împœ-
ratal grec-romann puteă suferî, ca toema de lîngœ muriî Bi-

*) Geschichte der Walachei f. 147.

đianțului sœ scoatœ dușmannî bœrbarî pe toți locuitoriî œel-
lei țerei? Cîte contrœđîœeri asupra unui dat istoric! Dar' aŭ
dus bœrbariî cîte-va miî, hœlîndu-i de colo pîncœ colo? De'n
care popor viteadiŭ n'aŭ ajuns în œelle veacuri miî de insî în
selœvie? D'en toate: Huni, Mœgiari, Cumanni, Mongoli, Tœ-
tari, Turci si alt: si alt: tot œe nu tœiă, duœœă cu sine.

7. Deœi noi încieiam, cœ precum Ardealul tot, Bœnnatul
întreg sî pœrțile Biharului aŭ fost necurmat locuite de Rumîni,
pe cari sî mœgiariî la venirea lor în veacul all 9-lea i-aŭ
aflat în œelle țeri, sî s'aŭ bœtat cu ei *): asîă sî Fœgœrașiul
sî Țara Rumîneasœ sî Moldova fusœserœ pŭrœrea împorate
tot de Rumîni, încît, precum urma arœtœ, nu se puteă cun-
cœntră mai mulți la un loc, sî treburœ sœ peardœ mult. Cîta-
tul dela 1337 în Engel sî altiî „*dux novœ plantationis Fo-
garas*“ nu hotœrœœe mai nemic, pe'ntru cœ nu aratœ cît tînut,
seă cîte sate trœbuie a se întielege subt „*nova plantatione*“

Pe'ntru all 14-lea veac avem de'n parte-ne lœcune mari
în istoriea Fœgœrașiului, care trœbuie a se implœ.

8. În all 15-lea, pe la 1472 ne pomennîm, cœ sașiî aŭ
cîsœigat dela regele Mateiŭ ũe diplomœ de donœcîtune asupra
pœmîntului Fœgœrașiŭ, dar' întrudœerea lor juridicœ în œel-
la-sî nu se aflœ, sœ se fiœ fœcut. De aci vine, cœ unî de'n
sași pîncœ astœ-dî fac bucuroși un felî de pretensiune asupra
Eœgœrașiului.

În veacul all 16-lea prinœipele Ardealului Ioann Đœpœlia
dœruî tînutul Fœgœrașiului la pœlœtinul Ungărei „*Toma Na-
dasdi*.“ Dela aœesta îl dobîndî soru-sa Anna, apoi cumnatu-
sœ ũ Stefann Mailat, (sî se pare, œœ de vitœ Fœgœrœsiann).
Pe aœest Stefann Mailat dieta subt Ioann Đœpœlia îl decîerese
de rebell, cœœi tineă cu Gœrmîniî, ear' la a. 1540 Turœi nepu-
tînd sparœ fortœreația, îl apucarœ cu violenœ sî îl dŭserœ în
robîe pe toatœ vieăia. Gœvriîl Mailat fiul, lui Stefann, îl vîndŭ
pe trei sute de miî de florini unguresœi; ear' prinœipele Sigismund
îl dede lui Caspar Becœi; aœesta însœ osîndit ca rebell îsi

*) Anonimus etc. etc.

pierdú proprietæile salle. Cu aĉeasta Fægærašiul si tot ținutul cædiu la principiile Stefann Bætori, care, dupæ ĉe se fœcú reġe all Polóniei, il læsæ fratelui sæu Baltasar, care la a. 1595 fu tœiat nevinovat.

9. De aci încolo urmaræ timpuri grele pe'ntru Ardealul întreg, timpurile Bætoresĉilor, alle lui Mihaiu viteadiul, alle lui Basta s. a.; Fægærašiul încæ mergea de'n minæ în minæ, pînæ la principiile Gævriil Betlen, cînd acella-si deveni ca dîestre la Cœterina de Brandenburg în pretiu de 100 demii de florini. Mai tîrdiu Fægærašiul ajunsese proprietate a principelui Ĝiorġiu Ræcofi I., apoi cædiu la Anna Bornemisa, nevasta principelui Mihaiu Apafi I. Anna il dede ținêrului Apafi II., dela care, cînd se læpædæ si de principat, veni la Leopold I. împæratul Romannilor si la urmașii lui în domnia Ardealului. Asfelu Fægærašiul se fœcú proprietate a fiscului. Mária Terésia la a. 1764 de'n ũe parte fœcú militari, si pe ĉealaltæ o dede næĉiunii sæseŉi *jure inscriptio* pe 99 de anni, pe'ntru ũe sumæ de 200 de mii de florini. (Datele de'n urmæ sînt scoase dupæ mîncæscrisul învætiatului Vencö.)

10. Se crede cæ fortæreașia Fægærașului s'ar fi didit mai întiu pe la a. 1299, cu scop de a apæra mârġinile; noi însæ avem cæusæ a ne îndof de acest dat, cum si de acæa anecdotæ, carea spune, cæ Fægærašiul si-ar traġe numirea dela vorbele mæġiare *fa garas — grosiia de lemn*. Se spune ádecæ, cum cæ la didirea cætefi lucrætorii luá platæ în banni de lemn, de unde aũ ræmas numele fortæreșiei. Dar' noi vædiuræm mai sus, cæ numele Fugros e mult mai veciu, pre'n urmare næci e mæġiar; asiá dar' si anecdota merge în fum, ca multe altele de aceste anecdote si lægende. Apoi „*grusiü*,” pre cit scim, este cuvînt original turĉesc, si înseamnæ tot un felu de monetæ, ear' Turĉii scim cæ s'aũ arætat mai tîrdiu pe la noi, si scim, cînd ne-aũ învætiat a le numæra banni în limba lor. — Fortæreașia Fægærașului, de si mult scimbatæ pre'n repærcæiuni, e vrædnicæ de visitat pe de'n læuntru.

11. Fægærašiul a fost ũe denioaræ si liber báronat, ca si Cæatea-de-Peatræ (Ciovariul), Deva si Gurgiu si ca

episcopul cætolic. Domni, numii bæroni dupæ fortæreșiele acæstea, nu sta næci subt ascultarea voivodului Ardealului, næci subt a altor deregætori cærdinali, ĉi numai subt apærcæmîntul reġelui. Ei aveau juridicune mai ca ĉea reġeascæ în ținuturile lor; aveau steagul (standardul) lor, subt care si comînda ostasi la ræboiu. Dar' bæronaturile libere aũ apus. Încæ la a. 1561 se încercæ însa-si dieta a le cælcá privileġiurile si a îndetora si pe supusi lor la purtarea unei pærti de'n amarele sárĉini, ĉe diæĉeau asupra întreġei pátri. La 1607 si 1609 dieta decæracæ, cæ principiile n'are a mai denumi bæroni liberi; cu toate acæstea bæronatul Fægærașului mai ținú pe un timp, cæci erá proprietatea principeselor. În dil-lele lui Mihaiu Apafi nobilimea Fægærașului aveá însærcinare a eși spre întimpinarea principelui, cînd venia încoaĉe, si la plecarea lui a-l petreĉe.

Dupæ ĉe pierdú Fægærašiul pe ai sæi putærnicii domni si proprietari, ținutul ajunse subt comanda cæpitannului fortæreșiei; de aci este, cæ Administrætoriul Fægærașului poartæ titula de cæpitann primariu pînæ în diia de astæ-di.

13. Mi-ar fi îndæmînæ a cuvîntá ĉe-va si despre starea culturei locuitorilor de'n pæmîntul Fægærașului, dar' imi e teamæ, cæ m'ar duĉe prea departe, cæci asiú fi silit a tæia în speșietæfi, cari sînt neplæcute la muli. Atita tótusi nu mæ pot contenni de a nu observá, cæ nu sæiu, dela ĉe fæteletate vine, cum cæ în Ardeal toama ținuturile locuite mai mult de Rumini sînt mai tare lipsite de scoale. Asiá în distriptul Fægærașului pe'ntru 64 de locuri, locuite, nu este næci ũe scoalæ mæcar ġimnæsialæ, næci pe'ntru Rumini, dar' næci pe'ntru vre un alt popor; asiá în comitatul Hunedoarei (fiara Hætiegului) întins pe 77 de mille pætrate, mai mare de cît toate alte ținuturi *) si locuit mai tot de Rumini, afaræ de scolutiele militare, nu e næci mæcar ũe normæ de Doamne-ajutæ; asiá în distriptul Cætefi-de-Peatræ (Ciovariului) locuit numai de

*) Singur asiá numita „*Vallea Hætiegului*” cuprinde 33¼ de mile pætrate (dupæ Lebrecht.)

Rumîni, domneșce întunérecul și umbra morții. Că se dăsem de Rumîni Dîerandului, cum și de cîmpia Ardealului, pe unde și scoalele sateșci sînt ræretæti! sate întregi seaũ mai întregi seaũ mai pe jumætate locuite în tinúturile numite de nóbili Rumîni afaræ de preut abia mai aũ unul seaũ doi inși cunoșcætori de carte rumîneascæ; de aci vine, cæ la adunæriile tinutale (mærcale) asiá numiti córtesii nóbili merg cu sutele, nu spre a se svætuí, cî spre a șicærbí de unealtæ altora și spre a face befi și prostituçioni.

14. Mult mã doare de acæi oameni, næscuți ca în puterea privilegíurilor, cæ aũ se fie apæretori ai patriei, ear' nu de bajócuræ în opiniunea públicæ. Șcim noi, cæ orbul nu e de vinæ, deacæ s'a næscut orb; daræ oare n'a sosit tím-pul, întru care ùcæ scoalæ, ùcæ instituçiune creștinæ, preuți mult mã procopsiți se le radíæ soldii de pe lumina ocilor? Înse destull.

§. 44.

Vecietæti de'n Ardeal.

(De'n Foaea pe'ntru minte, inimæ și literaturæ.)

1. De și grosul vændelism all veacurilor trecute a prefæcut în nemic ùcæ multime mare de monuminte seaũ scrise seaũ didite de'n peatræ și metal; de și un númæc însæmnat de vecietæti fúseræ în timpurile trecute duse de'n patria noastræ și asîcædiate în museuri de alle țierilor stræine: tótuși de'n cînd în cînd dæ pætriotul peste obiepte de acellea, pæstrate de'n vecime, cari desæeptæ într'insul simtæmintul cæll putérnic și dulcæ de a iubi acell pæmint, în all cæruia sîn se aflæ de atîtea sute de anni îngropate oasele și cænușia stræbunilor sæi. Pætriotii sæi si cunosc, seaũ cæll puțin aũ pri-lej a sæi și a cunoaşce monumintele pæstrate lor de'n vecime. Sînt cærfi, musee și alte culepçiuni, cu cari se pot folosi; și noi, de nu am fi fost pofiti de curînd de cætræ unii vecini ai nostri de'n D. D. Cætitori, poate, cæ socotiam a fi de prisos

a mã însirá de pofitorite ori lucruri cunoscute de mã næinte. La noi Domnilor, între toate tinúturile patriei cæa mã clásicæ parte este vallea și tinutul Hætiegului de cætræ ameadíæ-di apus (sid-vest), ungiul acella all Ardealului, pe unde pre'n pasul numit: *Poarta de fier* esim în Bænnat. Aicæ stætuse ùcæ dinioaræ cæpitala Daçilor *Særmisegetudia*, care apoi la a. 105 dupæ Crest a fost cuprinsæ de împæratul Træiann. În acæst tinut fu asîcædiate coloníea romannæ numitæ „*Ulpia Træiana*.” Dupæ acæasta urmeadíæ cu clásiçetatea coloníea numitæ „*Apulum*“ în tinutul, unde stæ astæ-di Bælgradul nostru (Alba Julia seaũ Alba Carolina) lingæ Múresiu. ùcæ descriere sistemáticæ a monumintelor patriei noastre încæ pînæ acum nu avem, însæ tótuși sînt isvoaræ bunisioare, de unde s'ar puté întocmi una, cæ se facæ destull iubitorilor de vecietæti. Înscripçiuni avem pæstrate atit în istóriile patriei, cît și în næturæ. Nu va fi lucru de prisos a numærá cîte-va dupæ cum aũ ajuns pînæ la noi, de'n care lesne va puté încieia cætitoril la mã multe lucruri interesætive, și va avé cæusæ a se mirá, cum Romanni numai în ræstîmp de 170 de anni, pînæ cînd domniræ în Dæcæia, tótuși læsaræ atîtea semne de industrie, de stæternicæ în țierile acæstea și de ùcæ culturæ înaltæ, dela care cæi ræmasi aicæ dupæ dînsii s'aũ depærtat atita de mult.

2. Sæ cætim cîte-va înscripçiuni de'n coloníea Ulpia Træiannæ.

1.

I. O. M.

ROMULO. PARENTI. MARTI.
AUXILIATORI. FELICIBUS. AUSPICHS.
CAESARIS. DIVI. NERVAE.
TRANI. AUGUSTI. CONDITA.
COLONIA. DACICA. SARMITZ.
PER. M. SCAURIANUM.
EIUS. PRO. PR.

2.

IMP. CAES. TRAI.
 PARTHICI. F. DIVI.
 NERVAE. NEPOTI.
 TRAIANO. HADRIANO.
 AUG. PONTIFICI.
 MAXIMO. TRIB.
 POTESTA II. COS. II.
 P. P. COL. ULPIA TRAI-
 ANA. AUG. DACICA.
 SARMITZ.

3.

IMP. CAES. DIVI. NERVAE. F.
 TRAIANO. HADRIANO. AUG.
 PONT. MAX. COS. III. P. P.
 CUIUS. VIRTUTE. DACIA. IMP-
 ERIO. ADDITA. FELIX. EST.
 M. ARRIUS. Q. R. COL. UL-
 PIAE. TRAI. ZARMITZ.
 DEVOTUS. NUMINI. EIUS.
 EX. VOTO. P.

4.

IMP. CAES. ANTONINO.
 PIO. AVG. COLONIA.
 ZARMIZAEGETHUSA.

5.

DIVO. VERO. PART. MAX. FRATRI,
 IMP. CAESARIS. M. AURELI. ANTONINI. AUG.
 ARMENIAS. MIDIC. GERMA. PARTIC. MAX.
 TRIBUNC. POTESTATIS XXVII-IMI. V. P. P.
 COS. III. PROCS.
 COLONIA. ULPIA. TRAIAN. AUG. DAC.
 SARMIZEGETUSA.

6.

I. O. M.
 ET. FORTUNAE. SECUNDAE.
 CAES. M. ANTONINI. IMP.
 M. LICINIUS. COR. II. VIR.
 COL. DAC. ZARMITZ. ET. FLA.
 MEN. DIALIS. SIGNUM. IO-
 VIS. EX. VETUSTATE. RE-
 STITUIT.

7.

DIVO.
 SEVERO. PIO.
 COLONIA. ULPIA.
 TRAIANA. AUG.
 DACIC. ZARMITZ.

9.

IMP. CAES.
 M. ANTONIO. GOR.
 DINO. PIO. FELICI.
 AUG. PONTIF. MAX.
 TRIB. POT. COS. P. P.
 COLONIA. ULPIA.
 TRAI. DACIC.
 SARMITZ, METROP.
 DICATISSIMA. NU-
 MINI. MAIESTATI.
 QUE. EJUS.

8.

TIB. IUL. FLACCI.
 LEG. AUG. PROVINC.
 COL. ULP. TRAI. AUG. DAC.
 S. COLOM. A. IMPERATOR.

10.

C. CURTIO. C. F.
 POLLIA. RUTIN.
 TRIBUNO. LAEIC.
 LEG. XIII. GEM. III. VIRO.
 A. A. A. F. F.
 COL. ULPIA. TRAIAN.
 DACIC. ZARMITZ.

11.

M. PAPIRIO. M. F. COR.
 PRAEF. COH. J. PANN. IN. DACIA.
 PRAEF. RIPAE. TIBISSI. DANUVII.
 CURATORI. PONTIS. AUG. IN. MOESIA.

II. VIRO. POP. PLEBO. ULPIA. TRAIÀ.
SAR. PATR. H. M. P.

12.

Q. IANUARIO. Q. F.
COLONIA. RUFO.
TAV. IO. FLAMINI.
Q. Q. PRIM. PRO. IMP.
ORDO. COL. ULP. TRI.
DACIC. ZARMIZEG.

De aĉestea se pot aflá ũe multime în: „*Kölöseri Auraria Romano DACICA, Felmer, Historia Transsylvaniae; Hohenhausen. „Die Alterthümer Daciens.“* Insø aĉella, care voidn a-si cistigá ũe cunošcînŕiøe viøe despre røretatea ši preŕiul mãl multor monuminte vecie de alle noastre, fi sføtuim a nu ašcøptá vre ũe descripcøiune teorøticøe, care, cõt søe fiø de bunø, tótušl te lasø reĉe, øe søe-si iae ostenneala a întrá spre esímplu în înstitutul vrødniculul de nemurire comite-le Batyáni la Bøelgrad, unde între alte multe va vedø culepcøiune numismáticøe frumoasøe, precum si mãl multe státue de alle ðeileor romanni ši grecl, cum: a lui Apolo, Nemesis, Mi-tras, Diana, Mercurius, Genius s. a. Ašlã în vallea Høetle-gulul la satul Grøedisøe (mošiea Domnului cønøelariul de curte Aløsiul Nopøea), doritoriul cøløtoriul va aflá în mijlocul unor rømøšitiøe de ðidire veciøe doøe icoane mari de mosøic, de'ntre cari în øea de'ntiøe va vedø patru figuri în cip ome-nesc, adecøe pe Aøile støeðlind, pe Priam, øerind în øenunciøe trupul lui Hector, pe Mercuriul stind lingo ðinsul ši pe An-tomedon lingo Aøile; ear în a doøa icoanøe sint cîncl figuri, de'ntre cari trei se vød a fi ðeificie (una e Pallas), all patrue Mercuriul, ear' figura a cînclia stind, se socotešce cø doarø ar fi Paris fiul lui Priam. Aøest pøvimint de mosøic, s'a aflat în vara annului 1823, ši i s'a dat ũe descripcøiune pe larg în Sibiul la a. 1825. Un lucru de mirare e mosøicul Romannilor, insø despre aøeasta vom vorbi altøe datøe.

§. 45.

Obicøiurile furnicilor.

(De Jülü Bøerøul.)

1. Cind obserbøem mãl bine furnicile røšie, atuncl vedem patru, cîncl, opt seaul ðieøe „dame“ încunøiurate de curteðlanni, cari siøed într'øe cømarøe mare, ši carile isi pe-trec toatø vieaŕia, ca damele de'n „Arem,“ a faøe copii ši a-i crešce. Cine sint aøeste dame? Aøeste principese regale, ori unde merg, toatø lumea le întilnešce cu respect ši cu supønere; Gøardiea ši curteðlanni lor saltø ši joacø nøintea lor; le veselesc, cum este ðøtoriea curteðlannilor cøtrøe su-veranni. Cind va cøine-va søe iae regina dela aøestl curteðlanni, formeaðiøe un øerc împregiurul ei; ši o ápøerø; darø cind a luat cøine-va regina într'adevøer, atuncl se nebunesc. Reginele aøestea aul avut ũe datø aripil. Dar' într'øe ði aul pøerøsit furnicariul lor ši aul sburat în aer. Atuncl toate furnicile, øelle lucrøtoariøe, soldati ši îngrijitoariøele casei, le-aul urmat. Darø dupø øe aul plecat, ũe multime de spioni s'aul adunat în toatø țlara ši aul ašcøptat pinoe cind a cøeðiut una de'n aøeste femei jos; în minutul aøesta le-aul cøeðiut aripile ši de-atuncl în coaøe aul røemas subt paðia øeloasøe a toatø coloniea. Dar' aøeea øe privešce la søermanni soði, ei ši-aul implinit misiunea cu aøeasøe cøløtorie. Ori-øe va fi soarta lor, ori søe se încurøe în țlesøeturi de pøingin, ori søe cadøe în gura unui leul de furnicariul, ori søe fiø mĩncat de vr'øe pàsere, ori ciar søe moarøe de foame, nĩmene de'n tot furnicariul nu se va mišcá ca søe-l scape, cøecl aul devenit de prisos în soñietatea furnicilor, ši în aøeasøe lume. De'n cuntrøe, deacø ar fi murit una de'n soñile aøestor bøerbatl devenitl de prisos, øe tĩnguintiøe s'ar fi føcut! Cite furnicil, siøerbitori fideli, ar sta ðille întregil lingo cødavru, søerutĩndu-l ši lingĩndu-l cu gura. øe desolaøiune ar domni în furnicariul, pinoe cind nu s'ar gøešl altøe damøe reginøe, spre a implini locul øellei moarte!

2. Dar' mergînd mai departe, vedem ūæ damæ si un un cœllariŭ (care se țin amîndoi de furniçi albe), cum sînt amîndoi încungîurați de toate onorile regale si de submisiunea poporului lor. Dar' acesți suveranni sînt alegîveri si alesî (nu de moșcennire) si cunstituțiunali, cœci ei își guvernæ poporul sub controla unor furniçe bœtrîne, alese de cœtræ poporul furnicarielor, ca reprezentanți lor. Sæ obserbæm mai bine si o sæ vedem, cum ese toatæ coloniea furniçilor afaræ, suverannii lor în cap, mergînd ca sæ prindîæ furniçe roabe. La acesste lupte, cœi vingætori atacæ, bat si prind sub jug pe cœi vinsî, întocmai ca la noi oamenii cœi forți abuseadîæ de forța lor si subjugæ pe cœi slabi. Într'adevær unul de'n lucrurile cœlle mai interesætive în viealîa furniçilor, sînt bœtæ-lîile lor.

3. Doæe furnicarie (de furniçi, care se țin în lemn), cînd se aflæ unul de altul la ūæ distîntæ micæ, trebuie sæ întrefiæ ræsboiŭ între dînsele. Asta este pe'ntru ūæ nece-sitate a vieții. Strade militare largi merg dela fiæ-care furnicariŭ la altul, ca radîele unui cœrc. De deminealîæ pînæ seara sînt acesste strade acoperite cu furniçi, mergînd în coaçe, în colo fœræ oardenne în cît, la întîia vedere, se par, cœ nu ar fi dușmanne unele altora; dar' într'un minut si sœna s'a scîmbat: furniçile dela un furnicariŭ se pun într'ūæ lînie de bœtælie si acesste lîni opuse încep ūæ bœtælie sîngeroasæ. Cînd lupta lor e aprinsæ, atuncî neçi nu iaŭ în samæ alte pe-ricie, ciar' neçi aœellea de a fi sdrobite de peçiorul omului. Dar' pe cînd diecîmeadîæ (diecîuesc) bœtæliile sîngeroase poporæciunea furnicarielor, ocupæciunile cîvile în amîndoæe colonieile merg drumul lor ordenariŭ, si cînd a ținut lupta mai multe dîlle, atuncî earæ o întrerup si-si ræinœp lucrurile cœlle pæcîniæe.

4. Dar' nu numai furniçi de-ūæ spiitæ (feliŭ), sustîn ūæ luptæ între dînsele de'n cæusa unui cîsœig seaŭ interes mæterial, cî de multe ori furniçi de diferite rase întretîn lupte înfricoșiate, nu de'n vr'un interes, cî de'n cæusa unei ure nœturale, cœ aŭ unele cœtræ altele. Asiá a obserbat

Huber. ūæ bœtælie între furniçile numite erçuliçe si între cœa mai micæ rósie ca sîngæle, si aœeastæ luptæ n'a avut neçi ūæ cæusæ vœdîvææ. Huber a vœdiut, cœ furniçile cœlle mari (erçuliçe), carile si-aŭ avut cortelul gæneral în trunciul unui árbure, aŭ pæræsit aœest trunciŭ si aŭ nœintat în lînie dreaptæ de a atæcá în cuntra cœtæti, resiedintiei furniçilor rósie. Cœlle asiædiæte (atæcate) s'aŭ apærat numai, dar' n'aŭ atæcat. Dupæ cœ erá determinat cœll de'nfiŭ atac, si pe cînd cœlle mari aŭ ræsultat cœ-va; cœlle mici strîmtorate, s'aŭ græbit si aŭ stræpurtat afaræ de'n cœtate toatæ averea lor, ádeçæ oaŭæle, larvele si mai cu samæ curtea lor regalæ cu damele prinçipele. Aœest stræport a fost apærat de ūæ cœatæ de furniçi, soldați, cariŭ aŭ depus acesste tesæure la alt loc, departe ca 50 de pași dela cœtatea lor. Dupæ cœ s'a finit aœest stræport, aŭ vrut cœlle mari sæ-si ræinœapæ atacul, însæ acum aŭ primit cœlle rósii si mici un ajutoriŭ putérnic de'n alle lor aflîndu-se la alt furnicariŭ vecîn, si acesste puteri aliate aŭ bœtut pe cœlle erçuliçe, în cît multe de'n elle aŭ ræmas roabe si aŭ suferit pe urmæ ūæ moarte înfricoșiatæ.

5. Furniçile rósie aŭ, ca si unele state în Améria, ūæ mare preamoare pe'ntru ținerea sclavilor; adecæ pe cœlle de ūæ rasæ neagræ, care le-aŭ fæcut roabe la vr'ūæ bœtælie. Acesste furniçi negre sustîn lupte cît pot pe cîmpul de bœtælie, pe'ntru libertatea lor personalæ. Cînd se vœd strîmtorate, scapæ cœll puțin oaŭæle, îndræsnesc si trec între dușmannii lor, espuiîndu-se la cœll mai mare periciŭ, numai ca sæ scape acesste obiepte pretioase. Cînd scîŭ, cœ acesste obiepte sînt asegurate de gonirea dușmannului, elle sîngure, cu ræsæm-næciune se predaŭ roabe, mæcar tot de'n neamul cœllor veci, aœelle de'n urmæ merg nœintea tirannilor lor cumuni, fi mîngæiæ, fi ling si le daŭ de mîncare. În aœeastæ stare si-aŭ uitat elle pátria; s'aŭ obiçinuit cu sclæviea. Dar' aœeasta nu e de mirare, cœci furniçile negre aŭ fost prinse roabe în ținereaia lor cœa mai frágedæ, cite ūæ datæ încæ ciar nœintea násærii lor. Tirænele furniçi fac aœeasta de'n adins, ca sæ nu ræmîtæ la robii lor neçi ūæ suvenire de mai nœinte. Daræ

furniĉile negre sînt lucratoarele ĉelle mai neobosite si apocate; elle aduc apoc si fac lucrurile celle mai grele în casoc, pe cînd domniî lor, întocma ca cœllariî de'n veacul de mijloc, fsi petrec vieaîa pe cîmp în rœsboiû, si cînd vin a casoc, nu fac nemic, de cît sîcœd jos pe pœmint si lasoc pe alii grija, sœ-i nutreascoc, sœ le aducoc cîar pînoc la guroc, nutremîntul lor.

6. S'aû fœcut ũc cœrcare puîndu-se într'ũc cutfe furniĉi amestecate rœsie bœtœioase împreunoc cu larvele lor, s'aû pus acoloc si pœmint de dîdit si miere de mîncat; pe urmoc obsœrbînd, aû vœdîut, cœ cœlle bœtœioase îmblaû ca amœite, nu sœiaû, cœ sœ facoc neci de'n pœmint neci de'n miere, dar' larvele lor eraû pœrœsite cu totul. Negresit cœ acœste furniĉi împreunoc cu larvele lor ar fi murit de foame în mijlocul acœstei abundînie, deacoc n'ar fi avut esperiemintele lor miloc de elle, puînd acum în cutfe si ũc singuroc furnicoc neagrœ (rob); acœstoc furnicoc singuroc a clœdit ciliuîtele pe'ntru toate cœlle-lalte, a nutrit larvele, a dat de mîncare si cœllor mari; într'un cuvînt ea a adus oardennea, lucrarea si orîndueala întru acœste colonie pœrœsite.

7. Dar' acœste furniĉi negre, care fac toate lucrurile în economiea furniĉilor, devin cu tîmpul (ca si unî sîcœrbi fideli în casele oamenilor), despoti în casoc cîar cœtrœ domniî sœi. Asiá si furniĉile doamne bœtœioase aû dátinoc, sœ easoc de'n furnicariû afaroc, numai cînd o cœre acœasta binele coloniei, ádecoc de a o apœrá în cuntra unû dušmann seaû de a aducoc prada de afaroc; apoi întîmplîndu-se ca sœ rœvinoc a casoc fœroc pradoc, furniĉele sîcœrbitoarie le primesc foarte reoc, ba de multe ori neci nu le lasoc sœ între în casoc; apoi cînd vor sœ între cu sila acoloc, vin multe tînere de alle lor, si le gonec afaroc.

8. Unele de'n furniĉi aû nu numai sclavi, daroc si vaçi de lapte. Adeccoc este un însept numit pœducî de frundîc (Blatta), care scoate de'n corpu-si ũc dîamoc dulcœ, care o adunoc la fellurimî de frundie si flori. Eatoc cum trœteadîc ũc furnicoc acœst însept. Furnica merĝe la dînsa, o mîngœic; atuncî pœduciele, de plœcœre si recunošcîntioc scoate de'n cor-

pu-si cite-va picœturi dulci, de cari se desfœteadîc furnica. Asiá dar' pœducî de frundioc sîcœrbesc furniĉilor întocmai ca vaçile cu lapte noûe oamenilor.

9. Dar' furniĉele aû într'însele si fellurimî de petrœceri; joacoc, se lovesc de'n glumoc si saltoc una cu alta cu alaû, ca bœetiî ešind de'n scoaloc.

Huber, acœst admirávœr întîcœpt, care a descoperit misteriele vieiei furniĉilor, dîcœ: „am trecut într'ũc dî nœintea unei colonii de furniĉi de lemn, si îndatoc am vœdîut, cœ elle astœ-dî nu fac neci ũc lucrare; cu toate acœstea am vœdîut, cœ toutœ colonia era într'ũc miscare mare. Utîndu-ne mai bine, am vœdîut, o! cœ mirare! Furniĉile jucaû cu peçioarele de îndœrœpt, tot de ũc datoc aû atîns una pe alta cu capul, par' cœ s'ar fi învitat una pe alta la joc. Un minut mai pe urmoc, aû înœput a glumi una cu alta, luîndu-se una cu alta de peçioare seaû de guroc lovîndu-se si c. l.

10. Dar' furniĉile de'n pœmint aû ũc petrœcere, cînd se iaû nna pe alta în guroc seaû în cîrcoc, si se strœpoartoc întocmai ca pisica mîii sœi. Dar' cînd larvele li-s'aû îngropat sub ruinile unû furnicariû dœrimat, ear' le scot afaroc si le strœpoartoc pe spinare-si.

11. O cœ mare si înteresœtivoc este acœstoc lume a furniĉilor, care o cœlcœm cu peçioarele noastre! O cît de mare este înîcœlepœunea si puterea, care rešiede în toate finîtele însufletite cîar si într'un însept asiá de mic, ca ũc furnicoc! Cît de frumoasoc este cartea nœturei, unde cîar literele cœlle mai miçi, sînt asiá de înteresœlive, asiá de admirávœre! Cît de relegios si moral este studiul nœturei, care ne aratoc mœrimea creatoriului în toate ópurile (lucrurile) lui! Studiul înseptelor este negresit unul de'n râmurile cœlle mai înteresœlive în istoriea nœaturaloc si studiul furniĉilor este cœpitulul cœll mai înteresœtiv în studiul înseptelor.

Limbele animalelor.

(De Júliu Bærasü.)

1. Aũ sî animalele un felü de limbæ între dînsele seaü nu? — Cæretæriile sî obserbæciunile moderne aũ probat cæ aũ. Sî asiá trébuie sæ fiæ, cæci ori cæ animal are putere simüivæ, adecæ este în stare a simüi plæcere sî durere; apoi unde este simüirea plæcerii seaü a durerii, acolo trébuie sæ aibæ animalul sî un mijloc, pre'n care sæ-sî arate æeastæsimüire, fiæ macar pre'n ori cæ sæmn seaü glas. Dar' putem sæ mærgem sî mai departe, sî sæ ne întrebæm: deacæ animalele însî întæleg limbele lor, adecæ deacæ semnele date de cætræ un animal spre a ræspicá oare-sî care simüire, deacæ, dic, sînt æeste semne întælese tuturor? Dar' sî la æeastæ întrebare aũ dat cæretæriile næturælistilor un ræspuns afirmætiv, cæ adecæ mai toate spiüele (felürile) de animale aũ un felü de limbæ întæleasæ de toate insele æestei spiüe, æeastæ limbæ poate sæ fiæ fisiognómicæ, adecæ produsæ pre'n nisce semne date cu diferite misceri alle unui membru de'n corpul lor (limbæ pe'ntru vedere), seaü produsæ pre'n nisce súnete hotærite, cari le scot cîar în felürimi de módurî (limbæ pe'ntru aũdire.)

2. La animalele cælle mai de jos în scara fiintælor animale, adecæ la însepte, unde neci deferintia secelor nu esistæ, pre'en urmare neci un îns (individ) animal n'are trebuintæ de alt îns de asemene spiüe, acolo nu gæsim neci üæ urmæ de comunicæciune între dînsele, pe cînd la toate animalele de mai sus gæsim un felü de comunicæciune a simüirilor, mijlocite ori pre'n semne ori pre'n glas. Cu cit e mai depline puterea întælesualæ la un animal, cu atita limba lui e mai cumplinitæ sî mai hotæritæ.

3. Comunicæciunea simüirilor pre'n súnete aũdivere o gæsim mai cu samæ la trei clase de'n cælle mai depline alle animalelor, adecæ la fîfoase, la páseri sî la tîrîtive; peccii

în gæneru nu scot glas, afaræ numai de üæ spiüe de pesce (Trigla), care, cînd este prins, scoate un glas gros. Cu cit ne suim mai sus dela tîrîtive cætræ om, cu atita gæsim limba súnætelor de'n cæ în cæ mai desvoltatæ sî mai depline, pe cînd, cu cit ne pogorîm pe de altæ parte dela tîrîtive mai în jos, gæsim limba vederii, adecæ, comunicæciunea simüirilor mijlocite pre'n semne vedivere, fiind loc limbei sunarie.

4. La însepte, limba vedivære e foarte ræmærcavære, precum la albine asiá sî üæ multime de alte însepte, aũ nisce fire simüitoare numite antenne (Antennes), cæ le siærbesc, ca un telegraf, spre a esegutá felürimi de misceri, de'ntræ cari fiæ-care însæmneadiæ cite un cæ deosebit. Într'alt loc am vedüit, cæ albinele se húcuræ cu deosebire sî de üæ limbæ sunarie, dar' sî limba lor vedivære e foarte interesintæ. Cînd a intrat, spre esimplu, üæ albine streinæ seaü altæ însepte în stup, atuncî albinele stupului, cari o ved, însî cumunicæ una alteia æeastæ noutate pre'n antenne, adecæ, una atinge pe alta cu antennele ei întru un mod deosebit. Cînd s'a omorit seaü s'a prins regina stupului însî cumunicæ una alteia æeastæ veste împörtæivæ pre'n antennele salle, cari le încrucisadiæ (X). Fiæ-care albine vedüind æest sæmn, îl întælegæ sî într'un minut se respîdesce æeastæ veste întristætoarie în tot stupul, sî îndatæ în æest loc, unde a domnit pînæ acum, üæ oardenne admirævære, se aratæ üæ turburæciune mare: toate par'cæ cáutæ cæ-va sî nu gæsesæ; cæpeténnea statului lipsece, sî toate lucræriile stupului sînt pææsitate.

5. Cînd însæ însî pierde regina antennele salle, seaü cînd i le-a tæiat cine-va, atuncia sî-a pierdut domniea, cæci a pierdut mijlocul, pre'n care a putut sæ se întæleagæ cu poporul sæu, cæci cu antennele împinge ea pe albinele lucrætoarie ca sæ lucrædie; apoi dupæ cæ însî pierde regina autoritatea, încurcætura cæa mai mare domnesce în stup. Dar' sî albinele vrînd a mîngæiá pe regina sa, sî a-i arætá supúnerea lor, o fac cu antennele; apoi sî regina ear' cînd e multæmitæ de vr'üæ albine lucrætoarie, o mîngæie într'un modü pærticular cu

antennele. D. Latreille a probat pre'n esperiminte, cœ tœind antennele albinelor, nu mai sînt în stare a gœsí neîi drúmulo la stup. si se rœtœesc, pre'n urmare antennele le siærbese ca un cunducœtoriũ strœmural (instimptual).

§. 47.

Marea moartœ.

(De Jülü Bærsiũ.)

1. Între obiæptele curioase si vestite pe fãlia pæmîntului, este si marea moartœ, seaũ lacul de Asfalt de'n Pœlestina. Elenni si Romanni vorbiãu cu un feliũ de spaimœ de aœeastœ mare, care omoare pe toîi, cîti se aprõpie de dînsa. Arabii aũ ùe provorbœ care diœe: „*vine isi iubescœ vieãia sæ fœ departe de marea moartœ!*“ Dar' istõrii (istõriografii) isrœeliti, mai cu samœ vestitul istõric si general isrœeleann anume Iosef Flvãiu, diœe despre aœeastœ mare: „*nu numã cœ neîi, un pesœe nu poate trœi intr'insa, dar' neîi ùe pãsere nu sboarœ în æer pe de-asupra ei: cœ poate un om sæ se primble cu peãioarele pe aœeastœ mare, si sæ nu se cufunde, dar' peste puîn timp este în periciũ de moarte, de'n cãusa aerului stricat, œe domnesœe acolo.*“

2. Dar' pe'ntru noi are aœeastœ mare un înteres mare, cînd ne adũcem aminte de vestirea bibliei (genes. XIX), unde diœe, cœ s'a întimplat acolo cu mi de anni innœinte, ùe cœtœstrofœ mare fisicœ, carea a dærimat oraãiele Sodoma, Gomora si încœ alte trei oraãie, a îngropat pe toîi locuitori sub ruinele lor, si pe urmœ s'a format acolo ùe mare (marea moartœ), în locul uscatului de mai nœinte. Asiã dar' marea moartœ este un argumînt pe'ntru istõria sacrœ.

3. De'ntr' aœeste împregiurœri, este marea moartœ un obiæpt de curiosætate la toîi oamenii de sc̃iinãie, cœlœtori în rœserit; însœ greutatea si periciul, cu care e cumbinatœ ùe cœlœtorie cœtrœ aœest loc sælbãtic si rœtras de toate locuiniãele umane, aũ fœcut, de puîni cœlœtori aũ cutediat, sæ

viditedie marea moartœ. Cœll de pe urmœ cœlœtoriũ, œe a viditat aœeastœ mare nœinte de cîti-va anni, este acœdemicul, domnul Saulci. În opul sæu (voyage autour de la mer morte), descrie toate greutãtile, si periciæle œe a întimpinat în aœeastœ cœlœtorie.

4. Dar' notiãiele œelle accurate despre aœest obiæpt înteresœtiv, le œetim într'un rœport all D-lui Boussingault cœtrœ academia de'n Pæris, dela 30 Iuniũ 1857. Eatœ cœ copiœm aici puntele œelle mai înteresœtive de'n aœell rœport.

5. Marea moartœ, diœe Boussingault, are numirea aœeastã de'n cãusa, cœ apa ei este atît de sœratœ, în cît pesœii nu pot sæ trœeasœe într'insa, dar' se numesœe si lacul asfaltic seaũ asfaltit, fiind-cœ de'n timp în timp se gœsesœe pe suprefãtã lui ùe multime de buceti de asfalt, un feliũ de smoalœ seaũ de pœcurœ, solidœ si tare ca peatra. Pusœiunea lui aratœ ùe circumstãniãe foarte remœrcãvœrœ, ádecœ se aflœ într'ũe valle atît de adîncœ în cît nivellul mœrii moarte este cu 400 de metri mai jos, decît nivellul mœrii mijlocie si all oœeanului. Cu drept cuvînt diœe Humbold: aiciã avem ùe iviãiune cu totul strœordenariœ, ádecœ: cœ un loc asiã de întins (30 mile lungime si siese lærgime) si numai 60 de mile geografiœe depœrtat de mare, sæ fœ aproape cu 1000 de peãioare mai jos decît nivellul mœrii! Riful Iordan se rœvarsœ în aœeastœ mare.

6. În cursul aœestui veac aũ viditat mai mult cœlœtori marea moartœ, unii aũ si fœcut acolo œerœetœri de sondãgiũ (spre a mœsurã adîncimea ei), d. e. Irlœndeannul Cottigan, în anul 1835, întrînd pre'n Iordan în aœeastœ mare, într'ũe luntre, unde a rœmas œinãi dille spre a fœcœ felurimi de sondãgiuri, a fost atœcat acolo de ùe boalœ mortalœ, si îndatœ dupœ œe s'a întors de'n aœeastœ cœlœtorie la Ierusalem, a si murit. — În anul 1837 aũ încercat domni Moor si Beec, a fœcœ de'n nou œerœetœri într'ũe luntre pe marea moartœ; dar' si aœestã aũ fost prinsã de ùe ostennealœ si de ùe pãtimœ asiã de grea, în cît aũ fost siliã a pœresã aœeastœ lucrare.

În anul 1847, s'a făcut ūe noŭe încercare pe'ntru studiul mării moarte, dar' s'i aĉeastă încercare s'a terminat cu moartea aĉellui țe a întreprins'o, adecă a locotiintelui Molyneux, oficiariŭ de'n mărina frînceasă. Ell a murit de lîngoare, după țe a rămas cîte-va dîlle în luntre pe aĉeastă mare.

7. Ūe espedițiune năeală, cumpusă de locotiintele Lynx și de 20 matrođi de'n mărina statelor unite de'n America, a fost mai fericită; căci ea a plutit mult timp pe marea moartă a făcut acolo fellurimi de sondăgiuri și alte obserbăciuni fiziĉe și ġeometriĉe, și cu toate aĉeasta nimine de'n trînsii n'a murit. Eată că espunem aiĉiă nisăe obserbăciuni foarte interesătive, luate de'n notiĉele numitului oficiariŭ american.

8. La 18 Aprile 1847, a intrat aĉeastă espedițiune năeală pre'n gura Iordannului în marea moartă, în doŭe luni de fier. Marea aĉeasta eră atunĉiă asiă de întăritate, în cît aruncă vălurile peste matrođi, și aĉeste văluri erău atît de serate și de tari, în cît ardeaŭ ochi și buđiele mărinarilor. Dar' pe cînd aĉest urăġann se urmă pe suprăfaĉia mării pe 'mpreġiurul aĉestui căđiann serrat s'i întăritat nu eră mai puțin amerintătoriŭ; căci marea moartă e încunġiurată de munți negri și goli, fără vr'ŭe urmă de veġetăciune, și de pe coastele lor curg riuri cu ape stricate, avînd ūe odoare de puĉioasă foarte nesuferită. După cîte-va oare, đice Lynx, marea s'a linișĉit, și atunĉi ne-am putut încredintă, că Arapiŭ aŭ dreptate cînd đic: cînd marea moartă e în linișăe se înfătișăe adă ca plumbul topit.

9. La 20 Aprile demineaĉiă aérul aveă ūe stîmpăretură de 27 cęntigrade; suprăfaĉiă mării eră nătedă și luĉitoariă ca ūe oglindă. La 10 oare năinte de amiăđă đă, termometrul arĉetă în umbră gradul 31° cęnti. Sara între oara 8 și 9, cînd a întunecat, marea eră acoperită c'ŭe lumină mare, spuma vălurilor luĉiă și făĉă ea țermurii stîncile negre, și grămăđile de lemne pútrede, țe erău pe dînsale, erău învălite într'ŭe lumină fantăstică și îngroditoariă. Dar' în timpul nopții s'a răspîndit ūe odoare foarte tare de

puĉioasă, și fiind că apa mării în sine n'are odoare de puĉioasă, de aĉeaa đice locotiintele Lynx, trăbuie să proviăe aĉeastă odoare de'n bălfă și de'n isvoarăle cu apă puĉioasă, care încunġiură aĉeastă mare. Aĉeastă odoare a fost sîmțită toată đăua dela 24 Aprile; stîmpăretura aérului se suiă atunĉi la 33° cęnt: fă-care de'n noi. prourmeăđă oficiariul, se luptă c'ŭe sîmțire de ostenneală și slăbiciune foarte mare. La 26 Aprile la 4 oare demineaĉiă, termometrul arĉetă 30° cęnt.; în minutul aĉesta ne-am aflat lîngă muntele Usdom, împreġiurul căruia toată țara eră devăstată și desărtă. Pe ūe parte a mării se vedeă ūe cîmpie acopetită de cîtimi de sare, pe partea căealaltă erău stîncile neproducătive, de Moab; în partea meăđă-đăuală, se vedeă eară cîmpie de sare, vestită pe'ntru bătălile sîngeroase, țe aŭ avut acolo Israilennii cu Moabitennii. Dar' cătră meăđă-noapte, unde eră învălită marea într'un nor roșiu, se vedeă ruinele Sodomei și Gomorei. Lumina soarelui eră atît de mare, în cît produĉeă durere de ochi, și omul se sîmță răsufînd greŭ, ca și cînd s'ar află într'un cuptoriŭ. Neĉi ūe păsere nu se vedeă sburînd în aér, neĉi un peșăe nu s'a putut descoperi într'aĉest abis serrat, pe care plută acum amîndoŭe luntrile noastre, pe aĉeastă mare biđiară, care nu răbdă în sînul său neĉi ūe ființă viă.

10. Dar' în minutul aĉesta, aŭ văđiut mărinariŭ în di-repăciunea ruinilor Sodomei și Gomorei, ca ūe coloană de sare și ne-aŭ adus aminte de aĉeaa țe đice istoricul Iosif, că adăcă lîngă marea moartă, se vede s'i acum ūe coloană de sare, despre care đice trădăciunea, că devine de'n corpul soției lui Lot, care neascultînd oardennea îngerului s'a uitat înăpoi, și îndată, cum s'a uitat, s'a scîmbat într'ŭe coloană de sare. Însă călătoriul D. Saulci obserbă, că fără multe căutări ġăseșăe cîne-va la țermurile mării moarte, nu ūe coloană, cî pîncă la 200 coloane seaŭ cîlindri de sare, stînd ridicăți în sus pe cîmp, de'ntră care nu putem săi segur, care este rămas dreaptă suveniră de la femăea lui Lot, nepotului pătriarecului Avram.

11. Între 3 și 4 oare după amiază di, celdura s'a făcut asiá de tare, în cît arătă termometrul în umbră 39° cent. ! Vislași noștri erau ostenniți; am desbărcat la partea meadiă-diuală, la locul celi mai trist care am vădit în lume. Násturii (bumbii) dela haiele noastre erau ferbinti, parca-i pusesse cine-va în foc. Această celdură a crescut pînă la ora 5, atunci termometrul a arătat 41 gráduri. Dar' celdura cea mai mare, care am obserbat'o acolo, erá la opt Maiu, cecí atunci arătă termometru 43°! Noi ne obișnuisem atunci cu celduri mari, de aceea la 27 Aprile demineată, fiind uce stimpăratore de 28°, oamenii noștri se vaitau de frig. La 28 Aprile cetroe sară, am cunstătat uce iviciune curioasă, ádecă: am aruncat un call în mare și am vădit cecallul stă drept, neci nu se înneacă, neci nu e aruncat afară. Dar' afară de asta un om, care de sine s'a aruncat în apă, a rămas și ell pînă la piept în apă, și apa la tinut drept în sus, fără ca să facă ell vr'uce miscare, cu toate acestea marea erá într'acést loc de uce adințime de 194 aște (cîte 6 stinjinii așii). Pre'ntrăceste espereminte ne-am încredințat, cecă năturălistii veci aveau dreptate, cind dițeaș: cecă în marea moartă nime nu se poate înneacă.

12. Această espediciune, de si n'a pierdut neci un om în pericoasa ei celtorie pe marea moartă, și oamenii s'au întors sínctosi la Beirut, însă cind au ajuns acolo, locofintele Deale tot a fost jertfa întreprinderii temerarie; ell purtá în sine scemintá unei pátime mortale, care a luat'o dela marea moartă și îndată cind a ajuns la Beirut, a si murit.

13. Apa morii moarte a fost anelísată de cetroe unii ciemisti celtbrii, cari au gosit într'insa nu numai sare de mare și alte scăruri minerale peste masure, dar' si argint (clorur de argint) și brom în citimi mari. Pre'ntr'aceasta ne putem espicá acellea, ce povestese Pliniu, cind dițe: cecă cei avuti în Roma-si aduceau apă de'n marea moartă, ca să se scalde într'insa, ca într'uce apă vindecătoare de multe pátimi; cecă se vede, cecă Bromul ce e cuprins în această apă, care este un leac foarte puternic, a produs aceste urmări.

14. Eată ce face admirăvurul curagiú sciintial, care înspire celtorii de acum de dorintia ferbinte la descoperiri noúe, fără să se teamă de vr'un periciú. Eată, dițe, cecă aceasta a făcut să ridice velul misterios, care acoperia de mi de anni istoria morii moarte, acellui loc urgisivor și mortal într'un colțiu all Palestinei, unde sint ruinele orasielor cufundate de patrudieci de veacuri, unde e mormintul unei lumi vecie, un mormint străordenariu produs pe'ntr'uce celtastrofă asemne străordenarie, a carii memorie a cunserbat'o Biblia, celi mai veci și celi mai venerat op la neciunile civilizate.

§. 48.

Neaia si miraciele ei.

(De Juliu Berașiu.)

1. „Cind se întimplă minunile în toate dillele, nu mai sint minuni,“ dițe uce provorbă: această o putem aplecă la dițepadă. Cind a încetat un lucru a desceptă simțurile noastre curioase după lucruri noúe, atunci neci nu mai este în stare a defige și a atinti gindurile noastre, si-a pierdut tot interesul pe'ntru noi; nu mai este admirăvor, nu mai este mirăcios. Cu toate acestea multe lucruri foarte obeșnuite, și de toate dillele, sint lucrurile celi mai admirăvere, și multe lucruri, care le celtcem în toate dillele cu pețoarele, sint mai misterioase și mai mirăcioase, decit alte lucruri, care ni se înfățiseadă rar la uce depertare mare, și numai pe'ntru foarte puțin timp. Cind începind toamna cade întia-si-dată nea și copiii se búcură și admiră fulgi de dițepadă, cari cad de'n cერიú, pe cind oamenii crescuti neci nu íau în băgare de samă, cît de puțin sint într'adevor acesti oameni crescuti, cari scii, cecă acesti fulgi de dițepadă sint plini de misterie mirăcioase, cari neci uce întielepiciune omenească nu le-a espicat pînă acum?

2. Neaia n'are pe'ntru toti oamenii aceea-si veltore; cecă pe'ntru poet este neaia imbrăcămintea de scrbători a

ernei, pe'ntru agricultoriul práptic este neaşa apærætoriul semintielor puse în pæmint în toamna trecutæ; pe'ntru locuitorii de desierte în tærile friguroase, este ðiæpada cîte ùæ date un demon îngroðitorii, care aducæ moarte si pericijune, cînd vine însolitæ cu vînt tare si reçe (crivætiü), atuncî cînd îngroapæ muntii de nea sate întregi cu locuitorii lor sub græmæðile lor apæsætoarie. Dar' la locuitorii de tærî muntoase este neaşa ùæ necomodetate mare, cæci se græmædesce pe acoperisiele caselor, si încæntea usilor si ferestrelor, si amenintæ asfelü, sæ spargæ casa încidînd'o de toate pærtile, în cît sæ nu poatæ nime esî de'ntr'însa; apoi pe virfurile æestor muntii înalü se aflæ ùæ ðiæpadæ etearnæ; fiæ-care atom de ðiæpadæ are acolo ùæ vîrstæ asiá de mare, cît si lumea si cînd va veni primævara, ðiæpada se va pogori de'n înceltimea muntilor la valle, formînd nisce næmeli (avalanches) îngroðitori, cari sdrobesc pe drumul lor oamenü si animale, case si sate întregi, în urmæ ori ce gæsesc în drumul lor, în cît devin foarte supærætori; apoi în tærile polare pæmintul este acoperit cu græmæði de ææastæ pûlbere îngieñiate, în cît se cufundæ peçiorul cælætoriului în asémene græmæði, si nu poatæ încæntá; dar' si în casele oamenilor întræ pre'n crepæturele usilor, se pune pe páturile lor si vátæmæ ocii si plumínele locuitorilor de pe la póluri. Cînd se micðioreaðiæ gerul polar æe-va, atuncî æellea, care s'au format sus în atmosferæ, se lipesc una de alta si formeaðiæ nisce stelle mici îngieñiate si foarte regulate în foarma lor, avînd mai tot de-a una siese radie (asiá: *).

3. Puterea creætoarie a næturei nu e neçi ùæ date în repás, fiæ mæcar si earna cînd s'au desbræcat plîntele de verdeatía lor, par' cæ sînt moarte, si cînd cea mai mare parte de animale cade într'un somn letárgie si nelucrætiv; nætura e tot de-a una lucrætivæ. Sæ esim într'ùæ demieatæ, cînd e ger tare afaræ, sæ lucem un paü de griü, care a ræmas pe cîmp, si ne vom încredintá despre ææasta; adecæ vedem, cæ æest paü este îngieñiat, dar' uitîndu-ne mai bine o sæ vedem, cæ-i acoperit cu tæbliñe mici colüurate, fæcute ca nisce

stelle mici, seaü cu fire triungiularie, si toate æeste tæbliñe, stelle si fire sînt tot de-a una împreunate cîte 3, 6, 12, împreunîndu-se în úngiuri stætórniçe de 60° s'au 120°. Eatæ ùæ regulærætare admirævære!

4. Mai næinte ciar cu 250 de anni, rænumitul astronom Cepler, care a gæsît legile unive sulu, care a descoperit regulærætatea admirævære în miscæriile cõrpurilor æeresci, æest Cepler a obsærvat, cæ fulgi de nea, de si au fellurimi de forme cînd cad, dar' au tot de-a una forme regulare. Atuncî însæ nime n'a bægat în samæ la ææastæ împregiurare, pîncæ în tîmpul nostru, cînd mærinariul Ínglu Scoresby, care întorcîndu-se de'n tærile polare, unde mersese pe'ntru prînderea bælennelor, a adus cu sine nisce desemne de diferite foarme de nea, care se aflæ pre'n tærile polare. Açi fulgi au în æentru foarma cristælinæ, obiçinuitæ a fulgilor de nea de pe la noi, dar' împregiurul æestei foarme se væd unele foarme de cristale de'n neaşa polare. Dar' sute de foarme de cristale alle neçi sînt cunoscutæ acum. A fost ùæ glorie pe'ntru sciintia nostræ de astæ-ði, cæ a æerçetat si a gæsît si în ææstea diverse foarme de nea, ùæ foarmæ origînarie, de'n care se trag toate æeste foarme deduse; asiá dar' a aflat, cæ pe'ntru cristalele neçi, foarma origînarie este cea eságonalæ, ædecæ stîlpu cu siese colüuri regulate si asémeni.

5. Dar' miraciul neçi nu e numai regulærætatea foarmelor ei cristæline, ci si modul dupæ care se formeaðiæ æeste cristale. Íntru æevær la formarea cristalelor neçi nu putem asistá; le gæsîm tot de-a una gata, fæcute, dar' cînd obsærvæm cu microscopul în mîncæ formarea altor cristale, vedem æeværatele miracie alle næturei! Ín momîntul de'ntü nu vedem în microscop alta nemie, decît un oridion límpede si strævedü (transparent), atuncî eurgæivul (fluidul) e încæ límpede si apos, dar' îndatæ oridionul par'cæ a ínviat, si de'n toate punctele vedem cõrpurile bine límpede, abiá vedîvere, fugînd cu ùæ iutæalæ mare cætræ un punct prîncipal, spre a se împreuná acolo, si a formá un încæput de cristal; æest proçes de formare, æe putem sæ ðicem de creæciunea unui

corp nou, se urmeađiæ tot mereu; în fiæ-care momint aratæ cristalul, care se formeađiæ acum, alte forme, si asiá faæe uæ multime de trecæciuni de'n foarmæ în foarmæ pînæ cînd ajunge la foarma sa finalæ si deplinæ; atunçi se înfetiſieađiæ earæ un ræpâus mare în oridïionul microscopului; lucrarea creæciunii s'a finit, acum e ræpâus, care vine dupæ creæciune. Aæst proæes putem sæ-l observæm pînæ la un grad, putem sæ-l observæm si pe ôciurile ferestrelor noastre earna, cînd e ger afaræ. La încæput vedem numai puîndu-se ca uæ brumæ seaü néguræ pe ocilul lîmpede ferestral, apoi într'un minut par'cæ un đigrav nevedivær a descæmnat pe ocilü uæ pædure de árburi de brad si cu uæ acuræteađiæ admiráværæ!

6. Apoi cînd de aiciã încæinte vom vedé uæ vjeliæ cu ninsoare, cîte diferite miscæri, cîte proæese cumpline nu ne aduæe aminte! cînd earna aü încetat a lucrá puterile creætive si misterioase, care învieađiæ vara cîmpul, care daü simtiri la atítea animale si fæpture, atítor plînte, atunçi aæeste puteri plástiæe, adormite în dominiul orgânic (plænte si animale) se deſcæaptæ în dominiul neorgânic (mineral); gíatiã si neaüa nu e amortirea apeí, çi de'n cuntræ uæ lucrare nouæ a ei; cînd îngiađiæ apa, întinde cuprinsul sæü (de aæeea creapæ uæ steclæ împlatæ cu apæ de cu saræ, si pusæ afaræ earna pînæ demineađia, cînd apa de'n întru a îngiæfiat), apoi ori æ corp întindîndu-se dæ un sæmn nou de putere si de lucræti-vætare; daræ nu numai stecla, çi cîar si petre mari si stînci de'n mare, este gíatiã în stare a le sparge, cînd se formeađiæ în crepæturele lor. În cuntra legii generale, cæ corpurile virtoase ræcîndu-se, se micſioreađiæ, apa care îngiađiæ, de'n cuntræ se întinde mai mult, sæcîndu-se mai usioaræ si înnoatæ peste apa curgætoariæ! Si asta a fost uæ lucrare provedin-ðialæ: deacæ ar fi fost gíatiã mai grea de cît apa curgætoariæ, ar fi cædiut pînæ la fúndurile riurilor, pre'n urmare riurile æelle mai mari si æelle mai adînci ar fi îngiæfiat pînæ în fund, apoi neçi soarele de Júliü n'ar fi putut atunçi sæ le desgiætie. Apoi æ ar fi devenit pæmintul cu toate creæciunile salle admirávære de oameni, de animale si de plînte, færcæ apæ curgæ-

toariæ! Toate aæeste însusietæi fac, ca neaüa sæ fiæ uæ ivi-çiune næaturalæ foarte înteresætivæ, dar' nu este pre'ntr'aæea-sta vr'un lucru admirávær, frumos si miræcios, çi admiræ-çiunea neei custæ în fiæ-care de'n atoamele seaü fulgii de nea; aici sint miracie, aici misterie: æ este aæest fulg de nea? de unde vine? unde si cum e næscut?

7. Unii curînd daü un ræspuns la întrebarea: de unde vine neaüa? Ei dic, cu un cuvînt, cæ de'n ploae se faæe earna nea. Asiá este, ádecæ cînd înfiælegem cu aæest ræspuns, cæ în locul ploii cade earna nea de'n atmosferæ (æer); dar' deacæ întiælege cine-va cu aæest ræspuns, cæ ori æ picæ-turæ de ploae earna îngiađiæ si se scimbæ într'un fulg de nea, va greſi; cæci ca si ploaea vara, asiá si neaüa earna cade drept de'n nóuri, într'un cuvînt: precum avem vara în æe nouru de ploae, asiá avem si earna nóuri de nea.

8. Pe'ntru formarea neei în æer se æer ca cundæciunile æelle mai neæesarie un æer reæe, care suf læ într'un strat de atmosferæ încercat cu áburi de apæ seaü si un æer mai cald, dar' úmed, care suf læ într'un strat de æer reæe si sec. Pre'n-tr'aæeastæ împregiurare putem sæ ne esplicæm, de æe la omul de rînd anuntæ ninsoarea ori încældirea æerului ori móinæ, cînd fusese pînæ aci un ger uscat si tare, seaü cæ anuntæ frig, cînd a plouat si îndatæ încæpe sæ ningæ. Într'adevær tot de-a una la formarea neei trúbuie sæ între un strat nou de æer, fiæ mai friguros, fiæ mai cælduros între æelle esistînte pînæ acum. Cînd e ger tare, atunçi nu se aflæ áburi de apæ în atmosferæ, pre'n urmare nu poate sæ ningæ si e sænin, apoi putini áburi de apæ, carii se aflæ atunçi în atmosferæ, îngiađiæ si formeađiæ ca niſæe aæe foarte mici seaü ca pûlbera multime de picæture foarte mici îngiæfiate, cari le vedem cîte uæ datæ demineađia lucînd în radiæle soarelui, par'cæ ar fi uæ pûlbere de diæmant ræsipitæ în æer, si lucînd de lumina soarelui, care le lumineađiæ. În tíæerile puse mai mult cætræ meađiæ noapte, se înmultiesæe aæeastæ pûlbere îngiæfiatæ în æer. Întru atíta, în cît æerul par'cæ se umple cu ploae îngiæfiatæ si vîntul aruncæ acolo aæeste cristale mici de gíatiæ în faða oamenilor.

Jócurile særitoriale alle Saliilor romanni.

1. Jócurile særitoriale alle Saliilor se trægænnaũ maĩ multe ðille, pĩnæ æe-sĩ finlaũ proçesiunea. Saliĩ ĩnĩ-sĩ ĩsĩ cæpætarae numele de la særiturile seaũ miścæriile sæltætoarie, æe le fææeaũ.

Cåusa aæesteĩ serbætori erá un scut de ũæ foarmæ deosebite, numit Anæile, carele sæ se fiæ pogorit de'n æerĩũ ĩnæ de pe timpurile fæbuloase alle lui Numa, si carele se priviá de ũæ ipotecæ sĩntæ a stæværetæiĩ ĩmpæraetel romanne

Ca sæ nu se peardæ seaũ sæ se ræpeasæ aæest scut prætiõ, porunæi Numa unũ fæurarĩũ iscusit, cu numele Mæmuriũ, sæ facæ dupæ modelul aæestui scut altele un-spræ-ðieæe, carile deveniræ asiá de asæmeni cæstuiá, ĩn cĩt nu erá ĩn stare nime sæ-l cunoasæ pe æell adeværat.

2. Mæmuriũ, carele aveá voe sæ æearæ, æe præmiũ va voĩ, pe'ntru aæest lucru mæestros, æerũ numai atĩta, ca sæ se aminteasæ la urmæ si numele lui ĩn cĩteæele, æe se cĩntaũ ĩn tot annul la jócurile særitoriale alle Saliilor. Aæeasta se si ĩntĩplá tot de-a una æea de pe urmæ ði a aæesteĩ serbætori.

Proçesiunea æellor doi-spræ-ðieæe Saliĩ se ĩncepeá de pe muntele pælatin, unde se pæstraũ ançilile; ei jucaũ ĩnærmait deplin si fææeaũ un sgómot cu scutele isbindu-le la ũæ-laltæ, pe lĩngæ æe cĩntá ũæ músicæ de ræshoiũ. Un jucæusiũ mergeá neinte, alle cæruia særiture si 'ntorsæture se imitaũ de æeialalfi. Siese liptori seaũ særbitori de judecætorie romanni premergeaũ Saliilor. Cei maĩ nóbili Romanni se soçtiaũ a fi onoraĩ, a se primĩ ĩntre aæesti popi ai lui Marte.

3. ĩn toatæ sara dupæ finiçũnea jócurilor særitoriale se pregætá ũæ masæ stræluçitæ pe'ntru Saliĩ. Fiæ-care ospætiũ, la carele nu se tineá ĩn samæ regulele cumpæteluĩ, se numiá asiá daræ un ospætiũ sálic.

Ieroglifele egiptenne.

1. Oamenii aũ iscodit doue sisteme deosebite de scriere. Una se ĩntrebuĩtæaðiæ la Cinenni; si aæeasta este sistema ieroglificæ. A doua, care se ĩntrebuĩtæaðiæ astæ-ðĩ la toate popoaraele, se numeæe sistema literariæ (alfabeticæ) seaũ (foneticæ) sunariæ.

Cinenni n'aũ litere anumite; semnele, cari le ĩntrebuĩtæaðiæ ei la scriere, sĩnt drept ierogliffe: elle nu ræspicæ neçi sũnete neçi cæderi, æi numai ideĩ. Asiá se respicæ ideea „casæ“ cu ajutoriul unũ sæmn anumit, care ar ræmĩnæ nescimbat, cĩar si atunçiá cĩnd s'ar unĩ toti Cinenni ĩntru aæeasta, ca sæ se ræspicæ ideea „casæ“ ĩn limba lor pre'n un cuvĩnt pĩnæ acuma cu totul deosebit de aæesta.

2. ĩn maĩ multe lócuri de'n Erodot si de'n alĩi scriitori veci se poate cunoasæe, cæ Cinenni aũ ĩntrebuĩtiat doue seaũ trei feliuri de scriere, si cæ ĩn unul de aæeasta aũ jucat rolæ mare, semnele æelle simbojice, seaũ æelle æe ĩnfætisiæaðiæ ideĩ. ĩnsæmnũtia unũ nũmæ mare de'n aæeste semne ni s'aũ trædat noũe. Se sæie, d. e.; cæ ĩnsæmneaðiæ: *ulĩul: spiretul; ibis: ĩnima; porumbul:* (aæeasta træbuie sæ paræ a fi cam de mirare) *un om ĩnfocat; flũerul: un om minicut; broasæ: un om neprudĩte; furnica: apæ; un sierpe duplu: aplecare.*

3. Espicæũnea ieroglifelor egiptenne se privi timp ĩndelung de toate cæpæçetætile de ũæ prodate cu totul nedeslegævære, pĩnæ æe la annul 1799 Boussard, oficiariũ de ĩngineri, ĩn timpul sæpærii dela Rosette, care erá sub cundũçerea lui, dædũ de ũæ lèspede latæ, acoperitæ cu trei sire de semne ræspicate. Unul de'ntr'aæeste sire erá greæesc, si de si erá stricat ĩntr'unele lócuri; tótuși se ĩntĩlegeá de'n ell, cæ fundætoriũ aæestui monumĩnt a ordennat, sæ se sape aæeastæ ĩnscriçũne ĩn trei móduri de scriere, ádecæ ĩn semne sĩnte seaũ ieroglifice, ĩn ordennarie seaũ dupæ dátina ũærii

și cu scrisoare grecească. Pre'n ațeastă întimplare neprevădită și norocoasă veniră etimologiști în posiădintia unui test grecesc, și aveau tot ūe date și trăducăciunea ațeștiua în egiptennesce, seau celi puțină cerscripăciune a ațeștiua în doă feliuri de scrieri, care erau amădoăe întrebuintate în vecime pe mălurile Nilului.

4. Unul d'en celi mai strălucili învătăi frinči, anume Silvestru de Sacy, cecă la anul 1802 testul ațesta în seriea comună. Ell a descoperit într'insul ațele grupe, cari însemneadiă deosebite numičiuni și preful sunariū all ațeștora. Pe lingă toate aveau egiptenniū, celi puțin în una de'n scrieri, semne pe'ntru sūnete, ádecă litere adeverate. Ațeest rezultat însemnat se liberă de toată îndoičiunea pre'n învătăful Sved, Acerblad.

5. Tótuși rēmase ūe parte a înscripăciunii încă nedeslegatē, care eră curat ieroglifică seau se priviá ca ieroglifică, celi nu se încercă nime la deslegarea ațeștei perti.

Resultatele nevointelur lui Champollion spre aflarea sēmniței ieroglifelur sīnt simple; tot sēmnuul curăspunde unei litere sunătive seau cusunătive deosebite. Sēmniția lui nu este adeveratē; fiă-care sēmni ieroglifică sunariū înfătișeadiă icoana unui obiect pēmīntesc, all celi nime se încēpe în limba egipteannă cu litera sunătive ori cusunătive, care este de înfătișat.

6. Ațeest metod va fi pe'ntru fiă-care usior de preceput, deacă vom cecă după modul egiptenilor, însă în limba ruminească a serie cu ieroglifice. Litera A: s'ar putē d. e.: însemnă deplin pre'n Aripă, seau pre'n Arcan. B: s'ar putē însemnă pre'n Boū, Bute, Berbecē. D: s'ar putē însemnă pre'n Dumbravă, Dóniū. E: s'ar putē însemnă pre'n Ed.

Spre a scrie cuvīntul „Arc“ cu ieroglifice, sīnt de trebuintă următoariēle obiecte spre a se desēmniá alaturate: Aripă, Rac, Call; seau Arcan, Rīndunică, Car.

7. Ațeastă scrisoare de icoane are, după cum se vede, ūe asemnătate cu ațeă scrisoare, care o făc dīhærarii pre'n iconițe spre frumseătiă.

Champollion numescē toate ațele semne asēmne sunătive (homophon), cari însemneadiă ațella-si sūnet seau ațee-si înscatură, și care se pot pune unul pe'ntru altul fere deosebire. Pīnă acuma s'au aflat în literetul (alfabetul) egiptennesc siese pīnă la șepte semne sunătive asēmne (homofone) pe'ntru litera A, și mai mult de ūe duđină pe'ntru litera S.

8. Fere de ațeastă se afla încă ūe scrisoare ieroglifică, simbolică, în care se însemnă idei întregi pre'n semne. D. e.: Osiris pre'ntr'un Obelisc; mai departe ūe scriere ieroglifică, pre'n figuri, care cunținea desēmneaciunile obiectelor rēspicite.

Popii aveau ūe scriere secretă și deosebită, care încă nu ne este cunoscută.

§. 51.

Cercul romann.

1. Cercul celi mare (circus maximus), carele se află în valle între muntele paelatin și celi aventin, eră modellul tuturor altor piațe de asfeliū, și de un cuprīs asiá de mare, în cēt aveau loc în ell peste trei sute cīnci-dieci de mi de privitori.

2. Ațeest cecă eră de patru ori și jumătate asiá de lung precum eră lătinea lui, și aleargatul de rēmăsiag se făcēá de cetră apus spre rēsărit. Despre apus se află intrada cea mare, acolo se afla barierele, de unde se încēpeá aleargatul. Imbele diditure lungi de pe de lături, carile încunțura cercul despre miedul dillei și all noptii, erau ornate cu coridoare frumoase, coperite, și cunținea în lăuntru siădiuturile pe'ntru privitori; pe de'n afară erau bolte neguțătoreșci și spre comoditate pe'ntru celi ce esia și întraū, se afla ūe mulime de întreri.

3. De la apus spre rēsărit se estindeá de-a lungul cercului ūe despertițoare, carea se numiá spinare (spina);

aĉeasta erá un díd de patru urme de nalt si de doŭe-spræ-dieĉe urme de lat, la alle cœruiá imbe cápete eraŭ asiœdiáte pe fundæminte tari cîte trei piræmide, ca tînta cœii de alergat. Pe vírful fiœ-cœriia de'ntr'aĉestea erá asiœdiat cîte un oŭ, fœcut de'n peatrœ.

4. Pre'npreĝiurul aĉestor piræmide trebuiaŭ sœ se cunduce cu iscusintœ carele la aleargætul de rœmæsiag, ca sœ se poatœ începe de nou callea de alergat. Aproape de iŭnta ĉea despre apus, carea se numiá Meta, sta obeliseul lunei asiœdiat pe patru colonne. Nu departe de aĉestea se aflá, în onoarea lui Neptun, ũœ tabla de mármurœ, dïœcînd pe patru colonne, pe carea se svîrcoliá delfini ĉiopliti în peatrœ. Cœii, cum dïœe ũœ poesie vecœ, ciœmá Neptun pre'n ajutoriul furœei sãlle œellei cu trei coarne armæsariul sæŭ de'n pœmint, si se desfætá pe uscat de aleargætul de rœmæsiag cu carele si cu caii, si pe mare de iuimeea corœbiilor.

5. Dina Ívingerea, pusœ pe ũœ columnœ cu fatia spre rœsœrit. Îneá în dreapta un ram de finic si în stînga ũœ cunœ de láur, menitœ ívingætoriuui, œe se re'ntorœeá.

Dupœ aĉeasta urmá un altariŭ mic all aĉestei dïne cu para vílvitoariœ a jertfei. Însœ índatœ língœ altariul aĉesta se aflá ũœ vadïœ cu ram de olive, ca cînd voiá sœ se delœ-turedie toatœ cáusa de rœsboiŭ si de œeartœ la aĉeste júcuri de veselie.

6. Mãi departe eraŭ altarie cunsœcrate ĝeniului si dïœilor de padïœ ai Romei. Dupœ aĉeasta urmá columna lui Neptun, care erá œelare, cu furca tricornuratœ în mîncœ si cu fatia œætrœ rœsœrit, dupœ care se ridicá fálnic œætrœ œeriŭ obeliscul soarelui de'n míjlocul spinærii.

œe se mãi aflá încœ pe spinare dupœ obeliscul soarelui, nu erá asiœdiat mãi mult cu fatia spre rœsœrit, œi spre apus. Aĉestea, œe se aflaŭ încœntea obeliscului, aveãŭ însœmnîntœ de ívingere si de pofta ívingerii; œe urmá dupœ obelisc, aveá mãi mult însœmnîntœ de pœœe, noroc si abundîntœ ca fructe alle ívingerii.

7. Índatœ dupœ obeliscul œell mare erá descœmnatœ dïna Ŭibeles, siœdiînd pe un leŭ ca mama si nœscœtoaria tuturor lucrurilor.

Dupœ aĉeaa urmaŭ trei altarie cunsœcrate œell íntiŭ dïœilor œellor mari, all doile œellor tari si all treile œellor putérnici, între cari numiœiuni se onoraŭ misterioŭi dïœi ai Romei.

Dupœ aĉeasta urmá columna dïnei Roma, încœ cu fatia spre asiñtit si cu Paladiul scutitoriŭ ínr'œe mîncœ si în œealaltœ súliŭia.

Dupœ aĉeaa eraŭ trei altarie cunsœcrate dïnei *Séliœa*, care ocrotêsœe sæmænæturele, dïnei *Métœa*, care erá peste seœerisœe, si dïnei *Tutelina*, care ápærœ frúpturile, fiœ-cœriia cîte ũœ pœœe de colonne cu un vírf de un feliŭ deosebit.

8. Dina *Furtuna* însa-si, cu cornul fruptelor ínr'œe mîncœ, si cu súliŭia în œealaltœ, dïugrævitœ pe ũœ columnœ, cu fatia spre apus ímbárbœtœ pre alergætorii, cari es de'n bariere, ca sœ-si încordedi, toate puterile, pe'ntru ca sœ nu peardïœ fruptul œell dulœe all ívingerii. Încœntea columnei dïnei No-rocului vílvæœœe pe altariul œell rotund para jertfei.

9. Finea spinærii, fœœeá spre œelle trei piræmide œætrœ rœsœrit un tímplu all soarelui, œætrœ apus însœ sta obeliscul Lunei la cápætul apuseann all cœii.

Cípurile, care se uitaŭ spre aĉeia, cari alergãŭ de'n bariere dela apus spre rœsœrit, însœmnaŭ mãi ales pœœe, noroc si abundîntœ, spre a ínfocá pre alergætori.

Însœ aœelle, cari priviaŭ pre aĉeia, œe se rœíntorœeãŭ la bariere, însœmnaŭ mãi ales ívingere si onoare, spre a rœínfocá pe œei œe se íntorœeãŭ la un nou aleargæt pe'ntrœ-cute, pîncœ œe se ímpliná númærul alergæturilor; si aœella, care ajunĝeá íntiŭ dupœ a síepta alergæturœ la tîntœ, primá ramul de finic.

10. La fiœ-cœre alergæturœ íneá *Furtuna*, cu fatia spre apus, œellui œe esŭ de'n bariere, cornul ei cu fructe de'nœinte si dïna ívingerei íneá, cu fatia spre rœsœrit, œellui œe se

reîntorĉeá coroaŋa ŝi láura de'nœinte: pe'ntru cœ numai aĉella cíŝcigá preĉiul, care ínvingeá ĉea de'n urmœ oarœ la finea cœi spre apus.

Dela all ŝieptele ŝi ĉell de'n urmœ aleargœt atírná toate, ŝi aĉella, care ŝi-a fost pœstrat caii pínœ la urmœ se rœpediá de'n toate puterile.

§. 52.

Dátinele ŝi custituciunile vecilor Egiptenni.

(Dupœ Becker.)

1. Fundemintul tuturor ordœnnœciunilor de stat în veciul Egiptet erá, ca ŝi în India, împœrtiĉiunea poporului în plase (caste). Împœrtiĉiunea aĉeasta proveni pre'n emigrœciunea unor semintii strœine seaŋ colonii, carile fœĉeáŋ strœmutœciuni mari în culturœ ŝi poŝiedintie. Precumpœnirea culturei ŝi puterii domnitoarie erá în aĉest stat în poŝiedintia neamului alb; cœ pre'n coloarea mai deŝeisœ sînt anume însœmnate pe sculpturile rœmase plasele mai ínnalte fáĉe cu ĉellelalte.

2. Plasa popilor erá ĉea mai însœmnatœ în Egiptet. Fœmiliile, ĉe se atineáŋ de ea, eráŋ ĉelle mai avute, fruntasie ŝi ori în ĉe privintie ĉelle íntlie în toatœ țiará; ĉea mai frumoasœ ŝi mai mare parte erá proprietatea lor. Ciemarea ŝi ocupœciunea popilor nu erá neĉi de cum mœrginitœ în ŝierbinia dumnediœilor, ĉi cuprindeá toatœ cultura ínnaltœ a nœciunii. Ei eráŋ în poŝiedintia tuturor ŝciintielor literarie, eráŋ judecœtori, dóftori, arĉiteptori, în scurt toate, ĉe se ĉer mai cu samœ spre cultivarea spíretului ŝi spre poŝiedintia unui felii de ŝciintie. Ei eráŋ cuordennaŋi ŝi regilor, asiá numii fœrœuni, ca cunsiliari, ŝi fiind regii legái în timp ŝi în orínduirile trebilor ímperiale, în dátinele atingœtoarie de ŝierbitiul diœilor ŝi în ĉelle cásnice, de legi relegioase foarte acurate, se aflaŋ în mare atírnare dela popi. Toate ínĉercœrile spre a

se deslegá de aĉeasta, furœ deciœrate de ūœ crimœ în cuntra relegiunii. Tótuŝi nu lipsirœ ásfeliŋ de ínĉercœri; putem cunoaŝe de'n mai multe fapte, cœ furœ regii, carií rúpsœrœ frinele aĉeŝtea cu rezultatul bun ŝi domnirœ dupœ socotintia lor, d. e. regii Ceope ŝi Cefrenn, carií eráŋ ínsemnaŋi în analele popilor, ca ínœutœtiŋ ŝi fœrœ de lege. De altmintrelea nu se atineá regii Egiptenni de plasa popilor, ĉi de a ostasilor, ca duĉii oŝtilor ŝi gubernœtorii țierii, care plasœ urmá în privintie la preferintie ŝi autoretate nemijlocit dupœ plasa popilor. În epoca mai florinte a ímperíului Egipteann sœ fice fost númœrul aĉestor armaŋi aproape la patru sute de mií. Ei poŝiedeáŋ unele ínúhuri, carile le ŝierbiaŋ în loc de sold, ŝi nu le erá íertat sœ se ocupe cu altœ meŝœrfi, ca nu cumva sœ slœbeasœ spíretul lor ĉell rœsboios. Meŝœrfile eráŋ în minile altei plase, carea urmá índatœ dupœ plasa oŝtennilor. Aĉeasta erá ĉea mai numeroasœ, ŝi cuprindeá în sine mœŝœri (profisionisti), mœestri, butcari ŝi negustori. A patra plasœ erá plasa pœstorilor. Aĉestia furœ urii ŝi despreiuiŋi; ĉiar în biblie stœ: „*Pœcurarii sînt uriciune în ocii ĉellora-lalte plase de'n Egipt.*“ Mai ales eráŋ urii ŝi urgisiti purcarii, pe'ntru cœ porcul se tineá la Egiptenni, ca ŝi la jidovi, de ūœ vitœ necuratœ. De aĉeoa le erá oprite toate asoŝiœciunile ŝi mestœciunile cu alti Egiptenni, ba ínœœ nu le erá mœcar íertat sœ calœe în tímpluri.

3. Nu este cunoscut, deacœ plugarii aŋ format plasœ deosebitœ, ori se tineáŋ de plasa pœstorilor.

Plasele numite sînt ĉelle mai ínsemnate, eráŋ însœ íi altele, d. e. plasa corœbierilor. Aceŝtia nu eráŋ corœbieri de mare, fiind cœ în tímpurile mai veci le erá Egiptenilor ínœisœ marea, ĉi corœbieri pe Nil, a cœrora ínsemnœtate se poate íntielege destull de ínvederat de'n totala atírnœciune a culturei Egiptului de la ríul aĉesta, ŝi de'n ímpregiurarea, cœ toate oraŝiele țierii eráŋ puse pe malul Nilului. Erodot vœdiŋ Nilul peŝtrituŋ de luntre ŝi de corœbi de strœport, ŝi la oarecare ŝerbœri nœciunale plutiaŋ Egiptenni dela un oraŝiu la altul, asiá ĉit se aflaŋ de multe ori aproape la ŝiepte sute de

miŭ de oameni pe rîul aċesta. Pe tîmpul esundœciunilor anuale alle Nilului erá nœiœciunea (nœvigœciunea) unicul mijloc de cumunecœciune.

4. De'n'tre legile Egiptenilor voim sœ numim unele, care mœrturisesc despre ũe culturœ cu propîsire si ũe idee cîarœ de dreptate. De vedeá ċine-va pe drum pre un om uċidîindu-se de altul seaŭ pœtind vr'ŭe silœ, si nu i-a ajutat, de i-aŭ putut, erá vinovat morċii. De se sîmtiá prea nepu-tinċos, ca sœ-i ajute, apoi trebuia mœcar sœ arate fapta la judecœtori; de nu fœċeá neċi aċeasta erá bœtut cu biċe si trebuia sœ ajune nemîncat trei dille. Pîrtorii falsi trebuiaŭ sœ pœtimeascœ aċeea-si, ċe ar fi pœtit pîrtii cœlumniaċi, de ar fi fost judecaċi. Fiœ-care Egipteann erá îndœtorit, a arœtá mœgœstratului, de'n ċe trœesċe; ċine mintiá la ocejunea aċeasta, ori de se aflá cœ se nutresċe de'n ũe profesiune opritœ, erá pedepsit cu moarte. Pœrintii, cari si-ar fi uċis copiii, eraŭ osîndiċ sœ poarte trupul mortului trei dille si trei nopċi neînterupt în braċie; ostasii, cari pœrœsiá sîrurile lor ori eraŭ neascultœtori de poroncile duċilor lor, nu se pedepsiaŭ cu moarte, ċi cu ċea mai mare ínfamie, puteaŭ ínsœ pre'n vitejie sœ-si rœntregeascœ onoarea.

5. Negociul Egiptenilor erá foarte ínsœmnat, mœcar cœ urá marea. Strœinii veniaŭ pe uscat; ũe asociœciune pre'n cœrœvanne ínfloriá pe tîmpul lui Meroe. Egiptul de sus puteá face asociœciuni parte pre'n marea rosiœ cu tîerile de pe tîermuri de'n Asia meadiœdiualœ, parte pre'n drúmurile de cœrœvanne cu pœrtile despre ameadie di si despre rœsœrit de'n Africa. Tiara aċeasta ímpreuná toate folósurile, care o puteaŭ face un loc de cœpeténie all comertului universal. Si índustria Egiptenilor erá de mare ínsœmnatate; tiesœtoriea aŭ fost ajuns ũe mare treaptœ de deplinœtate atit în pîndie cît si în humbac. Se fœċeá scoartie si covoarœ pînœ la ũe sutœ de cœti de lungi, si multe de'n elle se ínfrumœtiaŭ cu brodœrii de fire colorite, seaŭ si de'n fire de áur. Formele mobilelor desemnate pe sculpture, alle ínstrumintelor musicale s. m. d. aratœ felurime si elegantiœ.

6. Despre relegiunea si ínvœtiœtura Egiptenilor despre diei sunœ scîrile felurit; cultul lui Osire si all Isei erá general. Osire se onorá parte ca un eroi bœtrîn, ca un bœrbat íntelept, care se fœcuse meritat pe'ntru Egipt, ca íncepœtorul agriculturii si a tot felul de culturœ, parte fl íneaŭ de simbol puterilor firesci, alle Nilului, alle soarelui, alle cursului soarelui, carile confœptuesc productivœtatea. Ise erá icoana lunii si a pœmintului productiv. Foarte desíntatœ este adorœciunea animalelor la Egiptenni; asta este dupœ ideile noastre læmurite foarte cuntrarie mintii. Multe sóiuri de animale se íneaŭ de sînte, mai ales pisiœ (mîtie), sierpi, cîni, íbis, uli s. a. Scîrile despre adorœciunea lor, sînt mai necredivere. ċine uċideá de'n propus una de'n animalele aċeasta, trebuia sœ moarœ; de se íntimplá aċeasta de'n nebœgare de samœ, se puteá mintui de moarte pre'n pedeapsœ de banni. Ínsœ ċine omorá ũe mîtie, un íbis ori un uliŭ, mœcar si fœrœ propunere, trebuia se súferœ moarte. Asiá darœ de vedeá ċine-va una de'n animalele aċeasta moartœ, se opriá pe loc si se jurá rœcînd si hoċindu-se, cœ aŭ aflat'o moartœ. La ũe aprîndere se grijiá Egiptenii mai mult pe'ntru scœparea mîtiilor, decît de stînsul focului, si de se aruncá vr'ŭe mîtie în flá-cœrœ, ridicaŭ toti privitorii boáċete cœtrœ ċeriu. De peria ũe mîtie în vr'ŭe casœ de moarte fireascœ, ísi tundeá toti læcitorii casei sprîncenele; de peria un ċine, ísi rœdeá fiœ-care capul si corpul. Mîtiele moarte se ínbœlœmaŭ, si se ínmormîntaŭ în cœtœcumbele oraŃului Bubastis. Oare-care animale, d. e. crocodilul, nu se onorá pretutîndene, ċi numai în unele distripte. Unor sóiuri de animale se cuntribuiá în deosebii ũe onorare mare; sierbitul li se fœċeá de bœrbaċi stimati, se nutriaŭ cu bucate pretioase, se ungeaŭ cu mîruri si se scœldaŭ. Un táur, ċe se numjá Ápis, fu onorat în toatœ tiara, si tristeatia erá generalœ, cînd muriá, pînœ — ċe nu aflaŭ popii un urmasiŭ si apoi se nœsċeá ũe bucurie mare. Ell trebuia ádecœ sœ fiœ negru, ca un triungiŭ alb pe frunte, cu ũe patœ albœ în forma unei semilune, pe partea dreaptœ si cu un nod în forma unui cœrœbustiŭ sub limbœ.

7. Ȋeilor se jertfiaũ ordennariũ táuri, carii însø furø alešĩ foarte cu grijø dupø nešøe semne anumite. De'ntĩiũ se tæiá vitei capul, pe carele aruncá popa blæstømul pe'ntru toate pøcatele.

8. Credinãia în nemurirea omului dupø moarte (nu numai a sũfletului, ci și a trupului) ocupø nu numai unele de'n cølle mãi însemnate løcuri în ideile relegioase alle Egiptenilor, ci ea a fost de cea mãi mare înrlurintøe în toate vieatøia și cø-ræpterũ lor. „Egiptenii“ ðice Diodor, „*În timpul vieãiei aceștea de foarte scurt, darø timpul vieãiei dupø moarte de nemørginit mare și estimavøer, în carele sø se pøstreðie vørtutea lor în adũcere a minte. De aceea numesc ei locu- inãiele cøllor vii, ospøterii, fiind cø læcuim în elle numai puãin, mormintele morãilor însø le numesc case veãiniøe, pe'ntru cø repøusali petrec în lumea de jos (iad) un timp etern. Pre'n urmare nu-și dau silinãie sø-și ðideascø case frumoase, și pløcute, earø mormintele le ðidesc într'un mod estrøordennariũ și le implu de toate frumsetøiele și miroasele bune.*“ Pe'ntru aceea eraũ îngrijiti Egiptenii asiá de mult, spre a îmbalsømá mortii, cõt mulã de'n aceștia s'au pøstrat nevøtøemati sub numele de *mumi* încø pĩnøe în ðiũa de astø-ðĩ, și se par, cø afruntø toate putrejunea. Egiptenii îmbølsømaũ mortii în modul urmøtorii: Se puneá trupul mortului, dupø cum voiá neámurile, ori mãi pretios saũ nu, ver în natrum, ver se impleá sør' de aceea încø cu speãerii pretioase. Dupø aceea se înføsiá trupul cu møterii suptøiri, și se muruiá cu gumø, se învøliá cu øø mascø de cartun (pĩnãie de humbac vøpsitø) încløiat cu un copere-mĩnt de gips, dupø ce se ðiugrøviá fatia røpøusatului și se impestriãia cøll-alalt trup cu ieroglife de mare însemnøtate. În vølit asiá puneau mumiøea într'øø raclø de lemn de sicomor înfrumsetøate cu ðiugrøviturø și îndreptatø spre a șiedø drept (în sus). Darø înainte de înmormĩntare se lineá øø judecatø formalø de mortø, unde se puteá ivi fiø-care înøeinta juðilor adunaũ anume spre aceasta și pre'n dovedø, cø mortul a trøit røũ, puteau împiedecá sø nu se înmormĩntedøe cu toate

onoarea îndøtinatø. Earø de nu se sculá nime, ori de se dovedia pĩrãtorøul cø øø deføimat legile elevetirii, pe'ntru care trebuia sø sũføerø pedeapsø mare, apoi lineau neámurile și amiøii repøusatului un cuvĩnt de lãudø și-l înmormĩntau dupø datinele veci. Mormintele, care eraũ boltiture mari sub pø-mĩnt, se aflaũ pe poalele șirului de munã apuseni, alle cø-røra pèsøeri de'n fire pøetroase furø întrebuintøate spre acøst scop și încø sør' de aceea înmulãte pre'n boltiture føcute de mãne omeneascø. Fiø-care orașiu Egipteann trebuia sø aibø dupø proporøiunea mørimøi un șir de morminte în boltiture. De orașiele aceștea alle morãilor se lineá încøpøirea despre øø împøerøtie mare a morãilor, carea o numiaũ Egiptenii *Amentes* și în carea domniá earø-si Osire și Ise ca domni peste morã.

9. Popii Egiptenilor eraũ încø în vecime în posøedintia tuturor søiintøelor literarø. Stellele furø observate încø foarte de mult cu mare grijø; dupø toate trødøcøiunile și søcirile sĩnt Egiptenii acøll popor, dela cøare øø cunoșøintia annului sorariũ avĩnd cøte trei sute șiese-ðieci și șiese și øø pøtrare de ðille. La mitologiøe i-a adus trebuintia, de a determiná cørtele, carele proveniaũ foarte usøor pe'ntru notare (mãrgine) la înudømintele anuale. Ei aveau pe'ntru fiø-care boalø døftori deosebøti, de unde urmeaðiø cø aveau øø multime mare de aceia; și încø si aci se arøtá implinøea cøa oarbø a dátinilor veciø, cø fiø-care abátere sørø resultat dela prescriptele de'n sĩntele cørãi puteá atraøe døftorului un pøcøes de moarte și vieatø.

§. 40.

Oraciul Delfi.

(Dupre „Orient et Occident.“)

2. Un cøletoriũ de'n cøi mãi noi descrie pusøcøiunea și rømcøsitøele veãului Oraciũ *Delfi* în modul urmøtorii:

Cørøarea se șierpueșøe (cøtesøe) pe'ntrø crøpøaturile de stĩnøi pĩnøe sus la Delfi, la carile am ajuns cam pe la ðieøe

oare sara. Subt un acoperemint romántic de frundē de vie nī-am fost ašēdiat cortelul de noapte, curīnd luminé un foc rēpēios stīncele țelle negre înfiorētoarie, țe se innelīia ca neșēe túrnurī de'nnapoia culeușīlulū nostru, și ne promiteá un lucru greuīū la suirea lor, dečí așēptam cu nerēbdare diūa, carea sē ne duce în secretele lumī vecie.

2. Soarele reserī inflēcerat de dupē muntī ței înalți și-sī respīndī lumina țea fēvoritoarie spre popasul nostru țeell plin de gráfīi. Noi ne pornīrēm și ne îndreptarēm spre isvorul castálic, în alle cērūi vālurī se scældá ūedīnoarē dīna *Pítiea* țea dētētoare de prorocīf, ca sē cápete puterea predīcerīi. Isvorul ačesta curgē de'ntr'ūe stīncē vīrtoasē, a cērīia formē aratē îndestull, țe pompē desvėliá pe līngē ea cultul dīeilor. Acum spalē fetele cīcotīnd in hañele lor în ačeá apē credīutē ūedatē de sacrē, și țierannul își adapē în ea asiniī. Nemījlocīt în dosul isvorulū se ridicē un pērete crēpat de stīncē într'ūe crēpēturē cu adevērat înfiorētoarie, care se mēresēe mergīnd mai de parte, și în mare distīnțīe de dīnsa pe treptele țelle mai înnalte alle Pērnasulū, unde se împreunē cēile Arahova și Cēlīriea, se casē gura de prēpástie, de'n carea își rostiá oračīul hotērīrile de vieatīe și moarte, innēintea cērora își plecá popoarēle țīrbičīle salle. De-asupra prēpéstīei misterioase se ridicē lēcūințīa caprei negre și a muselor, vīrful Pērnasulū îmbrobodīt cu nea, țe se vede de departe de pe cīmpīe și de pe mare, țeell mai mīndru munte all Grečīei, cēstellul dīeilor lor.

3. În Delfī se adunā ūedīnoarē tesáurele Grečīei, și învingētorīi își depuneā tributele nemēsuravere la pečīoarele lui Apolune. În diūa de astē-dī sīnt pīerdute sī urmele segure de'n Delfī ței veci. Cu segurētatē deplinē se poate dīce numai despre teatru cē este veciū, pe all cērūia loc sīnt dīdīte case, și alle cērūia trepte se lasē în jos sub Castri pe coastele mējestátīe alle stīncīlor. Cu mai mult adevēr se poate dīce, cē tīmplul țeell mare ar fi fost dīdīt pe ūe léspede de stīncē, țe se ridicá cu îndrēsnealē uīmītivē de pe'ntrē rīpile țelle-lalte, și ar fi avut pusēciunea supīndīetīvē, ca sī cīnd

ar fi plutīnd peste vallea lui Plist țea asēmene cu un crēterīū, și privīnd spre mare. Muriī formeáđīe un podīsiū larg, care este fēcūt de pīetre pētrate și deseamnē jurul tīmplulū Alemeonīdīlor destull de lēmurit, de'n care se scot de altmītre și astē-dī bucēfī de stīlpi pretīosi. Šīese terase mari, țe în-cūngīurē fundēmīntul tīmplulū ačestuīa în strīmbēture largī, se coboraū la dīnsul, darē unde creșēeá ūedīnoarē ūe multīme de láurī lučītorī, se aflē acuma numai olivī, de care n'am aflat încē niceāture mai frumoși și mai putérnici. „*Nečī un plētann nu-sī întīnde recorītoaria umbrē peste isvorul profētic, nečī ūe iēderē impletečītē nu acōpere pērețī ței golī.*

4 Ūe cērare peste stīncē duce dela Delfī la Liečē. Drumul mergē pe șiesul, țe acōpere pērețī preste scēldētoarea Pítiei, și duce la pēsčera corīcīcē. Douē vīrfuri de stīncē sīnt despīcate pre'n ūe crēpēturē adīncē; ačestea sīnt vīrfurile „*pērnásīcē*“, de carile nu se puteá apropiá nīme. Multe plēišīoare îneltuīe se aratē aičīa rēmurīndu-se de parte în láturī, țīndu-se toate de rīpē dēlfīcē. Muntele Muselor erá învėlīt cu nōurī rari și cu troienne dese de nea, și spre apus de dīnsul se aflē vīedīunīea pe ūe coastē neagre de deal acoperīte cu pīnī. La țea mai mare îneltime unde se aflē ea te poți cēlīerá numai pedestru, caī remīn la poalele muntelū.

5. Acuma stam fatīe cu cēsčata gurē a pēsčerei întunecoase, deacē de altmītrele ačesta este pēsčera țea adevēratē, fiīnd cē pe întīnsul Pērnas se mai aflē încē sī alte crēpēturī în stīncele lui țelle melancólīcē. Diūa erá minunate și fērē împīedecare pētrundeá ocīi noștrī peste muntī Ahaei pīncē la muntī de'n Arcádiea. Urđīci și bolovanni mari īngreuiáđīe īnrēarea în pēsčerē. Pre ūe cērare īngustē sēpatē în stīncē ajungī în lontru. Ačesta este demnē de admirat pre'n formele țelle minunate de stēlēptīt, tótusī nu īn gradul ačella, în care ai trebūi sē admirēđī pēsčera dela Antīparos (īnsulē) seaū țea de'n muntele lui Adeles. Prima boltīturē īndatē cum īntri este mēreatīe, īnsē poala de stīncē,

ce duce într'a două despărțitură este lunecoasă de apa, ce se străcură și de aceea este greu de mers pe dânsa. Această boltitură de'n lontru se împarte în mai multe aleie, care dăduse cauză la povestea aceea, că ar fi cutediāt patru-dieci de popi a întră cu finare în aceste patru-dieci de aleie deosebite, spre a nu mai eși neei când de'n elle.

6. Lăbirintele, deace cum-va se află de aceea, încenu-s cereate, și fiind că se cufundă păsăra pe loc în adîncime, ar fi cu putință a încercă aceea numai cu fînii și cu scări ca pe Antiparos, meară că pînă acum s'a împiedecat intrarea în acest loc secret pre'n fumul, ce ese adese de'n întunecoasa adîncime și pre'ntr'un aer plin de gadiu adîotic. Ū lumină albăstruie amăgitoare se răsfrînge pe podul celi boltos, și aruncă scipiri slăbite pe pereții umedi. Tigăneți negrițioase locuesc acest adăpost.

§. 42.

Săcrăiea (ocna de sare) dela Uioara de'n Ardeal.

(După Gerando.)

1. Într'ue depărtare mică dela Trăscău, un loc alle cerui dealuri sînt pline de fier, și cu totul aproape de Arieșu, riul ce duce auri pre'n vâlurile sale, se află săcrăiea dela Uioara. Ū jireadă de sare de nouă sute de metri de lungă (un metru are după Arago 3 picșoare și 11,³⁹⁶ de linii) și de cinci sute cinci-dieci de metri de lată se întinde pe sub pămînt. În pămînt în jos aș săpat acuma pînă la ue sută două-dieci de metri. Într'ue adîncime de trei metri dai acum de sare. Socot, că s'ar pută deșide în Ardeal la vr'ue cinci-dieci și două de ocne; însă acum sînt numai șese în lucrare, și nicăierea nu-s așă de însemnate ca la Uioara.

2. Nu poți ușor să aibi ue privire mai încintătoare, decît mergînd cu ue făclie în mînă pre'n portile acestea subpămîntale. De-asupra, de-adreapta, de-astînga, pretutîndine este sare, pretutîndine socoti, că vedî mărmură poleită,

care răsfrînge para în strălucitul rădielor de diamant. Cu cît mergi mai nointe, cu atîta mai palpitate lumină mai āgeră în toate punctele. Cam lung timp mergi pe'ntră pereții aceștia, ce-si dau lustrul cu mi de grădăciuni de color, ca și cînd ar duce la un pelat de fée; trebuie să te sui în sus și eară-si să te coborî în jos pe neșă trepte de lemn, ce spîndiură preste adîncimi răsbumătoare, unde se petreă ori care pașii de un sînet sărbătoreșc înecat; după aceea ajungi în salele de ue întîndere uriașă; acestea sînt gropile de sare.

3. Privelișă, ce se înfățișăie aiă ocilor, este una de'n celle mai marea, ce pot esistă. Cūgetă-ți mai multe spățuri colosale, săpate cu totul în sare, ai ciora pereții nedei ca marmura se întretaie într'ue înnelime ameliă, tocma ca boltiturile (arcele) unei catedrale gotice. Frîgetul paelor ardătoare, care se întrebuintăie spre a lumină pre'n salele aceste minunate, este asemene cu sînetul unei pușă. Lucînd făcăra, se ved formelee celle curioase alle cumpăneri de mosaic, care le-a format nătura, — figurile fantastice, ce se cotesc pe pereții. Amuși se arată sarea lucindă, amuși întunecoasă. În unele pări s'au așădie, și dărimuri mari dăac pe fund. Aceste portici subpămîntale (ca de timpluri) ne aduc aminte de mormintele fărăunilor, de monumintele marea, carile ni-le-a relasat vecimea.

4. Pe'ntră portici acestea se mîscă umbre, titred, asemene aelora, ce-si socoate poetul plin de fantasme imblînd în corp pe pămînt. Aceștia sînt baeșii. Nămerul lor este două sute. Lucrul lor este, să scoată dărimuri de sare de un peior cubic de'n pămînt sau de'n perei, care le pun într'ue reșă de fînii tari, și le aduc pînă la gura ocnei. Resuflarea baeșilor, ce se ridică în sus, se strînge în cămeri nu prea largă, se îndeseșă aiă, și formeadiă ace lungi de sare, care spîndiură de pe pod, și care ar vătămă ușor pe lucrători, deace nu s'ar depărtă de aiă.

§. 55.

Causa ræsboiului Troiann.

(Dupæ Becker.)

1. Priam, regele Cētætiî Troia seaŭ *Iliŭ* si all tinutului ei avú doî fii; c̄ell mai mare se numiá *Éctor*, c̄ell mai mic *Alesandru*, carele se numiá de comun si *Paris*. Acesta cœlætorî la Pelopones, trase la Menelaŭ, regele Spartei si fu primit de'n partea regelui dupre dáina ospætoreafiæ a timpului de atunçia ca un strein cu toatæ cœldura si ospætat prea bine. Daræ Paris respłetî binele cu ræŭ. Nefind ũedinioaræ Menelaŭ a casæ, svætui Paris pe Ileana, solfea lui sæ-i urmedîæ la corâbie, lucé ũæ parte de'n comorile regesçi si se duse cu prada acesta începoi în pátria sa. Toatæ Greçiea se resculé pe'ntru nelegiuirea si bajócura acesta; Menelaŭ si frate-sæŭ, Agamemnon, care domniá în Micenne, cîsçigaræ pe unii principî veteji, cariî cœlætoriræ preste toatæ Greçiea, ciemînd pre toî regii si princîpii la ũæ spediçiune cumunæ de resbunare asupra lui Paris. Lucrul acesta esî la un rezultat asiá de bun, în cît se strînsæ ũæ oaste asiá de numeroasæ, c̄e nu se vœdiuse încæ neçi ũædatæ în Greçiea, cœriia îi trebuia spre trecut peste mare în Ásiea ũæ mie doue sute de coræbiî. Locuitorii tinuturilor c̄ellor mai depertate fœcuræ aiçi mai întliŭ cunosçintîæ unul cu altul, si cît de mult contribuî cunosçintia acesta spre ũæ unire mai strînsæ si spre curespundintia mai tîrdie a Greçilor între sine la ũælaltæ nu se poate neçi mœcar cugetá. Tótuși nu încape îndoealæ, cœ ũæ spediçiune asiá de mare, nu s'a produs neçi de cum numai pre'n dorinçia pœtrióteceæ, de a spœlá bajócura fœcutæ regelui Menelaŭ, c̄i la acesta a adâus foarte mult si dorinçia de a pradá si mai ales plæcerea de avinture cœllæresçi.

2. În limannul dela Áulis (în Beóliea) se strînsæ coræbiile si bœrbañi. Fiind Agamemnon urditorul spediçiunii si c̄ell mai putérnic pœrtasiŭ la acesta, îi recunoscuræ toî cœia-lalî principî bucurosi întæietatea, însæ tótuși fære de

a se læsá mœrginiñi de ell în socotinñele si vointiele lor si în dominñtia peste ostasiñ lor. Innœinte de ori care întreprîndere se svætuiá toî la ũælaltæ, si c̄edînd într'un c̄ere mare pe pietre, si, de voiá c̄ine-va sæ vorbeasæ, trebuia tot-de-a-una sæ ia dela eroldul de fatiæ cîrja c̄ea lungæ de domnitoriŭ (numitæ sc̄eptru), carea o da earcæ-si eroldului îndatæ c̄e sfirsia de cuvîntat. ũæ însemnætate deosebitæ aveau în adunñtiile acestea svaturile lui Ulise si alle bœtrînului Néstor dela Pulos de'n Meséniea. Si un popæ vestit si augur erá la acestea de fatiæ, care purtá grijæ de jertfele trebuinçioase, întrebá dieii si cunosçea de'n matiele vitelor de jertfæ vointia lor.

3. Dar' un vînt contrariŭ împiedecá timp îndelung purc̄ederea armatei. Acesta credeaŭ ei, cœ ar arætá neplæcerea dieilor. Calha, asiá erá numele popei, trebuî sæ c̄erçæ, în c̄e cip voiesc dieii sæ se împacæ. Calha respunse: „*Numai pre'n jertfiera Ifigeniei, fiicei lui Agamemnon se pot împacá dieii.*“ Mœcar cœ tatæl ei nu s'ar fi învoit la acesta; tótuși s'ar fi ucis încera si frágeda Ifigenie, deacæ, dupæ cum spune trœdœciunea, nu ar fi fost, luat ðina Artémiea pre nenoroçita sub acoperemîntul sæŭ, carea o învæli într'un nor si în modul acesta o scœpæ de moarte.

§. 56.

Jócurile særbætoreççi alle Greçilor.

(Dupæ Homberg.)

1. Jócurile c̄elle mai de frunte la Greçi aŭ fost patru: jócurile *Olimpiçe*, *Istmice*, *Pitiçe* si *Neméice*, si în toate se produceaŭ lupte pe întrecute corporale si spiretuale.

Luptele Olimpiçe ori olimpiaçe eraŭ c̄elle mai pompoase, mai mœreñie si mai vestite; la acestea se adunaŭ Elinii de'n toate tinuturile uscatului si de'n însule. Elle se særbaŭ tot la patru anni vara la Olimpiea în tinutul Elisiului, si ca sæ nu fice escis neçi un Elin dela împærtæsirea acestora de'n cause politiçe, erá hotæritæ ũæ încetare de arme, un felii de pacæ

dîceascœ, carea încēpeá cu mult încēntea jócului, si încētá tîrdiũ dupœ finitul jócurilor earœ-si. În tîmpul ačesta sîntit pœusaũ armele, urgîlea nœciunalœ si privatœ fœcœá loc altor sîmțieminte mai line; în onorœciunea ġeneralœ a dîeilor si în admirœciunea fœrœ voe a învingœtorilor, œe eraũ de multe ori neamiči, se apropieaũ si se împœcaũ inimele, se rœnnoiaũ ospetiele vecie îndœtinate încœ de'n tîmpurile strœbunilor, se înfiintiaũ, cunsoțiri noœe, si simțitul pe'ntru œelle frumoase, precum pe'ntru puterea bœrbœteascœ si gibœciœa trupeascœ se nutriá si se innœintá.

2. Jócurile ačestea, prea însemnate, œelle mai stimate de'ntrœ toate si œerœetate mai mult de œœtrœ toți eraũ sœerate dîœului Olimpœ, carele aveá aici în Olimp un tîmplu fœimos, unde erá asîœdiatœ de mîna mœestrœ a lui Fidœa státua œea mai fœimoasœ de áur si de os de elefant a dîœului Joe. Tîmplul se aflá în jurul Altis, într'œe luncœ sacrœ de întindere mare, carea erá încunġuratœ cu un mur. Acóló erá si fœrœ ačeea un tîmplu all Herei (Junei), altul all Hestîei (Vestei), locul de adunîniœ all senatului, un teatru, si alte dîdiri frumoase, precum si œe multime numœroasœ de státue alle dîœeilor, eroilor si alle luptaœilor (atleților) ca dáruri cunœerate spre înfrumœetarea tîmplurilor si a parcului. Mai ales se aflaũ státue de alle luptaœilor învingœtori în mare multime, fiind œe erá legœ, sœ se ridiœe státuele luptaœilor, carii fusese învingœtori de trei ori în jócurile sînte, spre etearna lor glórie si mœrire.

3. Tîmplul lui Dîœœ, reġele dîœeilor, erá fœcut în stilul œell mai mœretîũ, încunġurat fiind cu coloane în oardennea dóricœ. Multime de dáruri sœerate, trónuri si státue, earœ de aramœ si tripóduri ímpleaũ tinda; însœ în lontru colosul lui Dîœœ, fœcut de mîna lui Fidœa, íntunecá pe toate œelle-lalte ópuri de arte, cu care erá ornat tîmplul.

4. Jócurile se fœœeaũ pe un sîes mare, care erá despœrit în doœe pœri. Čea mai lungœ erá desemnatœ pe'ntru œei œe alergaũ cu œœruție si se numia *drúmulo cailor*; œœea-lalte parte se numia *stadiũ*, si pe ačeastœ látare se luptaũ si alergaũ

pedestrasii. Afarœ de locul luptaœilor, siœdeaũ împœġur privitorii în rînduri nenumeravere; júdi, carii eraũ alesî spre a judecá demnœtatea învingœtorilor si carii trebuiaũ sœ se îndœtoreascœ pe'ntr'un jurœmint œeremonios, ca sœ nu pœrtineascœ neči într'un mod, siœdeaũ în lontrul marginilor stádiului. De'nții se aduœeaũ încœ noaptea dîeilor jertfe însemnate, ačestea íneaũ pîncœ œœtrœ rœsœritul soarelui.

Índatœ cum rœsœria soarele, încœpeaũ jócurile pe întrecute. Luptaœii, carii eraũ goli si si-aũ fost uns încœinte corpul cu oloiũ, písiaũ încœinte ciemînd dîei de márturi, œe s'aũ pregœtit dupre cuviîniœe spre luptele ačestea; apœ întrebá un erold în gura mare: „*de nu poate œine-va píri pe vr'un luptaœiũ, œe aũ purtat fiere ori na'ũ viețuit dupœ cuviîniœe*,” si deacœ nu urmá neči œœe ímputœciune, încœpeaũ jócurile dupœ dátinœ. Ačœia, carii se luptaũ pedestri pe'ntru cununa de învingere, alergaũ pe întrecute, se luptaũ, aruncaũ díscurile, se luptaũ cu pumnul, sœriaũ dupœ taptul œe se da pre'n música de fláute. Lupta cu pumnul erá periœioasœ, fiind œe luptașii goli legaũ în cruœisîũ de'n nœinte mîna si brațitul cu curele aspre, si nu le erá íertat sœ se apuœe œi numaí sœ se loveascœ, la care ocejune se íntímplá de multe ori rœnniri foarte periœioase; fœr' de ačeea se íneá lupta pumnalœ de œœ deprîndere mai crudœ, si œei nobili nu o deprîndeaũ neči decum.

5. Discul erá œœ rotile nétedœ si tare de metal seaũ de peatrœ, si œine voia sœ-l asvîrle pre'n áer pîn' la œœ tîntœ desemnatœ, trebuia sœ fiœ nu numaí íputœnic, œi si gibaciũ spre ačeastœ; œine întreœeá pe toți în depœrtarea aruncœciunii, remíneá învingœtoriũ. La luptœ trebuia sœ arunœe învingœtoriul pe cuntraríul sœũ mœcar de doœe ori la pœmint, si sœ-l tíœe acóló, pîncœ cînd contrariul însuși se decîœerá de ínvins.

6. Si alergœturile cu œœruția eraũ periœioase. Cunducœorii carœlor steteaũ în carœle salle si cum se dedeá semnul, se rœpediaũ telegarii sœlbáteci spre drúmulo cailor. Fiind œe se nevoiaũ tot-de-a-una sœ easœ unul altuia încœinte, se frînġeaũ unele carœ, si nu œœdatœ se vœtœmá cunducœtoriul,

pre'n trîntealæ seaŭ se sî uċideá cu totul. La întæ se aflaŭ doi stîlpî, pe'nre cariî trebuîá sæ treacæ cœruŭtele ræpede ca glontiul, fiind cœ dupre legîle luptei, aveaŭ sæ treacæ de doŭe-spræ-ďieċe ori pe acella-sî drum. Pe lîngæ luptele pe întrecute pedestrale sî cœruŭtiale, se ċertaŭ sî pe'ntru glŕiea de ívingere în altele maî blînde alle Muselor; cîntæreŭi de ċetere (scripċe) sî de flautæ ísî cîntaŭ melodîile, întrecîndu-se, poeŭi ísî reċitaŭ ópurile salle, sî cumpetiaŭ despre íntîċetate, autori de ópurî literarie ċetiaŭ frînture de'n elle: în scurt, în tîmpul scurt de cîncî ďille (atîta tineaŭ jócurile Olimpiċe) se ímbuldiaŭ maî toate plœċerile ċelle maî frumoase, ċe íncîntæ ŭe ínimæ nŕbilæ sî pot ímplé un spîret june de dorîntia imitærii. Cîsċigul láudei în jócurile acæstea, aduċeá nu numai ívingætoriuluî, ċi sî oraŭiuluî pátriei lui ŭe glŕie neuitæte. Sî în ċe custá preŭiul ívingerîi? Ínr'ŭe cunune simplœ de râmuri de oliv.

7. Dîŭa ċea de pe urmæ erá mennitæ spre íncununarea ívingætorilor. Særbætoriea (solennetatea) acæasta se íncæpeá cu jertfe mæretie în sînta luncæ, eroldîi publicaŭ poporuluî, ċe sœltá de bucurie, numele ívingætorilor, sî all oraŭiuluî pátriei lor, judîi de lupte le puneá pe cap cununa ċea de mult doritæ, sî íncununatîi ívingætori merċeaŭ trufaŭ pe drúmurile cæpitale, ímbrocâi în haîne mohorîte, tîiînd în mîni râmuri de finic sî petrecîndu-se de flœutistî pe'nre multimea de popor jubîlînde, unî pe jos, alîi cœlæri seaŭ în cœruŭte, ímpresurîndu-se de multimea íncîntatæ cu flori, ori íncununîndu-se cu cunune de oliv. Daræ nu numai în Olimp furæ íncununatîi onoraŭi asfelîŭ. La íntoárċerea lor în pátrie le veniaŭ íncæinte cunċetæŭienîi lor, cariî se vedeaŭ asiá de mæriŭi pre'ntr'ínsîi, í petreċeaŭ în triumf la oraŭiul pátriei, cîntîndu-le vîersuintie de láudæ sî cunsæcrîndu-le státua, carca o trimeteá la Olimp.

8. Pe la anul 777 íncæinte de Crest íncæpuræ Greċii a numerá anniî dupæ Olimpiade, mæcar cœ jócurile Olimpiċe s'aŭ fost særbat acum sî maî nœinte de multe veácurî. Ræstîmpul dela ŭe olimpiadæ pînce la alta aveá patru anni plîni de

ai cronologîei noastre, fiind cœ jócurile se særbaŭ tot la patru anni în Juliŭ, precum am ďis maî sus. Deacæ voeŭċe asiá daræ ċine-va sæ trœduce cronologîi de alle vecilor autori dupæ Olimpiade íncæinte de Crest, trœbuie sæ scie cœ un ann Olimpiad curespunde tot-de-a-una ċellor sîese luni de pe urmæ alle unuî ann íncæinte de Crest sî ċellor sîese luni dela íncæput alle annuluî viitoriŭ. Deacæ íaŭ d. e. anul 777 í. d. Crest, ea íncæputul primei Olimpiade, sî de ċetese despre un evenemînt, ċe se íntîmplé d. e. în luna a opta a annuluî all doile all Olimpiadei íntîie, apoi sciŭ cœ acæasta aŭ trebuit sæ fie fost dupæ cronologîea crestineascæ în Fáur all annuluî 779.

Ín asemene mod se særbaŭ la Greċi sî ċelle-lalte jócuri pe întrecute, de care am ďis maî sus! tŕtusî ċelle Olimpiċe rœmæseræ ċelle maî vestite sî maî adeværate jócuri poporene.

§. 57.

Alergætura sî lupta în ċercul romann.

(Dupæ „Foaea Orientuluî.“)

1. Telegariî pe'ntru ċercul romann, asemene sî caii sînguri seaŭ ínhœmaŭi, ċe alergaŭ în trei sî patru sire pe lîngæ ŭelaltæ cu oamenî, ċe se íntrebuîntiaŭ spre pæďirea, íngrijirea sî ínvætiarea acæstor cai, fœċeaŭ ŭe multime mare de finċie de ċelle cu cîte patru, sî de ċelle cu cîte doŭe peċioare. De acæea aflœm numiċiunea *grex*, ċe va sæ ďicæ turmæ, cîrd, ċireadæ íntrebuîntatæ sî despre oamenîi ocupaŭi la acelle alergæturi, sî la caii alergæturi. Trœbuie sæ cuċeŭi, cœ ínr'ŭe ďi alergaŭ doŭe-ďieċi sî cîncî de cœreri cu cîte patru caræ sî de patru ori cîte patru cai: numai pe'ntru alergæturi cu cœruŭtele ŭe sutæ de caræ sî patru sute de cai. Acum sæ nûmeri sî artele ċe le fœċeaŭ cœlæretîi cu unul, cu doi, trei s'aŭ cu patru cai. Fœr' de acæea aveá fie-care cœruŭtæ de alergat un paċe (precœlæretîi), care, cum se pare, sîerbîá, spre tînerea cailor alergæturi în direpċiunea ċea adeværatæ. De se íntîmplá vre-un pericîŭ, særiá paċul de pe

call si ajutá cœrutîariului. Neçi unui membru all unei cete nu-î erá iertat sœ amœgeascœ telegarii altei cete pre'n dîfdærituri si sœ facœ ca sœ se spárie. De bunœ samœ, cœ sumuîcœri maî miçi si împiedecœri furišie, spre încurcœtura cœllora-lalî rivalî (cumpetitori) si spre abátærea lor pe cœi false n'au putut lipsî de'ntre pœrtasiî la aste alergœturi; tótuși erá defiptœ pedeapsœ mare pe'ntru cœi cœ fœcœau rœintie precugetate ori încurcœture fœcute în públic. La jócurile Greçesçi, la care se puteá luptá numái bœrbaî líberi si de onoare, puteau júdiî de curte sœ hotærasœ pe'ntru cœlcœtoriî legîlor de luptœ pîncœ sí pedepse corporale; aœeastœ erá ca ùœ bajócurœ cuntra oardenniî díeșçi, fiind secrete toate aœeste jócûri públicœ cœllor cœresçi. În Roma erá cœrutîarii sierbî, cariî steteau sub varga domnilor sœi; ùœ necuviintie fœcutœ de dînsîi încointea privitorilor ar fi fost picat pe aœestia; fœcœtoriul necuviintiei aveá sœ aœepte firesœe cœa maî asprœ pedeapsœ.

2. Dentrun'nœput erau jócurile în cœre maî în comun de ùœ dí, însœ pe încetel s'au adáus la aœestea attea dílle, în cît erau în sine în toate dílile cîrcense, si dísa: „*Panem et circenses!*“ ádecœ, *pîncœ sí cîrcense*, se tineá de ideea esintîntiei Romanne. De aœeea erá pus pe caî si pe oamenî un cœpital mare. Pe'ntru cœre trebuia sœ se sceascœ caîi anume, si aœestia trebuia sœ fie de un soîu deosebit; soîul Africann erá încœ pe atunçia cœll maî plœcut, si încœ sí astœ-dî numesc Romanniî pe alergœtoriî lor *berbereti*, *bérberi*. Ei sînt miçi, darœ foarte iuti si foarte durœtori.

3. De multe ori se întimplá, cœ ùœ pœrecie de telegari, cœ si-aú fost arœtat brœvura, trebuia sœ alerge de a doûa-oarœ la aœeea-sî alergœturœ spre a cîșcigá prefiul jócului; si fiind cœ la asfeluî de întimplœri determiná lucrul voeá absolutœ a multimiî cœlleî nenumœrávere, carea împliniá aœeastã, (ca sí în teatrele noastre de astœ-dî) pre'n strigœtul unœnim; mulîimea nu încetá cu strigœtul, pîncœ cœ nu i se împliniá dorintia, întru aœeea, cœ doriá, si asiá nu ùœdatœ se întimplœ, cœ trebuiaú bieii caî pe'ntru glorie sœ-sî peardîœ sí sínœtatea, ba încœ de multe ori sí vieatia. Neçi cœrutîarii n'ajungeau dílle

bune, cœ nu numái cœ se síliaú de alergaú si se trudiaú peste fire, cî pe língœ aœeastã nu puteau, ca sœ nu íngiîcœ neînterrupt pulberea, cœ se suiá de pe arinœ în sus ca nóurii. Ínsœ íntroducîndu-se de tot nœravul lui Cœlígula si all lui Nerune, care erá, ca sœ se présure áriea (arena) cœrcului cu rugîncœ verde de aramœ, trebuia, sœ aîbœ áriea ùœ fatie tare frumoasœ, darœ pre'n aœeea ruiná pieptul oamenilor si all cailor.

4. De aîcœ poîi priçepe, cœ întreprindîcœtoriî si life-rœtoriî (fœcœtoriî) astor feluî de træsuri puneau mult în risc, si fiind cœ ocupœciunea lor erá încurcœtœ si supœrœciœasœ, aú cœutat sœ ia un prefiú cît se puteá maî mare pe aœellea. Dela cîncî anni se luaú caî în cœre, si rœmîneau în aœest sier-biîu pîncœ la doûe-dîeci de anni. Darœ cîti puteau ajunge pîncœ la vírsta aœeastã de rœpaus? Aœesti caî alergœtori erau de aœeea necredîut de scumpi. În timpurile lui Nœrune, ádecœ în dílile cœlle de pe urmœ alle republîcœi, se plœtiaú pe'ntru doûe pœreci de caî doûe-dîeci de miî de táleri de áur, asiá darœ patru-dîeci de miî de florini banni de ai nostri, asiá cît prefiul unui call singur erá díeœe miî de florini. Decî de vom sí luá, cœ un prefiú asiá de nespus se plœtia numái pe'ntru caî de tot alesî în felul lor; tótuși ciar sí numái prefiul cœll de mijloc, cœ ese în proporçiune cu cœll de sus, încœ este nespus de mare, ciar de am luá în socotealœ si aœeá împregîurare, cœ în Roma erau mijloaœele vieiei foarte scumpe.

5. Pe'ntru regulœmintul jócurilor, atît în cœre, cît sí afarœ de cœre, cari se fœcœau în numele statului si la trœburile funebrale de jertfe, erá depusœ în casa statului ùœ sumœ defiptœ, cu carea trebuiaú sœ-sî ajute deregœtoriî, cariî erau însœrcînaîi cu aœeste socotele. Dupœ puîn timp însœ se vœdiú, cœ suma defiptœ erá prea micœ cœlleî iubitorie de privelîsçi; spre a îndestulá cœrinîtele multimiî, drept'aœeea cœll cœ voia, sœ-sî rœliœe favoarea poporului, ori sœ si-o cî-sœiçe pr'en darea de jócûri, trebuia sœ-sî baçe mína în buðiunariul própriu, ca sœ poatœ îndîestrá cît maî pompos jócurile, cœ le da. Firesœe cœ îmbiçiunea personalœ creșcœá de'n dí

în dī sī cu aċeasta se siliá, care de care de'n demnitari a se întreċe în preċiosċtatea jŃcurilor aċestora. Pe'ntru cŃ de-prindŃndu-se poporul romanu pe înċetel a petreċe toatŃ dŃua numai în ċerc, apoi trebuia sŃ presupuċe, cŃ dŃtŃtorii de jŃcuri Ń vor da nu numai desfŃtŃċiuni de ċelle mŃreċie pe'ntru oċi, ċŃ se vor îngrijŃá si de îndestulŃċiunea ċelloralalte sŃmŃiri si mai cu seamŃ de îndestulŃċiunea apetitului, carele sub ċeriul liber si în áerul curat, este tot-de-a-una mare.

6. Nu este asiá darŃ de mirare, deaċŃ mai marii Romei cŃdeau în dŃtorŃi apŃsŃtoarie de'n cáusŃ, cŃ fŃċeau spese necumpŃtate, si ċei mai inimosi, precum un Júliu Ćesar, Ńsi ajutaŃ cu mijlocul, de a víri republica însa-si, ca ŃŃ pradŃ aleasŃ, în punċile salle. MulŃi se despŃgubiau cu aċeá spe-rŃnŃċe, cŃ în tŃmp scurt vor ajunċe la deregŃtorŃi însŃmnate de alle statului, si apoi ca procŃnsuli vor stoarċe provinŃiele ċelle pline de toate avuŃfile, si asiá se vor îmbogŃċi earŃ-si pre'n jefuiri; însŃ de'n tŃmp în tŃmp se cam întŃmplá si alt-mintrea, ádecŃ, mulŃi Ńsi pierdeau fŃvoarea, ċe si-au fost cŃsċigat'o cu multe ostennele, mai nŃinte de ċe ar fi ajuns la vre ŃŃ deregŃtorŃie, fiind cŃ multimea ċea trŃndavŃ, dela alle cŃriia vŃturi atrnaŃ deregŃtorŃiile, este tot-de-a-una foarte scimbŃċioasŃ în fŃvoare-si; drept aċeea se tŃmplá, cŃ ei merċeau cu buŃiele inflata dela locul alŃgerii, fŃrŃŃ sŃ fŃc fost alesŃ, si asiá se vedeau de ŃŃ datŃ aduŃi la sapŃ de lemn si ruinaŃi. AsfelŃ de soarte avuse CŃtilina ċell fŃimos; dar' pe ásfeliŃ de árburi cresc si ásfeliŃ de frupte! (Arbor naturam dat fructibus atque figuram).

7. DŃtŃtorii de alergŃuri ċirċense cu carul ori cu caii dedeau aċestea la direptorii ċetelor (gregum) în arŃndŃ, si nu încape îndoealŃ, cŃ pe lŃngŃ preŃiul, cu care s'a fost tocmit, le mai plŃtiaŃ încŃ ċŃte ŃŃ sumŃ mŃrisŃoarŃ, carea Ńierbiá spre desdŃunare aċellora, cariŃ nu învingeau, si pre'n urmare neċi nu cŃsċigau preŃiul luptei. AċestŃ arŃndari erau cŃvŃleri cu stare (cŃċŃ de'n dŃllele Greċilor aveá fŃc-care pe tŃcute rangul de cŃlariŃ, deaċŃ posiedea numai un cŃpital de douŃ-dŃċŃ de mii de táleri de áur), si adese ori se tŃmplá,

cŃ aċestŃ cŃllari erau persoane, ċe s'au fost înnŃliat de'n starea libertinilor, cariŃ au fost Ńierbit mai nŃinte în ċerc ca alergŃtori înnŃintea carŃlor în locul conductorilor ċetelor, si pre'n aċeasta si-au fost cŃsċigat ċŃte ŃŃ sumŃ mŃrisŃoarŃ si apoi s'au rŃspumpŃrat de'n sclŃvie, seaŃ erau liberaŃi de cŃtrŃ domniŃi sŃi. AċestŃ cŃpitanni de ċete trebue sŃ fŃc format un felŃ de corporŃċiune ori soŃietŃŃi felŃurite, cari tŃneaŃ pe socoteala cumunŃ caŃ si oamenŃ Ńierbitori, ca asiá pre'n cŃsċigul comun sŃ poatŃ acoperŃ mai uŃior spesele, cŃnd se tŃmplá sŃ pugubeasŃ. De-altmŃntre dupŃ lege ciar neċi unui senŃtorŃŃ nu-i erá rusine, de a fi pŃrtasiŃ la ŃŃ întreprŃndere cu cŃruŃie alergŃtoarie în ċerc. Fiind cŃ pre-tŃurile de arŃndŃ se îndreptaŃ tot-de-a-una dupre preŃiul nutreŃiului si all altor împregŃurŃri, si fiind cŃ Ńsi cunosċeauŃ întreprŃndŃtorŃii prea bine treaba si scŃiaŃ, ca sŃnt de trebuinŃŃe neapŃratŃ: de aċeea ei suiaŃ preŃiurile une ori pŃnŃ la neruŃinŃtate. Asiá sub împŃratul Nerune plesni pre'n minte unui om curios, ádecŃ, pretoriului: Aul FŃbrŃċŃŃ Veientannul, ca sŃ alergŃe în ċerc nisċe cŃni mari în loc de caŃ.

Ćeata rósiŃ si ċea albŃ ajunse la tŃntŃ; nu însŃ si ċea verde si ċea albastrŃ; de aċeea Nerune li plŃti de'n vesterŃea sa cirfile ċelle tocmite.

8. Aċei telegari, cariŃ în toate sŃepte încunċŃurŃturele ajunċeau ca ċei de'ntŃŃŃ la lŃcurile desŃpte de stŃtut, repurtaŃ în fŃc-care îmblet învingŃrea, si cu aċeasta preŃiul ei. Ćei de ai doile dupŃ aċestŃa cŃpŃtaŃ all doile preŃiŃ si ċei de ai treile all treile preŃiŃ; all patrute preŃiŃ nu erá. Aċeste pre-tŃuri de învingŃre erau alle proprietarilor telegarilor învingŃtori; cŃruŃiariŃ ca ŃierbiŃ aċestora n'aveau neċi un drept de a ċere vr'un prémiŃ. TŃtuŃi nu merċeau cŃruŃiariŃ neċi ŃŃ datŃ cu mína goalŃ de'n ċerc. Rámurile de finic *) carile, dupŃ cum spune LíviŃ, s'au întrudus si în ċerc în anul Romei 461, Ńierbi cell mult ca un felŃ de ornŃmŃnt, cŃċŃ ei puneau

*) Despre finic se dŃce, cŃ de i-ai si plecá coroana în jos, si i-a încŃrcá-o acolo cu greutŃŃi: tŃtuŃi creŃŃe tot-de-a-una în sus.

ačelle rámurí în pælæríí, dupre cum pun vîncetorii nostri penne de cucosí sœlbáticîi saũ alt felíũ de rámurí verdî; de'n cuntroe le aveaũ fœvoarea poporului, si de cînd s'aũ fost întrudus îmbletele de doũe-ďieci si cîneci de ďille, se vedeá a doũe-ďieci si cîneci determinate, ca un îmblet strœordinariũ pe'ntru învingetoriũ, carele, dupœ œe aũ gœtat de alergat, avea dreptul de a îmblá împregiur pe la scáunele privitorilor si a culege în comœnnacu-si ũœ multime de banni de áur. „*Bucœti de áur, bucœti de áur!*“ erá strígœtul, cu care petreœeá multimea îmbletul aœesta plin de cîscig all învingetoriului; si œell puřin domni œei fruntasí, senatul si œellarii, nu dedeaũ la astœ tímplare mai puřin de cît un denariũ de áur, un denariũ de áur, care are acurat preřiu unũ Louis d'or ori all unũ Frideric d'or de astœ-ďi.

9. De oare œe în Roma erá cu totulusior, ca omul pre'n ũœ întrebunřiare înřiceleptœ a împregiurœrilor miœi sœ viœe la înřuriniœ si la ũœ vieatœ comoadœ, de aœeea si aœesti sierbi de cai aveaũ adese noroc mare, si foarte multí de'ntr'înřii murirœ ca oamení foarte avuři, cari si-aũ întipœrit strœlucirea pe monumintele salle.

De-altmintrea se aflœ cununi de áur si de argînt ca premiũ pe'ntru învingetori, la care láurul, ori alt frundisii sînt ímitate în lucru mœestros cu un cip foarte iscusit, si aœesta trœbuie sœ fie fost premiũ œerutiãrilor învingetori, ear' nu all proprietãrilor de telegari.

10. Astœ-ďi este în Roma preřiu la alergœturile cu cai ũœ bucatœ de mœterie de mœtasœ. Si aœesta este ũœ dátinœ mœœennite de'n vecime; pe'ntru œe pieptãrie minunate, mai cu samœ însœ bucœti de mœterie de mœtasœ se aflaũ în œercul romann asœmenne ca premiũ pe'ntru învingetori, si poate œe aœes'ea eraũ mennite pe'ntru cai alergœtori ori pe'ntru œœllœerii.

11. În tímpurile, cînd la Roma nœrãvurile bune eraũ corupte, se întíplœ, œe împœrãřii însi-si precum Cœlígula, Nerune, Domitiann, Antóniũ Verul, Comod, Cœrœecala, Eliogœbal, se ocupaũ cu artele œercului; aœestia denumiaũ

œerutiãri fœvoriti ca grijitori de cai lor, ďidiaũ cailor stãure de mãrmurœ cît nesœe pœlate, în cari prîndiaũ si ei însi-si; fœœeaũ la cai esle de os de elefant; în loc de fin le dedeaũ strœfide si migdale, în loc de apœ, œelle mai alese sœfuri de vin; porunciaũ sœ li se dee onoare în públic, ři postiaũ cu sine însi-si, ca pe nisœe oaspeři la masœ precum fœcũ Cœlígula cu callul sœũ, numit „*Încitãtul*“; ba încœ aveaũ de scop sœ-i facœ ciar si cœnsuli! Cîne ar fi mai putut gîndi acum, œe ocupœciunea unũ œerutiãriũ de œere nu este asœmenne cu œelle mai ínnalte rãnguri de stat? Nerune întrœ ca un virtuos musical pe tribuna públicœ; nu mai micœ pretinsiune fœcũ ell ca œerutiãriũ pe întrecute în œercul Romann, unde se arœtœ în pieptãriul œell verde all turmei salle œellei fœvorite, cu comœnnacul jucãrilor pe cap, de'n încœput pe ũœ árie privatœ ínnœintea unora de'n încredũřii si curtennii sœi, în urmœ în œercul œell mai mare (circus maximus) ínnœintea întregului popor. Cœrœecala si Eliogœbal mœserœ încœ si mai departe: ei nu numã œe se ínjosirœ pînœ întru atãta, œe pretindeaũ dupœ all doũe-ďieci si cîneci îmblet dreptul învingetoriului, si aplœudařii de multime, purřind în mîncœ biœiul œerutiãriului, œe-l atingœaũ de gura privitorilor spre sœrutare si-l plecaũ ínnœintea lor, œereaũ seœerisřiul îndátinat de áur, pre care-l strîngœaũ cu mare umilnœ în preainnalta-li persoanœ cu comœnnacul în mîncœ; œi Cœrœecala întrebunřiœ astœ dátinœ ca un mîjloc binevenit de a stoarœe banni dela nebunul de popor romann.

12. Sara, dupœ œe se gœtá alergœturile, se duœeaũ de'n œerc cu totii si oamení si cai, telegariũ, de asœmenne cai, œe alergaũ cîte unul, cîte doi, cîte trei, cîte patru lîngœ ũœlaltœ. În frunte merœeaũ învingetoriũ ďillei, cu finiœele în mîni, cu cununile pe cap, pe lîngœ œeriera œercului, cu músicœ încunœgurařii de ũœ multime jubilîndœ si formînd ũœ proœesiune pomposœ esiaũ de'n œere pre'n ũœ poartœ, œe erá fœcutœ sub solãrii semi-œercului œellui de'n dos; une ori eraũ petrecuti cu fœclři, mergînd fie-care pe la casele salle.

Sæturnáliile.

1. La noŭe-spræ-ðieċe Ðieċembre se aprindeaŭ de demineafċe ūe multime de lumini de ċearæ în tîmplul lui Sæturn, cu care ċeremónie se înċepeá særbarea aċeasta, de'n aċeá cáuse, fiindcæ muritorii ċeutaŭ sæ împaċe pre'n aprinderea luminilor pre Sæturn, carele a fost îngiit pre însi-si fiit sæi, si ċæruia i-se aduċeaŭ în timpurile crude jertfe de oameni.

2. Trædæċiunea veciæ spunea, cæ Hercule a desfintiat mãi întiŭ jertfele de om, cînd venise pe caprele salle la Italia, si a invætiat pre locuitori, cæ ðieilor nu-le plac jertfele bærbare, si cæ întielesul ċell adeværat all oraşului veciŭ, ċe nu l'aŭ întieles oamenii, nu este ca sæ aduċe la særbarea dillei lui Sæturn jertfele de om, ċi lumini aprinse.

3. Cum s'a deslegat si s'a luat dupæ dátina veciæ legætura de lînæ, carea cuprindeá peċioarele statuei lui Sæturn, îndatæ peria toate legæturile si încætuşæurile oamenilor si deosebirea stærilor de'ntræ ei.

4. Şierbiŭ eraŭ acum liberi si îmblá în vestminte de purpuræ ori îmbræcaŭ în togæ albæ ca si domniŭ lor; ca sæmnul libertætiŭ purtaŭ ei acum pælæria, carea nu le erá iertat a o purtá pînæ nu li-se dæruia libertatea.

5. Domniŭ siærbiaŭ pre siærbii sæi la masæ; pretutîndene domniá joc si libertate; senatul nu se aduná în ðillele aċestea; judecætorii særbau; toate cáusele de judecatæ pæusaŭ; în scoale eraŭ færii; nu se esecutá neċi ūe pedeapsæ de moarte; ræşboiul nu se publicá; isŭ tremiteá unul altuia dæruri, spre a înnoi amiċeliele veciæ si spre a favori soşiværetatea cumunæ; de se întilniaŭ unii cu alii pe úleŭe, ðieeaŭ: *Io Saturnalia!* si *bona Saturnalia!* adecæ: *noroc la Sæturnálii, bune Sæturnálii!* Încæ mãi erá si ūe dátinæ frumoaşæ la særbætoarea aċeasta; ádecæ se dá unor prinsii liber-

tatea, carii isŭ cunsæcrá dupæ aċeea cætuşiele salle lui Sæturn în tîmplul lui. Spre særbarea Sæturnáliilor erá hotæritæ într'adeværum numai ūe ði; dar' mãi tirdiŭ se prolongi pe încetel astæ særbætoare véselæ la trei, dupæ aċeea la ċinċi, si în urmæ subt împæraŭ pînæ la şiepte dille, de'n carile ċelle doŭe de pe urmæ eraŭ mennite spre veselfea copiilor, carii eraŭ în tîmplul aċesta ocupaŭ cu tot felul de jucæri miċi, la carile luaŭ parte si ċei bætrini.

6. În aċeste doŭe ðille de pe urmæ aveaŭ Romaniŭ dátina de a trimite unul altuia tot felul de dæruri miċi, mãi virtos icoane miċi de alle ðieilor, de áur, de argint si de alte metáleri. Dela aċeste icoane miċi alle ðieilor, ċe se numiaŭ *Sigilla*, cæpætaræ ċelle doŭe ðille de pe urmæ alle Sæturnáliilor si numiċiunea de *Sigillarie* (*Sigillaria*), si piaŭia de'n Roma, unde se cumpæraŭ de aċeste lócruri, cu cari isŭ fæceaŭ presente la Sigillarie, se numia *vicus sigillarius*, seaŭ *úliŭia Sigillarielor*.

7. De se aduċeá la Sæturnálii vr'un dar, trebuia si aċella, cui se da darul aċesta, sæ trimitæ alt dar ċelluŭ ċe i-aŭ trimis, cæ asiá erá dátina. Fære aċeea aveaŭ Romaniŭ dátina de a scrie pe ūe tablæ, ċe, si cîte li s'aŭ trimis de'n tot felul de dæruri, ca sæ nu ia cum-va aduċætorii unele de'ntr'însele.

8. ċe feluŭ de nemicuri se trimitæaŭ la Sæturnálii, putem vedé de'n epigramul unui poet Romann, în care se plînge ell, cæ un amic de ċei bogati i-ar fi trimis toate nimfeurile, carile aċella le cæpætasæ pe la særbætorile Sæturnáliilor dela altiŭ, precum: doŭe-spræ-ðieċe tæbliŭe de scris cu cîte trei foi, şiepte periutie de dinti, un burete, si un pæhar de lut, ūe pútinæ de bob, ūe coşiercutie de olive, un ulċior plin de sirup de must, doŭe oale pline de smocine de soiul ċell mãi ræŭ.

9. Opt siærbii tari adúseræ poetului dærurile aċestea, cari poate cæ neċi nu fæceaŭ toate la un loc un táler. Poetului ŭi pare ræŭ de truda ċea mare, ċe aŭ avut'o siærbii aduċind dærurile aċestea, si scrise cætræ avutul sæŭ amic aċestea:
— *Cu cît mãi úşior, cu cît mãi fære ostenniċiune,*

Mi-ar fi adus un bæiat mic ċinċi punŭi bunŭ de argint!

Si pæciefielle cu tæmſie, de piperiū, siœrvete cu vœrgæturſ de purpurœ si lumini de œearœ trimeteaū Romanniū unit la alti de dâruri la sœrbætorile Sœturnáliilor, pre'n cari mai ales se arœtá buna vointiœ a dætœtoriului mai mult de cît sœ fiœ cœutat œine-va la preſiul dârurilor, care erá cu totul numaſ ũœ œerimónie, pre'n carea aveá sœ se innœeasœ adũœerea aminte de amiœetie vecie seaū mai vîrtos aveá sœ se innœeintedie soſiavœrœtatea cumunœ si armoniea bunœ.

10. Darœ cœ ei cœutaū œfte ũœ datœ si la dârurile aœstea, vedem earœ-si de'n epigramul sus diſului poet, œe do-reœe amicului sœū, unui advocat, ca sœ nu-i trimite œliinſi lui cînd-va de sœrbætorile Sœturnale tœbliſie cu trei foi, ori siœrvete cu trœsure de purpurœ, ori pœciete miœi cu tæmſie; œi pœharœ vecie de argînt si sœrfurſi lucrata cu mœeſtrie de preſiū si vœloare adevœratœ.

11. Pœleriea, care o purtaū siœrbſi la sœrbætorile Sœturnáliilor, o purtaū si Romanniū liberi la sœrbarea aœeasta, cœ ea erá mai mult numaſ un sœmn, ca sœ o fi întrebuintat de-altminte œine-va de'n œei liberi. Romanniū liberi si sclaviſ imblaū ori cu capul gol, ori il acoperiaū cu vestmîntul. De aœeea se aflœ si státue miœi de alle Romannilor veci cu pœlerſi pe cap.

12. Fiind insœ cœ pœleriea, care o puteaū purtá siœrbſi liberati, de'n oara cînd li-se da libertatea, erá sœmnul libertœtiſ lor, de aœeea la Sœturnaliſ purtaū cu totiſ pœlerſi; deo-sebiœtunea între siœrbſi si liberi erá în dillele aœeſtea deſfiintatœ cu totul, si întru toate domniſ libertate, egœletate si frœietate.

Siœrbſi puteaū asiá darœ la sœrbœtoarea aœeasta sœ spunœ liber domnilor sœi, œe ar aveá de muſtrat, si în œe nu eraū indestullati cu dînsiſ, si domnul nu puteá sœ se simtiœ vœtœmat pre'n aœeasta.

§. 59.

Erumperea saū vœrsœœitunea Vesuvului în veacul întiū dupœ Cristos.

((Dupœ Pliniū.))

1. Bœrbatul de stat si scriptoriul Romann *Pliniū* tînrerul, povesteœe într'œe epistolœ cœtrœ renumitul istoric *Táci* aœte imprejturœri despre *erumperea Vesuvului* în annul 79 dupœ Cristos, si despre moartea unciului sœū, a lui *Pliniū* œellui mai mare.

2. Unciul meū, scrie Pliniū, se aflá în Misenn, unde comînda flota în persoancœ. La 23. August, cam pe la ũœ oarœ dupœ ameadœe di, il insœiintiœ maico-mea, cœ se aratae un nœur de ũœ mœrime si foarmœ strœordinariœ. Ell s'a fost incœldit la soare, s'a fost scœldat în apœ reœe, dupœ aœeea a fost ospœtat culcat, si erá ocupat cu stũdiile salle. Ell œerú cœltiœmintele salle, si se sui pe un deal, de unde puteá obserbá foarte bine iviœitunea œea minunatae.

3. Nœurul se ridicœ — de'n care munte, nu puteai destinge de departe — într'œe figurœ, carea nu se puteá asœmœnná cu alta nimica, decît cu un árbure, si într'adevœr cu un pin. Ell se pœreá, cœ se ridicœ în sus formînd un trunciū foarte mare, si se rœslœtiá în mai multe râmuri; mi se pare, cœ se vœrsá în láaturi, pe'ntru cœ se miná de'n încœput pre'n apœsarea proaspœtœe în sus earœ, dupœ aœeea încœtœ apœsœtura. Ici coleá erá nœurul alb, în unele lœcuri negru-roſiū si pœtat, dupœ cum aveá în sine tœarinœe si pietre.

4. Lui, ca unui om învœtiat, i se pœrú astœ iviœitune a fi înteresantœ si deamnœ de a se obsœrbá mai de aproape. Asiá darœ porunci, sœ se încœrmedia ũœ corœbioarœ, si imi diœe, sœ merg cu dînsul. Eū respunœei, cœ voesc mai bine stũdiul, si de'n întimplare mi-a fost dat ell însu-si œe-va de scris. Toema eſi ell de'n casœ, cînd cœpœtœe ũœ scrisoare de'n Retina, în care il rugaū mœtrodiſ de acolo inspœimintati de periciul amenintiœtoriū, ca sœ-i scape de ũœ nevoe asiá de

mare. (Retina erá pe poalele muntelui si numai cu corábiea erá cu putintã de a scõpá). Ell ísi mutæ proieptul sæu, si ímplinescæ acum ca eroũ cẽ ínõepuse ca ínvefiat.

5. Ell dæ sæmn spre a purcõde cu nœile de ræsboiũ, si plutescæ, spre a aducæ ajutoriũ nu numai Retinei, cĩ la ũe multime nenumæráværæ de oameni, cõ fiærmurile eraũ foarte ímpoporate de'n cáusæ, cõ eraũ foarte desfætate. Ell aleargæ ínr'acolo, de unde fug alfi, si cirmuiescæ asiá de cutediætoriũ nœile pe callea dreaptæ ducetoariæ la pericũ, ín cõt diptá si ínsæmná ínsu-si toate evenemintele si cunfiguræciunea scenei pericioase.

6. Acum cõdeá cõnušiõ pe corébiũ, carea erá mai fierbinte si mai deasæ, de cẽ se apropiá mai tare; curínd cõdeau si pomiõce (pietre poroase), si pietre negre, arse si crõpate de foc. Eatæ cõ un vad neprevædiut si aruncætura muntelui oprí de ũe datæ mérgerea la fiærmuri. Unciul mieũ se socoti putin, oare sæ se íntoaræ, ori sæ nœintediõ; daræ dupæ putin diõse cætræ gubernætoriul, care íl svætuíá, ca sæ se íntoaræ: „*Cu viteji este norocul: plutescæ la Pomponiann*“ *). Acæsta erá ín Stábie, ín limannul, cẽ se aflá de cæea parte, care-l formeadiõ marea ín fiærmul, cẽ se cotescæ pe ínõet, si care íncungíuræ muntele. De si nu erá ínceo acolo periciul foarte mare, totu-si erá ínõintea usilor, si, de crescæ, erá destull de aproape; de acæea a fost porunõit Pomponiann a ducæ lucrurile salle la corábie, gata de a fugi, ínõetínd numai vintul cuntrariũ. Esínd unciul mieũ, cæruia fi erá vintul acæsta foarte fævoriatoriũ, la uscat, ímbrælisiõ mingæiõ, ímbærbæté pre Pomponiann, cẽ tremurá ca tréstiæ de vint, si spre a-i potoli témerea lui pre'n íncredinfiarea sa, se ducæ ín scældætoare, se scaldæ, dupæ acæea se pune la masæ si mîncæ cu veselæ, cõll putin cẽ este, tot atita, mîncæ cu ũe fatiæ véselæ.

*) Pomponiann erá numele cæpitannului corébiei, cẽ erá ín limannul dela Stábiea.

Cu toate astea sbucni de'n Vesuv ín mai multe locuri pæri late si stîlpi de foc ínnafi, alle cærorã luciũ si luminæ crescæ pre'n íntuneciunea nopfi.

7. Unciul mieũ diõcæ, cõ acæstea sînt casele dela fiære, cari le aũ pærcesit fiæranni de témere, si le-aũ læsat focului, si acum ard ín singurætate. Dupæ acæea s'a culcat si a adormit ínr'adevæ; cõ cõi cõ erá ínõintea usiei, íl audiræ horõind pe'ntru cõ suflá tare, de'n cáusæ cõ aveá un corp vîrtos. Daræ acuma fu ímplut si vestibulul, de'n care se ínrá ín casæ, asiá de tare cu cõnušiõ si pomiõce, cõt, sæ fiæ siõdiut unciul mieũ mai mult ín casæ, n'ar fi putut esí neci de cum mai mult afaræ. Ell fu tredit, si sculíndu-se, se ducæ la Pomponiann si la cõialafi, cari aũ fost vegíat. Ei se cunsultaũ íntre sine cõ sæ facæ? sæ remiõcæ ín casæ? ori sæ meargæ afaræ? Cõ casele se clætinã pre'n loviturile de pæmint cõlle adese si rõpedi, si se pæreaũ, cõ se miscæ amusi ín coacæ amusi ín colo, ori cõ se urcæ ín sus, ca cînd ar fi ridicate de'n temelæ. De'n cuntræ afaræ se sfiaũ de pomiõcele, cari picaũ, mæcar cõ eraũ usiõare si cu totul arse. Daræ asæmæníndu-se periciõle, alæseræ tótuõi cõll de pe urmæ. Ín unciul mieũ devingæ ũe cáusæ pe cõealaltæ, ín cõialafi devingæ ũe fricæ pe cõealaltæ. Ei pun pærine pe cap, si le leagæ cu tulbanne; acæsta erá spre adopostirea ín cuntra ploii de pietre. Acuma erá ínr'un loc diũæ, ínr'altul noapte, daræ mai íntunecoasæ si mai neagræ de cõt toate nopfi. Tótuõi ísi luminaũ cu multe fæclí si cu lumini de tot felul. Ísi prepúseræ, sæ meargæ la fiærmuri, si sæ vadæ de aproape, de ar puteá cutediá sæ íntre ín corébiũ si sæ pluteasæ de acolo, daræ marea erá fiõroasæ si turburoasæ. Aisiá se puse unciul mieũ pe un tulbann ascõernut, cõrú si bæu apæ recæ de mai multe ori. Peste putin spæimintæ væpaea, si boarea de puõioasæ, cõ mergeá ínõintea flæcærii, pe cõialafi, cari nu mai stæturæ cõ apucaræ fuga; pe dînsul íl ínvitæ acæsta sæ se scoale. Ell se ridicæ sprijinit fiind de doi siærbí, daræ pe loc cædiũ ínõpoi, ínõedusi pre'n áburea cõa groasæ, si pe'ntru cõ i se astupase gitífi, care erá la dînsul de'n fire íngustæ si de acæea

pætimíá de multe orí de tuse svénitívæ. Dupæ ðe se fœcú ðiúæ, a treia numærinđ dela aþeea, care aũ væđiut'o ell pe urmæ, se aflœ corpul lui neatins, nevætæmat si acoperit, toema cum erá ell ímhreçat, cu mult mai asémenne unuía, ðe doarme, de çit unuí mort.

8. Pínæ atunçi eram eũ cu maícæ-mea ín Misenn. Dupæ ðe s'a fost dus unciul mieũ dela noi, petrecuí eũ çella-lalt tímp all ðillei cu stúdiele, de'n care cáusæ am fost rømas a casæ, dupæ aþeea mœ scældœi, çinœi si dormiũ puřin si nelinişçit.

9. Cutrémurul de pæmint, care íl símfiam acum de mai multe ðille, nu ne-a fost turburat prea tare, fiind cœ ín Cam-pánnea este úæ íntímplare ordinariœ. Daræ ín noaptea aþeea fu aşiá de mare, ín çit se pœreá, cœ nu numai se mişcœ toate, çi vreaũ sœ se çufunde ín ruine. Maícæ-mea íntreá iute ín dormitoriul mieũ, eũ voiám încœ sœ mœ scol, spre a o tredí, deacœ ar fi dormind încœ. Noi ne pusem ín parcul curiũ, care ín íntrespářiuri potrivite despertiá casele de marea aproape. Eũ nu sæiũ, sœ numesc aþeasta nespæimintare seaũ timpiciune, cœ eram atunçi abíá de opt-sprœ-ðieçe anni, darœ çeruí istoria lui Tit Líviũ, çetiũ, ca cînd aşiũ fi fost cu totul ín comoditatea mea, si prourmœi estrasele, ðe le-am fost ínceput; færœ veste vení un amic all unciului mieũ, care so-sise nu de mult de'n Ispánnea, ne ínfruntœ, væđiíndu-ne pe mine si pe maícæ-mea siœđiínd, pre mine çiar çetind; pe maícæ-mea o ínfruntœ pe'ntru rœbdarea ei, pre mine pe'ntru negrijinčia mea, darœ eũ çetiũ mai de parte færœ vre úæ grijœ.

10. Acum erá çea íntíúe oarœ de ði (6 oare demineařta), si tótuşí nu erá luminos, çeriul erá de tot íncis. Fiind cœ ðidirile de pre'n pœgiur, se clætinaũ rápede, de aþeea periciul rœsipiriũ ín locul íngrœdit, de si descis, erá mare, si neíncungíurávær. Abíá acum ne hotærisem sœ pæræsim oraşíul. Multimea spæimíntatœ, care façe aþeea ðe vede pe alíit fœcînd, si ðe se íne ín spaímœ de prudintia, ne urmeadiœ de-a valma, ne ínbuldiæse si ne ínpingœ ínnœinte. Dupæ ðe çsírœm de'n oraşíũ, ne opríróem. Darœ si aicĩ treburœm sœ

vædem minuni noœe, noœe spaíme. Cœrutiele, cari porunçi-sem sœ le scoatœ afarœ, se aruncaũ pe loc de tot néted ín toate pœřile, si nu se opríróe neçi atunçi, cînd púseræm pietre sub roate. Se pœreá, cœ se íngite marea ínsa-si, si, ca si cînd s'ar aruncá pe sine ínsu-si pre'n cutrémurul pæ-míntului. Noi væđiúrœm çell puřin, cœ tíærmurile mærgœaũ mai adinc ín mare, si multe animale de mare, ðe aũ fost rømas pe tíærmul uscat.

11. Pe çeealaltœ parte se sparçe un nóur de tot negru, aruncá ímpœgiur mase de foc ín foarmœ de şierpi, si se des-cærcœ ín figure de flácæœ lungœretie, cari eraũ asémenni cu fúlgererele, darœ eraũ mai mari de çit elle. Acum se fœcú amicul de'n Ispánnea mai furios si mai stœruitiiv: „*De træiesçe încœ frate-tæũ, unciul tæũ, vre sœ væ vađia scœpati, si de a murit ell, apoi a dorit cu bunœ samœ, ca sœ træiti mai mult decit dínsul; de ðe staĩ ín gínduri, si nu fuđiři?*“ Noi rœspúnsem, „*cœ noi nu ne putem índuplecá sœ íngrijim de scœpurea noastrœ, pínæ cînd nu sæim cu securætate, cœ a scœpat ell ínsu-si.*“ Acum numai aþeaptœ ell mult, sœ rœpede cu grabœ si scapœ cu fuga de periciũ. Çe-va mai tírdiũ se læsœ nóurul, aþella pe pæmint si acoperi marea. Ell a fost íncins Cœpreea si a fost ínvælit'o, si promuntoriul dela Misenn nu-l puteam vedé. Acum mœ índemnœ, mœ rugœ si-mi porunçi maica, sœ fug çit ðe pot. Tu esçi, ðieçe ea, tinær si vei puteá scœpá usior. Ea voiæse bucuroasœ sœ moarœ, numai de ar sæi, cœ nu-i cáusa moriũ melle, færœ aþeea este ea destul de apæsatoe de bætrínetie si de boalœ. Eũ rœspúnsem, cœ nu m'oiũ scœpá færœ de dínsa, o apucaĩ de minœ, si o oblegaĩ, ca sœ meargœ mai de grabœ; ea ími urmœ-nebu-curoasœ, tínguindu-se amar, cœ mœ opresçe.

12. Acum cade çenusiœ pe noi, darœ tótuşí nu ín çíttime mare. Eũ çæutœi ínapoi. Un ábur gros vení ínapoia noastrœ, ca un riũ mare, ðe se varsœ pe pæmint. „*Sœ ne læm puřin ín láturi, ðisei eũ, çit mai vedem, ca sœ nu ne væsturnæm pe drum, si aşiá sœ ne calœe multimea ín íntuneçime.*“ Abíá ne-am fost asiœđiat jos, cînd de úæ datœ

se fœcú întunérec, dar' nu întunérec ca într'ũe noapte fœrœ lunœ saũ nouroasœ, cî întunérec ca în corn. Acum audîrœm femeî boîndu-se, copiî vœitîndu-se, bœrbatî strigînd, uniî ciœmaũ pe pœrinîi lor, altiî îsî ciœmaũ copiîi ori bœrbatîi lor; uniî se cunoșœeá de pe glásuri, aœestia îsî deplîngœá nenoroœirea própria, œeialalfî deplîngœaũ nenoroœirea cásnicilor lor, altiî îsî doriaũ moartea de frica morîi. Multî înnœlîaũ mínile la dîei, altiî dîœeaũ, œe nu-s mai mult dîei, si noaptea œea de pe urmœ si etearnœ a sosit. Eraũ încœ sí de aœeia, cariî în-mœriaũ periciul aievea pre'n vestî fioroase, œe le scorniaũ ei însi-si. Uniî dîœeaũ, œe aũ fost în Misenn, si spuneaũ, œe aœest orasiũ arde, aœellea s'aũ nœruit; toate false, si tótuși le credeá multimea toate.

13. Earœ-si se mai fœcú œe-va mai luminos, œe erá înnœintea œeilor nostri, nu ca dîiua, cî ca un œœmn all focului, œe se apropiá, darœ tótuși rœmase în depœrtare; întuneœimea se rœvœrsœ earœ-si peste oridîon si cu dînsa œe ploae rœpede si deasœ de œenusiœ, cît trebuîam œe ne sculœm adese si s'o scuturœm de pe noi, ca œe nu ne acóprœe, si œe ne înnœdușiœ.

14. Eũ m'asiũ puteá læudá, œe, în periciul aœesta atît de mare, de'n gura mea n'a esît neœi un suspin, neœi un ton ne-bœrbœtesc, deœœe în cûgetul mieũ, œe pier cu lumea si lumea cu mine, n'asiũ fi aflat œe mîngœiare nenoroœoasœ darœ mare.

15. În urmœ se prefœcú întuneœimea œea deasœ într'un felũ de fum ori de nœgurœ; apoi se fœcú dîiue, toema si soarele se ivi, darœ cu totul posomorît, ca la œe întuneœimea de soare. Toate obieptele se arœtaũ priviri, œe erá încœ îndoioasœ, ca strœformate si cu totul acoperite cu œenusiœ ca cu neaue. Noi mœrserœm încœpoi la Misenn, ne îngrijîrœm pre cît putúrœm, si petrecúrœm noaptea nelinișcîi, clœtinîndu-ne între témere si sperîntiœ; pot dîœe, œe am petrecut noaptea în témere, œe cutrémurul nu încetá toatœ noaptea, si multî se amœgiaũ în smintire adevœratœ pre'n predîœeri œumplite pre sine si pre altiî despre nenoroœirea própria si

strœinoe. Darœ noi nu ne puteam neœi acum hotœri, ca œe ne depœrtœm, de sí cunoșœeam acum periciul si ne feriam de ell pûrurea, pîn' œe nu ne-am fi însœiinîiat de unciul mieũ.

§. 60.

Periciunea œetœti Erculannul, Pompei si Stábie.

(Dupœ Vinkelmann.)

1. Despre mœrimea veciei œetœti, Erculannul, si despre multimea locuitorilor ei, ne daũ adevêritiœ securœ œelle noœe ospœteriî, cari dupœ cum aratœ œe înscripciune, s'aũ aflat în aœeastœ œetate. În scriptele œellor mai veci autori se numeșœe locul aœesta *Erculannul*, Petroniũ fl numeșœe *pórticul lui Hercule* (Herculis porticus), de aiciã vine numiciunea de astœ-dî *Portici*. Pompei este asîœdiat lingœ drumul, œe merœe la Sœlernu, si locul, unde se aflá œedenioarœ orasiul aœesta, este ca la doœe-sprœ-dîœœe mille (miglie, cîte œe mie de pasi) de departe dela Neápole si șœepte mile dela Portici; drumul spre Pompei suie peste dealul *Anunœiata* (dell' Anunœiata). Despre mœrimea orasiului ar puteá mœrturisî mai cu seamœ ruinele amfiteatrului de acolo. Aœeastœ didire mare ovalœ erá asîœdiatœ pe un dîmb: aveá doœe-dîœœi si patru de șire de scáune, si dupœ cum s'aũ scos afarœ, puteaũ cuprinde în sine trei-dîœœi de mi de oameni. Stábiea, mai de mult numitœ în multariũ *Stábii*, se aflá încœ œe-va mai departe de Vesuv de cît Pompei, acolo unde este pus astœ-dî Gragnano; aœest orasiũ fu dœrimat încœ de Sila în rœsboiul Marsic, si în dîllele lui Plîniũ eraũ acolo numai vile.

2. Nu este lava saũ riul focos de pietre topite, care a acoperit nemijlocit œetatea Erculannul, cî acoperirea œea de'nîiœ a orasiului a fost œenusia de foc a muntelui si vœrœeri înfricoșiate de ploae, cari afarœ de œenusia, cu carea se acoperi nemijlocit œetatea aœeasta, lædirœ sí œeaa, œe a fost cœdiut pe munte lingœ œeaa, œe a fost picat pe orasiũ. œenusia a fost asîá de fierbinte, cît a ars grindile de pre'n case, cari se

aflø acum strømutate în cørbuni, precum sī sœcara sī frup-tele încœ s'au fœcut cu totul negre. Vœrsøriile de ploae trœ-buie sœ nu fiœ fost asiã de mari în Pompeii sī Stæbie; într'amîndouœ lœcurile se aflø toate puîn acoperite cu œenusiœ, si lava n'a putut ajunge pînœ acolo. De aœeea s'au pœstrat mai bine obiœptele acoperite în aœeste douœ lœcuri de pe urmœ. Însœ dupœ œe Erculannul fu acoperit cu œenusiœ si innecat de ape, erøpsøerø riurile fierbinti si inudarø de tot comod orasiul pre'n cørgørea œea greã si lénesiœ, acoperindu-o ca cu œœ scoartiœ.

3. Cum œœ locuitorii au avut tîmp, sœ-si scape vieatîa putem cuncicœiã de'n puținele cørpuri moarte, œe s'au aflat: œœ neœi sub Pørtici, neœi sub Resina, neœi în Pompeii nu erau urme de trúpurî, numai în Gragnano sau Stæbie se aflarø trei trúpurî muieresœi, de'ntrø cari una se pare sœ fiœ fost sîarba œelloralalte si a fost înut œœ lædiitœ de lemn; aœeasta dîœ-œea lîngœ ea si erã prifœcutœ în œenusiœ. œellelalte douœ aveau brœtiare si œerœei de áur, cari buœti le poü vedeã în museu. Tocma de'n cáusa aœeasta s'au descoperit numai puține lucruri pretioase, si numai unele monete de áur si pietre sœpate; œœ tot œe a avut pretiu, s'a apucat innœinte de a fugi locuitorii, si despørtiœmintele œellor mai multe case s'au aflat mai cu totul desiœrtate. Într'œœ cømarø s'a aflat un sicriü de fier pe pœmint dîœcînd de-alungul, ca cînd ar fi fost pierdut; lucrøtorii se bucurarø foarte cînd dîœerirø aœest sicriü, sperînd œœ vor aflã œœ-va pretios în ell, la care tîmplare li se dœ si lor œœ rømunœœœiune; darø sperîntia aœeasta îi înginase, sicriüt erã desiœrt. În Pompeii se aflø urme de œœ fugø groasnicœ a locuitorilor, œe se cunoasœe de pe multe mœbile grelle, œe se sœparø departe de locuintele lor, si cum se pare se aruncarø de cœtrø locuitorii, œe fugiau.

4. S'au aflat încœ si urme ciare, œœ Erculannul nœruit si acoperit cu lavœ, a fost sœpat si mai de demult. Descoperirea cea mai nouœ fu, cînd principele Elbocef porunœi sœ se sape œœ fintîne în partea aœeea nu departe de curtea sa.

5. Spre aœest scop se sparse lava aproape de grœdina Augustinilor desculti, pînœ œe dœdurø de pœmint curat, care este œenusia Vesuvului, si aicîa se aflarø trei stãtue femeesœi îmbrœcate.

Dupœ descoperirea aœeasta fu oprit principiøle Elbocef de a sœpã mai departe; deœi se întrerupse lucrul si abiã pro-urmœ dupœ trei-dîœei de ani, pînœ œe se descoperirø urme de case; aœestea erau teatrul, care este œea de'ntiœ descoperintœ; puütul se poate vedeã si acum, pe cît este sœpat pre'n lavœ, si se aflø în mijlocul teatrului, care se luminediœ pre'n gaura aœeasta. Înscriul cu numele œetœei Erculannul, œe se aflø acolo, aratø locul, unde se sœparø, si aœeaste împregiurare dede aripî lucrøtorilor a sœpã mai departe sub pœmint.

6. Dupœ œe se aflø Erculannul, dupœ cum au dorit descoperitorii, au încøput a cøutã si œellelalte lœcuri, si se aflø stratul (pusœœiunea) adevørat all veciului orasiü Stæbie; dela Pompeii au fost ruinele amfiteatrului viderate de-asupra pœmintului pe un deal. Într'amîndouœ lœcurile a fost sœpatul mai lesne, si în urmœ si mai puîn cu cieltuele, de cît în Erculann, fiind œœ în œelle douœ de pe urmœ nu au avut de dat întiü lava în lãturi, ca în Erculann. Nicœiure nu se sape mai cu sperîntœ, de cît în Pompeii, pe'ntru œœ se sœie cu segurøtate, œœ de'n pasiü în pasiü dau de un orasiü mare; s'a descoperit drumul cøpital, œe se întinde într'œœ linie dreaptœ.

7. Modul sœpatului este asiã, cît nu se poate læsã neœi œœ palmœ de loc, sœrø de a o røscoli. œei œe sape, urmœ-resc drumul drept, si deacœ au sœpat un spatiü pœtrat de siese palme, si l'au cøutat cu de-amøruntul, încøp a sœpã de'n lãtura opusœ un spatiü asømøne de mare, parte ca sœ se erufiø spesele, parte ca sœ se ajute pœmintului pre'n implørea gropilor cu iœerîne; si asiã strøpoartœ fierina sœpatø pe scimbate. Eü sœiü, œœ atit streinii cît si cœlætorii, cari, trecînd pe acolo, vœd aœestea toate, doresc, ca locul sœpat sœ nu se implø cu pœmint, ca sœ se poatø vedø toatø œetatea subpœmintalœ a Erculannului descoperit. Darø eü dîœ, sœ

cúġete, cæ, fiind dīdirile aċestea supæstate de lava monstroasæ, nu vor vedé nemic alta, de eft cæi patru pæreſi. Si, fiind cæ s'au delæturat pæreſi, cæ au fost dīugræviti pe'ntru ca dīugræveala frumoasæ sæ nu se strīcæ de áer si de ploī, s'au dærimat casele cælle mai frumoase si au ræmas numai dīdurile locuintielor cællor mai reſe. Pe līngæ aċeasta trébuie de priċeput, cæ felū de cieltueli mari ar fi ſinut, sæ se fiæ aruncat toatæ lava si sæ se fiæ sæpat si delæturat toatæ ſiæ-rīna, cæ este parte împietritæ, parte ordennariæ; si spre cæ folos? spre a vedé dīduri veci dærimate! În urmæ sæ se fiæ dærimat ſi cætate foarte mare si tare, spre scopul, de a îndestullá plæcerea unor curiosi, de a aduċe la luminæ ſi cætate dærimatæ si ſiæ movilæ de pietre.

§. 61.

Habsburg.

(Dupæ Lihnovsci.)

1. Acolo unde muntii Alpi, cæi mai înnalți în toatæ Europa, formeadiæ mârġinea între Itáliea si țara ġermīnæ, acolo isvoreſcæ Rinul, rīul cæll regesc. Curīnd de pe Alpi, tæfīnd în doſe lacul Limann, cade peste rīpe, si, strīmtorit de stīnci ġigantecæ, se întoarċe spre apus cætræ Bæsiliea, aiċia ræspins de Jura, cotescæ répede spre meadiæ-noapte. Într'ſiæ lætime mare se rævarsæ apoi pre ſiæ valle largæ si fructuoasæ, formīnd multe insule, si, încis de doſe sire de muntii, ca de neſcæ dīduri, de pædurea neagræ si de muntii Vogejī. De aiċia curġe répede spre cæntoanele binecuvīntate, unde stau oraſiele vecie alle imperiului ġermīn, unde mai multe cæstéluri ſiæpisiæ încunġiurate de codri, vegieadiæ de pe stīnci preste deálurile læturale si preste ġrædini, pīnæ se primescæ de siæsurile cælle mari. Țiara, pe care o spalæ dela isvoaræle salle pīnæ de'ncolo de Strasburg, se numeſcæ Švæbiea. Ÿæ parte de'ntr'īnsa se numiá Aldiasul. Aċeasta de pe láturea stīngæ de'n jos de Bæsiliea este nu numai cultivatæ bine, cæ si plīnæ

de vii, pe'ntru cæ se læſiescæ pe poalele muntilor, alle cærorora virfuri sīnt învelite cu codri întunecoſi; cæealaltæ, Švæbiea adeværatæ, cæ începe la ġiæſiari, se întinde preste deáluri frumoase, preste dīmburi si læcuri si preste siæsuri fruptoase pīnæ la Lec, si preste Dūncere pīnæ cætræ İast si Necariū; amīndoſe sīnt țieri mæiestoase, læġænnul semințililor mari, locul unui ġen de popor vioi si virtos.

2. Mai este încæ ſiæ țiaræ de însæmnætate. Acolo unde în muntii înnalți, rīul Reusa cæa spumoasæ ese de'n lacul dela Luċern, se aprópiæ de Limata, curġe pīnæ la aċeasta pe līngæ dīnsa si dupæ aċeæa, urmīnd Arei, în care se rævarsæ amīndoſe, a fost ſiæ datæ mârġinea între Švæbiea si Burgund, de'ncolo de rīul İura; dīcæm dincolo de İura, fiind cæ este vorba de Burgundul cæll mare.

3. Sīnt distripte pe pæmīntul cæll frumos, unde vieſiuescæ omul færeæ vr'ſiæ ġriġæ sub ſiæ dīonæ lucsuosæ pe un pæmīnt îmbielsiugat, într'ſiæ împregiurare aſiá de fævoritoariæ de a vedé marea în scimbæmīntul neġnterupt all primæverii si all verii; dar' aċestor cīmpuri nu este datæ aċeasta. Înſæ a træi sub un cæriū lin, în mijlocul frumsetielor plīne de ġrătii alle deálurilor si læcurilor, alle livedililor si pæraelor, alle pædurilor si alle cīmpilor, privind necontennit la Alpii si ġiæſiarii mæestoſi, pe un pæmīnt plin de bielsiug, aċeasta este datæ ġenului puteros de oamenii, care læcuſ în țierile aċeste mæiestoase:

4. Aċi este læġænnul stræluċitei fæmilii de Habsburg. În veacul all trei-spræ-dieċele eraū afaræ de Habsburg mai multe fæmilii putérnice în tinúturile aċestea.

În privīntia pæstoriei spiretuale eraū aċeste tinúturi sub siæse episcopii: Strasburg, Bæsiliea, Constanția, Hur, ġenf, Læusannæ; si sub marea arċimændriſie de'n Sin Gal.

Pe līngæ aċesti domnitori bisericanni si lumenni înfloriæ si mai multe cæteti în țierile aċestea, cæ cuprīnd într'adevæer un loc însæmnat în istorie; Strasburg, Bæsiliea, Constanția, Soloturnul, Ćiric, Šiafháusen, Vintertur, ġenf, Bern si amīndoſe Friburġele.

5. Intre acești domnitori ereditari, episcopii și orășie își avea familia de Habsburg Locuinția. Întru înțeput puțin puternic, dar totuși încă de'n vecime foarte însemnată.

Dinastia aceasta se trage dela principii de Lotaringia ori dela cei de'nți duși ai Frinților în Alemania, unei țări ce se trage dela munții Vegeji pînă la rîul Leca, dela Necariu pînă la mîrginea Italiei; familia aceasta eră una de'n cele mai nobile și toți membrii ei purtau titlul de còmite. Comitatul țării în Elsasul de sus se ocupă de dînsa de pre'n mîdiul veacului all doi-spre-diecele.

6. Episcopul Verner dela Strasburg, un frate all còmitei Rødebote de Habsburg, prifecú Muri în mîncetire, și o sînti întru onoarea sîntei treimi. Ell mijloci la egumînul Emeric dela mîncetirea Einsideln, de trimese cîti-va frați la mîncetirea aceasta, cecii s'a fost intrudus într'insa regula s. Benedipt; asémene hoteri ell, ca domnul cæstelului Habsburg sã fiã tot uã datã sî apærotoriul seaú proteptoriul astei mîncetiri noúe. Cæci episcopul Verner a fost didit aproape de aceasta cu cieltueala sa un cæstel cu scop ca sã o poatã scuti mai bine. Ell alese spre acest scop dealul cæll înalt Viitel, ce se aflã pe malul rîului Ara, se coboare pe încet spre ameadie di, se delasã aprig spre cællelate trei pærti de cæriú, este acoperit cu pædure, îndemínatec spre apærare, si totuși este si usior a se sui pe dînsul. La cæstelul acesta, ce prevegã preste toatã avutia episcopului, se aflã numele de sine „cæstelul de-asupra averilor melle.“

7. Privirea frumoasei țãrisioare este încutetoarie, înviosiatã fiind pre'n multe locuri, ræcoritã pre'n riuile Ara, Reusa si Limata, cari se impréunã într'uã depertare micã. Cætrã ræsærit este priveala deiscã, ear' despre apus se mærginesce pre'n dealul *Blæstæmul Giselei*, despre meadiã noapte pre'n dealul *Brucer*, despre meadiã di pre'n dealul *Bådner*.

8. Aicã a tost cæstelul, ce l'a didit còmitele Rødebote dupã svatul si spelele fratelui sæu, all episcopului Verner.

Cînd a fost cæstelul gata si còmitele a înscîintat pre fra-tele sæu despre aceasta, se dusã episcopul sæ-l vadie, si, vedindu-l, se arætã foarte neîndestulat cu didirea cea nemoreatã si cu întõrirea cea slabã, mæcar cã a fost dat pe'ntru aceasta multime de bann. A doia di voi sæ cælotoreasce încopi, de uã datã vediu însã, uimit si mai turburat, cæstelul încungîurat de ostasi cu dñale. Còmitele Rødebote îi dîse: „*Acesta este didul, un did viu, format de supusii miei, cari i-am cîsigat pre'n bannii tæi; credinã vitejilor este mai vitoasã de cit peatra!*“

§. 62.

Îmbræcæmintul Romannilor.

(Dupã „Gallul.“)

1. Îmbræcæmintul ordennariú all bærbatului Romann custã de'n doue buccæi: de'n tunicã (tunica) si de'n togã (toga). Une-ori se întrebuintãu cîte doue tunicæ, una pe de desupt si alta pe deasupra: în cadîul acesta custã îmbræcæmintul de'n trei buccæi. Spre scõpurî deosebite, d. e. la cæletorîi, ori spre scutealã în cuntra furtunelor erãu si îmbræcæminte deosebite.

2. *Toga* erã cæll mai veciú vesmînt romann; numai cætã-tiennii Romanni (cives Romanni) aveãu voe s'o poarte. Toga se purtã atuncia, cînd se arætã cine-va în públic, ferã tunicã; ceaasta de pe urmã o purtãu pe lingã casã, ear' la lucru numai tunicã cea de desupt. Însã Romannului nu numai îi erã *iertat*, a purtã toga ci erã si *îndetorit* spre aceasta; de cîte ori se arætã în públic: se fineã de nelegîuire mare, ca un Romann liber sæ poarte îmbræcæminte stræine. Dar' începtînd în timpurile mai tîrdie a se purtã si îmbræcæminte grecesci, a trebuit sæ se dea legi anume spre desfiniãciunea acestei abãteri. Dar' cu toate legile acesteã, Romanni primirã totuși si îmbræcæminte stræine, mai cu samã cei mai nobili purtãu toga

numai la trætæri judecătoreşci, la vœdiute, în teatre şî la jœcuri pũbliœe, unde erá şî împæratul de faitœ.

3. Pe cînd vesmîntul de-asupra all Greœilor *) custá de'ntr'ũe bucatœ de matérie cu patru cœrnuri, pe atunœi toga Romannœ erá croitœ în foarma unui semiœere. Un cápœt se trœgeá peste úmœrul stîng innœinte, cît partea œea rotundœ veniá sœ stea de'n afarœ, dupœ aœeea se aruncá partea vesmîntului de'napœi peste úmœrul drept asíá, cît braœiul sîœdea în ea ca într'ũe fasíœ, trœgîndu-se toatœ œeealaltœ parte a togœi pe de'n nœintea corpului încœ úœ datœ peste úmœrul stîng, spîndiurá asíá vesmîntul pe úmœr în gîos atît de'n nœinte cît şî de'nœpoi. Amîndœue braœiele eraũ acoperite şî numai minile eraũ libere. Peste piept luá toga foarma unui sîn plin de creœie. Mai tîrdiũ se întrebuintiá ca togœ úœ bucatœ mai mare de matérie, la care se fœœeá un sîn mai larg, la care se luá foarte tare aminte. Încereiturile de sus formaũ sînul preste piept, œellelalte cœdeaũ în jos peste corp şî stœlduri.

4. Toga erá albœ (purœ), adecœ curatœ: numai bœetiũ purtaũ úœ togœ tivitœ cu úœ dungœ de porfirœ (praetexta). Mai tîrdiũ purtaũ împæraœiũ úœ togœ de porfirœ ca sœmn deosebitiv.

Senatoriũ purtaũ úœ dungœ de porfirœ (clavus), care erá întiœsutœ în tũnicœ, şî în mijloc se trœgeá dela grumadiũ în jos. Tũnica se încîngœá de desubtul pieptului.

5. Toga erá vesmîntul Romann de stat, tũnica erá vesmîntul de casœ. Afarœ de Roma, mai ales la cœlœtorfi, unde nu se purtá toga, se întrebuintiá mîntaũa fœr' de mineci (paleus), care aveá úœ croiturœ rotunjoarœ la grumadiũ şî se îmbrœcá trœgîndu-se preste cap.

6. Capul se purtá de cumun neacoperit, numai la cœlœtorfi şî în teatru purtaũ Romanniũ úœ pœlerie de filtru (pileus).

Ca încœlœimînt eraũ pe lînga casœ opinœi (soleae), care se legaũ cu curelle, afarœ de casœ purtaũ Romanniũ cîobote (œisme, cœlîfuni).

*) Vestmîntul de-asupra all Greœilor se numiá pe'ntru bœrbaœi şî muieri pãliũ.

Coronœœiunea lui Rudolf de Habsburg. (1273.)

(Dupœ Lehnovsei.)

1. De doi anni acuma strîmtorise cœmitele de Habsburg aspru œetatea Bœsiliea, şî de patru ori merse la bœtae în cuntra ei; mare dáunœ se cœsiunase œetœtii şî episcopului ei; în urmœ œerũ episcopul încetare de arme, şî aœeasta se încœiœe pe rœstîmpul dela 22. Sîeptembre pînœ la 16. Optombre, însœ aœeasta aveá sœ ducœ la úœ paœe stœtœrnice. Decî s'au ales cumpromisari (bœrbaœi mijlocitori), de'n partea episcopului, cœmitele de mœrgini dela Hohberg seaũ bœtrînul dela Geroldsec: de'n partea cœmitelui, cœstelannul Frideric de Nîrnberg seaũ cœmitele Enric de Firstenberg.

2. Domnul Frideric de Hohenœolern, cœstelannul de Nîrnberg veni sœ cáute pe comitele Rudolf, însœ nu ca sœ dee de scîire episcopului şî œetœtii despre paœe, œi ca sœ aducœ la tot împæriul gœrmîn veste de buerie; nu ca sœ scimbe domniũ şî domnitori pe'ntru cîte-va cœstele ori pe'ntru cîte-va marœe de argînt, œi ca sœ aducœ úœ veste, œe da lînişœe dupœ úœ furtunœ înfricoşiatœ, œe da rœpáos bisœriœei şî împærcœii precum şî fiœ-cœruia sîngurátec. Pre'n vestea aœeasta perî de úœ datœ nesegurœtatea şî îndoeala tîmpului œellui fœrœ de împærat; Gœrmînea se rœnœscũ, cœ şî-a fost ales în cûget eurat şî sîncœr un cap gœrmîn, fœrœ de banni; fœrœ de a împærcœiá drœpturile coroanei, şî aœest domn gœrmîn all împærcœiei gœrmîne erá domnul Rudolf cœmite de Habsburg şî Ciburg; cœmite de Elsas. În diũa de 29. a lui Sîeptembre 1273 se alese ell în Frœncfurt unœnim de toti principii alegœivi de împærat romann-gœrmîn.

3. Urmînd œererii, œe trimiserœ la ell principii, ca sœse grœbeascœ la încoronœœiune, desridicœ Rudolf pe loc úœ împærcœturœ, œe o încœpũ ca cœmite, însœ ca împærat nu o putũ prourmá. Împæcarea cu œetatea se încœiœe îndatœ; por-tile se desciserœ; toti alœrgarœ innœintea noului suverann

strigînd: „*Vesellie, vesellie!*“ și încinîndu-i-se cu reverin sfiicîioasæ; toți locuitorii amînduror pærtidelor înundaræ castrele, și Rupolf întræ særbætorescæ în orasiû, poruncînd uitare de duşmænile trecute, și unire strînsæ între toți.

4. Dupæ cæ petrecú scurt timp în cætate, alese acolo pe cællariul Mæteiu de Eptingæn de pîrcelab și dupæ cæ primí noúe sute de marcæ de argînt, ca úæ cuntribuire de'n partea cætætîi Bæsiliea la cieltuelele încoronæcîunii, purcæse Rudolf, petrecut de fii și de cumnatul sæu, cômitele Albreht de Hohenburg și Haigerloh, pe lîngæ Rin spre orasiul încoronæcîunii. Pe fiul sæu cæll mai mare, cômitele Albreht, îl puse administrætorii peste toate comitatele salle de țîaræ.

5. Soțiea lui merse dupæ ell. Ea își scimbæ numele dupæ dátina regînelor Romanne, de'n Gertruda în regîna Anna. — Pe calle primí Rudolf Neuburgul de pe Rin sub scutul nemijlocit all imperiului. Pre'n acæasta arætæ ell la cæa de'ntîie ocæjune, cæ în imperiû vor sæ fiæ toate earæ-sî, cum aú fost de'n vecime, și cæ se simtîá destull de putérnic, ca pre'n puterea numelui împæretesc sæ aseguredie pæcea si lîniscæa orasielor, carile în cáosul timpului cællui færæ domnitoriû, îmblaú dupæ scutele stræine.

6. Împæratul purcæse spre Fræncfurt, și de aiciá îl petrecuræ prinçipiî alegætiví și multí de'n cællarii svæbescî și rinenní pînæ la Aahen. Proçesiunea erá peste trei mile de lungæ, custînd de'n mai mult de doúe-dîecî de mií de armaít. Toți cællari, toți îmbræcaít în pórturile pestrîie alle timpului acælluia, care nu li desæmná modæ, cîi umoarea fiæ-cæruia, avútiea si onestatea; toți voiosî în frumosul timp de toamnæ, toți îndestulaít, cæ florințiele fiæ-cæruia eraú implinite. Pátiea cæa despoiatæ se simtîá earæ-sî împreunatæ sub un cap cumun; innæintea împæretescului împæcætorii peria toatæ diferinția pærtidîanne; cæi mai demult de pærtida gælficæ se îmbuldiaú la dînsul, daræ sí numele cæ se audiaú asiá adese între pártida Hohenstaúflor, le puteai audí róstîndu-se în alaiul lui Rudolf.

7. În Mogúnțiea fi dædú Metropolitul la mincæ sí cælle-lalte odoaræ sí însemue alle imperiului, cæ se pæstraú acolo dela moartea lui Ricard. Pe Marți la 24. Optombre se desipse încoronæcîunea, și îmbuldieala poporului se spune sæ fiæ fost asiá de mare, cît dupæ cúmpætul cæll mai miciorat sæ fiæ fost lá doúe sute de mií de oamení.

8. Pompoasæ fu încoronæcîunea atît a Împæratului cît si a Împæretesei, carile le sævîrsí Metropolitul de'n Colónia cu încuviințierea cællgi de'n Mogúnțiea. Însæ cînd dupæ încoronæcîune erá sæ jure prinçipiî credințæ și sæ se împartæ feudætura cu scæptrul împæretesc, eatæ cæ acæsta nu erá nicæfure; erá pierdut în încureætura timpurilor. Prinçipiî se uimesc; ear' multí doriaú, vedí bine, aminarea feudæturæi. Acum întrebau în gura mare, de se poate da féudul færæ de scæptru; unii diçeaú: sæ se facæ un scæptru noú, pînæ atuncîa sæ se îndelunge feudætura. Atuncî pæsí Împæratul spre altariû, apucæ úæ cruçæ, o særutæ și strigæ: „*Acæst sæmn, cu care s'aú mintuit toatæ lumea, poate doaræ sierbi derept scæptru împæretesc!*“ Prinçipiî tæcuræ și særutaræ cruçea, cu carea împærtiescæ Împæratul feudætura.

9. Îubirea de oardenne, stimarea autoritætii imperiului și a însemnelor, cæ se pæstraú úæ dinioaræ ca neşcæ sîntuarie alle puterii și maiestætii împæretescî, aú fost perit asiá de tare în prinçipi, cît neçî un prinçipe lumesc n'a întrebat: unde sînt odoarele și care de sînt toate; neçî un prinçipe spiretual nu s'a fost înteresat de starea lor. Pe toți îi prinse mirarea pe'ntru piérderea scæptrului, dar' se puteá diçæ, cæ a fost noroc mare, cæ nu s'aú fost pierdut mai multe. De altmîntre erá un noroc cæ lipsia toema scæptrul, cæcî asiá i-se dædú Împæratului ocæjunea de a apucá sæmnul a tot sînt, care trebuia sæ-i aducæ aminte, cæ ell însu-sî nu e nimicæ alta, de cît Locuitoriiu cællui prea innalt.

10. Dela Aahen purcæse Împæratul la Colónia petrecut de Împæreteasa, de fii si nepoții sæi, de episcopul Frideric dela Spáier, de cæstelannul de Nirnberg și de alți domni întæring pre tot locul libertætii și privilegie.

Sosind la Mogúntiea, fu primit cu multæ pompæ; dela Mogúntiea purcese cu toî principii, cællarii si supusii pre'n Fræncfurt, Vormátiea, Spáter, spre Hagena, la cæstelul cæ-l cærcetau Hohenstauffi asiã de adese ori, unde ræmase peste særbætorile Cræciunului.

11. Pretutîndine veniaũ cete de cætæfienni si Ægustori la ell, plîngîndu-se de vømile cælle multe, cu cari îi însærcinau si acum domniî tærilor. Împæratul scia si ell despre acesa; însæ scia si acesa prea bine, cæ dojennirile singure nu vor aduce neçi un folos, tótusi trebuia sæ face una ca acesa cu privire la noutatea demitæiîi salle. De acesa publicæ ell în Spáter, poruncînd ca sæ se însæiintiedie toatæ tîara despre acesa:

„*Fie pace în tîaræ: cu ajutoriul lui Dumnediæu va ell sæ o pæstredie, puterucii imperiului sæ-i stea la acesa intru ajutoriu, ca sæ scuteasca pre asuprii în cuntra despotiei asupritorilor lor.*“ — Dupæ acesa: „*Cine si-a însusit în timpul de pe urmæ bûnuri si feuduri færa drep-tate, sæ le dea îndatae de bunæ voe inæpoi spre despuse-ciunea sa si a imperiului.*“

12. În Bæsiliea, unde pærtidele nu voiaũ încæ neçi acum a træfi în unire una cu alta, cærecæ Împæratul sæ aducee uæ împæcare mai bunæ, de cît putu isbuti la intrarea sa cea de'ntiu. Se dice, cæ în iubirea sa de oamenî a cærcetat pe un dubæleriũ avut. Dubællariul i se înfætisicæ în vesmint de galæ, femeea lui în vesminte de mætase, bucatele si bæutura se dæduræ în vase de aur si de argint. Atuncî dise Împæratul: „*Cum putei ræminé voi la profesiunea acesa, fiind asiã de avuti?*“ „*Fîind cæ profesiunea face avereæ,*“ a fost ræspunsul.

13. De acolo se duse ell la bûnurile stræbune, si pretutîndene eræ Împæratul asiã de plæcut, precum a fost mai înæinte ca cõmite.

§. 64.

Casa Romannæ.

(Den „Gallul.“)

1. Casele Romannilor eraũ didite feliurit, dupæ cum le eræ si întrebuintarea, spre care eraũ mennite. Elle eraũ ori *case private*, cari le întrebuintia numai uæ fæmilie, ori eraũ asiã numite *insule*, ádecæ case, cæ se da cu cirie si se arînda la feliurite pærtite.

2. Romannul nobil si avut locuia însu-si cu fæmiliea în casa sa cea mare. Cei mai scæraci dupæ trebuintia si avereæ lor, luaũ în cirie cîte uæ casæ întreagæ, ori numai un despærtæmint all unei *insule* mai mari; earæ cei cæ nu eraũ în stare sæ face acesa, luaũ cu cirie cîte uæ cæmaræ ori unele odæi mici în rîndul de sus. Si pe'ntru acese locuinte mai mici se pletia uæ cirie însæmnætoarie (pensio). Locuintele mai mari se arîndaũ cu pretiul de dicee pînæ la trei-dieci de mi de sestertie, — douæ pînæ la siese mi de frînci (cînçi sestertie eræ aproape un frînc, ori trei-dieci si siese de cruciari v. a.) Mai tirdiu se înfælegea sub *insulæ* si fie-care despærtæmint all unei case de arîndat, în carea locuia uæ pærtite pe'ntru sine.

3. Pærtile de cæpetennie alle unei case romanne sînt acestæ:

Locul stærii afaræ de casæ sau cærdacul (vestibulum). Acesta eræ un spatiu liber, de cumun neacoperit innæintea usiei de cæpetennie, carele se formá, trægîndu-se pærtii de'n afaræ ai casei mai departe cæ-va de amîndouæ pærtile, de cît nemijlocit innæintea portii cæpitale. Asiædîndu-se în timpurile mai de pe urmæ pørtice innæintea nobililor, se acoperi pre'n acestæ în parte vestibulul. Ordennariũ însæ eræ vestibulul un loc liber, precum aratæ aplecarea cuvîntului: *ve = afaræ*; si stare, a sta, ádecæ: *starea afaræ de casæ.*

Locul de intrare sau tinda (ostium). Acesta se aflæ toema în mijlocul casei, si aveá uneori mai multe trepte.

Tinda erá de peatræ, la cei mai sœraçi de lemn. Ca ũe datinæ frumoasæ méritæ, sæ se spuie, cæ în multe case fu salutatæ persoana întrætoarie pe'ntr'un; *ave saũ salve, ádecæ: fi sælutat saũ bine ai venit*, cæ erá asædiat pe prag si sæpat în mosæie. Ba încæ si de-asupra ušei se puneá ũe pásere, carea a fost învæfiat a rostí cuvîntul de sælutare. Usæ forii eraũ de amîdoũe pœrtile în timpurile mai de pe urmæ de mármuræ preũioasæ saũ de lemn scobit cu mœestrie. Aripa ušei, care se înfrumsetiá si cu os de elefant si cu áur, se dešcidea înlontru, ear' aripile portilor de'n ðidirí públice se dešcideaũ în afaræ. De'næpoia ušei erá odæiſia portariului; aiçiã erá si cinele cu ũe înscripçione, cæ aduceá aminte, ca sæ se pædiascæ cæll cæ intrá.

4. Rar unde se aflá în Roma portí spre a puté intrá cu cœrita, pe'ntru cæ înlontrul orašiiului nu ímblá cu cœruſie, fiind cæ în loc de cœrite se întrebuintiá leptiçe.

Sala de'næinte (atrium) erá sala cea mai mare acoperitæ în casæ. În podul æesteia se aflá ũe destupæturæ largæ, pe care aflá lumina loc de ínatrat de sus, precum si în cællelate pœrti alle casei. În sala æeasta erá *vatra* (focus), care nu šierbiá numai la fíert, ci si spre pœstrare a ðiæilor pœtroní ai casei, a *Larilor* si *Pennaſilor* (Lares et Penates), cari eraũ puší pe armarie miçi. Aiçiã mînceá familia casei, aiçiã despunea pe plac doamna casei în mijlocul šierbelor salle, aiçiã se aflá casa domnului casei (patris familias) într'un seceriũ deosebít. Aiçiã se primiaũ oaspeſii si se ascultaũ clienſii, cari cæreaũ svat si ajutoriũ; aiçiã ðiæceá mortul casei pe un pat foarte iscusit, pîncæ cæ-l duceaũ la mormînt (la ars); aiçiã atírnaũ pe pœreſi portretele de cearæ alle strebunilor.

5. Dupæ cæ se læsaræ Romaniũ (nóbili) de dátinile salle cælle veçiæ, se aflá si *vatra* în altæ despœrçituræ; šierbele lucrætoarie cœpætaræ locuinſie deosebite, ðiæii pœtroní un sintuariũ, prîndiurile si cinele se tineau în sale de ospætat, fereastrã de sus se lærgí mai mult si se proptí cu stîlpi de mármuræpreũioasæ, pe'ntræ cari se aflaũ încæ si státue. Acum numai átriul mai erá încæ locul de primit oaspeſi, de audinſie,

loc de aduçerea jertfelor, de pus morſii, de pœstrarea icœanelor stræbunilor.

Odaea spre pœstrarea scriptelor însæmnate (tablinum), erá ũe cœmaræ în patru cœrnuri cu ũe ušie foarte late (spre luminare) pe látura de'næpoi de átriũ. Aæeasta erá spre pœstrarea scriptelor, cari se atîngeau de trebele mai de însæmnætatate alle casei, alle orašiiului si alle statului.

6. *Coridorul saũ ímbletul* (fauces) spre împreunare cu curtea (ograda) erá ori un ímblet simpu, ori duplu de amîdoũe pœrtile de tæblin.

Curtea (cavaedium), erá înima casei; pe lingæ ea erá toate cællelate pœrti. În mijloc se aflá un spatiũ neacoperit, pre'mpregiurul pœreſilor se asædiã ímblete cu coloane pe de láturi, cari se aflaũ une ori pe la doue saũ trei, une ori pe la toate patru láturile. În mijloc erá mai tot-de-a-una ũe cæsternæ împreunatæ cu un lætoc, cæ se trægeá pe lingæ pœciorul coloanelor, cæ erá spre a prinde apa. Si în diũa de astæ-ði se aflæ ásfeſiũ de pútiuri sub ruinætura caselor dærimate; æeasta sînt de mármuræ saũ de brondíũ, si foarma lor este foarte feliuritæ. Pe unul de'ntr'însele sînt pe vírfu unei coloane asædiãte animale miçi, precum reſie, cari sugeau apa înlontru; pe altæ coloanæ se aflæ un cap de tigrũ, pe alta ũe mascæ de brondíũ s. m. d., cari læsaũ sæ cure apa afaræ. Pe un putiũ frumos cu deosebire stæ un silvann (ðiæul codrilor) într'ũe afundæturæ de mosæic înfrumsetiatæ frumos, care se sprijinescæ de lætoc, de'n care curgeá apa peste patru trepte în bæsin. Aæesta a fost de mármuræ, daræ eraũ si bæsinuri mai miçe, cæ craũ fæcute de'n peatræ saũ de'n metal.

7. Locul între eoloane se înfrumsetiá în timpurile mai de pe urmæ cu státue, si în curte se plîntau árbori frumoší si plînte spre ornæmînt. Adese se aflæ încæ si vesoane de flori de metal pe'ntræ coloane.

Gáura cea largæ dela sala de'næinte si dela curte se coperiá spre asegurarea cuntra soarelui, vînturilor, si ploii

cu covoaræ (vela), une ori de púrpuræ, cari fæceau de ūc datæ sí umbre sí coloare.

Curtea a doăa (peristilium). Aċeasta nu erá incunġuratæ cu odæi, cí liberæ; de aċeea erá tot-de-a-una incunġuratæ de coloare, ċe nu se aflaŭ tot-de-a-una la curtea íntîta. Ín mîjloc erá un puġiŭ seltætorîŭ, ímpregîurul cæruia eraŭ plîntate fêliuri de fêliuri de flori, tufe sí cu árbori.

8. Ćellelalte despærtîcæminte ín casæ (cæmæri de locuit, sale de ospætæt, bæi de scalde, gælerî de icoane, sale de cærtî, bucætærii, odæi pe'ntru sierbî), ċe eraŭ spre íntrebuintîarea de toate dîillele, ori spre mærimelustroasæ, puteau sæ se rîndueasæ dupre vointîa proprietariului lor.

Plannul de jos erá locuintîa ċea mai de cæpeténne. Ín despærtîcæmintul íntîŭ se aslâ odæi mai miċe. De-asupra aċestora se asîcædîtaŭ terase, pe cari se plîntaŭ árburi, tufîste, vitte de vie sí flori.

§. 65.

Casa túsicæ dela țiaræ.

(Dupæ Pliniŭ.)

1. Pliniŭ ínr'ŭc epístolæ índreptatæ cætræ un amic all sæŭ ne dæ urmætoaria descripċiune viæ despre bunul sæŭ dela țiaræ, ċe se aslâ pe poalele muntilor Apennini.

Earna este áerul aspru sí reċe, de ell amortîese sí pîer mirîi, olivîi, sí toate plîntele, ċe nu súfer ræceala dîoanei stîmpærate, tótusi láurului îi merċe aċia bine sí numai une ori dégeræ sí ell, ca sí aproape de orasiŭ *) daræ foarte rar. Áerul este tot-de-a-una ín mîscare, tótusi mai adese suflæ vînturî line de cí aspre, drept aċeea sînt aċia mulți oameni bætrîni, ai cæroræ pærintî sí stræbunî încæ træiesc, aċi audî ístórii vecie, sí vorbele stræbunilor; dacæ vii aċi,

*) ádecæ aproape de Roma, care se numîa la Romani de cumun orasiŭ (Urbs).

socofi cæ esċi næscut ín alt veac. Formæciunea regîunii este foarte frumoasæ. Cúġeta-î un amfiteatru ġigántic, care-l poate creá numai nætura. Ūc regîune mare sí latæ se incunġiuræ cu dealuri. Dealurile sînt acoperite pe coaste cu pæduri vecie, sí ínnalte, unde se aflæ multe sí felurite sælbætæciuni. Pe poalele muntilor se íntind pæduri (ín cari se tæiaŭ copaċi ín mulțime), pe'ntræ dînsele se ridicæ dîmburi cu pæmint lucrat sí gras, curat de ori ċe stîncæ, carele produċe frupte foarte multe, numai se coc ċe-va mai tîrdîŭ. Pe'ntræ hoaldele mænnoase se íntind pe toate partea aċeasta vii, cari sînt íncînse pe poalele lor cu tufari. De-acolo urmeadîcæ fînaċe sí címpîi. Aċia se poate ará numai cu boi mari sí cu ċelle mai tari plúguri, pæmintul este aslâ de vírtos, cí se rumpe de'n-tîta oaræ ín búlgæri mari, cari se sfarmæ abîa cínd se aræ de a noŭa oaræ. Fînaċiele sînt acoperite cu flori, ca sí cínd ar fi presærate cu pietre scumpe sí pe elle cresc trifoaie sí alte érburi, tot fráġede sí mustoase, cæ toate se fac fruptoase de apæ viæ; de sí isvoreċe pe unele lócuri apæ cí de multæ, nu se fac nicæiure bælti, de oare ċe curċe pe pæmintul coborîsiŭ ín Tibru, cíte nu ínræ ín pæmint. Aċesta curċe pre'n mîjlocul címpurilor, este plútivær sí pe ell duc earna sí primævara toate fruptele ín orasiŭ. Vara scade apa ínr'însul sí abîa toamna i-se mai ímple stratul.

2. Će privealæ incîntætoariæ ai, dacæ priveċi ínutul aċesta de pe muntî! Ai socoti, cæ nu vedî nesċe vœi sí címpuri ín fîintæ, cí ūc regîune idealæ, minunat de frumoasæ, aslâ de tare í-se ínviosîadîcæ ocîul pre'n værietæi sí grupe, ori încætró s'ar íntoarċe. Vila mea se aflæ pe poalele unui deal, sí tótusi se pare, cæ este pe vírf, aslâ de lin sí de íncet se ridicæ dealul, pe care stæ aċeea; ġîndesċi, cæ nu te sui, sí tótusi te vedî sus. De'næpoia dealului aċestua se ræmuresc Apennini ínr'ŭc depærtare micæ. De'n partea lor suflæ vînt ræcoritoriŭ, sí cíndu-î tîmpul senin sí lin, tótusi nu suflæ aspru sí áġer, cæ este alinat pre'n depærtare. Vila mea este spre meadîcæ dî sí soarele stræluċesċe pe'ntræ portîcurile celle largî sí ínnalte vara dela doŭe-spræ-dîeċe oare, earna ċe-va

mai tîrdior. Sîrul aĉesta de coloane are multe despertituri si de'nœinte ũe curte dupœ stilul vœciũ de dîdire. Innœintea sîrului de coloane este ũe terasœ deŝcisœ impregiuratœ cu fagi, árburii sînt plîntaîi în feliurite figure; sub terasœ este ũe parte de loc prœvœlatic cu verdeatic, pe poalele aĉestuiã staũ figure de fere feliurite de amîndoũe pœrtile de drum, cari-s formate de merisiori. Pe sîes creŝœe acantul moalle, pot sœ ñic, cœ creŝœe vœdînd cu ocii. Impregiur se traĝe un imblet de spinisiũ cu tufisiũ des si feliurit. Pe lîngœ dînsul este un imblet de pomi în foarma unuĩ cœre, cu feliurite foarme de merisiori si de cœtîri micî. Toate aĉestea sînt încungîurate cu un dîd, care este ascuns în cîretisi.

Dupœ aĉeea este ũe livadœ, care este dela nœture asiã de frumoasœ ca sî cœlle, cœ s'au descriu mai sus formate de mîni de om; în urmœ se întind mai departe cîmpuri si alte livedi si húcîuri.

3. Un loc de alergat se traĝe departe dela casele cœlle frumoase si dîdite bine; aĉesta este în mijloc deŝcis si se poate vedé de cœll cœ întrœ în toatœ estînderea lui. Impregiurul lui sînt plîntaîi plœtanni. Aĉestia sînt acoperiũ cu éderœ si cu frundîerisiũ, care este de-asupra de éderœ, de desupt cu totul de altfeliũ. Édera se însœsiurœ pe lîngœ trunciũ si pe lîngœ râmuri în sus, si pre'n suœituri imprœune platanni, cœ staũ lîngœ ũœlaltœ. De desupt se aflœ cîmsirisiũ între dînsele. De'n afarœ este încungîurat cîmsirisiũ cu láuri, cari-sî amœstecœ umbrele pre'n umbrele plœtannilor. Locul aĉesta de alergat este drept, cam spre cãpœt isî strœformeatic figura si merge într'œe látare, formînd un semiœerc, carele este încîns cu cîpœrosi, fiind asiã învœlit în umbrœ întune-coasœ; în cœrecurile de'n mijloc este foarte luminos. Aiĉia crese sî trœndæsiri, si rœœeala umbrei se scimbœ cu soare dulœe. De pe imbletele aĉeste feliurite si strîmbe vii earœ-si la un imblet drept încungîurat cu pomi; de aĉestea sînt însœ mai multe; cœ multe se trag pe lîngœ ũœlaltœ, fiind despœrtite de ũœlaltœ numai cu merisiori. Aiĉia este un loc mititell cu earbœ verde; de'nocolo sînt merisioriĩ formaîi feliurit, se

aflœ pîncœ sî lîtere formate de merisiori, cari înseamnœ ori numele domnului ori all grœdinariului; pe'ntre aĉestea se aflœ pirœmide micî acoperite cu meri, si de ũœ datœ te trœdîesœi, ca pe cîmp, în mijlocul aĉestui loc asiã de frumos, care este înfrumseiat de amîndoũe pœrtile cu plœtanni micî. Dupœ aĉesta este plîntat acant néted, si apoi urmeatic earœ-si mai multe figure si nume.

4. Sus pe locul cœll de pe urmœ este un scãun de mâr-murœ albœ, care este umbrit de frundîœ de vie. Vittele aĉestea de vie sînt rœserite în vírful a patru stîlpi de mâr-murœ cœristicœ. De'n scãun curĝe apœ pe ñevi, ca sî cînd s'ar stoarœe de greutatea cœllui cœ siede pe dînsul; ea cade într'œe peatrœ bortitœ si se toarnœ asiã de mœestros într'un bœsin de mâr-murœ, cît rœmine aĉesta tot de-a una plin, fœrœ de-a curĝe pe de-asupra. Tãlĝerele si bucatele cœlle mai grelle se puneau pe mârĝinile bœsinului; cœlle mai usioare însœ plutesc pe apœ pe de'nœintea oaspetilor, asiœdiate fiind pe figure, cari încipuesc corœbioare si páseri. De cœea parte improasœœ ũœ fîntîncœ sœritoariœ apœ si o prinde earœ-si, esind apa pre'n doũe guri, cœ se aflœ lîngœ ũœlaltœ si curĝînd earœ-si pre'n aœellea în jos. De'nocolo de scãun este ũœ cœsuñœ, si toate se înfrumseatic pre'n ũœlaltœ. Aĉeastã strœluœœœe de mâr-murœ, usile se descid în afarœ; ferestrele sînt sus si de desupt acoperite cu frundîe. În cœsuñia aĉeastã este un cœbinet mic; aiĉia este un pat, impregiur sînt ferestre; si tótuŝi este cam întunecos în cœbinet, fiind cœ lumina se rœtine de frundîele, cœ se acãtîerœ pe ferestre. Aĉestea sînt frundîe de vie, alle cœriia vitie se încolœesc în sus pe pœreñi pîncœ pe acoperemînt. Acolo siedi ca în pœdure, fœrœ ca sœ te ude ploaea, ca în pœdure. Sî aiĉia se aflœ ũœ fîntîncœ sœritoariœ, a cœriia apœ curĝe afarœ pe sub pœrete. În mai multe locuri se aflœ jîltiuri de mâr-murœ, cari invitœ pe cœi obosiũ spre pœusare. Lîngœ jîltiurile aĉestea sînt fîntîni micî, si pe tot imbletul aĉesta mûrmurœ pretutîndine pœrae, cari se pot conduœe pre'n ñevi, încœtró vrei. Pre'n aĉestea se udœ plîntele si strãturile cœlle cu flori.

5. Tu scīi acuma (ásfeliū ísi íncēiē Pliniū epístola), de ēe prefer eū bunul meū túsic, cēllui tiburtin si cēllui prenestin. Cōcī afarē de prerogētivele, ēe íle-am descriu, mai am acolo si ūe comoditate mai mare, mai plōcutē si mai segurē; aičia nu este toga de trebuinčie; toate sīnt linišcīte si tōcute, pe līngō ačēasta este regīunea sīncōtoasē, cēriul senin, áerul minunat. Aičia ímī merģe foarte bine. Spīretul mi-l ocup cu stūdie, corpul cu vīnatul. Ši oamenii mei nu se aflē nicēiure mai bine decīt aičia, cēll pučīn n'am pierdut (láudōe đīcōilor) íncē nečī pe unnul, de'n cēi ēe i-am adus aičia. De mī-ar da đīcōii sī ín viitorū bucurīea ačēasta, locului ačēastō onoare. (Rōmāi sīncōtos.)

§. 66.

Albreht cēll íntīelept (ologul).

(Dupē Cúrītū.)

Dupē moartea lui Frideric cēllui frumosse sui fratele lui, dučēle Albreht all doile, pe tronul Austrīei, si pačēa si oardennea rōinviē íntřinsa pe līngō ūe stare bunē, care nu se mai pomennī ínnōinte de ačēea.

Ell cōpētē numele „*cēll íntīelept*“ si pre ačēsta l'a si meritat pe deplin. Dupē moartea fratelui sōū Leopold ín anul 1326 íntřē ell ín administrēciunea țierilor de'nōinte austriacē, si ín Elsas, Bráisgāū si Aárgāū íi jurarē prinčipiū țierii credinčie,

Frumos si mare a fost Albreht de stōturō. Ín partea virtūtilor trupešcī sēmōnná cu frate-sōū Frideric; ínsē ín privinčia puterii minčii si ín privinčia scīintīei gubernării íntrecū pe fratele sōū mai cu totul. Ši tōtušī se aflē un om de nemicē, carele pīndíá dupē vieačia alesului prinčipe. La 25 Mōrtisior 1330 ospētē Albreht cu dučēasa Elisābeta, sočiea fratelui sōū Otune. Curínd se arētarē urme de ínveninēri, cōcī íncē ín ačēea-sī đī ísi espirē Elisābeta súfletul. De si se scēpē Albreht de moarte, tōtušī rōmase olog de minī si de

pičioare pīncē la cāpōetul viečiei salle, de unde cōpētē all doile pronume, si se numíá cīnd cēll íntīelept, cīnd cēll olog. Fōp-tuitorul ačēstei crime rōmase necunoscut. Neputínd Albreht ímblá, se purtá íntř'un jílčii la lōcurile, unde erá de trebuinčie sōe fīe ín persoanē. Nečī cīnd nu negrijiá ell, de'n cāusa trupului sōū cēllui bolnōvos, ímplinirea oare-cōrii oblegē-cīuni de domnitoriū. Dupē ēe eraū fōcute trebele guberniale si judecōtoresčī, se dučēá íntř'ūe salē a cōstelului, si da audinčie publicē ín mai multe đille peste scēptēmīncē.

3. Mari nōcādīuri si nevoi aū fost adus țierilor austriacē rōsboaiete cēlle neínterruptede si rōscoalele si svedīle de sub ímpērēciea domnitorilor Albreht si Frideric; dučēle Albreht ajunse pre'n íntīelepčīune si dreptate de a vedē ísvoarēle rōu-lui ačēstuia astupate; ell ísi cīšcīgōe amičēačia prinčipilor meģiesī, se fōcū svētuitoriul lor si mijlōcītoriul de pače, si asiá fōcū de cōpētarē țierile lui ūe linišcē índelungē, ēe erá pe atuncīa neobičīnuitē. Pačēa ačēasta, legīle folositoarie, spre a cōrora ímplinire se prevegíá cu ūe asprime potrivitē, si íncē mai mult decīt toate ačēstea, esímplul foarte frumos all prinčipelui țierii cuntribuire foarte mult spre ímblīndīirea nōrāvurilor cēllor crude, carī ni le descriū ístōricīi de'n veacul all trei-sprē-đīečēle si all patru-sprē-đīečēle. Trufīea cēa desfrīnatē a nobilitatē se ínfrīnē si se ímblīndī, svedīle devenirē tot mai rare, cētētīeannul si plugariul puteáacum rōsulfá mai líber decīt mai ínnōinte, cō Albreht cēll áģer prevegíá preste scuteala si segurēitatea lor, ell ascultá si plīnsoarea lor si le fōcēá dreptate.

4. De ačēea erá Albreht fōvoritul poporului sōū: de pe'n toate părțile se ímbulđiáū supusii lui, ca sē-l vadīe. Ūēdīneoarē, đīnd prinčipele ascultare supušilor sōi íntř'ūe salē, vení un biet țierann si íntřē sī ell ín sala, unde erá Albreht. Vedīndu-l cētē la prinčipele cu ūe cētēturē neclētite. Albreht íl đīeri ín datē si socotínd cōe țierannul voešcē a-i da oaresī-care rugēmínt, íl cīemē đīeđīnd:

Vīnē íncoačē si spune, cē cēri? Țierannul se uimí foarte, ínsē tōtušī se ímberbētē ín urmē si đīcē: „*Doamne! eū nu*

cer nemica, decît sã te vãdîi pe Măriea Tu sîi sã cunosc ori de eșci sãnetos.“ Însã sîi dupã ũc sutã de anni dupã moartea lui Albreht, se læudã numele lui, precum dîce istoricul Ebendórfer, *buni povestiaŭ istoriile unui timp mai norocos nepotilorlor, all cãruî întemeiatoriŭ fusese Albreht.*

5. Foarte rar saŭ neçi cînd nu se supuneã spîretul ațestui Împœrat marilor pãtimi alle trupului. Doue-dîceçi sîi opt de anni a fost ell olog de mîni sîi de pițoare, a fost în gura mortii; însã neçi cînd n'a esit de'n gura lui vr'un cuvînt, care ar fi mœrturit nesuferintã saŭ cîrtire în cuntra sorții salle țellei triste: așîã de supus a fost ell lui Dumnedîœŭ sîi de blînd sîi asémenne șie-sîi. Dupre cit îl iertaŭ durerile trupeșci, erã ell vioiŭ sîi vésel, sîi vorbe de șîagœ îl înveseliaŭ. De se arcetã în sala de audîntie, țe se întimplã mai de multe ori pe șœptœminœ, își cîșegã inimile tuturor oamenilor de fãtœ pre'n finția sa țea plœcutã sîi véselœ; numaî atuncî cœutã ell serios sîi posomorît, cînd se plîngeã ține-va innœintna lui de nedreptatea saŭ negrijinția jûdilor șœi; ásfeliŭ de nelegiuri se înfruntaŭ sîi se pedepsiaŭ aspru, sîi vœtœmatului i se fœceã dreptate.

Ell înmulți sîi posiedîntiele casei Habsburg, darœ nu cum-va pre'n rœsboafe nedrepte seaŭ netrebuințioase, țe pre'n învoeli sîi cumpœreturi.

Domnirea duțelui Albreht fu mai fœrœ vuet, decît multe domniri alle strœbunilor sîi alle urmașilor lui, însã aceasta a adus cu mult mai mult noroc sîi bine-cuvîntare preste supusiŭ lui.

Vîforul țell cumplit all furtunei, fîlgere sîi tûnete curœțiese áerul puturos, darœ elle dœrimœ sîi case sîi holde, grœdini sîi pœduri. Destull de mult timp fusese furtunœ, sîi prea multe pustiiri; atuncî veni Albreht, asémenne cu soarele primœverei, sîi însulœ ũc vieãtœ nouœ sîi mai ferițitœ.

ЦИНОАРЕА

ТОМУЛІ II. аллентураріхлзі рѣмжнск пѣнтрѣ Цимнасіе.

ПАРТЕА I.

A. Поеці.

	саціа.
§. 1. Мовіла лзі Бърчелл (de Вьєлішъ Алесандри)	1
” 2. Алвіна ші трѣкторѣ (de Цеорѣшъ Асакі)	4
” 3. Рѣнтрѣрареа рѣндзепеллєі (de Міхаїшъ Порѣірішъ)	5
” 4. Шрѣрїлє лїмвѣцієі (de Антон Пампѣл)	6
” 5. Роеа ші спїнѣл єі (de Антон Пампѣл)	8
” 6. Длѣжїѣтатеа вѣртѣці (de Антон Пампѣл)	8
” 7. Пѣстрѣвѣл (de Ніколаїшъ Ієтратї)	11
” 8. Кѣтрѣ ѣѣ пѣсѣрїкѣ (de Ніколаїшъ Бъркі)	12
” 9. Флоареа ші флогереаса (de'n Фоаеа pe'ntru minte)	13
” 10. Ругœѣтнеа прункулї (de Іоанн Еліаде)	13
” 11. Норул ші флоареа. — Авутул ne'ndurat (de A. Dianne)	15
” 12. Фокул ші стãтуа de țearœ (de Const. Negruți)	17
” 13. Cersitorїul (de un șœteann)	17
” 14. Codreanul (simțїul de neatîrnare all Ruminului) (bœladœ) (de V. Alesandri)	22
” 15. Mìbul copillul (icoana țerїєі sîi vitejїєі Ruminului) (bœladœ) (de V. Alesandri)	29
” 16. Guđiannul cœtœțїann sîi cœll cîmpeann (fãbulœ) (de G. Asaci)	33
” 17. Împœrtїala (fãbulœ) (de A. Dõnicїŭ)	33
” 18. Muntele, cœ fatœ (fãbulœ) (de Alesandru Dõnicїŭ)	34
” 19. Maїca sîi fıca єі (de Іоан Rafiŭ)	35
” 20. Odœ cœtrœ Bahluiŭ, riul Îãșilor (de V. Alesandri)	37

	fatia.
§. 21. Negru Vodæ si Mænnole mészcerul, saũ minczstirea Argezsiului (bæladæ) (de V. Alesandri)	37
" 22. Tatæl nostru (de'n Foaæa pe'ntru minte)	42
" 23. Colinda I. (de Gïorgiũ Sæulescul)	42
" 24. Colinda II. (de Gïorgiũ Sæulescul)	44
" 25. Somnul (de N. Dïæboreannul)	49
" 26. Trîndavul (de un sæteann)	50
" 27. Virtutea (de un sæteann)	51
" 28. Flûturul (de un sæteann)	51
" 29. Fræfietatea (de S. Neagoe)	52
" 30. Rugæciune (de S. Neagoe)	52
" 31. Cætræ uæ rosæ (de uæ Rumîncæ)	53
" 32. Rugæciune (de Gïorgiũ Mærcisiũ)	55
" 33. Stefann cæll Mare si mama lui (de Justin Popescul)	56
" 34. Cîntec de leægænn (de H. Grændea)	58
" 35. Dorul de pærinti all Cænnarului (de G. Sion)	59
" 36. Ræscerirea soarelui (de G. Sion)	60

B. Proszæ.

" 37. Bæile Mehædiei (de Dr. Paul Vasiçiũ)	60
" 38. Aflæciunea si folosul tipogræfiei (de'n Foaæa pe'ntru minte)	70
" 39. Descripciunea Viennei (de'n Foaæa pe'ntru minte)	81
" 40. Dæciea si Træiann (de G. Asaci)	88
" 41. Dïæii Romannilor (de'n Foaæa pe'ntru minte)	101
" 42. Glædiætorii Romanni (de'n Foaæa pe'ntru minte)	103
" 43. Fægærsiul (orasũ in Ardeal lingæ Olt) (de'n Foaæa pe'ntru minte)	107
" 44. Veciætaei romanne de'n Ardeal (de'n Foaæa pe'ntru minte)	116
" 45. Obicæiturile furnicilor (de Dr. J. Bærasũ)	121
" 46. Limbele animalelor (de Dr. J. Bærasũ)	126
" 47. Marea moartæ (de Dr. J. Bærasũ)	128
" 48. Neaia si miraciele ei (de Dr. J. Bærasũ)	133
" 49. Jæcurile sceritoriale alle Sæliilor Romanni (dupæ Móriiũ)	138
" 50. Ieroglîfele egiptenne (dupæ Arago)	139
" 51. Cæreul Romann (dupæ Móriiũ)	141
" 52. Dætimele si asædicæmintele Egiptennilor (dupæ Becker)	144
" 53. Oraciul Delfi (dupæ Orient si Occident)	149
" 54. Scæria de la Uioara de'n Ardeal (dupæ Gerando)	152
" 55. Cæusa ræsbøiului Troiann (dupæ Becker)	154
" 56. Jæcurile scærbætoresci alle Græcilor (dupæ Homberg)	155
" 57. Alergætura si lupta in cæreul romann (dupæ Foaæa Orient.)	159

	fatia.
§. 58. Sæturnæliile (dupæ Móriiũ)	166
" 59. Erûmperea Vesuvului in veacul I. dupæ Crest. (dupæ Plîniũ)	169
" 60. Pericæiunea cætaei Erculannul, Pompeii si Stæbiea (dupæ Winkelmann)	175
" 61. Habsburg (dupæ Lihnovsci)	178
" 62. Imbræcæmintul Romannilor (dupæ Gallul)	181
" 63. Coronæciunea lui Rudolf de Habsburg (dupæ Lihnovsci)	183
" 64. Casa romannæ (dupæ Gallul)	187
" 65. Casa tûscicæ dela Iiaræ (dupæ Plîniũ)	190
" 66. Albreht cæll întiept (dupæ Cûrtiũ)	194

Sminte de tipariu.

Faia	Širul	În loc de:	Ĉetesee:
9	25	ti	mi
17	28	Muntĭ	Muntĭ
19	3	Cemesiutĭe	Cemesiutĭe
20	18	Ĉ'audiu	C'audiu
"	33	ce	ee
22	7	multcemire	multcemire
23	21	asiu	asiu
"	27	Dae-mi	Dae-mi
26	30	voinicit	voinicit
32	22	fræite	fræite
33	35	giatĭe	giatĭe
38	22	didari (col. II.)	didari
39	1	Cea (col. I.)	Cea
"	30	diæria (col. I.)	diæria
40	13	bratie-o (col. I.)	bratie-o
"	27	tiŭisioare (col. II.)	tiŭisioare
"	37	Didul (col. II.)	Didul
44	5	træiti	træiti
"	35	Consindiennei	Consindiennei
45	9	diæine	diæine
51	8	sintim	sintim
59	33	frumuŝie	frumuŝie
61	7	tiat	tiat
"	16	Domitiann	Domitiann
63	25	veçietætilor	veçietætilor
70	19	ridicindu-	ridicindu-
71	8	anni	oameni
79	21	flintĭe	flintĭe
82	27	ce	o
86	22	stâtive	stâtive

Fătia	Șirul	În loc de :	Țetesee:
88	8	cei	cei
"	24	naturaelismului	naturaelistului
93	1	la	la
"	12	Sobiesci	Sobiesci
94	27	persoanele	persoanelor
101	18	eiustiice	euistiice
"	33	veci	veci
111	36	bærbatilor	bærbarilor
129	32	încecat	încecat
135	29	miracie	miracie
136	19	domintul	dominiul
142	3	tinta	tinta
145	13	alte	alte
"	27	ii	si
155	18	încera	tîncera
160	22	sceasee	creasee
161	31	micæ cellei	micæ multimii cellei.